

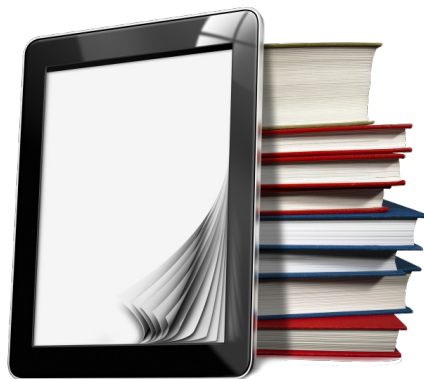
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Науково-практична Інтернет-конференція:

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

5-12 жовтня 2015 року

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО: РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРІ

Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції,
присвяченої 210-річчю
Харківського національного медичного університету
та 95-річчю Наукової бібліотеки ХНМУ

м. Харків, 5–12 жовтня 2015 року

Харків
ХНМУ
2015

УДК 02(062.552)
ББК 78.3
Б 59

Редакційна колегія: **Киричок І.В.** – директор Наукової бібліотеки –
головний редактор;
Павленко Т.Б. – заступник директора
Наукової бібліотеки з ІТ – редактор
Гаєва Н.Д. – учений секретар
Наукової бібліотеки – редактор

*Рекомендовано до друку вченою радою ХНМУ.
Протокол № 11 від 19 листопада 2015 р.*

Б 59 Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали наук.-
практ. інтернет-конф., присвяченої 210-річчю Харк. нац. мед. ун-ту
та 95-річчю Наук. бібліотеки ХНМУ, м. Харків, 5–12 жовт. 2015 р.
/ Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок , Т. Б. Павленко,
Н. Д. Гаєва]. – Харків : ХНМУ, 2015. – 196 с. (іл.)

Збірка містить матеріали першої науково-практичної інтернет-
конференції «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі», прис-
вяченої 210-річчю Харківського національного медичного універси-
тету та 95-річчю Наукової бібліотеки ХНМУ, в яку ввійшли праці фа-
хівців, викладачів бібліотечної справи та вищої школи. Представлено
результати практичного досвіду та наукових досліджень, визначено
шляхи вирішення певних проблем інформаційно-бібліотечного за-
безпечення користувачів у бібліотеках тощо.

УДК 02(062.552)
ББК 78.3

© Харківський національний
медичний університет, 2015
© Наукова бібліотека, 2015

**УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА
ЯК ЛАБОРАТОРІЯ ТВОРЧОСТІ ТА КРЕАТИВУ**
до 95-річчя Наукової бібліотеки
Харківського національного медичного університету
І.В. Киричок
Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

В роботі зазначено про зміну ролі і статусу університетської бібліотеки, зумовлену трансформацією системи освіти, необхідністю безперервної освіти та саморозвитку особистості, що перетворює її у важливий суб'єкт освіти. Реалії сьогодення вимагають від бібліотеки постійного пошуку нових моделей бібліотечного розвитку, модернізації традиційних заходів, винаходу нових форм роботи з користувачем, ресурсами, інформацією, впровадження оригінальних ідей у практику роботи. Університетська бібліотека стає «лабораторією творчості та креативу», охоплюючи різноманітні напрями діяльності – від інноваційних технологій до мистецьких робіт.

В работе говорится об изменении роли и статуса университетской библиотеки, обусловленном трансформацией системы образования, необходимостью непрерывного образования и саморазвития личности, что превращает ее в важный субъект образования. Реалии сегодняшнего дня требуют от библиотеки постоянного поиска новых моделей библиотечного развития, модернизации традиционных мероприятий, изобретения новых форм работы с пользователем, ресурсами, информацией, внедрения оригинальных идей в практику работы. Университетская библиотека становится «лабораторией творчества и креатива», охватывая разнообразные направления деятельности – от инновационных технологий до художественных работ.

In the article says about the changing role and status of the University Library, due to the transformation of the education system, the need for continuing education and self-development, which makes it an important subject of education. Today's realities require that library is a constant search for new models of library development, modernization of traditional events, the invention of new forms of work with users, resources, information, introduction of original ideas in practice. University Library becomes a «laboratory of creativity», encompassing a variety of activities – from innovative technology to artistic works.

Ключові слова: університетська бібліотека, Харківський національний медичний університет, лабораторія творчості та креативу, інформаційний простір, кадрові ресурси.

Ключевые слова: университетская библиотека, Харьковский национальный медицинский университет, лаборатория творчества и креатива, информационное пространство, кадровые ресурсы.

Key words: University Library, Kharkiv National Medical University, laboratory of creativity, information environment space, human resources.

2015 рік – ювілейний для нас. У цьому році, коли Харківський національний медичний університет відзначає своє 210-річчя, Наукова бібліотека університету святкує свої 95 років. Згадуючи основні етапи формування головної книгозбірні університету, значні події в її діяльності, досягнення та визнання, стає зрозумілим внесок співробітників бібліотеки та університетської спільноти у здобутки сьогодення [1–4]. Протягом майже столітнього шляху саме бібліотекарі, не зважаючи на труднощі, створюють, реорганізують і вдосконалюють бібліотеку, формують сучасний інформаційний простір університету.

Глобальні трансформації суспільства, реформування освітньої системи як результат інформаційної революції змінюють не тільки стратегію університетів, але і стратегію вузівських бібліотек. Зміни в системі освіти, необхідність безперервного навчання протягом усього життя, саморозвитку особистості, зростання значення інформаційної компетентності студентів, науковців та лікарів практичної ланки охорони здоров'я, підвищують роль та статус бібліотеки університету, перетворюють у важливий суб'єкт освіти. Тож університетська бібліотека без перебільшення стає сьогодні «лабораторією творчості та креативу», діяльність якої розвивається за різноманітними векторами – від інноваційних технологій до мистецьких робіт.

Інноваційні технології. Інформатизація суспільства, впровадження у повсякденність та роботу інформаційно-кому-нікаційних технологій (ІКТ) суттєво змінило напрями розвитку бібліотек.

Розпочалась автоматизація бібліотечних процесів, і наша бібліотека першою у регіоні стала на цей шлях у 1991 році, отримавши 1 комп'ютер. Першим етапом стало створення електронного каталогу (ЕК). З 2008 р. бібліотека використовує АБІС «ІРБІС 64» із вбудованим тезаурусом MeSH (медичні предметні рубрики). Це дало змогу приєднатись до проекту «Зведений електронний каталог медичних бібліотек України на чолі з Національною науковою медичною бібліотекою України (ННМБУ).

Зміна програмного забезпечення – процес складний і потребує значних зусиль, сміливих ідей та рішень. Колектив бібліотеки самостійно впорався з цими викликами. І хоча конвертування каталогу визнано нераціональним, співробітники крім поточної здійснюють і ретроспективну каталогізацію. Сьогодні наш ЕК містить понад 202 000 бібліографічних записів, серед яких 1 300 – з посиланнями на повнотекстові документи.

В умовах світової глобалізації відкритий доступ до інформації стає сьогодні все більш затребуваною моделлю наукових комунікацій, що спрямовує діяльність університетських бібліотек до взаємодії з вищим у поширенні результатів наукових досліджень. Саме бібліотекою ініційовано створення у 2011 році відкритого електронного науково-освітнього архіву університету – Репозитарію ХНМУ (repo.knmu.edu.ua). Більш того,

бібліотека стала координатором цього проекту. Репозитарій є частиною електронної колекції бібліотеки, налічує сьогодні понад 9 100 повнотекстових матеріалів і на початку 2015 року займав у Всесвітньому рейтингу Webometrics 1-е місце серед медичних вишів України.

Швидкий розвиток комунікаційних сервісів викликав необхідність впровадження власного сайту НБ ХНМУ (libr.knmu.edu.ua), створеного за ініціативою та проектом її працівників у 2012 році. Це наша візитна картка в Інтернеті.

На сайті представлено різноманітні колекції корисних посилань і ресурсів власної генерації. Завдяки наявності сайту співробітники бібліотеки розширили формування мережевих ресурсів для користувачів. Творчі ідеї бібліотечних фахівців дали поштовх для створення проблемно-орієнтованих баз даних (ПОБД) за основними напрямками наукових досліджень ХНМУ – *«Здоров'я здорових»*, *«Мініінвазивні втручання»*, *«Серцево-судинні захворювання»*, *«Вірусно-бактеріальні інфекції»*. Також започатковано ПОБД актуальної тематики – *«Доказова медицина»*, *«Військова медицина»*; інтерес викликає ПОБД *«Недуги знаменитостей»* з посиланнями на повний текст, яка призначена не тільки для медичних фахівців, а й для більш широкої аудиторії. Ці процеси тривають, наповнюючи сайт бібліотеки корисною та цікавою для користувачів інформацією.

Присутність у соціальних мережах є сьогодні одним із способів формування позитивного іміджу бібліотеки, налагодження комунікацій з реальними і потенційними користувачами. Це ефективний інструмент для просування бібліотеки, її ресурсів, читання у віртуальному середовищі, адже наш користувач більшість часу знаходиться он-лайн. НБ ХНМУ з листопада 2013 року представлена у двох найпопулярніших соціальних мережах – Facebook (facebook.com/knmu.library) і Vkontakte (vk.com/public_knmu_sl). З метою підтримки активності і збільшення он-лайн-аудиторії наших сторінок ми постійно оновлюємо інформацію, цікаві тематичні повідомлення, привітання з різними святами, додаємо фотоальбоми нашого сьогоднішнього, розміщуємо оголошення, обмінюємось посиланнями і публікаціями з нашими користувачами. Головне – ми кожен день на сторінках, і це потребує креативного підходу до справи.

Бібліографічні сервіси. Робота з користувачами. Сучасна університетська бібліотека надає користувачам новітні інтерактивні, мультимедійні сервіси, завдяки яким вони мають можливість самостійно працювати з освітніми ресурсами, проводити науково-дослідницьку роботу, а також пропонує нові форми інтелектуального дозвілля.

ІКТ дозволяють сьогодні урізноманітнити роботу бібліотеки, зокрема виставкову, що покликана розкривати фонди, долучати користувачів до читання. Створення віртуальних виставок-презентацій, які зможуть привернути увагу і зацікавити користувача – процес творчий. Співробітники опанували і використовують сервіс *Calameo*, що дозволяє створювати інтерактивний електронний документ для читання з комп'ютера або мобільного гаджета. При цьому створюється відчуття читання паперового до-

кументу. Так, на сайті НБ ХНМУ у рубриці «Віртуальні експозиції» представлені віртуальні виставки до ювілеїв видатних вчених, представників Харківської медичної школи – Л.Т. Малої, В.Т. Зайцева, батька і сина Бокаріусів та ін. Цікавою стала робота з ресурсом *Prezi* для створення нелінійних, мультимедійних презентацій, які при перегляді затримують погляд користувача. Завдяки цьому ресурсу можна швидко і якісно підготувати яскраву віртуальну експозицію, що приваблює заданим рухом слайдів. На основі *Prezi* створено віртуальну виставку до 85-річчя з дня народження академіка В.І. Грищенка (виконавці – С.А. Кравченко, Л.В. Скрипченко, О.В. Безсмертна).

За допомогою мультимедійних сервісів працівники бібліотеки модернізували такий захід як огляди літератури. Одним з них став огляд-презентація «Улюблениця літературної музи: медицина в літературі», який проводиться для студентів першого курсу (виконавці – В.М. Серпухова, О.В. Озеркіна). Огляд-презентація супроводжується не тільки яскравими ілюстраціями, цитатами, а ще й уривками з кінофільмів, знятих за літературними творами. Цей огляд став дуже цікавим для першокурсників, він постійно доповнюється. Пошук нових ідей триває.

Але не тільки ефекти мультимедійних технологій здатні зацікавити користувача бібліотеки. Скільки художньої майстерності, індивідуальності та винахідництва проявляють бібліотекарі, організовуючи традиційні виставки, експозиції прикладного мистецтва та інше! Так, великий інтерес користувачі проявили до циклу експозицій колекційних листівок, присвячених різним святкам – Новому року та Різдвяним святкам, Міжнародному жіночому дню тощо, а також до виставки ручної вишивки нашого викладача доц. З.П. Петрової «Романтичні асоціації» (організатори і оформлювачі – І.А. Жук, Н.Д. Гаєва).

Бібліотека живе насиченим і різноманітним життям, у постійному пошуку нових форм та методів роботи, і знаходить часом цікаві та несподівані рішення.

Публікаційна активність та видавнича діяльність. Робота в бібліотеці вишу багатопланова. створення науково-освітнього електронного середовища університету.

На базі нашої бібліотеки проводяться різноманітні науково-практичні дослідження з питань вивчення і розкриття фондів, модернізації традиційних та впровадження інноваційних технологій, аналітико-синтетичної обробки інформації, обміну досвідом роботи тощо.

Результати цієї роботи співробітники представляють на науково-практичних конференціях, семінарах, нарадах, а також на сторінках періодичних видань.

Лише за останні 5 років співробітники бібліотеки стали учасниками понад 130 фахових заходів. Результати діяльності викладено у 89-ти пуб-

лікаціях – це доповіді (56), статті (20), бібліографічні покажчики (9), навчальні посібники та методичні рекомендації (4)

У 2014 році ми започаткували електронний бюлетень НБ ХНМУ «*Бібліотерапевт*» (libr.knmu.edu.ua), перший номер якого вийшов на початку жовтня. Він висвітлює діяльність нашої бібліотеки, розкриває її фонди, містить анонси заходів, знайомство з новими надходженнями, публікації творчих робіт та багато іншого. Є постійні рубрики, серед яких «Читання зі смаком», «Аскорбінка для душі», «Бібліотечна скарбниця: по сторінках рідкісних та цінних видань» тощо. Бюлетень виходить щомісяця. Робота ця копітка і відповідальна, але дуже цікава, творча, до того ж ми залучаємо студентство, співробітників університету та всіх бажаючих до роботи над випусками бюлетеня.

Визнання креативності, творчої індивідуальності. Підтримка креативних ідей та сприяння творчому розвитку має суттєве значення для кожного працівника. Визнання творчих здобутків, талантів, індивідуальності співробітника є важливим елементом мотивації для подальшого заохочення та натхнення. Свої професійні досягнення, майстерність, таланти ми представляємо на різноманітних заходах, змаганнях, конкурсах, і стаємо переможцями у різних номінаціях. Наведу наші основні перемоги лише за останні 5 років:

Конкурс «Бібліотекар року» (Харківське зональне методичне об'єднання бібліотек ВНЗ):

2010 рік – у номінації за кращу публікацію – стаття «Модель корпоративного проекту по формуванню сводного електронного каталога: из опыта медицинских библиотек Украины» (заступник директора з ІТ Т.Б. Павленко);

2012 рік – переможці у номінації за розробку і впровадження заходів з підвищення інформаційної культури користувачів – організація і проведення Семінарів молодих вчених(заступник директора з ІТ Т.Б. Павленко, зав. відділом С.А. Кравченко і зав. сектором О.О. Красюкова);

2013 рік – переможці у номінації за розробку і впровадження заходів з підвищення інформаційної культури користувачів – організація і проведення бібліотечних уроків для англomовних студентів «Library Lessons For English Medium Students» (зав. сектором О.О. Красюкова і бібліотекар 1 к. Т.О. Бабак);

2014 рік – головна нагорода Бібліотекар року – за підсумками роботи (Т.Б. Павленко, заступник директора з ІТ) та переможці у номінації за кращу піар-кампанію бібліотеки – креативна робота на сторінках бібліотеки у соцмережах та створення електронного бюлетеня «Бібліотерапевт» (зав. сектором О.А. Русанова і бібліотекар 1 к. К.М. Тесленко).

Школа бібліотечного журналіста (конкурс творчих робіт):

2014 рік – дипломи 2-го і 3-го ступеню (бібліотекар 1 к. К.М. Тесленко провідний бібліотекар В.В. Віскова відповідно);

2015 рік – диплом 2-го ступеню (бібліотекар 1 к. О.В. Сохар та бібліотекар 2 к. Д.В. Заводнова).

Перший конкурс прозової і поетичної творчості працівників медичних бібліотек України «Бібліотека(р) – це звучить гордо!»:

2015 рік – головні переможці в обох номінаціях: «Прозовий твір» (есе «Змінюватись, але не зраджувати» Т.Б. Павленко, заступник директора з ІТ) та «Поетичний твір» (вірш «Непотопляемый корабль» О.В. Озеркіна, зав. сектором).

Культурний та духовний розвиток працівників завжди був у центрі уваги. Працівники бібліотеки проявляють свої таланти, оригінальність не лише у професійній сфері. Серед них є майстрині, творча наснага яких призводить до цікавих витворів мистецтва. Це захоплення бісероплетінням і темарі, в'язанням і художньою вишивкою, декупажем і кракелюром, художньою інсталяцією і декоративною флористикою, фотографією тощо. Їх роботи представляються на різноманітних виставках прикладного мистецтва і фоторобіт, в альманаху творчих шукань співробітників і студентів університету «Начало века». Тож творче натхнення не обмежується ні місцем, ні часом.

Сприятливий імідж має величезне значення для бібліотеки. Імідж бібліотеки визначається ставленням суспільства до неї, її послуг і ресурсів. Це залежить від діяльності колективу, керівництва бібліотеки, які мають цілеспрямовано, систематично формувати позитивний імідж на основі наявних ресурсів, визначальним серед яких є кадровий. Створення керівниками різних рівнів бібліотеки, особливо директора, сприятливого морального клімату в колективі призводить до оптимістичного настрою його співробітників, формує творчу атмосферу.

Розпочато роботу по вивченню творчого потенціалу колективу НБ ХНМУ. Так, у 2015 році проведено два анкетування серед працівників бібліотеки щодо діагностики рівня їх творчого потенціалу (виконавець – бібліотекар 2 к. Л.В. Островська). Результати такої діагностики вказують на необхідність звернути увагу на першочергові питання, вжити заходів на посилення мотивації, що сприяє творчим ініціативам та самореалізації кожного співробітника. Це тільки перші кроки діагностики, робота продовжується, а результати з'являться незабаром.

Нові реалії сьогодення вимагають від бібліотеки постійно змінюватись, шукати нові моделі бібліотечного розвитку, щоб бути в авангарді, модернізувати традиційні заходи, знаходити нові форми роботи з користувачем, ресурсами, інформацією, впроваджувати оригінальні ідеї у практику роботи. Це можливо завдяки творчому підходу до справи, прояву ініціативи та індивідуальності, винаходу креативних рішень, генерації нових і сміливих ідей. Лише такий підхід до роботи забезпечує успішну діяльність університетської бібліотеки. Тож процес в «лабораторії творчості та креативу» триває...

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иванова И. Ш. Исторические вехи и перспективы развития / И. Ш. Иванова // Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова / под ред. проф. В. И. Астаховой. – Харьков, 2001. – С. 155–177.

2. Іванова І. Ш. Шлях в 90 років: від «книжкової лавки» до електронної бібліотеки [доповідь] / І. Ш. Іванова // Матеріали Ювілейної конференції, присвяченої 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, 27 жовтня 2010 року. – Харків, 2010. – С. 8–14. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/726>.
3. Киричок І. В. Науково-дослідний вектор у діяльності університетської бібліотеки (до 90-річчя Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету) [доповідь] / І. В. Киричок // Короленківські читання 2010 року: Наукова діяльність як стратегічний напрямок розвитку бібліотек регіону : матеріали XIII науково-практичної конференції 7–8 жовтня 2010 року, Харків. – Харків, 2011. – С. 32–44. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/247>.
4. Павленко Т. Б. Сучасні тенденції розвитку бібліотек вищих навчальних закладів: з досвіду Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету / Т. Б. Павленко // Бібліотечний форум України. – 2010. – № 4. – С. 24–29. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/134>.

УДК 027.7:61(477.53)

**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ ТА ЇЇ МІСЦЕ
В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВДНЗУ
«УКРАЇНЬСЬКА МЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ»**

С.П. Безноса

Вищий державний навчальний заклад України «Українська
медична стоматологічна академія»
Бібліотека

Дана стаття присвячена історії розвитку і становлення бібліотеки вишу, висвітлює різнопланову діяльність бібліотеки, а також сучасний стан та перспективи роботи.

Данная статья посвящена истории развития и становления библиотеки вуза, раскрывает разноплановую деятельность библиотеки, а также современное положение и перспективы работы.

The paper considers the issues related to the history of the development and establishment of the HEI's library, covers the diverse activities of the library, as well as current condition and perspectives of further operation.

Ключові слова: бібліотека ВДНЗУ «УМСА», історія бібліотеки, книжковий фонд, інформаційні послуги, колектив бібліотеки.

Ключевые слова: библиотека ВГУЗУ «УМСА», история библиотеки, книжный фонд, информационные услуги, коллектив библиотеки.

Key words: library at HSEEU «UMSA», history of the library, book depositary, information service, employees of the library.

У 2014 році бібліотека ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» відсвяткувала славний ювілей – своє 80-річчя (1934–2014). Саме цю дату ми вважаємо (1934) початком відліку діяльності нашої бібліотеки з дня створення її як окремого підрозділу Харківського стоматологічного інституту. Одним із ключових завдань для кожного бібліотекаря є здійснення пошуково-дослідницької роботи. Першочерговим у цьому плані, на нашу думку, є вивчення історії рідної бібліотеки. Лише знання минулого дає змогу відчувати себе часткою єдиного історичного процесу.

Задля успішної пошукової діяльності працівник бібліотеки повинен спиратися на архівні матеріали, довідкові, бібліографічні джерела, спогади старшого покоління. Співробітники бібліотеки академії постійно ведуть пошук нових, маловідомих фактів з історії її розвитку. Зібраний матеріал представлений у пресі, буклетах, путівниках, альбомах, на масових заходах. Сьогодні бібліотека робимо усе можливе, щоб наступне покоління бібліотекарів мало можливість ознайомитися з діяльністю бібліотеки, з її успіхами та надбаннями.

Осягаючи пройдений шлях нашої бібліотеки, перед очима проходять роки її напруженої та багатогранної діяльності, насиченої багатьма цікавими подіями, зустрічами. Працею кількох поколінь фахівців, бібліотекарів за покликанням, книгозбірня посіла чільне місце в інформаційному просторі ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія».

Історія бібліотеки невід’ємна від історії академії і бере свій початок у 1931 році, коли одонтологічний факультет Харківського медичного інституту перетворено у самостійний Харківський стоматологічний інститут. Однак на той час виш не мав бібліотеки. Основними навчальними посібниками слугували конспекти лекцій, що передавалися студентами з покоління в покоління. Згодом із особистих зібрань і наукових праць учених почали створюватися кафедральні бібліотеки. Вони і стали основою для відкриття бібліотеки у 1934 році.

Напередодні Великої Вітчизняної війни наукова бібліотека інституту інтенсивно поповнювалася новою літературою, передплачувалися усі вітчизняні медичні періодичні видання.

Під час війни фонд бібліотеки частково був переданий до інших бібліотек м. Харкова, а навчальна література була евакуйована у м. Фрунзе і влита до новоствореного стоматологічного факультету Киргизького медичного інституту.

Тимчасова окупація м. Харкова завдала величезної шкоди бібліотеці інституту: Гістологічний корпус, де розташовувалася бібліотека, згорів. Тільки незначну частину фондів наукової і навчальної бібліотек удалося зберегти завдяки самовідданості співробітників бібліотеки. Місто Харків було звільнено 23 серпня 1943 року, і вже з кінця цього року відбулося часткове обслуговування читачів, в основному, студентів. На жаль, не зовсім з’ясованою залишилася доля бібліотеки після реевакуації до м. Харкова. Задля з’ясування фактологічного матеріалу ми зверталися до Державного архіву Харківської області, архіву Харківського національного меди-

чного університету з проханням уточнити деякі історичні факти стосовно окремих постатей, які доклали багато зусиль для розвитку бібліотечної справи, однак дані, на підставі яких можна було підтвердити факт роботи в Харківському медичному інституті особистостей відсутні.

Згідно звіту 1962 року бібліотекою завідувала Жупікова Олена Гаврилівна. Станом на 1963 рік фонд бібліотеки складав – 76127 прим. Штат працівників – 5 осіб: Жупікова О.Г., Оліфійцева К.Г., Кофман М.А., Лагутіна А.А., Суммо С.А. Що стосується приміщення бібліотеки, то окремого книгосховища бібліотека не мала, також не було читальної зали, катастрофічно не вистачало кваліфікованих спеціалістів. У цей час при бібліотеці було створено бібліотечну раду для погодження роботи бібліотеки з науковою і навчальною діяльністю інституту. Поступово фонд бібліотеки зростав, так, станом на 1965 рік становив – 88166 прим.

У 1967 році Рада Міністрів України прийняла постанову про переведення Харківського медичного стоматологічного інституту до м. Полтави і перейменування його у Полтавський медичний стоматологічний інститут. Переведення здійснювалося у два етапи. Перший відбувся у липні – серпні 1967 року, коли передислоковувалися кафедри медико-біологічного профілю. Під час другого етапу, у липні – серпні 1968 року, були передислоковані кафедри клінічного, зокрема стоматологічного профілю, та підготовлено бази для їх розміщення на початку наступного навчального року. Так, інститут став закладом із міцною матеріальною базою: відкривалися нові кафедри, велася велика робота із підвищення кваліфікації лікарів-практиків та середнього медичного персоналу. Що стосувалося бібліотеки, то її облаштування у новому виші вимагало великих організаційних зусиль.

Із м. Харкова книжковий фонд привезла Жупікова Олена Гаврилівна, яка і передала його бібліотекарю Хмельницькій Розалії Яківні. Наявний книжковий фонд складав – 68120 прим., журнальний фонд – 18587 прим. У 1968 році Хмельницька Р.Я. була звільнена у зв'язку із переведенням інституту.

Із 1968 року по 1983 рік бібліотекою завідувала Діденко Ніна Дмитрівна. Саме завдяки їй розпочався полтавський період функціонування бібліотеки. Багато зробила для її розвитку, удосконаленню усіх напрямів роботи, згуртування колективу; вона мала великий авторитет, як у співробітників бібліотеки, так і серед професорсько-викладацького складу інституту. Необхідно було терміново вирішувати питання, пов'язані із розміщенням й організацією фонду, створенням сприятливих умов для роботи користувачів і співробітників бібліотеки. Так, спочатку було організовано читальну залу, де розміщувалася вся література, яка була передана із м. Харкова. Катастрофічно не вистачало кадрів, оскільки співробітники бібліотеки, які працювали у Харківському медичному стоматологічному інституті і привезли фонд до м. Полтави у зв'язку із переведенням інституту підписали обхідні листи і розрахувалися: Лагутіна Марія Агафівна, Оліфійцева Клавдія Григорівна, Жупікова Олена Гаврилівна, Суммо Софія Абрамівна.

Як було зазначено вище, бібліотека розміщувалася в одній кімнаті (нині читальна зала), частина якої була відведена для роботи професорсько-викладацького складу, а фонд – у підвальній кімнаті (нині книгосховище навчального абонементу). Окремого приміщення для читальної зали для викладачів, співробітників бібліотеки – завідуючого, бібліографів, відділу комплектування і наукової обробки літератури – не було. Не вистачало коштів на придбання нового обладнання: стелажів, полиць, тому книги спочатку складалися у книгосховищі. Багато книг, які замовлялися через бібколектор, не були придбані, оскільки інститут не вважався медичним, і лише завдяки поїздки до м. Москви завідуючої бібліотеки Н.Д. Діденко на Всесоюзне книжкове об'єднання література почала вчасно надходити до бібліотеки інституту. Однак, незважаючи на усі труднощі, бібліотека активно розвивалася, змінилася її структура, введені нові посади. Активізувалася масова та інформаційна робота, стали організовуватися «Дні інформації», «Дні кафедр», складалися інформаційно-бібліографічні бюлетені нових надходжень. Фонд поповнювався новими виданнями з Московського медичного інституту ім. І.М. Сеченова, Харківського медичного інституту тощо. З метою удосконалення всіх напрямів діяльності бібліотеки було створено Бібліотечну раду із 9 осіб, де розглядалися питання комплектування, виділення фонду іноземних журналів тощо. Проводилася активна робота із підвищення кваліфікації співробітників. Так для працівників бібліотеки читалися лекції викладачами кафедр із ознайомлення з медичною термінологією, бібліотекарі брали активну участь у міжвузівських секційних заняттях, у відрядженнях до різних міст з метою обміну досвідом. Для молодих бібліотекарів проводилися заняття з бібліографії і бібліотекознавства.

Однак проблема приміщень ще залишалася не вирішеною. Весь навчальний фонд розміщувався на підлозі, робочі місця знаходилися у кутку читальної зали, створювався шум при роботі друкарських машинок, що заважало студентам і викладачам. У зв'язку із цим було вирішено відкрити філіал бібліотеки у читальній залі гуртожитку. Поступово зростав бібліотечний фонд, збільшувався штат, утворювалися нові відділи. Розвивався виш, а разом із ним і бібліотека.

Із 1983 року по 2007 рік бібліотеку очолювала Пилипенко Ніна Юхимівна – заслужений працівник культури. Багато років віддала вона бібліотечній роботі, вихованню кадрів та впровадженню передового бібліотечного досвіду. Після введення в експлуатацію морфологічного корпусу інституту завдяки клопотанню Ніни Юхимівни бібліотека отримала для книгосховища цокольні приміщення адмінкорпусу. Силами бібліотекарів у виділених кімнатах був зроблений капітальний ремонт, придбані нові стелажі, книжкові полиці тощо.

Серед колективу бібліотеки були такі чудові співробітники як Н.І. Коляда, А.А. Буряк, В.І. Голота, М.Є. Шайдур, С.С. Синельник, М.М. Хоменко, Г.Й. Іоніна, В.Й. Дудко. До сьогодні працюють корифеї своєї справи: А.Г. Шелехова, С.Я. Овчаренко, Т.Ю. Оснач, В.М. Крипак, О.М. Глушкова, А.Л. Гутченко, А.М. Григорашенко.

Із жовтня 2007 року директором бібліотеки стала Ольга Борисівна Боровик. Її активна новаторська позиція, відданість справі, ініціативність стали запорукою у впровадженні в роботу нового і прогресивного. Багато зробила у справі запровадження новітніх інформаційних технологій. До дружнього, працьовитого, професійного, оптимістично налаштованого колективу бібліотеки вливаються нові сили – розумна, енергійна, амбіційна молодь.

Сьогодні бібліотека йде шляхом комп'ютеризації всіх технологічних процесів, удосконалення послуг користувачам, створення комфортних умов для роботи читачів і працівників.

Успішна діяльність нашої бібліотеки є запорукою позитивного іміджу академії в цілому. Яскравою сторінкою в історії бібліотеки позначена культурно-просвітницька діяльність, що завжди позитивно впливає на духовний світ студентства. Організуються заняття з підвищення кваліфікації, різноманітні конкурси книжкових виставок молодих бібліотекарів, цікаві та змістовні виступи, презентації. Особливою популярністю серед наших читачів користується блог бібліотеки. У рамках підвищення кваліфікації лікарів-курсантів, інтернів, бібліотекою організуються бібліомедійні заняття «Можливості бібліотеки академії в задоволенні інформаційних потреб лікарів», створюються цікаві буктрейлери, віртуальні виставки для користувачів.

Прагнучи до творчого самовтілення та формування власним прикладом у студентської молоді відданість своїй справі та любов до історії і традицій української культури, у працівників бібліотеки виникло спільне бажання створити вокально-пісенний колектив. У 2008 році за підтримки адміністрації ВДНЗУ «УМСА» відбулося зародження вокально-хорового ансамблю «Криниця».

За вагомий внесок у розвиток культури українського народу наказом Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації 14 березня 2014 року хору «Криниця» присвоєно звання «народний аматорський колектив». За роки свого існування учасниками колективу було проведено чимало виступів в фольклорно-етнографічних, масових, благодійних заходах. Народний аматорський колектив «Криниця» є постійним учасником фестивалю мистецтв «Душі криниця» колективів закладів охорони здоров'я Полтавської області. У 2015 році хор «Криниця» разом із ансамблем народного танцю «Наша юність» викладачів академії стали лауреатами II премії.

Бібліотека – гордість академії. Адже ми виконуємо високу місію – працюємо задля потенціалу майбутньої національної еліти, задля суспільного прогресу, задля майбутнього держави.

Нелегкий шлях пройшла бібліотека академії. Історія її успіху – це не тільки хронологія подій. Це, насамперед люди, які творили її історію.

Такий солідний вік пропонує дещо інший підхід до своєї роботи. Це не тільки кількість, але і якість інформаційних послуг, які пропонує читачам книгозбірня. Попереду ще довга дорога у бібліотечному світі. Перед працівниками бібліотеки постає важливе завдання: зберегти досвід, залише-

ний у спадок попередниками, примножити професійні надбання і водночас реагувати на стрімкі зміни, які відбуваються у суспільстві, освітньому середовищі, і враховувати їх у своїй діяльності. Маємо надію, що закладений потужний потенціал колективу буде використаний повною мірою для подальшого розвитку бібліотечної справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова / под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Х., 2001. – 561 с.
2. Скрипніков М. С. Історія Української медичної стоматологічної академії в особах / М. С. Скрипніков, Ю. О. Максимук. – Полтава : Дивосвіт, 2001. – 72 с.
3. Березюк Н. М. Библиотека Харьковского университета В. Н. Каразина за 200 лет (1805-2005) / Н. М. Березюк, И. Г. Левченко, Р. П. Чигринова. – Х. : Тимченко, 2006. – 390 с.

УДК 02:004.774-043.86

«МОБІЛЬНА СТРАТЕГІЯ» РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК

О.В. Безсмертна
Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека
Харківська державна академія культури

У статті розглянуті варіанти розробки «мобільної стратегії» розвитку бібліотек. Наведені поради з веб-дизайну бібліотечного сайту для успішної реалізації проекту мобільної веб-присутності. Описані спеціалізовані інструменти для розробки та тестування мобільних версій веб-сайтів бібліотек.

В статье рассмотрены варианты разработки «мобильной стратегии» развития библиотек. Приведены советы по веб-дизайну библиотечного сайта для успешной реализации проекта мобильного веб-присутствия. Описаны специализированные инструменты по разработке и тестированию мобильных версий веб-сайтов библиотек.

The paper research the options for creating a mobile strategy of library development. The recommendations on web-design of library web sites are suggested for the successful implementation mobile-friendly web presence project. Specific tools for the mobile-site construction and testing are described.

Ключові слова: мобільні технології, мобільна стратегія, мобільна веб-присутність, веб-аналітика, веб-дизайн, мобільна версія веб-сайту бібліотеки.

Ключевые слова: мобильные технологии, мобильная стратегия, мобильное веб-присутствие, веб-аналитика, веб-дизайн, мобильная версия веб-сайта библиотеки.

Key words: mobile technologies, mobile strategy, mobile-friendly web presence, web-analytics, web-design, mobilized sites, libraries.

Усвідомлюючи все більш значущу мобільну аудиторію та її чисельне зростання, бібліотеки повинні розробити офіційну стратегію, щоб йти у вірному напрямку на шляху до розвитку веб-сервісів для мобільних користувачів. Перший крок у цьому напрямку – ретельне вивчення інформаційних потреб та сервісних очікувань веб-аудиторії.

Розробка ефективної мобільної веб-стратегії допоможе забезпечити успішну мобільну веб-присутність бібліотеки. У проєкті веб-стратегії мають бути оптимально вирішені декілька ключових питань. Перше і головне, що підлягає розгляду – це питання «навіщо це потрібно?». Розглянемо статистику: чи є зростання відсотку користувачів, які звертаються до сайту за допомогою мобільних пристроїв? Чи є суттєва категорія читачів (наприклад, велика кількість молодого населення), яких бібліотека прагне обслуговувати за допомогою мобільного веб-сайту? Або ж просто прагнете створити перший крок до створення мобільного веб-сайту, розуміючи, що це важливий напрямок навіть якщо статистика і не показує високі результати.

Також підлягає розгляду теперішній стан веб-сайту бібліотеки. Якщо сайт знаходиться в процесі реконструкції – це ідеальний час для інсталяції до сайту мобільних інструментів. Якщо ж сайт бібліотеки вже повністю створений та результати юзабіліті-тестування (тест простоти використання) показують, що користувачі задоволені і одержують необхідну інформацію, то стратегія буде зовсім іншою. У цьому випадку, бібліотека найімовірніше представить на сайті вже існуючу інформацію та ресурси, а не буде створювати що-небудь нове.

Незалежно від того, створюється новий сайт або реконструюється старий, важливо, щоб мобільна версія веб-сайту відповідала тематиці стаціонарного сайту бібліотеки.

Як при створенні веб-сайту, так і при повній його реорганізації слід чітко усвідомлювати мету мобільної веб-стратегії. Вище зазначалася важливість знання базових інформаційних потреб користувачів при їх зверненні до веб-сайту бібліотеки та їх звички перегляду його контенту. З метою реалізації цих завдань варто застосовувати програми веб-аналітики. Наприклад, Google Analytics зберігає статистику контенту, що дозволяє з легкістю виявити найпопулярніші ресурси веб-сайту бібліотеки. Далеко не всю інформацію доцільно включати в мобільну версію веб-сайту, але необхідно бути впевненим в тому, яку саме, щоб забезпечити доступ до найпопулярнішої та важливої для користувачів на адаптованому сайті.

Інструменти веб-аналітики можуть показати, які типи пристроїв використовують клієнти при відвідуванні сайту. Варто з обережністю ставитися до цієї інформації, адже ринок мобільних пристроїв дуже мінливий і ринкові тенденції можуть швидко змінитися. Краще за все розробляти проєкт, який буде якісно функціонувати на багатьох пристроях, щоб уникнути необхідності перепланування мобільної веб-присутності в Інтернеті.

Під час розробки стратегії мобільної веб-присутності важливо проаналізувати вже існуючий веб-контент і те, як він гармонізує з невеликими ек-

ранами мобільних пристроїв. В цьому випадку краще за все працюють прості конструкції. Графічні об'єкти мають завантажуватися швидко, рекомендовано уникати великих зображень та слайд-шоу, які добре виглядають лише на стаціонарному комп'ютері. Також доцільно спростити логотип для мобільного веб-сайту. Варто намагатися не використовувати чисельних колонок та великої вертикальної прокрутки. Існує багато добрих засобів проектування мобільних веб-сайтів із розширеною архітектурою. Для вдалої розробки можна використовувати рубрики, які дозволять швидко та чітко направляти користувачів до релевантної інформації.

Мобільні пристрої не мають такої експлуатаційної (функціональної) гнучкості, на відміну від комп'ютерної миші. Сенсорна технологія обмежує дії під час навігації веб-сайтом, тому це потрібно враховувати при проектуванні кнопок та інших навігаційних функцій. Дотримуючись цих рекомендацій, мобільний сайт виправдає очікування бібліотечних користувачів.

Є багато варіантів для проектування мобільного веб-сайту. Розглянемо деякі поширені формати для надання інформації користувачам з мобільними телефонами. Вибір формату залежить від мобільної стратегії та конкретних потреб бібліотеки. Нижче наведені деякі з форматів [1, с. 44]:

- створення чистого макету веб-сайту, який правильно підлаштовується до невеликих екранів;
- використання системи управління контентом із мобільним шаблоном;
- створення користувацьких таблиць стилів для різноманітних розмірів екрану;
- створення сайту mobile-only;
- створення мобільних додатків;
- використання адаптивного дизайну при розробці веб-сайту.

Нижче наведені деякі основні принципи створення постійного сайту для кращого відтворення на мобільних пристроях: уникнення користування таблицями та фреймами (рамками), використання макету в одну колонку, оптимізація графіки, мінімізація прокрутки за допомогою навігаційних інструментів, зведення тексту до мінімуму.

Якщо велика кількість бібліотечних користувачів – це мобільні користувачі, то доцільно оптимізувати весь веб-сайт для мобільного використання. Чимало постачальників ресурсів пішли цим шляхом: створили дизайн в одну колонку, їх вікно пошуку займає більшу частину екрану, а головна сторінка містить мінімум тексту. Це і називається оптимізований сайт для мобільних пристроїв, але більшість веб-сайтів бібліотек складніші, тому і вимагають більш складаного дизайну.

Ще один спосіб залучення бібліотечної мобільної аудиторії – системи управління контентом, що оптимізовані для мобільних пристроїв (наприклад, LibGuides або WordPress). LibGuides – програма шаблонів від Springshare, що використовується багатьма зарубіжними бібліотеками для публікації уроків та тематичних гідів в Інтернеті. У даної програми є мо-

більний інтерфейс веб-сторінок, який автоматично налаштовується для оптимального відображення на маленьких дисплеях, та мобільна версія меню, яка з'являється на домашній сторінці. Вбудоване відео в LibGuides не вимагає flash-плагінів, тому воно якісно відтворюється на мобільних пристроях. Існує також модуль, який можна придбати у Springshare, що дозволяє створювати мобільні веб-сайти в інтерактивному режимі. Крім того, модуль пише код Java Script, який після додавання його на веб-сайт дозволяє автоматично перенаправляти мобільних користувачів на нову мобільну версію веб-сайту.

WordPress, що спочатку використовувався для створення блогів, стає все більш популярним у якості системи управління контентом для створення нових повноцінних веб-сайтів, частково завдяки його добре злагодженому макету і безлічі доступних тем та плагінів. Простіше за все використовувати WPTouch – він прибере елементи оформлення з веб-сайту і залишить контент у форматі, який легко читати на невеликому екрані. Для відображення блогу у мобільному форматі може бути використаний пакет WordPress Mobile.

Більш складне завдання щодо оптимізації веб-сайту, яке надає бібліотеці більше контролю над тим, як все буде виглядати на невеликих екранах мобільних пристроїв користувачів, полягає в створенні власної таблиці стилів за допомогою спеціальної мови опису сторінок CSS (Cascading Style Sheets – каскадні таблиці стилів) для будь-якого розміру екранів. Розробник самостійно вирішує, для якого розміру екрана спроектовані і створені окремі таблиці стилів певного розміру, зміщується або видаляється графіка та додаткові колонки, а також інші функції, проблемні для мобільних веб-сайтів. Таблиці стилів встановлюються в розділ заголовка сайту, що дозволяє йому розпізнати розмір екрану пристрою та перейти до відповідної таблиці.

Деякий час були популярні сайти mobile-only (m.sites). Ці мобільні сайти створюються з відмінним від основного веб-сайту бібліотеки URL. Поряд з цим можна використовувати скрипти на веб-сайті для визначення розміру екрану або типу пристрою та автоматичного переходу на мобільний веб-сайт. Такі окремі сайти, як правило, – зменшені версії стаціонарного сайту з відповідним контентом для мобільних користувачів. Але перед їх застосуванням варто переконатися, що додано посилання на стаціонарний веб-сайт бібліотеки, тому що деякі користувачі можуть захотіти отримати доступ до його повної версії і одержати послуги, які не були передбачені на мобільному веб-сайті.

Якщо в результаті моніторингу визначено, що мобільна аудиторія користувачів бібліотеки готова до використання мобільної версії веб-сайту, то можна переходити до її створення. З розвитком спеціалізованих веб-інструментів розроблення повноцінного мобільного додатку стає легшим. Для простих проєктів бібліотекарям навіть не потрібен досвід програмування. Якщо у бібліотеки є багато користувачів на iOS або Android, варто створити повноцінний мобільний додаток, який користувачі зможуть за-

вантажити на свій пристрій. Їм не потрібно буде використовувати браузер для перегляду його контенту і бібліотечний веб-сайт буде легко доступним. Одним з недоліків цього підходу є необхідність створення окремих додатків для різних операційних систем та мобільних пристроїв, повна перебудова та випуск додатку у випадку внесення хоча б мінімальних змін. Існує два основних типи макету мобільних додатків, які добре працюють із сенсорною навігацією: «сітка» («grid»), коли на екрані відображаються іконки та «список» («list»), коли пункти меню розташовані на екрані вертикально.

Через наявність недоліків в технологіях створення мобільних додатків все більш популярним стає метод адаптивного веб-дизайну (Responsive web design). Його перевага в тому, що використовуючи стилі, які визначають максимальні та мінімальні розміри екрану, бібліотекарі зможуть створити веб-сайт, який буде автоматично адаптуватися до меншого розміру екрану. При цьому змінюються меню навігації та графіка (остання навіть може зникнути), оскільки екран стає меншим. Є також можливість налаштувати зовнішній вигляд для будь-якої кількості розмірів екранів. Адаптивний веб-дизайн дозволяє поділяти екран на блоки, які займають певні його відсотки та змінюються при зменшенні екрану, а блоки навіть можуть переміщуватися у різні області або змінювати форму, розмір.

Новітнім принципом адаптивного веб-дизайну є «mobile first», який передбачає спочатку створення адаптованої версії веб-сайту для мобільних пристроїв, а потім проектування версії для стаціонарних комп'ютерів. Це доцільно, якщо на момент створення веб-сайту більшість користувачів бібліотеки при доступі користуються мобільними пристроями. У майбутньому, коли користувачі стануть все більш мобільними, цей принцип проектування веб-сайтів, ймовірно, стане найпоширенішим.

Після обрання способу забезпечення мобільного доступу бібліотека може переходити до процесу проектування. Треба пам'ятати, що мобільний веб-сайт – це не просто зменшена версія стаціонарного бібліотечного сайту. На ньому варто надати лише той контент, який релевантний запитам мобільних користувачів, пам'ятаючи при цьому про обмеження, пов'язані із невеликими розмірами екрану.

При роботі над проектуванням веб-сайту рекомендовано завжди починати з аналітики. Треба з'ясувати, який відсоток користувачів заходять на бібліотечний веб-сайт за допомогою мобільних пристроїв, які пристрої вони для цього використовують? Ця інформація потім буде важлива і для тестування дизайну мобільної версії сайту.

В залежності від стратегії мобільної веб-присутності бібліотеці можливо буде потрібно обмежити контент, що надається на мобільному веб-сайті або у мобільному додатку. Особливо це актуально при створенні сайту mobile-only або мобільного додатку. Найцікавіший та найпопулярніший контент веб-сайту можна виявити за допомогою інструментів веб-аналітики. Перенавантажений інформацією контент, як правило, погано працює на мобільних пристроях, тому бібліотеці дуже важливо розміщувати короткі відомості про себе, доступ до послуг та топ-ресурси.

Топ-зміст мобільних сайтів закордонних бібліотек, як правило, містить:

- каталог та покажчик електронних журналів;
- посилання на популярні ресурси (тільки на ті, які оптимізовані для мобільних пристроїв);
- час роботи бібліотеки;
- карти, путівники, віртуальні тури;
- посилання на популярні електронні книги з можливістю завантаження (покупки);
- чат або повідомлення бібліотекаряю;
- найкращі ресурси: посилання на бібліотечні інформаційні топ-ресурси;
- новини бібліотеки: у тому числі і RSS-канали;
- бронювання приміщення, комп'ютерів для роботи, якщо вони є у бібліотеці;
- функції настройки для користувачів, що дозволяють їм налаштувати свій бібліотечний акаунт або обрати найкращі ресурси – це розширена функція, яка привертає мобільних користувачів;
- GPS-додатки: у мобільних пристроїв є вбудований GPS; наприклад, можна розглянути питання про включення функцій інтерактивної карти;
- QR-коди: корисно для залучення користувачів на мобільний веб-сайт.

Після створення дизайну веб-сайту дуже важливо протестувати його на декількох пристроях або, принаймні, на тих, які згідно статистики найчастіше використовуються користувачами. Є багато інструментів, щоб спростити цей процес: MobiReady.com (надає бали готовності веб-сайту для мобільних пристроїв, поради щодо удосконалення), W3C mobileOK Checker, iPhone Tester (інструмент-емулятор, тестує дизайн на iPhone), Lab.dev (онлайн-центр тестування на продукції Samsung, показує емулятор екрану), Mobile Phone Emulator. Останнім надзвичайно важливим етапом у процесі проектування мобільного додатку веб-сайту є юзабіліті-тестування (тестування зручності, простоти використання). Погано розроблений и неадекватно протестований веб-сайт відверне від бібліотеки користувачів, які можливо більше ніколи не повернуться на цей ресурс і будуть шукати інформацію на інших порталах. Важливо зауважити, що Т. Тревіс та А. Гей [4] розробили контрольний перелік питань про дизайн інтерфейсу, користувацькі характеристики та мету контенту мобільної версії веб-сайту бібліотеки.

Після того, як бібліотека реалізувала проект мобільної веб-присутності, необхідно прорекламувати свій новий сервіс. Для цього варто створити рекламні флаєри, постери, застосовувати онлайн-повідомлення через розсилки новин, розмістити QR-коди на інформаційних матеріалах щодо різноманітних бібліотечних заходів.

Таким чином, швидке поширення мобільних технологій зобов'язує бібліотеки невідкладно вирішувати питання про створення мобільної веб-присутності на власних веб-сайтах. Незалежно від рівня досвіду та розмірів

бюджету конкретної бібліотеки та її користувачів завжди є можливість знайти ефективне рішення цього стратегічного завдання. Потрібно починати із створення мобільної веб-стратегії та дослідження варіантів щодо охоплення мобільної аудиторії через веб-сайт бібліотеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gleason A. W. *Mobile Technologies for Every Library* / A. W. Gleason. – New York : Rowman & Littlefield Publishers, 2015. – P. 177.
2. McCollin R. *Creating Mobile-Optimized Websites Using WordPress* [Electronic recourse] / R. McCollin. – 24th May 2012 – Mode of access : <http://www.smashingmagazine.com/2012/05/creating-mobile-optimized-websites-using-wordpress/>. – Title from the screen.
3. M-Libraries [Electronic recourse]. – – Mode of access : <http://www.libsuccess.org/index.php?title=M-Libraries>. – Title from the screen.
4. Travis T. *Designing low-cost mobile websites for libraries* / T. Travis, A. Tay // *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*. – 2011. – Vol. 38, N. 1. – 24–29.

УДК 09:027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

КНИЖКОВІ ПАМ'ЯТКИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Т.В. Белякова
Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

У статті розглядаються фонди книжкових пам'яток Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету. Висвітлюється їх склад, значення і доступність для широкого кола фахівців. Створення спеціалізованих фондів книжкових пам'яток, єдиного фонду книжкових пам'яток медичних бібліотек України – завдання на майбутнє.

В статье рассматриваются фонды книжных памятников Научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета. Освещается их состав, значение и доступность для широкого круга специалистов. Создание специализированных фондов книжных памятников, единого фонда книжных памятников, единого фонда книжных памятников медицинских библиотек Украины – задачи на будущее.

The author features the collections of rare books of the Science Library of Kharkiv National Medical University. Their composition, significance and availability for a broad specialist range are described. Creation of specialized collections of rare books unified collection of rare books of Ukrainian medical libraries is a future task.

Ключові слова: рідкісні і цінні документи, книжкові пам'ятки, медичні бібліотеки.

Ключевые слова: редкие и ценные документы, книжные памятники, медицинские библиотеки.

Key words: rare documents, rare books, medical libraries.

Книжкові пам'ятки (рідкісні і цінні документи) – перлина бібліотечних фондів. Створення спеціалізованих фондів книжкових пам'яток, забезпечення збереженості і доступності цих документних ресурсів – важлива задача медичних бібліотек (МБ). У перспективі – формування регіональних зведень книжкових пам'яток, створення єдиного фонду книжкових пам'яток МБ України.

Як відомо, Харків є одним з центрів медичної науки та освіти України [2], в якому нині не лише є кілька наукових та навчальних закладів, що здійснюють підготовку лікарів, а й досить розвинута система медичних бібліотек.

Заснування у Харкові у січні 1805 року першого університету на півдні Російської імперії стало одним із значущих подій, що зумовило становлення Харкова як великого просвітницького, наукового, культурного і промислового центру [1].

Відкриття Харківського університету з чотирма факультетами, у тому числі медичним, поклато початок системної підготовки лікарських кадрів у країні. Свій початок фонд Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) бере з дня заснування Імператорського Харківського університету.

У НБ ХНМУ фонд документів, виданих до 1900 року – близько 3000 прим. [3]. Багато літератури надійшло з приватних колекцій. Це книги з екслібрисами відомих учених В.Я. Данилевського, В.Ф. Грубе, Н.С. Бокаріуса, В.В. Фавра, В.П. Воробйова, С.М. Компанійця, Д.К. Радзівського й ін. Серед іноземних видань друком з 1672 р. – книги латинською, французькою, німецькою мовами. У фонді – близько 120 праць співробітників медичного факультету.

Серед вітчизняних є унікальні видання громадського друку «Проект карантинного устава» (1818 р.) та «История медицины в России». Вільгельма Ріхтера 1820 року та інші. Життя університету було тісно пов'язане з життям міста. Професори університету були членами Медичного товариства м. Харкова. Їхня професійна діяльність знайшла своє відображення в звітах та збірках праць. В фонді збереглися звіти про санітарні огляди Харкова, документи про становлення його санітарно-епідемічної служби.

Вчені Харківського Імператорського університету підтримували зв'язок з університетами інших міст, обмінювалися своїми працями. У фонді представлені видання Московського, Санкт-Петербурзького, Казанського, Томського, Київського й інших навчальних закладів. Серед дисертацій, захищених у Харківському університеті – дисертації Л. Гіршмана, Н. Тринклера, М. Фабриканта, В. Фавра та ін.

Також у фонді виокремлено документи до 1920 року – монографії, періодичні видання, дисертації. Колекція дисертацій до 1920 року – 1295.

У фонді бібліотеки окремі колекції раритетів не виокремлені – книги із приватних колекцій з екслібрисами розставлені у загальному фонді раритетів. Ведеться електронний каталог (ЕК), до якого внесено близько 200 старих дисертацій.

Маючи унікальні фонди книжкових колекцій медичних видань, медичні бібліотеки стали джерелом пізнання історії української медицини, відродження духовних цінностей нашої держави. Аналізуючи стан фондів книжкових пам'яток МБ м. Харкова, можна зробити висновки: робота з наукового, інформаційного, методичного й організаційного забезпечення діяльності з виявлення та збереження книжкових пам'яток, в тому числі книжкових колекцій, тільки розпочинається, поки що немає спеціалізованих відділів по роботі з книжковими пам'ятками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березюк Н. М. Библиотека Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина за 200 лет (1805–2005) / Н. М. Березюк, И. Г. Левченко, Р. П. Чигринова. – Харьков : Тимченко, 2006. – 390 с.
2. Корж А. А. Харьков как центр медицинской науки / А. А. Корж // Международный медицинский журнал. – 2004. – № 3. – С. 6–7.
3. Костюкевич Т. Унікальні колекції у фонді Наукової бібліотеки ХНМУ / Т. Костюкевич // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, Харків, 27 жовтня 2010 р. – Харків: ХНМУ, 2010. – С. 49–52.

УДК 027.7:37.091.33

БІБЛІОТЕКА І КОРИСТУВАЧ: СУЧАСНІ ФОРМИ КУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ

І.В. Бова, Т.В. Марцун

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Наукова бібліотека

Розкриваються сучасні форми культурно-виховної роботи вузівських бібліотек на прикладі діяльності наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Раскрываются современные формы культурно-воспитательной работы вузовских библиотек на примере деятельности научной библиотеки Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого.

The modern forms of cultural and educational work of institution of higher learning libraries open up on the example of activity of scientific library of the Yaroslav Mudry National Law University.

Ключові слова: бібліотеки університетів, культурно-виховна робота, популяризація читання, віртуальні виставки, буктрейлер, наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Ключевые слова: библиотеки университетов, культурно-воспитательная работа, популяризация чтения, виртуальные выставки, буктрейлер, научная библиотека Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого.

Key words: libraries of universities, cultural and educational work, popularization of reading, virtual exhibitions, booktrailer, scientific library of Yaroslav Mudriy National Law University.

Вступ. Рівень культури та освіти кожного громадянина є одним із ключових показників успішного національного розвитку, конкурентоспроможності держави на світовому ринку. Читання завжди було і залишається віддзеркаленням цього, тим елементом, за допомогою якого цей рівень встановлюється, оскільки воно як головне джерело знань відкриває шлях до отримання інформації (1).

На жаль, нині у зв'язку з розвитком інформаційних технологій та Інтернету студенти все менше цінують книгу, рідко звертаються до неї. З огляду на сказане слід додати, що сьогодні як ніколи робота бібліотек, націлена на розвиток у молоді потреби в книзі як унікальному носієві матеріальної і духовної культури, а також на створення умов для формування пріоритетів у системі моральних і духовних цінностей за допомогою популяризації книги, набуває особливого значення (5). Важливу роль у цій справі відіграють вузівські бібліотеки, оскільки їх основний читацький контингент – студентська молодь, тобто майбутнє держави.

Із цього приводу Н.П. Пасмор зазначає, що сучасні вузівські бібліотеки по праву називають найважливішими джерелами знань. Додаючи при цьому, що для того, щоб відповідати вимогам користувачів, вони повинні бути доступними, оперативними, інноваційними, інформаційно підтримувати їх освітні й наукові потреби і запити (4). Лише за таких умов бібліотека зможе виконувати головну свою функцію – культурно-виховну.

Таким чином, бібліотека, консолідуючи свої зусилля з іншими структурами вузу, має вибудовувати сучасні відносини між бібліотекарем, і користувачем, відпрацьовувати та впроваджувати нові форми роботи з книгою, людиною задля розвитку і підвищення рівня освіти та культури в цілому, сприяючи і стимулюючи формування полікультурної особистості (3).

Основна частина. Культурно-виховна робота університетських бібліотек розглядається нами як сукупність форм і методів усної та наочної пропаганди друкованих творів серед користувачів бібліотеки. Тому мета цієї статті – розкриття сучасних форм культурно-виховної роботи на прикладі діяльності Наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Як уже зазначалося, пріоритетним напрямком діяльності сучасних вузівських бібліотек має стати просування і популяризація читання. Сьогодні читача необхідно переконати в тому, що «читати – це модно, престижно, актуально!». Для цього потрібні нові підходи і форми роботи. До того ж, інформаційні технології дозволяють використовувати інноваційні підходи

до вирішення цієї проблеми, тобто підвищувати інтерес і любов до читання (2). Очевидно, що бібліотекам, які здебільшого мають справу з друкованими виданнями, слід докладати максимум зусиль до цілеспрямованого і продуктивного впровадження мультимедійних продуктів, поряд з традиційними. Для забезпечення успіху в цій справі кожен працівник бібліотеки повинен знати переваги мультимедіа і творчо їх використовувати, вивчаючи мінливі потреби читачів і зберігаючи кращі традиції бібліотечної практики.

Лише за таких умов стане можливим проведення культурно-просвітницької роботи бібліотеки, до того ж це має відбуватися у співпраці зі структурними підрозділами університету, деканатами, кафедрами, студентським самоврядуванням, асоціацією випускників, редакцією газети «Vivat Lex!», літературно-мистецькою студією «Пластилін», прес-службою. Робота у цьому напрямку ведеться згідно з тематичним планом заходів бібліотеки, планом основних заходів із соціально-виховної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та на підставі указів Президента України про визначні історичні події нашої держави.

У цьому контексті слід додати, що партнерство бібліотеки зі структурними підрозділами і співробітниками вузу в культурно-просвітницьких заходах є запорукою ефективного інформаційного впливу на студентство, дає можливість працювати командою, проявляти творчий підхід у вирішенні навчальних питань, а також вдосконалювати свою майстерність, здобувати знання тощо (3). Активно долучається до такої діяльності і студентство. Прикладом участі студентів університету в культурно-просвітницьких заходах є проведення до Всеукраїнського тижня права та Міжнародного року сім'ї правових читань «Сім'я і право: внутрішньо-національний та міжнародний аспекти». Під час заходу відбувся огляд віртуальної тематичної виставки, слайдів, фотографій, ілюстрацій, які роблять знайомство з книгою більш ефективним. Тези доповідей студентів-учасників розміщено в університетському електронному архіві-репозитарії на веб-сайті наукової бібліотеки.

Звичайно, все це потребує докладання великих зусиль, також ретельної підготовки, оскільки необхідно зібрати текстову інформацію, фотографії, ілюстрації, зробити звуковий коментар, відео-сюжетів, анімацій, але результат виправдає всі зусилля як бібліотекарів, так і користувачів.

Заслужують також на увагу літературні вітальні, вечори, зустрічі з показом електронних презентацій книг, відеороликів та відеофільмів, віртуальні виставки, буктрейлери тощо. Наприклад, родзинкою літературно-поетичної зустрічі «Легендарна українська письменниця, поетеса», присвяченої 85-річчю з дня народження Л.В. Костенко, стала презентація віртуальної виставки, а також відео-перегляд поезії «Крила» Ліни Костенко, який представив Богдан Ступка. Присутні мали можливість почути пісні на вірші поетеси, до речі, пісні прозвучали у виконанні Ольги Богомолець. Студенти також подивилися фільм про життя і творчість легендарної сучасниці.

Зупинимося ще на одному заході. Йдеться про літературно-патріотичний урок, присвячений українському поету та журналісту В.А. Симоненку, «Я – українець. Оце і вся моя біографія». Під час його проведення до уваги присутніх були представлені: виставка-інсталяція, медіа-перегляд фотографій та відео-сюжетів, відеофільм «Гра долі. Я на світі один такий» про життєвий шлях поета.

До 70-ої річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ої річниці завершення Другої світової війни бібліотека підготувала ряд цікавих заходів: медіа огляд «Фашистські табори смерті – геноцид проти людства», слайд-виставку літературно-художніх творів, web-museum «Солдати перемоги над нацизмом: фронтовики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого».

Враховуючи наведене вище, можемо констатувати наступне. Якщо розглядати просування і популяризацію книги як своєрідне маркетингове завдання, через використання сучасних механізмів піару, то пріоритетом стане вибір саме інтерактивних форм роботи. Ефективність будь-якого заходу великою мірою залежить від креативного рішення, а хороший креатив буде добре працювати в будь-якому форматі – будь то літературно-музична вітальня, вікторина або повномасштабна акція.

Як легко побачити, бібліотека університету постійно використовує в своїй роботі віртуальні виставки, презентації як наочно-пізнавальну форму популяризації книги, наближення до читача. Щоб не бути статичним предметом інтер'єру, щоб працювати і бути корисною, виставка на наш погляд, повинна виглядати сучасною, вабити, притягати формою і змістом. З урахуванням цього, на сайті бібліотеки розміщено цикл виставок-портретів університету, присвячених ювілярам вченим-правознавцям харківської правової школи, та віртуальна виставка однієї книги «100 років книги». Викликає зацікавленість користувачів бібліотеки постійно діюча віртуальна виставка-презентація художніх книг із фонду сучасних українських письменників «Що читати: 10 сучасних українських книжок».

Вважаємо за доцільне у цьому аспекті окремо зупинитися на акціях, які постійно проводяться бібліотекою у нашому ВНЗ. Наприклад, акція «Подаруй бібліотеці книгу», до неї долучилися меценати та ті, хто бажає дарувати книжки. Завдяки цьому книжковий фонд отримав велику кількість різноманітних видань, серед яких є актуальні юридичні монографії, унікальні подарункові книжки, альбоми з мистецтва, рідкісні видання та сучасна художня література.

Другий рік поспіль наукова бібліотека, студентське самоврядування університету за підтримки ректорату та профспілкового комітету студентів проводять конкурс «Читач року» під гаслом «Читай! Формат не має значення!». Відповідно до Положення про конкурс упродовж року за допомогою автоматизованої бібліотечної системи обслуговування визначаються найактивніші читачі бібліотеки за наступними критеріями: регулярність відвідування бібліотеки, кількість замовлених і отриманих книг, дотримання правил користування бібліотекою, активна участь у житті

бібліотеки. За підсумками та аналізом читацької активності оргкомітет нагороджує переможців у наступних номінаціях: «Почесний читач бібліотеки»; «Наукова діяльність»; «Освітня діяльність»; «Художня література»; «Помічник бібліотеки».

До Всеукраїнського дня бібліотек відбувся бібліотечно-читацький ма-рафон «University, library, reader: create the territory of unity», у програму якого були включені вікторина «Час читати. Велика перерва у читальному залі», тематичні огляди книг, виставки, майстер-класи з інформаційної культури для студентів першокурсників; віртуальний тур-презентація «Сходинками бібліотечного обслуговування»; віртуальна виставка «Бібліотекар: професія і творчість».

У березні 2014 р. в університеті відбулися ювілейні Шевченківські читання, присвячені 200-річчю від дня народження Тараса Григоровича. Загальний зміст та сценарій Шевченківських читань передбачав комплекс традиційних і сучасних форм культурно-просвітницьких заходів.

Використання бібліотекою сучасних веб-технологій дозволило багатоспектніше розкрити творчість Т.Г. Шевченка. Зокрема, основою віртуальної виставки «Шевченкіана в рідкісних фондах наукової бібліотеки» стали рідкісні книги наукової бібліотеки, представлені у мультимедійному комп'ютерному просторі. Віртуальна виставка була змодельована з окремих фрагментів оцифрованих книжкових джерел, бібліографічних описів, анотацій, цитат видатних письменників, повних текстів творів Тараса Шевченка.

Спеціально до Шевченківських читань бібліотекою підготовлено буктрейлер на книгу «Художник» авторів-сценаристів К. Тур-Коновалова, Д. Замяря. Жанр обрано не випадково, оскільки буктрейлер – сучасна інноваційна форма популяризації видання, у нашому випадку про творчий шлях Т. Шевченка як художника.

За допомогою елементів мультимедіатехнологій кліпу та відеоролика, музичних та звукових ефектів, які використовувалися при моделюванні буктрейлера, було, на наш погляд, досягнуто мети – розкрити основний зміст книги, а також зацікавити читача, спонукаючи його ознайомитися з твором.

Усі заходи завжди відвідують представники прес-служби та телецентру університету, які висвітлюють ці події у ЗМІ та на сайті вузу.

Висновки. Таким чином, перераховані форми просування і популяризації книги дозволяють позиціонувати читання як невід'ємну складову способу життя сучасної людини, необхідну для успішної освітньої, професійної та творчої діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології, мультимедіа допомагають зробити книгу привабливою і потрібною в очах студентської молоді, яка часто сприймає друкований аналог як застарілий формат. Тому бібліотекар просто зобов'язаний «бути в темі», володіти матеріалом у повному обсязі (2). Це вимагає певних інтелектуальних зусиль, але результати себе виправдовують.

Безумовно, необхідно надати перевагу презентаційним, інтерактивним, мультимедійним формам інформаційно-просвітницького та культурно-дозвільного спрямування. Очевидно, що використання сучасних технологій, демонстрація нових можливостей сприятимуть підвищенню іміджу бібліотеки університету, яка перебуває в постійному пошуку ефективних форм роботи з користувачем, активно впроваджує інноваційні технології, прагнучі відповідати вимогам часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вилегжаніна Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2011. – № 4. – С. 4–6.
2. Интерактивные формы работы с читателями в муниципальных библиотеках [Электронный ресурс] : (метод. рекомендации) / Тульская обл. универс. науч. б-ка, Сектор науч.-метод. работы ; сост.: М. В. Лунова, Л. Л. Леонова. – Тула, 2013. – 19 с. –
Режим доступа: [www.tounb.ru/library/ Upload/ Images /NMO /Интер_пособие.doc](http://www.tounb.ru/library/Upload/Images/NMO/Интер_пособие.doc) (дата обращения: 24.07.2015). – Загл. с экрана.
3. Пасмор Н. П. Бібліотека і користувач: соціально-виховний аспект (досвід НБ НІОУ ім. Ярослава Мудрого) / Н. П. Пасмор, І. П. Зарвирог // Шлях бібліотеки в онлайнове інформаційне суспільство : наук.-практ. семінар, 24 квіт. 2014 р. – Харків : ХДУХТ, 2014. – С. 32–37. – Електрон. версія: режим доступу: <http://dSPACE.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5697> (дата звернення: 24.07.2015).
4. Пасмор Н. П. Сучасна вузівська бібліотека: яка вона? / Н. П. Пасмор // Vivat lex!. – 2013. – 8 берез. – Електрон. версія: режим доступу: <http://dSPACE.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1990> (дата звернення: 24.07.2015).
5. Печеная А. В. Массовая работа современных университетских библиотек / А. В. Печеная // Научные и технические библиотеки. – 2013. – № 8. – С. 9–16. – Электрон. версия:
режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2013/8/ntb_8_2_2013.pdf (дата обращения: 24.07.2015).

УДК 027.7:61]:908(477.53)

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ВДНЗУ «УМСА»

О.Б. Боровик

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»
Бібліотека

Розглянуті інноваційні технології популяризації краєзнавчої діяльності бібліотеки ВДНЗУ «УМСА».

Рассмотрены инновационные технологии популяризации краеведческой деятельности библиотеки ВГУЗУ «УМСА».

Innovative popularization techniques of local history, geography and culture research activities by the library of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy» are considered in this paper.

Ключові слова: бібліотека ВДНЗУ «УМСА», краєзнавча діяльність, інноваційні технології.

Ключевые слова: библиотека ВГУЗУ «УМСА», краеведческая деятельность, инновационные технологии.

Key words: library of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy», local history, geography and culture research activities, innovative techniques

Бібліотека ВДНЗУ «УМСА» – територія великих можливостей! Сьогодні тут активно впроваджуються нові інформаційні технології і створюється комфортне середовище для користувачів, пропонуються власні електронні ресурси і віртуальні послуги, які допомагають читачам підвищувати ефективність і якість навчання. Однак, сучасна бібліотека – це не тільки інформаційні та телекомунікаційні технології.

Підготовка повноцінного спеціаліста неможлива без духовного розвитку особистості. Бібліотекарі виконують найважливішу просвітницьку місію, використовуючи можливості широкого вибору краєзнавчих документів для пропаганди історії батьківщини і рідного краю, виховання патріотизму, примноження культурної спадщини і національної самосвідомості.

Задля краєзнавчої діяльності бібліотека ВДНЗУ «УМСА» постійно веде пошук нових форм і напрямів. Природним бажанням кожної людини є потреба у глибокому пізнанні історії рідного краю з його видатними особистостями. Різноманітні нестандартні масові заходи мають на меті виховувати у молодого покоління почуття гордості за землю, на якій вони живуть. Завдяки інноваційним формам у бібліотеці проходять цікаві, змістовні, нестандартні, яскраві, пізнавальні заходи, де використовуються елементи театралізації, діалог бібліотекаря з читачами і читачів між собою, ігрові та проблемні ситуації, широко застосовуються мультимедійні засоби. Бібліотечна інновація – це оригінальна, нестандартна ідея, методика, проєкт, які виходять за межі наявних канонів та традиційних форм і відображають новий підхід до змісту та організації бібліотечного обслуговування, технології управління бібліотекою. [4, с.12.].

Серед найцікавіших краєзнавчих бібліотечних заходів – презентація книги «Вальс-бостон» полтавського письменника, випускника ВДНЗУ «УМСА», лікаря Олександра Архіповця. Відвідувачі вечора були вражені особистістю і творами автора – анестезіолога із 33-річним стажем, який віртуозно і фантазмагорично переносить читачів в альтернативні світи.

За ініціативи бібліотеки разом зі студентським профкомом була проведена краєзнавча робота до 175-річчя з дня народження видатного хірурга М.В. Скліфосовського. Бібліотекарі зі студентами відвідали його могилу,

прибрали там, відшукали його масток, школу, яку Микола Васильович побудував для сільських дітей, розмовляли зі старожилами села, з тими, хто зараз проживає у будинку Скліфосовського, зробили багато фото. Результати даної роботи були представлені на тематичному краєзнавчому вечорі «Усе життя – служіння справі», який проходив у читальній залі бібліотеки.

Визначною подією у бібліотеці стала презентація нової краєзнавчої книги Я. Городницької та С. Калашник «Великі Будища». Автори – Ярослава Городницька та Світлана Калашник (педагоги за фахом, краєзнавці за покликанням) вклали у дану працю всю свою душу, знання, сили, сподівання, мрії, саме тому слухачі були зачаровані їх розповіддю. Організаторка та ведуча заходу, провідний бібліотекар Резутіна Т. Ю., разом із присутніми віртуально (мультимедійно) гортала сторінки книги, знайомила з дивовижними подіями, фактами, долями великобудищан, яких за багатовіковий період існування села Великі Будища накопичилося чимало. Бібліотекар II категорії Безноса С. П. виступила з оглядом віртуальної виставки «Світ не пізнаєш, не вивчивши краю свого». Студенти читали вірші, а запрошений заслужений артист України, соліст-вокаліст Полтавської обласної філармонії Тарас Духнич разом зі своїм акомпаніатором, артистом обласної філармонії Олександром Садовим вражав всіх присутніх чудовим тенором і виконанням пісень. Ми впевнені, що після такої емоційно вражаючої презентації краєзнавча книга «Великі Будища» знайшла свого читача серед студентів-медиків.

Із великою вдячністю і шаную сприймаються бібліотекарями всі напруження полтавських краєзнавців. Для студентів-медиків, викладачів та співробітників сформований цікавий краєзнавчий фонд, із яким можна ознайомитися завдяки книжковим виставкам як традиційним, так і віртуальним (http://www.biblumsa.blogspot.com/p/blog-page_26.html). Для створення привабливого, цілісного образу книжкових виставок краєзнавчої тематики використовувалися різноманітні ужиткові речі та предмети декоративно-прикладного мистецтва, макети тощо. Незвичайне розташування виставок: столи у лійку, під кутом, стелажі у комбінації зі столами привертало увагу відвідувачів. Така виставкова робота спонукає відвідувачів бібліотеки до поглиблення краєзнавчих знань.

Пропаганду історії та культури Полтавщини продовжив краєзнавчий проект, запропонований відвідувачам читальної зали, де розміщена виставка «Полтавщина в минулому», створена з репродукцій фотографій Полтави кінця XIX – початку XX сторіччя.

Гуманітарно-просвітницька, краєзнавча діяльність бібліотеки особливо важлива для першокурсників. Від того, наскільки цікавим і змістовним буде перший захід, залежить, як часто будуть приходити до бібліотеки студенти. Тому до організації Днів відкритих дверей для студентів-першокурсників проводиться ретельна підготовка. Таке знайомство включає в себе екскурсію-лекцію, ознайомлення із абонементом, читальними залами, електронним та паперовими каталогами, перегляд навчальної літератури, перегляд відеоролику про бібліотеку, бібліографічні огляди діючих виставок.

Полтавщина пишається відомими земляками, тому в бібліотеці підготовлено і проведено цикл бібліографічних оглядів «Славетні постаті Полтавщини», у ході яких читачі мали можливість отримати найцікавішу інформацію про визначних полтавців: Юрія Кондратюка, Івана Піддубного, Миколу Касьяна, Георгія Берегового, Полтавських лауреатів Шевченківської премії тощо. Бібліографічні огляди суттєво оновлюються: під час їх проведення використовуються мультимедійні презентації, створені в програмі Microsoft Power Point, широко застосовуються інтерактивні методи (діалог з читачами) та захоплюючі видовищні ай-стоппери (від англ. eye stopper – дослівно «той, що зупиняє очі» – PR-елемент для привертання уваги відвідувачів). Основна мета – зупинити випадковий погляд, викликати інтерес та повернути увагу. Треба бачити очі читачів, особливо хлопців, які приходять на нудну (як їм здається) розповідь і бачать перед собою пудову чавунну гиру посеред читальної зали! Бібліографічний огляд про Івана Піддубного їм запам'ятався надовго, до того ж кожному бажаному дозволялося спробувати свої сили і підняти гиру.

Новою формою представлення краєзнавчої інформації у бібліотеці ВДНЗУ «УМСА» стала виставка картин місцевих художників. Окрасою читальної зали «Електронна бібліотека» на деякий період стали художні роботи Олени Перепелиці та Валерія Войтука.

Створення бібліографічних посібників – одне із головних завдань краєзнавчої бібліографічної діяльності. Бібліотекою систематично укладаються до ювілейних дат біобібліографічні покажчики, що відображають наукову та педагогічну діяльність науковців академії, щорічні покажчики «Ювіляри року». Для них із різних джерел ретельно збирається інформативний матеріал про життєвий та професійний шлях науковця з метою максимального відображення всіх опублікованих праць вченого та літератури про нього. Безумовною інновацією є представлення електронної версії краєзнавчих бібліографічних покажчиків на окремій сторінці блога бібліотеки.

Краєзнавча діяльність бібліотек – це величезне поле діяльності, багатогранне і невичерпне. Пропагувати краєзнавчі знання студентам, використовуючи інноваційні технології повинен бібліотекар-професіонал, який має глибокі знання, ерудицію, з креативним мисленням, неординарними ідеями, з організаторськими і ораторськими здібностями. Такими професіоналами бібліотекарі стають завдяки саморозвитку, самовдосконаленню і, звичайно, ж систематичному підвищенню кваліфікації. Професійному навчанню та розширенню світогляду присвячені регулярні методичні заняття бібліотекарів ВДНЗУ «УМСА». Співробітники беруть участь у науково-практичних конференціях, відвідують екскурсії, театри, етно-виставки, музеї та концерти. Наприклад, виставку «Полтава часів окупації», яка була розгорнута в Духовно-культурному центрі ім. преподобного Паїсія Величковського Свято-Успенського кафедрального собору. Надовго запам'ятаються не тільки побачені фото, а й чудова розповідь історика, краєзнавця, директора ДКЦ Сергія Валерійовича Козлова.

А ще, створений у 2008 році народний аматорський колектив «Криниця» працівників бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» власним прикладом, творчістю пропагує послідовне та самовіддане служіння народній пісні, а через неї – служіння національній українській ідеї.

Гуманітарно-просвітницька, краєзнавча діяльність бібліотеки надзвичайно важлива для читачів, адже бібліотека повинна формувати культурну й виховану особистість. Здивувати молоде покоління, зробити захід цікавим і захоплюючим, в яскравій емоційній формі, можливо, використовуючи нестандартний, креативний підхід до культурно-виховної краєзнавчої роботи, необхідні різноманітні і багатогранні інновації.

У бібліотеці ВДНЗУ «УМСА» широко використовуються мультимедійні засоби, адже використання мультимедіа матеріалів при проведенні різного роду культурно-виховних заходів робить їх яскравішими, посилює сприйняття матеріалу студентами, а також сприяє вихованню у молоді естетичного смаку. [1, с.175]. Можливість використовувати сучасні технології дали новий поштовх у розвитку пропаганди краєзнавчої діяльності. Так, бібліотека анонсує на власному Web-ресурсі «Блог бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» та в соціальних мережах усі соціокультурні краєзнавчі заходи, а потім оперативно висвітлює їх проведення.

Змінюються традиційні технології пропаганди краєзнавчої літератури: бібліографічний огляд біля книжкової виставки – на бібліографічний огляд віртуальної книжкової виставки, зустріч із письменником – на комплексний багатоаспектний захід із використанням мультимедійних технологій, анонсування заходу постерами – доповнюється рекламними оголошеннями на сторінках власного Web-ресурса.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бездольна Л. І. Методико-технологічні інновації – культурно-виховній роботі / Л. І. Бездольна // Вісник наук. бібліотеки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Випуск 3: Краєзнавча робота бібліотек в контексті розвитку культури, духовності та національно-патріотичного виховання студентської молоді / ХНТУСГ. – Х., 2013. – С. 174–188.
2. Бібліотека вищого навчального закладу – ресурсний, інформаційно-аналітичний центр в епоху електронних комунікацій : матеріали регіональної науково-практичної конференції / [уклад. : В. М. Белінська, Н. В. Мороз]. – Чернігів : Наукова бібліотека ЧДІЕУ, 2013. – 52 с.
3. Краєзнавча діяльність бібліотек: методичний посібник / В. П. Кисельова, З. Х. Мусіна, С. І. Смілянець ; наук. ред. Н. М. Кушнарєнко ; Мін-во культури і мистецтв України, Держ. іст. б-ка України. – К., 2002. – 209 с.
4. Мамоненкова М. В. Організація інноваційної діяльності наукової бібліотеки вищого навчального закладу / М. В. Мамоненкова // Сучасні тенденції розвитку бібліотеки в структурі інформаційного забезпечення навчального процесу і наукової діяльності ВНЗ : матеріали науково-практичної конференції 29 жовтня 2014 р., Чернігів / [уклад. : Н. В. Мороз, Г. В. Макаренко]. – Чернігів: Наукова бібліотека ЧНТУ, 2014. – С. 12–27.

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ
(на прикладі роботи бібліотеки ВДНЗУ «УМСА»)**

О.Б. Боровик, Г.М. Григоращенко
Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»
Бібліотека

Висвітлено систему підвищення кваліфікації, тематику та форми методичних занять на прикладі роботи бібліотеки ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія».

Освещена система повышения квалификации, тематика и формы проведения методических занятий на примере работы библиотеки ВГУЗУ «Украинская медицинская стоматологическая академия».

The paper by the library of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy» elucidates the system of advanced training, subject matters and forms of methodological studies.

Ключові слова: бібліотека ВДНЗУ «УМСА», підвищення кваліфікації.

Ключевые слова: библиотека ВГУЗУ «УМСА», повышение квалификации.

Key words: Higher State Educational Establishment of Ukraine «Ukrainian Medical Stomatological Academy», advanced training.

Професія бібліотекаря багатогранна, різнопланова і фундаментальна. Із розвитком інформаційних технологій вимоги до неї постійно змінюються. Ті формули успіху, які діяли ще вчора, сьогодні стають не актуальними. І чим серйозніші зміни, тим більша потреба в підвищенні кваліфікації, безперервному навчанні. Підвищення кваліфікації – це навчання з метою оновлення та розвитку вмінь і знань, необхідних для ефективного вирішення завдань професійної діяльності.

Основними видами підвищення кваліфікації, що забезпечують його безперервність, є методичні заняття у колективі, самоосвіта; науково-практичні конференції керівників, тематичні семінари зональних методичних центрів; стажування в інших відділах чи бібліотеках, а також за кордоном; семінари-школи управління і керівництва УБА та НАКККМ.

Методична робота в бібліотеці ВДНЗУ «УМСА» має на меті:

1. інформувати про найновіші досягнення бібліотечної практики;
2. підготувати до атестації та одержання вищої посади;
3. допомогти оволодіти практичними та організаторськими навиками;
4. допомогти молодим бібліотекарям адаптуватися в колективі академії;
5. виховати резерв ефективних лідерів;
6. підвищити гнучкість управління і здатність до інновацій;
7. зламати інертності, перебудова свідомості і відношення до роботи;
8. у кінцевому результаті – сприяти виконанню завдань, поставлених перед бібліотекою як інформаційним, освітнім та культурним структурним підрозділом академії.

Програми підвищення кваліфікації складаються таким чином, щоб навчити працівників самостійно мислити, вирішувати комплексні проблеми, працювати в команді. Вони повинні дати знання, що виходять за межі посади. Робота з підвищення кваліфікації це не разові заходи, а системна робота, яка проводиться регулярно і комплексно. Деякі проекти діють протягом 3–4-х років.

Тематика занять визначається планами роботи бібліотеки. Крім того, проводяться *flesh*-заняття – із актуальних тем, необхідність в яких виникає у процесі діяльності. І якщо останні готуються нашвидкоруч, то першим передувє значна підготовча робота: пошук і накопичення матеріалу, методика і форма проведення, готується презентація або сценарій.

За тематикою заняття проводяться за 2 напрямками: професійне навчання та розширення загальноосвітніх знань і ерудиції. Заходи з професійного навчання направлені на вдосконалення навичок виконання бібліотечних процесів, оволодіння сучасними інформаційними технологіями. Найзатребуванішими були заходи: семінар «Використання бібліотечних ресурсів як чинник удосконалення медичної освіти», круглі столи «Високий інтелектуальний рівень бібліотекаря як обов'язкова умова підвищення рейтингу бібліотеки», «Читачем дорожити», дискусія «Що для Вас є стимулом до професійного вдосконалення та творчих пошуків». Заходи загальноосвітнього напрямку мали на меті розширити світогляд бібліотекарів, адже енциклопедичні знання, інтелект та інтуїція – це одна із вимог до професії. Протягом 4-х років діє проект «Видатні особистості». На кожне із методичних занять готується презентація про ювіляра: відомого вченого (І. Ньютон, М. Амосов, Б. Патон,), діяча культури (Рафаель, Ван Гог, С. Параджанов, Г. Майборода, Р. Кириченко) чи історичну особу (П. Могила, М. Пушкар). 3 роки діє проект «Смакота» (до дня чаю, кави, шоколаду, молока).

Із 2015 року з'явився новий напрям – психологічний. З відділу управління якістю освіти, моніторингу і ЄКТС запросили практичного психолога і провели перший психологічний тренінг. Планується проведення циклу психологічних тренінгів особистісного зростання.

Крім того, умовно було виділено 2 окремі групи слухачів: керівники структурних підрозділів та молодь з небібліотечною освітою. Метою занять для керівників є розвиток лідерських якостей, вміння працювати в команді, освоєння принципів наукової організації праці. Лідерам має бути притаманна мотивація «на досягнення мети», вони чітко повинні знати, як її досягти, вміти розумно ризикувати. Керівники на фаховому тренінгу вивчали правила діловодства, прийоми створення ділової атмосфери у колективі, способи вирішення конфліктних ситуацій та вироблення ефективних методів взаємодії. Молоді спеціалісти оволодівали навиками роботи з каталогами, вивчали організацію фондів, інформаційну безпеку АРМ, ознайомилися з презентацією «Кодекс кар'єриста» тощо. Як результат – уже через рік серед молодих бібліотекарів був проведений конкурс на кращу книжкову виставку, якому передував майстер-клас. Діяла Школа комп'ютерної грамотності зі створення презентацій, буктрейлерів, вебліографічних документів.

Ступінь задоволеності читачів послугами, якістю обслуговування, комфортності роботи у бібліотеці обговорювалися на спільному засіданні Бібліотечної ради та студентського парламенту «Бібліотечні послуги: перезагрузка», якому передувало анкетне опитування студентів 3–4-х курсів.

У рамках обміну досвідом проведений круглий стіл «Маркетинг. Менеджмент. Сучасна бібліотека» спільно із працівниками бібліотеки ПНПУ.

Для особистісного зростання кожному бібліотекарю слід прагнути знати технології всієї бібліотеки (бібліотечних процесів): шлях книги в процесі обробки, шлях читацької вимоги, взаємодії підрозділів, діловодство, досконало освоїти АРМ. Фахове і посадове зростання – найважливіший мотив у діяльності більшості працівників. Його відсутність часто призводить до зниження трудової активності працівників. Безперервне навчання сприяє фаховому зростанню, в кінцевому результаті сприятиме і вирішенню завдань, що стоять перед бібліотекою вишу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фуллер Д. Управляй или подчиняйся. Проверенная техника эффективного менеджмента / Д. Фуллер. – М., 1992.
2. Червякова Н. Кодекс настоящего карьериста [Электронный ресурс] / Н. Червякова. Режим доступа: <http://www.mkar.ru/stview.php?view=48>.

УДК 027.7:347.77/.78

БІБЛІОТЕКА УНІВЕРСИТЕТУ У СИСТЕМІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

О.О. Будецька
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Наукова бібліотека

У статті здійснено спробу визначити бібліотеку як суб'єкта інтелектуальних правовідносин. Акцентується увага на міжнародних і національних законодавчих актах щодо використання в бібліотеках об'єктів авторського права. Розглянуто діяльність бібліотечних працівників по створенню власних об'єктів інтелектуальної власності.

В статье предпринята попытка определить библиотеку как субъект интеллектуальных правоотношений. Акцентируется внимание на международных и национальных законодательных актах по использованию в библиотеках объектов авторского права. Рассмотрена деятельность библиотечных работников по созданию собственных объектов интеллектуальной собственности.

The article attempts to identify the library as a subject of intellectual relations. The attention is focused on the international and national legislation on the use of libraries of copyright. We consider the activities of librarians to create their own intellectual property.

Ключові слова: бібліотека, інтелектуальна власність, авторське право, суб'єкт інтелектуальних правовідносин, об'єкт авторського права.

Ключевые слова: библиотека, интеллектуальная собственность, авторское право, субъект интеллектуальных правоотношений, объект авторского права.

Key words: library, intellectual property, copyright, the subject of intellectual relations, copyright object.

У сучасній Україні діяльність бібліотек як інформаційних, культурних і освітніх установ, що забезпечують доступ користувачів до документів та інформації, набуває все більшого суспільного та економіко-правового значення. Не буде перебільшенням зазначити, що першочергове місце у цій діяльності належить бібліотекам вищих навчальних закладів, бо саме тут зосереджені цивілізаційні засади формування майбутньої української нації.

Однак слід зазначити, що проблеми бібліотеки як суб'єкта інтелектуальних правовідносин не тільки не досить чітко визначені національним законодавством, а окремі з них взагалі не розглядалися у правовому полі країни, що вносить значний дискомфорт у її діяльність.

Між тим, регламентація інтелектуально-правової сфери діяльності бібліотек є досить актуальною галуззю дослідження у зарубіжному бібліотечознавстві й бібліотечній практиці. Зокрема, звернемо увагу на дослідження Джул'єн Ван Борн «Long Tail, авторське право і бібліотеки [1], Барбара Джонс «Інтелектуальна свобода: гарантії та захист» [2], С. Норман «Директива Європейського Союзу по гармонізації авторського та суміжних прав: Короткий огляд [3], О. О. Вілінова «Короткий огляд практики регулювання відношень, пов'язаних з незаконним використанням об'єктів авторського та суміжних прав у мережі Інтернет, у країнах ЄС, США і Росії» [4], В. Белова «Із світового досвіду захисту інтелектуальної власності» [5], А. Земського «Новини зі світу авторських прав» [6] та ін.

Законодавчу базу національних регламентів, на яких базується сфера функціонування бібліотеки як суб'єкта інтелектуальних взаємовідношень, складають: Конституція України, ратифіковані міжнародні акти (конвенції, багатосторонні та двосторонні угоди тощо), які мають вищу силу ніж національне законодавство на території держави, національні закони та підзаконні акти.

Насамперед, слід нагадати, що правовідносини у сфері інтелектуальної власності, що стосуються й бібліотек, базуються на таких міжнародних актах як Всесвітня конвенція про авторське право від 06.09.1952 р. (переглянута 24.07.1971 р.), Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів від 24.07.1971 р. (переглянута 28.09.1979 р.), Конвенція про охорону виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм від 29.10.1971 р., Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності по авторському праву від 20.12.1996 р., низці двосторонніх та багатосторонніх угод України з різними державами світу.

Звернемо увагу на те, що й більшість законів незалежної України у сфері інтелектуальної власності базуються саме на концептуальних заса-

дах названих міжнародних актів. До того ж, сьогодні активно здійснюється й імплементація норм європейського права у галузі інтелектуальної власності. Основними національними законами, що регламентують цю сферу й мають відношення до бібліотечної сфери, є Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ, а також кодифікований закон – Цивільний Кодекс України (надалі ЦК України).

На деяких позиціях цих документів, які необхідно знати бібліотечним працівникам, слід зупинитися більш детально. Згідно ст. 11 ЦК України підставами виникнення цивільних прав та обов'язків є: 1) договори та інші правочини; 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки відповідно до книги четвертої ЦК та інших законів. Звернемо увагу на гл. 15 «Нематеріальні блага», де ст. 200 законодавчо регламентує визначення терміну «інформація» як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [7].

Що стосується безпосередньо нормативної регламентації діяльності бібліотеки в інтелектуально-правовому полі, то відповіді можна знайти у кн. 4 ЦК України «Право інтелектуальної власності». Закон відносить до об'єктів права інтелектуальної власності літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем та раціоналізаторські пропозиції (ст. 420).

Бібліотечним фахівцям слід звернути увагу на ст. 424 «Майнові права інтелектуальної власності». Такими правами визначені наступні: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання.

Відповідно до наведеного бібліотеку слід розглядати з одного боку як учасника (суб'єкта) правових відношень, який є головним постачальником інформації, а з іншого – як об'єкта авторського права.

Виходячи з визначених прав бібліотеки як суб'єкта інтелектуальних правовідносин, слід зазначити, що у відповідності до суспільного розуміння і регламентованого Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» від 27.01.1995 р. правового статусу вони можуть здійснювати без згоди авторів та інших правовласників: 1. видачу читачам у тимчасове користування правомірно придбаних примірників творів для читання в приміщеннях бібліотеки або за її межами (крім примірників творів у цифровій формі); 2. видачу читачам у тимчасове користування правомірно придбаних примірників творів в цифровій формі (на електронних носіях)

для ознайомлення з їх змістом виключно в приміщеннях бібліотеки і з виключенням можливості їх копіювання; 3. ксерокопіювання примірника книги, журналу або іншої одиниці зберігання в єдиному екземплярі для заміни раніше втраченого примірника (не застосовується щодо примірників в електронній формі).

У зв'язку із зазначеним не можна не звернути увагу на позицію Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій (ІФЛА) по забезпеченню авторського права в галузі електронних інформаційних ресурсів [8]. У документі зазначається, що надмірна охорона авторського права може поставити під загрозу демократичні традиції і призвести до порушення принципів соціальної справедливості шляхом необґрунтованого обмеження доступу до інформації і знань. Занадто сувора охорона авторського права стримує конкуренцію та інновації і пригнічує творчість. ІФЛА вважає, що якщо бібліотекам і громадянам не буде надано право користуватися винятками, які допускають безкоштовний доступ і використання для цілей, відповідних суспільним інтересам і узгоджуються з добросовісною практикою – таких, як освіта та дослідження, – виникне небезпека, що переваги Інформаційного Суспільства будуть доступні тільки тим, хто в змозі заплатити. Що стосується творів в цифровому форматі, без оплати або без звернення за дозволом всі користувачі бібліотеки повинні мати можливість: – *переглядати* загальнодоступний охоронюваний авторським правом матеріал; – *копіювати* безпосередньо або за допомогою бібліотечних та інформаційних працівників розумну частину охоронюваного цифрового твору для використання в особистих, навчальних або дослідницьких цілях.

Окремо слід акцентувати увагу на створенні електронних копій книг або їх ксерокопіюванні. Право на здійснення таких робіт базується на ст. 446. ЦК України «Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір». Зокрема закон визначає, що строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір спливає через сімдесят років, що відраховується з 1 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом. Висновком зазначеного є те, що твори сучасних авторів згідно закону не підлягають ксерокопіюванню або скануванню без згоди авторів. У розвинутих країнах це питання практично вирішене. Зокрема, авторська книга має вбудовану технічну підтримку авторських прав. Інша справа з рідкісними виданнями, більшість з яких вийшла друком задовго до визначеного законом терміну, що надає право бібліотекам активно використовувати їх для створення власних інформаційних продуктів. Зразком такого підходу є, наприклад, електронний ресурс НЮУ ім. Ярослава Мудрого «LEGALIUM», який містить майже 8 тис. повнотекстових видань XIX – початку XX ст.

Але аналіз діяльності бібліотеки буде не повним без розгляду її як об'єкта авторського права. Такими об'єктами виступають результати інтелектуальної діяльності, створювані співробітниками бібліотек. До їх числа відносяться каталоги, картотеки, електронні бібліотеки, бази даних,

програми для ЕОМ, реалізовані на різних носіях інформації, у тому числі на оптичних компакт-дисках CD-ROM, DVD, електронні видання, електронні бібліотеки, інформація, поширювана по мережах, а також друковані видання (бібліографічні покажчики, анотовані списки літератури, оглядово-аналітична інформація, монографії, збірники доповідей, статті, науково-практичні та методичні посібники, сценарії масових заходів тощо). Бібліотеки можуть мати й секрети виробництва (ноу-хау), які представляють собою сукупність відомостей будь-якого характеру, зокрема це можуть бути нові інноваційні технології, технічні, технологічні, організаційні, управлінські рішення, пов'язані з розстановкою фондів або їх реставрацією, удосконалені прийоми обслуговування, комплектування або обробки тощо.

Більш детально слід зупинитися на такому об'єкті авторського права як Сайт бібліотеки. Насамперед, авторське право на сайт бібліотеки рекомендується зареєструвати. Для захисту авторських прав необхідно узгоджувати з авторами право на розміщення їх матеріалів краще через укладення письмової угоди, або із зазначенням, що текст (книги, статті, тез і т.п.) «опублікований з письмової згоди автора, перекладача, видавництва тощо». Основними правилами ведення сайту є недопустимість публікації без дозволу правовласника (слід пам'ятати, що у матеріалі може бути декілька правовласників), при публікації статей і фрагментів творів обов'язково слід вказати джерело, автора і видавця.

Головне, на чому хотілося б акцентувати увагу бібліотек, а точніше бібліотечних працівників, діяльність яких може розглядатися як об'єкт авторського права, є необхідність реєстрації цих прав згідно ЦК України і Закону «Про авторські та суміжні права». Є безліч прикладів, коли результати значної й кропіткої праці бібліотекарів по створенню ресурсів ставали об'єктами авторського права зовсім або мало причетних до їх створення осіб, які змогли вчасно зареєструвати права на них.

Можна вважати, що діяльність по створенню бібліотечних інформаційних ресурсів у вузівських бібліотеках буде тільки зростати. Більше того, цивілізаційний розвиток піднімає бібліотеки на досить високий щабель соціального значення. Хто володіє інформацією – володіє світом. Відома фраза набуває цілком зрозумілого змісту, якщо розглядати її стосовно місця бібліотеки у сучасному світі. А тому слід уміти захищати авторські права бібліотекарів.

В межах представленої статті безумовно вдалося лише схематично, без глибинного аналізу звернути увагу на окремі позиції інтелектуально-правових відносин в бібліотеках, кожна з яких може стати предметом не тільки обговорення, але й значного наукового аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ван Борм Д. Long Tail: Авторское право и библиотеки / Джульен Ван Борм // Корпоративные библиотечные системы: технологии и инновации. – Санкт-Петербург : Изд-во Санкт-Петербург. гос. политехн. ун-та, 2009. – С. 127–132.

2. Джонс Б. Интеллектуальная свобода: гарантии и защита / Барбара Джонс // Библиотечное дело. – 2012. – № 1. – С. 22–25.
3. Норман С. Директива Европейского Совета по гармонизации авторского и смежных прав : Краткий обзор / С. Норман // Научные и технические библиотеки. – 2002. – № 1. – С. 104–110.
4. Вилинов А. А. Краткий обзор практики регулирования отношений, связанных с незаконным использованием объектов авторского и смежных прав в сети Интернет, в странах ЕС, США и России / Вилинов А. А. // Культура: управление, экономика, право. – 2011. – № 1. – С. 27–31.
5. Белов В. Из мирового опыта защиты интеллектуальной собственности / В. Белов, Г. Денисов // Российский экономический журнал. – 1997. – № 3. – С. 82–88.
6. Земсков А. И. Новости из мира авторских прав / А. И. Земсков // Научные и технические библиотеки. – 2006. – № 2. – С. 77–81.
7. Цивільний кодекс України Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Офіційний вісник України. – 28.03.2003. – № 11. – ст. 461. – С. 7.
8. Позиция Международной федерации библиотечных ассоциаций и учреждений (ИФЛА) по обеспечению авторского права в области электронных информационных ресурсов. Документ утвержден Исполнительным Бюро ИФЛА на 66-й Генеральной конференции в Иерусалиме, Израиль (13–18 августа 2000 г.): Ел. ресурс. – Режим доступа: // <http://www.libertarium.ru/ifla-position>. – заголовок з екрану.

УДК 364-027.564.2:027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

РАЗВИТИЕ ВОЛОНТЁРСКОГО ДВИЖЕНИЯ В БИБЛИОТЕКЕ УНИВЕРСИТЕТА

Я.Э. Винокурова, А.П. Карпенко

Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

В статье рассматриваются вопросы волонтерства в студенческой среде и развития волонтерского движения в библиотеке вуза.

У статті розглядаються питання волонтерства в студентському середовищі і розвитку волонтерського руху в бібліотеці вузу.

The article examines volunteerism among students, and the development of the volunteer movement in the library of the university.

Ключевые слова: волонтерство, студенчество, библиотека вуза.

Ключові слова: волонтерство, студентство, бібліотека вузу.

Key words: volunteering, students, library.

Бескорыстно помогать присуще человеку издавна. Сколько существует понятие об обществе, настолько же древняя идея волонтерства. Всегда существовали люди, выбирающие в качестве образа жизни безвозмездную помощь ближнему. Врачи, боровшиеся с эпидемиями чумы и холеры

в Древней Греции, проявление милосердия в Древней Руси, зачатки филантропии в странах Востока – всё это прообразы волонтерства.

Волонтером может стать любой человек, независимо от того, какого он возраста и пола, какой религии придерживается, какое у него физическое или материальное положение, если он вносит свою лепту, работая над реализацией проектов значимых для общества, не ожидая материального вознаграждения. Бескорыстно отдавать свой талант, любовь, время и энергию для помощи ближнему имеет право любой человек. Волонтерство распространено во всем мире. Самое активное участие в волонтерском движении принимает молодёжь – а именно студенты.

Харьковский национальный медицинский университет (ХНМУ) является лидером студенческого волонтерского движения не только среди вузов Харькова, но и среди учебных заведений в Украине. По словам заместителя городского головы Светланы Горбуновой-Рубан, студенты-волонтеры являются гордостью Харькова, его лицом и будущим.

Одними из первых в Украине наши студенты начали активно оказывать помощь в хосписе. В октябре 2013 года в ХНМУ было открыто отделение молодежной университетской волонтерской службы паллиативной и хосписной службы «Эра милосердия». Студенты-медики психологически помогают людям, страдающим неизлечимыми и инфекционными болезнями, ветеранам и детям. Наши волонтеры проводят акции по сдаче донорской крови, активно принимают участие в жизни детей в Купянской школе-интернате, и не оставляют без своего внимания всех, кто нуждается в их помощи. Студенты также помогают врачам в военном госпитале, заботясь о солдатах, получивших ранения в зоне АТО. Координатор волонтерского движения ХНМУ Анастасия Рождественская была награждена медалью УПЦ Киевского патриархата за активную гражданскую позицию и помощь военным «За жертвенность и любовь к Украине». Награда была вручена совместно духовенством и руководством Харьковской области.

Всего 12 студентов стояло у истоков волонтерского движения в университете, начавшегося 2013 году. Через год их уже было 30 человек. На сегодняшний день волонтерское движение в нашем вузе насчитывает тысячу участников, и число их постоянно растет.

Научная библиотека ХНМУ (НБ ХНМУ) тесно и плодотворно сотрудничает с волонтерами длительное время. В библиотеке всегда существовал «студ. актив» из числа студентов, активно посещающих библиотеку, любителей позаниматься, почитать в тишине. Активное общение привело к тому, что сначала сотрудники библиотеки стали принимать активное участие в студенческих волонтерских акциях, таких как «Коробка храбрости» и других – собирали денежные средства для покупки лекарств онкобольным детям, детям-сиротам приобретали игрушки, альбомы и карандаши для рисования и др.

Стремительное развитие это сотрудничество получило в связи с событиями на востоке нашей страны: помощь раненым в зоне АТО и уход за ранеными в госпиталях.

Теперь уже и библиотека выступает организатором акций, привлекая студентов, преподавателей и сотрудников университета к волонтерству. В начале 2015 года НБ ХНМУ организовала акцию «Подари книгу детям». Всего было собрано 240 книг и передано детям в онкогематологическое отделение ОКДБ и детский дом. Организационную помощь в передаче книг оказала председатель СНО ХНМУ Кристина Потихенская.

Кроме этого, за последние два года сформировалась команда постоянных добровольных помощников, которые в свободное от учёбы время принимают активное участие в жизни библиотеки. Особенно необходима помощь волонтеров в проведении крупных акций, где требуются люди, умеющие довести нужную информацию до большого количества людей.

Наши студенты-волонтеры с удовольствием участвуют в процессах, связанных с деятельностью библиотеки, и часть трудоёмкой работы берут на себя. Это реставрация повреждённой учебной литературы, помощь в подготовке читательских формуляров, ламинирование читательских билетов, помощь в переносе и расстановке учебного фонда и многое другое. Самыми активными среди помощников являются студенты 2-го курса, среди которых Дина Перепелица, Влада Хаак, Эрвин Османов, Надежда Гулевич, студенты 1-го курса Дарина Шишова, Сергей Малютин.

Библиотека для них становится площадкой для всякого рода творческой деятельности, развития талантов, помощи и поддержки различных акций и мероприятий. Сотрудники НБ ХНМУ, работая со студентами, помогают им понять, что библиотека и волонтеры – это единое целое, дополняющее друг друга. Благодаря этому многие молодые люди формируют личностные качества и мировоззрение, взгляды на жизнь, осознают свою полезность и нужность. И очень важно, что участие студентов в жизни библиотеки *alma mater* воспитывает у будущих врачей чувство уважения к труду Библиотекаря и любовь к Книге на всю жизнь.

УДК 024:316.77-022.218-028.16

ПОЛІЛІНГВІЗМ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ У БІБЛІОТЕЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ

Р.В. Вороніна

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Розкрито поняття полілінгвізму та його основних форм, наведено схему функціонування полілінгвізму на основі виконання основних принципів бібліотечного обслуговування. Зазначено напрями позитивного впливу полілінгвізму на професійну діяльність бібліотечних кадрів.

Раскрыто понятие полилингвизма и его основных форм, приведена схема функционирования полилингвизма на основе выполнения основных принципов библиотечного обслуживания. Представлено направления по-

зитивного впливння полілінгвізма на професійну діяльність бібліотечних кадрів.

Discloses the concept of multilingualism and its basic forms, shows a diagram of the operation of multilingualism through the implementation of the basic principles of library services. Presents the ways of a positive influence of multilingualism on the professional activities of library personnel.

Ключові слова: полілінгвізм, бібліотечне обслуговування, комунікація, вища освіта.

Ключевые слова: полилингвизм, библиотечное обслуживание, коммуникация, высшее образование.

Key words: polilingvizm, library services, communication, higher education

«Знати багато мов – значить мати багато ключів до одного замку»

Вольтер

На сьогодні мовна політика багатьох країн проходить через етап реформування та запозичення за допомогою таких процесів у суспільстві як глобалізація та інформатизація. Це, в першу чергу, впливає на процеси соціально комунікативного характеру, передачі культурного досвіду, впровадженню нових механізмів та принципів у професійно-прикладній роботі багатьох суспільно значущих сфер діяльності, особливо вносяться корективи у процес здобуття вищої освіти та суміжні з нею напрями діяльності. Великий вплив спостерігається саме у сферах гуманітарного поля діяльності – освітньо-інформаційний та культурно-комунікаційний напрями.

Особливу увагу слід приділити такому явищу як міжкультурна співпраця і, як наслідок розвитку такого соціокультурного феномену, білінгвізм та полілінгвізм. Важливо розуміти різницю між цими двома термінами: білінгвізм передбачає використання людиною двох мов у процесі комунікації чи спілкування (одна з яких є першою і рідною для людини), в свою чергу полілінгвізм – це «вживання декількох мов в межах певної соціальної спільноти (насамперед держави); вживання індивідуумом (групою людей) декількох мов, кожна з яких обирається відповідно до конкретної комунікативної ситуації» [4]. Цей термін має такі синоніми як полімовність, багатомовність, мультилінгвізм та ін. Основною характеристикою, яка допомагає розрізнити ці два поняття є те, що термін «полілінгвізм» застосовується тоді, коли мовець в процесі комунікації використовує декілька (більше двох) мовних систем, якими володіє хоча б на середньому рівні. Дослідники виділяють дві основні форми полілінгвізму: індивідуальний та національний. Ці форми розглядаються в двох аспектах – як особистісна характеристика комунікаційних потреб та можливостей людини, а також як особливість мовної політики певної держави, яка визнає державною мовою більше однієї з об'єктивних демографічних та геополітичних причин. Г.Д. Лучкова в своєму дослідженні виділяє такі форми полілінгвізму, спираючись на мовну картину світу:

- Індивідуальний – пов'язаний зі схильностями окремого індивіда;
- Груповий – характерний для етногруп в іно-етнічному оточенні;

- Регіональний – спостерігається в зонах активних етноконтактів;
- Державний – обумовлений наявністю в державі більш однієї державної мови;
- Міждержавний – поширення «лінгва франка» (мов міждержавного спілкування) [3].

Аналіз наукових публікацій показав, що дослідники лінгвістики та соціальних комунікацій акцентують увагу на питаннях виникнення явища білінгвізму і полілінгвізму та його причин (У. Вайнрайх, Т.Р. Кияк, Н.С. Кудрявцева, Г.Д. Лучкова, Г.Н. Чиршева, Л.В. Щерба), а також розглядають ці явища як частину сучасної освіти (В.П. Андрущенко, М. Антонович, І. Білецька, Н.В. Бондаренко, Р. Замалетдинова, Т.Г. Пахомова, Г.І. Савицька) та як один із професійних інструментів сьогоdnішнього фахівця (О. Ковальчук, І.М. Лапшина).

Завдяки реалізації перспективних напрямів діяльності, які пов'язані зі здобуттям освіти (приєднання України у 2005 році до Болонського процесу, Національна доктрина розвитку освіти України ХХІ століття та Державна національна програма «Освіта»), відбувається продуктивний процес міжкультурної комунікації та міжнародного партнерства. Цьому факту сприяє як особливість мовної ситуації в певному регіоні (специфіка нашого регіону – територіальне розташування з кордоном країни, де державна мова є російська), так і запрошення до навчання в українських ВНЗ іноземних студентів. За даними Українського державного центру міжнародної освіти на 2015 рік нараховується близько 63 тисяч іноземних студентів, які здобувають освіту в Україні, з них 35% навчаються у Харкові. Якщо казати про обрані студентами напрями здобуття вищої освіти, то домінує напрям медичної підготовки.

Серед медичних вишів Харківський національний медичний університет посідає одне з перших місць з великою кількістю студентів з інших країн. У зв'язку з цим постійно відбувається процес адаптації та інтеграції іноземних громадян до нового соціально-культурного середовища. Цей процес відбувається в контексті здобуття студентами вищої освіти, де велику роль грає бібліотека. Тому безперервно переглядаються та оновлюються моделі бібліотечного обслуговування і приділяється велика увага питанню забезпечення інформаційно-бібліотечних та навчальних потреб студентів англomовної форми навчання. Таким прикладом виступає діяльність Наукової бібліотеки ХНМУ, опираючись на багаторічний досвід роботи з англomовним студентством [1; 2].

Тенденції сучасності стали поштовхом до модернізації робочих процесів, одним з яких стало бібліотечне обслуговування. В першу чергу це пов'язано з тим, що лінгвістична ситуація стає більш розширеною з появою представників інших країн, а також додають нові мовні системи у звичне мовленнєве середовище. Бібліотечне обслуговування можна представити у вигляді елементарної схеми комунікації: комунікант – повідомлення – реципієнт, де комунікантом виступає бібліотекар, повідомлення – надання бібліотечного обслуговування, а реципієнт – користувач бібліотеки. Засо-

бом для передачі повідомлення в більшості випадків виступає вербальне мовлення, яке представлено у вигляді різноманітних мовних систем; зворотній зв'язок відбувається відповідно за допомогою обраної до цього мовною системою.

Розкриття змісту цього процесу ілюструє застосування засад полілінгвізму в бібліотечному обслуговуванні: комунікант (у нашому випадку – бібліотекар) використовує усі свої комунікативні можливості до найбільш повного донесення інформації до реципієнта, а також задоволення його інформаційно-пізнавальних потреб за допомогою надання бібліотечного обслуговування різних видів – усні бібліографічні довідки, уточнення читачього запиту, видача літератури, індивідуальні консультації та ін. Обрана мовна система може виступати як допоміжний інструмент, так і як бар'єр – у випадку, коли комунікант і реципієнт не мають у мовленнєвому арсеналі спільної мовної системи на достатньому для здійснення усної комунікації рівні. Тому актуальним постає питання застосування полілінгвізму для надання якісних бібліотечних послуг користувачам.

На сьогодні у бібліотеках вищих навчальних закладів бібліотечне обслуговування надається переважно російською та українською мовами (відсоток надання послуг російською мовою більший, причиною є мовна специфіка Східного регіону країни), а також англійською мовою, яка є міжнародною. Поява англійської мови у комунікативному арсеналі бібліотечних кадрів пов'язана з великим відсотком іноземних студентів, які здобувають освіту у Харкові та користуються послугами бібліотеки для задоволення своїх інформаційно-пізнавальних потреб. У структурі деяких бібліотек ВНЗ є структурні підрозділи, користувачами яких є виключно іноземні студенти, що здобувають освіту англійською мовою (у структурі Наукової бібліотеки ХНМУ – відділ літератури іноземними мовами), тому в основному бібліотечне обслуговування здійснюється за допомогою саме англійської мови; не виключаються приклади застосування російської мови при обслуговуванні цієї категорії користувачів, зокрема із студентами старших курсів (в цьому випадку коректно відмітити про застосування білінгвізму). Використання декількох мов в процесі здобуття освіти формує у особистості бажання вивчати культуру, традиції та звичаї. Така концепція роботи дає змогу стверджувати, що сучасна вища освіта є полілінгвістичною, тобто, як наголошує Н.С. Петриченко в своїй статті, «полілінгвістична освіта не є банальним вивченням/викладанням однієї чи декількох іноземних мов. Полілінгвістична освіта сприяє формуванню у студентів певних фонових знань, тобто знань про культуру, традиції, того реального фону, на базі якого розвивається картина життя іншої країни, іншого народу. Крім того, полілінгвістична освіта закладає основи мовної толерантності, іншими словами – позитивне сприйняття різноманітності: усвідомлення мовців їх багатомовності може привести до того, що вони будуть однаково оцінювати значимість інших мов, які використовують вони або інші мовці, навіть якщо ці мови виконують різні функції» [5, с. 29]. За своєю специфікою феномен полілінгвістичної освіти торкається прове-

дення навчальних заходів та самостійної підготовки до контрольних робіт за допомогою ресурсів бібліотеки, а також участь в культурно-мистецьких заходах, науково-дослідній роботі, студентському житті та ін. В більшості з названих напрямів діяльності студентства бібліотека виступає організатором або ініціатором, що робить її не звичним інформаційно-пізнавальним інститутом, а ключовим елементом у формуванні полілінгвістичної освіти.

Застосування у практичній діяльності бібліотекарів полілінгвізму реалізується за допомогою використання основних принципів бібліотечного обслуговування, які не тільки розкривають засади полілінгвізму, а й набувають форму критеріїв якісного бібліотечного обслуговування. Серед таких принципів бібліотечного обслуговування виділяють: толерантність та пріоритет інтересів особистості користувача; діалогічність бібліотечного обслуговування; індивідуалізація та спеціалізація бібліотечного обслуговування [6]. Ці принципи дозволяють: організувати усі процеси, які пов'язані з бібліотечним обслуговуванням в інтересах користувача, опираючись на його можливості та потреби; зробити користувача активним учасником комунікаційного процесу. Реалізація цих принципів потребує уваги, доброзичливості, неупередженості, а також пристосування до мовних можливостей користувача, тобто перехід від однієї мовленнєвої системи до іншої відповідно до мовної компетенції користувача. Тому все більше стає необхідним в процесі підготовки бібліотечних кадрів впроваджувати в навчальні плани більше годин для вивчення іноземної мови або навіть декількох мов (як курси за вибором) з метою підготовки такого фахівця, знання якого будуть відповідати сучасним тенденціям суспільства.

Аналіз сучасного стану застосування полілінгвізму в бібліотечному обслуговуванні дає змогу окреслити ті критерії роботи, які спираються на концепцію полілінгвістичної сучасної освіти і слугують підвищенню його якості:

- адаптація до сучасності та інтеграція до різних соціальних явищ;
- розвиток комунікабельності і толерантності до користувачів;
- розвиток навичок швидкого та самостійного пошуку інформації;
- розширення масштабів міжкультурної взаємодії;
- підвищення професійної кваліфікації бібліотечних кадрів, особистісного розвитку та творчої самореалізації.

Отже, можна зробити висновок, що полілінгвізм в бібліотечному обслуговуванні – це діяльність бібліотеки як соціального інституту та як центру надання бібліотечно-бібліографічних та інформаційних продуктів і послуг в різноманітних її видах або формах, яка здійснюється за допомогою використання трьох і більше мовних систем відповідно до комунікативних можливостей користувача бібліотечних послуг та бібліотекаря, з метою задоволення потреб користувачів на основі використання традиційних та електронних інформаційних ресурсів фонду бібліотеки. Тому використання полілінгвізму у бібліотечному обслуговуванні, особливо у бібліотеках ВНЗ, де наявний великий відсоток іноземних студентів,

в тому числі англомовних, і, як результат, користувачів декількох мовних систем, є одним із важливих і вже сталим елементом у роботі бібліотекаря на сьогодні в інформаційному середовищі. Це робить процес навчання іноземних студентів зручним та зрозумілим, а також сприяє адаптації особистості в новому соціокультурному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Киричок И. В. Научная библиотека ХНМУ в информационно-библиотечном обеспечении студентов англоязычной формы обучения / И. В. Киричок, Т. А. Хицун // Сучасний стан, проблеми та перспективи англомовного навчання у ХНМУ : матеріали XLV навчально-методичної конференції, 17 листопада 2011 року, м. Харків. – Харків : ХНМУ, 2011. – С. 101–105. – Режим доступа: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/412>
2. Киричок И. В. Роль библиотеки в процессе обучения англоязычных студентов-медиков [доклад] / И. В. Киричок // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : материалы 19-й Международной конференции «Крым 2012», 2–10 июня 2012 года. – Москва, 2012. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Название с диска. – Режим доступа: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/731>
3. Лучкова Г. Д. Мировые языки и полилингвизм [Электронный ресурс] / Лучкова Галия Даулетхановна. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/23_WP_2009/Philologia/51066.doc.htm
4. Многоязычие (мультилингвизм, полилингвизм) [Электронный ресурс] / Лингвистический энциклопедический словарь. – Режим доступа: <http://lingvisticheskiy-slovar.ru/description/mnogoiazychie/366>
5. Петриченко Н. С. Полілінгвізм як фактор модернізації сучасної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Сергіївна Петриченко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – Київ : Міленіум, 2012. – № 4. – с. 27–30. – Режим доступа: http://old.nakkkim.edu.ua/sites/default/files/documents/page/%5Bsite-date-dd%5D-%5Bsite-date-mm%5D-%5Bsite-date-yy%5D/%5Buser-id%5D/Visnyk_4_12.pdf
6. Школа обучения основам библиотечной профессии: Занятие 2: Библиотечное обслуживание. Дифференцированный подход в обслуживании пользователей. Индивидуальная работа с пользователями: особенности и методы [Электронный ресурс] / МУК МЦБ; МБО; сост. и отв. за вып. А. О. Кешешян. – Чалтырь, 2009. – 10 экз. – Режим доступа: http://chaltlib.ru/articles/Library/spetsialistu/ucheba/shkola_obuchenija_osnova_m_bibliotechnoj_professii/zanjatie_2/

**ПУБЛІКАЦІЇ В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ІНСТИТУЦІЇ:
НА ПРИКЛАДІ ПУБЛІКАЦІЙ ПРО ЛЬВІВСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ
НАУКОВУ БІБЛІОТЕКУ УКРАЇНИ імені В. СТЕФАНИКА**

О.О. Греськів

Львівська національна наукова бібліотека України
імені В. Стефаника

У статті аналізуються публікації, розміщені в українських інтернет-ЗМІ впродовж 2014 року, в яких згадується про Львівську національну наукову бібліотеку України імені В. Стефаника. На основі аналізу визначається взаємозалежність між плануванням і впровадженням соціокультурної діяльності бібліотеки та висвітленням цієї діяльності у ЗМІ, що своєю чергою впливає на формування громадської думки та на імідж книгозбірні.

Анализируются статьи, опубликованные в украинских интернет-СМИ в 2014 году, в которых упоминается о Львовской национальной научной библиотеке Украины имени В. Стефанька. На базе анализа определяется взаимозависимость между планированием и внедрением социокультурной деятельности библиотеки и освещением этой деятельности в СМИ, что в свою очередь влияет на формирование общественного мнения и на имидж библиотеки.

This article analyzes the publications are in Ukrainian online media during 2014, which refers to the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. The analysis determined the interdependence between planning and implementation of socio-cultural activities of libraries and coverage by the media, which in turn affects the formation of public opinion and the image library.

Ключові слова: ЗМІ, інтернет-ЗМІ, публікації, соціокультурний інститут, планування і впровадження соціокультурної діяльності, імідж.

Ключевые слова: СМИ, интернет-СМИ, публикации, социокультурный институт, планирование и внедрение социокультурной деятельности, имидж.

Key words: media, online media, publications, social and cultural institution, planning and implementation of socio-cultural activities, image.

Роль ЗМІ сьогодні є унікальною, адже вони здатні трансформувати громадську думку та видозмінювати повідомлення, які надсилають до них соціальні інститути суспільства (влади, культури, бізнесу). ЗМІ не лише впливають на формування соціальних реалій, але й відображають ці реалії. Відображаючи, вносять елемент інтерпретації, закладаючи тим самим новий етап взаємовпливу медіа та соціальних інститутів [12]. Розміщення повідомлень про інститути суспільства у ЗМІ, безумовно, висвітлює їх

соціальну та інші ролі, формує їх імідж, закладає нові підходи планування їх діяльності.

Відомо, що наукова бібліотечна установа є одним з важливих соціокультурних інститутів [4, 13], спроможним впливати на суспільство своєю науковою, інформаційною, документальною, культурною та іншими функціями [5, 6, 15]. В наукових колах поєднання різних функціональних видів діяльності, що несе суспільну користь та прививає різного роду цінності, називають соціокультурною діяльністю бібліотеки [9, 11, 14]. Саме вона найчастіше стає предметом висвітлення у ЗМІ. Відповідно, публікації, що висвітлюють цю діяльність, є засобом, яким за допомогою медіа, можна сформулювати певну думку про книгозбірню, викликати зацікавлення нею, утвердити імідж установи.

Мета цієї статті полягає у визначенні взаємозалежності між плануванням і впровадженням соціокультурної діяльності наукової бібліотеки та висвітленням цієї діяльності у ЗМІ, що своєю чергою впливає на формування громадської думки та на імідж книгозбірні у суспільстві. Особливу увагу звернуто на публікації в інтернет-ЗМІ як одне з найбільш впливових джерел інформування в українській реальності. Предметною базою для дослідження обрано статті, які були розміщені в українських мережових ЗМІ впродовж 2014 року, в яких згадується про Львівську національну наукову бібліотеку України імені В. Стефаника.

Не секрет, що сьогодні ми живемо в інформаційному суспільстві, «в якому накопичення й обробка інформації та виробництво продукту є основною рушійною силою науково-технічного, соціально-економічного і культурно-освітнього прогресу» [3]. На це суспільство також наклала відбиток світова економічна криза, у зв'язку з чим, за твердженням російського професора Я. Засурського, «всі ЗМІ – газети, журнали, радіо, телебачення – виходять у двох форматах, традиційному (паперовому, звуковому, аудіовізуальному) та у вигляді цифрових сторінок в Інтернеті» [7]. Крім того, розвиваються нові форми зберігання, збирання, розповсюдження і аналізу інформації, такі як мультимедійні сайти і портали, які перебирають частину функцій, притаманних традиційним ЗМІ. За такої кількості джерел інформування, на сучасному етапі інтернет-ЗМІ давно вже розглядаються як середовище аналогічне телебаченню, радіо та пресі, а окремі інтернет-медіа мають високі рейтинги довіри й популярності.

Інтернет-ЗМІ сьогодні є дійсно важливим та впливовим інформаційним джерелом. Статистика стверджує, що довіра інтернет-аудиторії до даних, отриманих з Інтернету, є вищою, ніж довіра до інших джерел. Відбуваються дослідження впливовості інтернет-публікацій на громадську думку. Тому питання висвітлення діяльності наукової бібліотеки в повідомленнях Інтернет-ЗМІ є актуальним. А також обґрунтованим, адже інтернет-публікації є інструментом впливу, який може сформулювати як правильне, так і хибне враження. Вивчення особливостей висвітлення соціокультурної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки

України імені В. Стефаніка на основі публікацій в інтернет-ЗМІ допоможе визначити їх особливості як засобу формування іміджу установи.

На даний момент вчені ще не повністю окреслили підходи до класифікації інтернет-медіа, як і не дійшли до чіткого розуміння цього поняття. Щодо питання дефініції «інтернет-ЗМІ», то звернення до словникової чи законодавчої бази нічого не вирішує. Натомість, найбільш популярним формулюванням у Глобальній мережі зустрічаємо: «регулярно оновлюваний інформаційний *сайт*, який покликаний виконувати функцію ЗМІ онлайн, користується певною популярністю і має постійну аудиторію». Тим не менше, І. Артамонова, серед безлічі існуючих визначень нового виду ЗМІ, найточнішими вважає терміни «інтернет-ЗМІ» та «мережеві ЗМІ» [1]. Щодо класифікації, то московська дослідниця М. Лукіна наводить поділ мережевих медіа на: електронні версії традиційних ЗМІ; модифіковані он-лайн версії традиційних ЗМІ; медіа-проекти без оф-лайн-прототипів, які створені в мережі [10]. Тим часом український дослідник Г. Кашуба в сучасному українському медійному просторі виділяє такі групи: інтернет-версії друкованих чи електронних ЗМІ, сайти інформаційних агенцій та власне інтернет-видання [8].

Впродовж 2014 року про Львівську національну наукову бібліотеку України імені В. Стефаніка в інтернет-ЗМІ було вміщено сімнадцять публікацій. Ще п'ять вийшло за авторства працівників бібліотеки.

Зацікавлення до нашої установи виявили як традиційні ЗМІ, що мають онлайн-версії, так і власне інтернет-видання, а також різного роду інформаційні сайти: новинні, суспільно-політичні, культурно-мистецькі. Також простежується закономірність – загальноукраїнські чи західно-регіональні інтернет-ЗМІ найбільше проявляли інтерес до тих сфер діяльності Бібліотеки, які мають національне значення, коли до них причетні відомі громадські діячі, науково-культурні товариства, іноземні гості, натомість, до подій регіонального значення увагу виявляли, звичайно ж, місцеві та регіональні видання.

Минулого року у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка відбулося кілька заходів, які увійшли в поле зору національних та західних інтернет-ЗМІ – участь бібліотеки у підготованні неординарних видань, повернення і передача втрачених друків, неоціненні подарунки фонду бібліотеки. Цими подіями зацікавилися такі як: всеукраїнські суспільно-політичні газети «День» і «Високий замок», всеукраїнське громадсько-політичне видання «Демократична Україна», інформаційні ресурси – «Український простір», «Рідна країна», «Мій дім Україна». До подій місцевого масштабу увагу виявили місцеві інтернет-ЗМІ: «Дивись.info», «Варіанти», інформаційний портал «ZAXID.NET».

Інші заходи, які традиційно відбуваються у бібліотеці, такі як персональні, тематичні виставки, науково-практичні конференції, круглі столи і майстер-класи, практично не викликали яскравого зацікавлення медіа. Тому в інтернет-ЗМІ про них майже не повідомлялося, за виключенням кількох виставок.

Саме планування і впровадження соціокультурної діяльності бібліотечної установи стає об'єктом висвітлення в публікаціях інтернет-ЗМІ, по перше, через свою соціальну значущість, по-друге, через спроби бібліотеки привернути увагу суспільства до свого функціонування, популяризувати власну діяльність, фонди, конкурувати за читача, врешті-решт.

Під соціокультурною діяльністю Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника розуміється уся цілеспрямована діяльність установи, що містить культурно-ціннісні характеристики. Це поєднання різних видів функціональної діяльності бібліотеки, що спрямована на формування ціннісних орієнтацій особистості, розвиток читацької культури, дослідження фонду, створення привабливого іміджу книгозбірні.

До форм впровадження соціокультурної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника відносять: участь книгозбірні в суспільно-значущих заходах; міжнародну діяльність; виставкову роботу; проведення науково-практичних заходів та екскурсій. Також установа перебуває у пошуку і розробці нових методів соціокультурної роботи, розширює напрацьовані раніше напрями.

Суспільно-значущі події, до яких причетна діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, викликає неабиякий інтерес представників ЗМІ, вони часто відгукуються на таку інформацію. Наприклад, співробітників бібліотеки запрошують до науково-пошукової і науково-консультаційної роботи у підготуванні до друку видань, які мають непересічне значення для країни. Зазвичай, про участь і внесок книгозбірні з'ясується, коли вищезгадані презентуються або з'являються у друці. Такими у 2014 році стали: «Атлас українських історичних міст» і факсимільне перевидання «Апостола» та «Букваря».

Про роботу над «Атласом українських історичних міст» за участю нашої книгозбірні повідомлялося в інтернет-ЗМІ на момент його презентації. Такий факт знайшов відображення у двох статтях. В електронному варіанті газети «День» і на сайті громадянської журналістики «Український простір».

Не менш помітною стала участь Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника у перевиданні «Апостола» та «Букваря» Івана Федоровича. Стаття з анонсом презентації книги на Форумі видавців побачила світ на популярному львівському сайті «Львівський портал». Також інформація про вихід передруку вийшла в ефір телевізійного випуску новин телерадіокомпанії «Люкс», яку одночасно розмістили в електронній версії – на сайті ZAXID.NET. Зацікавив факт виходу цієї книги і загальнонаціональні інтернет-ЗМІ. Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Демократична Україна» оприлюднив статтю «Факсимільне видання першодруків Федорова», а світоглядний портал «Рідна країна» опублікував електронний передрук новини з сайту ZAXID.NET.

Зазначення в матеріалах публікацій інтернет-ЗМІ про участь Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника у підготованні таких непересічних для держави друків дозволяє, за посередництвом ЗМІ, утвердити імідж книгозбірні не лише як фондозберігача унікальних документів, але й установи, яка зацікавлена у популяризації власного фонду, розкриття його неоціненних скарбів для українського та світового товариства. Крім того, схожі статті утверджують науковий статус Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, працівники якої є компетентними фахівцями, завжди готовими до співпраці.

Значну увагу громадськості і преси привертають неординарні події, пов'язані з бібліотекою. Наприклад, наша книгозбірня отримала особливий дарунок від знаного громадського діяча Степана Давимуки – 9012 екслібрисів з власної колекції. Інформацію про це розмістили львівські інтернет-ЗМІ «Варіанти» і ZAXID.NET, а портал «Дивись-інфо» виклав анонс повідомлення «У Львові відбудеться благодійна акція у ЛННБ України ім. В. Стефаника». Натомість, газета «Високий замок» у своїй інтернет-версії опублікувала ціле інтерв'ю зі Степаном Давимуюкою під назвою: «Колекції мої, колекції, що ж буде з вами, як мене не стане?».

Суспільно-значущі події, до яких має відношення Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, і які привертають увагу преси й громадськості, дозволяють за допомогою публікацій в інтернет-ЗМІ заявити інституції про свою важливу культурну, інформаційну, соціальну, освітню та інші ролі у розвитку суспільства, а також утвердити імідж бібліотеки як потужної бібліотечно-інформаційної та науково-дослідної установи.

Крім причетності до суспільно-значущих подій, ще одним видом соціокультурної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника є втілення проектів, організованих спільно з іншими інституціями, в тому числі за участю іноземних гостей. Запрошення представників ЗМІ на такі заходи, сприяє розкриттю цього виду діяльності.

У 2014 році прикладом такої співпраці можна назвати урочисту церемонію передачі до фонду книгозбірні видання «Святі промови, виголошені за різних нагод» (Страсбург, 1771). Книгу свого часу було вивезено за кордон і лише минулого року її повернули у фонд Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Цьому неабияк посприяло Федеральне міністерство закордонних справ ФРН. В урочистості з передачі книги взяли участь також представники Міністерства культури України, начальник управління контролю за переміщенням культурних цінностей та охорони культурної спадщини, почесний консул ФРН у Львові. В результаті, історичну довідку про «подорож» видання та про перебіг церемонії її повернення висвітлили на інтернет-порталі «Новини Львова».

Схожу увагу інтернет-ЗМІ привернуло відкриття полицки чеської літератури. Захід відвідали гості від Генерального консульства Республіки Чехія у Львові та Чеського центру в м. Києві, представники ЗМІ. Згодом про відкриття полицки повідомлялося у публікаціях двох інтернет-видань: на сайті Дивись.info та на інформаційному порталі «Мій дім Україна».

Інформація, що була висвітлена в згаданих інтернет-публікаціях, наголошує читачам про те, що Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника активно співпрацює з іноземними партнерами, шукає шляхів розширення читацької аудиторії, налагоджує нові міжнародні контакти, а це позитивно впливає на суспільну думку.

Міжнародна співпраця є традиційною формою соціокультурної діяльності нашої бібліотеки, яка реалізується завдяки співробітництву із зарубіжними книгозбірнями, музеями, іншими науковими і культурно-освітніми закладами. Основним міжнародним партнером Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника вже давно є Національний Заклад імені Оссолінських у Вроцлаві. Щорічно в рамках співпраці інституція бере участь та допомагає у проведенні спеціальних тематичних заходів – Оссолінських зустрічей, на яких обговорюються актуальні проблеми українсько-польських взаємин. Теми зустрічей, які відбулися впродовж 2014 року, висвітлювалися у польському інтернет-виданні «Kurjer Galicyjski», покликаного популяризувати події, що відбуваються в Галичині. З українськими інтернет-ЗМІ співпрацю щодо цього аспекту не налагоджено.

Проведення виставкової роботи у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника також є видом соціокультурної діяльності. Книжково-документальні, мистецько-документальні чи фотодокументальні експозиції до ювілеїв видатних осіб – вчених, літераторів, митців, є важливою формою розкриття історичних матеріалів книгозбірні, етапів дослідження творчого шляху особистостей. Анонси про деякі виставкові заходи, які відбувалися в стінах бібліотеки у 2014 році, були висвітлені у спеціалізованих інтернет-ресурсах. Експозиція «Меценати в українській культурі», організована з нагоди проголошення 2014 року у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника роком Омеляна і Тетяни Антоновичів, анонсувалася на сайтах культурно-мистецьких подій – «От-от.ua» і «Afishalviv».

Крім висвітлення соціокультурної діяльності, в мережевих ЗМІ з'являються публікації самих працівників бібліотеки, а також повідомлення про особисті здобутки наших співробітників. Ця інформація теж позитивно впливає на імідж книгозбірні. У 2014 році в рамках 22 Форуму видавців у Львові відбулася презентація видання нашої працівниці Маріанни Мовної. Про результат її дослідної праці – книгознавче дослідження путівників Львовом – розповідалося у двох повідомленнях інформаційного ресурсу «РІЧ».

Вихід публікацій в інтернет-ЗМІ за авторства самих співробітників Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника мають не менш важливе значення. Статті, присвячені огляду суспільно-політичних подій, рецензіям книжкових видань тощо є вагомим елементом у формуванні іміджу інституції, засобом віддзеркалення її сприйняття у суспільстві. Висловлюючи власну думку, співробітник спроможний уособлювати установу. Як взірць позитивного такого перенесення сприйняття можна назвати три злободенних матеріали: «Минає 80 років від розстрілу «Українського відродження»: відкритий лист до керманічів нашої держави», «Порожні очі» і «Крим після 1783 року», які опублікувала почесний директор бібліотеки Лариса Іванівна Крушельницька. У зв'язку зі суспільно-політичною ситуацією, що розгорнулася в Україні у 2014, автор виклала в інтернет-версіях загальнонаціональних видань «День» і «Тиждень» як власні спогади і міркування, так і бачення загальнолюдських цінностей, і тим самим висловила погляд всієї установи на події, що сталися у загальнолюдському та соціально-політичному вимірах.

Як бачимо, соціокультурна діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника є багатопланою, включає різні види діяльності. Деякі форми роботи книгозбірні, такі як проведення екскурсій, експозицій, презентацій перекликаються з подібними інших соціальних інституцій (музеїв, науково-дослідних установ, галерей). Але і наукова бібліотека володіє компетенцією адаптувати й популяризувати досягнення культури і науки людської цивілізації.

Крім того, власне планування і впровадження соціокультурної діяльності бібліотеки позитивно впливає на її сприйняття соціумом, в часі, коли наукові книгозбірні поступово втрачають масового читача і не можуть перетворюватись на клуби з проведення дозвілля. Отже, розвиваючись і трансформуючись, відповідно до сучасних вимог, наукова бібліотечна установа все ж повинна спрямовувати свою діяльність і на створення спеціально організованих проєктів, які покликані нести цінності, спонукати громадськість, інтригувати ЗМІ. [2, 11].

У дослідженні ми також з'ясували, що публікації про Львівську національну наукову бібліотеку України імені В. Стефаника в інтернет-ЗМІ з'являються двома шляхами – за рахунок активного зацікавлення самих ЗМІ її соціокультурною діяльністю, або на підставі тієї інформації, яку надає їм інституція. Також в мережевих ЗМІ можуть розміщуватися власні статті працівників бібліотеки, і публікації про особисті здобутки її співробітників. Останні, як і попередні, в інтернет-середовищі щільно пов'язуються зі сприйняттям установи.

Відомо, що вся інформація про діяльність Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, яка виходить в інформаційний простір, набуває статусу інформаційного ресурсу, відтак стає інструментом формування іміджу установи. Відповідно, публікації в інтернет-

ЗМІ є частиною інформаційного ресурсу Бібліотеки, і, зокрема, засобом формування цього іміджу.

Слід також зазначити, що на появу публікацій першої групи інституція може мати опосередкований вплив, передбачати появу недостовірної інформації, намагатись уникнути підміни фактів, то на продукування другої – не надто. Про це варто пам'ятати.

Підсумовуючи, зазначимо, що як до планування і впровадження соціокультурної діяльності Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, так і до формування її інформаційного ресурсу, доцільно використовувати науково-обґрунтований підхід. Бо від якості планування і проведення соціокультурних проєктів залежить їх висвітлення у ЗМІ, що в подальшому впливає на формування громадської думки та на імідж книгозбірні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артамонова І. М. Тенденції становлення та перспективи розвитку інтернет-журналістики в Україні : [монографія] / І. М. Артамонова. – Донецьк : Лебідь, 2009. – 146 с.
2. Баюш О. О. Соціокультурні інновації в діяльності наукової бібліотеки (на прикладі ОННБ ім. Горького) / О. О. Баюш // Вісник Харківської державної академії культури. – Харків, 2012. – Вип. 38. – С. 195–204.
3. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : [навч. посіб.] / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. – К. : Університет «Україна», 2006. – 208 с.
4. Гранчак Т. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту / Тетяна Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 5. – С. 20–26.
5. Гусева Л. Н. Концепции деятельности библиотек / Л. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. – 1997. – №10. – С. 3–15.
6. Захарова Н. Культурно-просвітницька функція національної бібліотеки в умовах державотворення (з досвіду Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) / Наталія Захарова // Бібліотечний вісник. – 2010. – №4. – С. 49–54.
7. К мобильному обществу: утопии и реальность / [под. ред. Я. Н. Заурского]. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2009. – 304 с. (21 век: Информация и общество).
8. Кашуба Г. Українські Інтернет-видання: комунікативно-лінгвістичні та правові аспекти / Г. Кашуба // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Журналістика. – Львів, 2004. – Вип. 25. – С. 474–480.
9. Ковальчук А. С. Социально-культурная деятельность: учебное пособие / А. С. Ковальчук. – Орел : Орловский государственный институт искусств и культуры, 2000. – 172 с.
10. Лукина М. М. СМИ в домене Ру: хроника, цифры и типы / М. М. Лукина // Вестн. Моск. ун-та. Сер. Журналистика. – Москва, 2001. – №6. – С. 63–73.

11. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія [Електронний ресурс] / О. Є. Матвійчук. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnau_f_2010_2_34.pdf. – Дата перегляду: 10 червня 2015 р.
12. Матюшина А. В. Соціокультурна роль мас-медіа у формуванні громадянського суспільства в Україні: комунікативний дискурс : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій / Матюшина Анастасія Володимирівна. – Київ, 2009. – 16 с.
13. Мотульский Р. С. Библиотека как социальный институт [Електронний ресурс] / Р. С. Мотульский. – Минск, 2002. – Режим доступу: http://old.nlb.by/director/images/stories/docs/CD-ROM/soc_inst/soc_inst.htm. – Дата перегляду: 6 травня 2015 р.
14. Соколов А. В. Феномен социально-культурной деятельности / А. В. Соколов. – Санкт-Петербург: СПбГУП, 2003. – 204 с.
15. Столяров Ю. Н. Сущностные функции библиотеки: актуальность и значимость проблемы // Школьная библиотека. – Москва, 2003. – №3.

УДК 908:027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПОПУЛЯРИЗАТОР ЗНАТЬ З МЕДИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Г.Л. Демочко

Харківський національний медичний університет
Центр медичного краєзнавства

Даний матеріал розкриває роль Наукової бібліотеки ХНМУ у популяризації знань з медичного краєзнавства. Відзначено, що бібліотека вдало реалізує на практиці свій краєзнавчий потенціал, що неодмінно відбивається на патріотичному вихованні сучасних студентів.

В этом материале раскрыта роль Научной библиотеки ХНМУ в популяризации знаний по медицинскому краеведению. Отмечено, что библиотека удачно реализует на практике свой краеведческий потенциал, что, несомненно, сказывается на патриотическом воспитании нынешних студентов.

In this article reveals the role of Scientific Library KhNMU in popularizing on the regional studies. It is noted that the library is successfully implementing in the practice its capacity of local potential, which undoubtedly affects the patriotic nurture of modern students.

Ключові слова: Наукова бібліотека ХНМУ, краєзнавство, медичне краєзнавство, Центр медичного краєзнавства, Репозитарій.

Ключевые слова: Научная библиотека ХНМУ, краеведение, медицинское краеведение, Центр медицинского краеведения, Репозитарий.

Key words: Scientific Library KhNMU, local history, medical study of region, Center of medical study of region, Repository.

Популяризація краєзнавчих знань сьогодні вкрай важлива для патріотичного виховання молодого покоління. Провідне місце у їх розповсюдженні належить бібліотекам, які працюють із студентством – дуже уразливим і специфічним прошарком українського населення.

Згідно із специфіки Харківського медичного університету основна увага тут приділяється професійно орієнтованим курсам, однак не останнє місце поряд з медичними науками займають і суспільствознавчі дисципліни, які формують і виховують майбутнього громадянина, патріота нашої держави. Для студентів першого року навчання запропоновано курс за вибором «Краєзнавство», у якому чільне місце посідає медико-краєзнавча складова. П'ятдесят відсотків навчального часу згідно з робочою програмою курсу відводиться на вивчення медичного краєзнавства – історії медицини, охорони здоров'я та фармації Харківщини у ретроспективі та сьогоденні.

Для того, щоб студенти мали змогу краще засвоїти відповідний курс, Наукова бібліотека ХНМУ має неоціненну скарбничку медико-краєзнавчої літератури, яка чекає на допитливих студентів. У поповненні краєзнавчого фонду бібліотеки беруть активну участь співробітники кафедр суспільних наук та Центру медичного краєзнавства. Серед основних видань, якими користуються студенти при підготовці до практичних занять з курсу «Краєзнавство», є «грифований» навчальний посібник В.М. Лісового та І.Ю. Робака «Історія охорони здоров'я в Харкові» [1], монографія І.Ю. Робака «Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.)» та його ж у співавторстві із Г.Л. Демочко «Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919–1934 рр.)» [3]. Викладачі надають бібліотеці не тільки фізичні примірники книжок, а й активно розміщують їхні електронні копії у Репозитарії. Можливість доступу до матеріалів Репозитарія з будь-якої точки світу, де є Інтернет, стирає кордони між дослідниками та надає їм можливість обмінюватися науковим досвідом. Також у Репозитарії розміщуються ті матеріали, які студенти не мають можливості взяти у фізичному вигляді. Зокрема, засадничі положення медичного краєзнавства, сформовані Г.Л. Демочко на початку минулого року у статті «Історичне та медичне краєзнавство: проблеми ідентифікації та співвідношення» [4], доступні для студентів саме через Репозитарій. Крім цих матеріалів студенти мають можливість завантажувати й інші наукові статті та тези доповідей, які стануть їм у пригоді при підготовці до практичних занять з курсу «Краєзнавство».

Крім забезпечення необхідною літературою, Наукова бібліотека ХНМУ продовжує постійно формувати краєзнавчий фонд, створює довідковий апарат, широко популяризує знання з медичного краєзнавства.

Одна з форм розповсюдження цих знань – лекції для студентів-першкурсників. Такі лекції в останні роки стали доброю традицією. Проходять вони зазвичай на лекційному занятті у спеціально запланований для цього час. Співробітники бібліотеки готують огляд літератури з певної проблематики та знайомлять із нею студентську молодь університету.

В іншому випадку бібліотекарі виступають на студентських конференціях, які проводяться кафедрою суспільних наук разом із Центром медичного краєзнавства. Співробітники бібліотеки – бажані гості та талановиті доповідачі, активні учасники освітнього та виховного процесу на кафедрі суспільних наук. Так, у квітні 2015 р. на студентській науковій конференції «Славетні постаті медичної Харківщини» бібліотекарі ознайомили студентів із рідкісною літературою, яка зберігається у книгосховищах Наукової бібліотеки ХНМУ. Серед видань були представлені примірники з колекції Ф. Альбрехта, Д. Лямбля, І. Оболенського, Ф. Опенховського та інших [5, с. 6]. Виступ супроводжувався яскравою презентацією та дуже сподобався і запам'ятовувався студентам.

Наукова бібліотека ХНМУ також є організатором постійних виставок, присвячених історії медицини краю. Останнього року у бібліотеці експонуються книжки, присвячені 210-й річниці Харківського національного медичного університету, які висвітлюють історію становлення та розвитку нашого вишу. Зауважу, що особливістю цієї виставки є її «олюдненість», адже значна частина творів присвячена не стільки установі, скільки науковцям, які тут працювали у різні роки. Це дає змогу відчувати поряд тих, хто працював заради розвитку харківської медичної школи та віддав їй усе життя. Гідно продовжити цей шлях – сьогоденні завдання молодшої лікарської генерації.

Співробітники бібліотеки усвідомлюють, що у сьогоденних умовах краєзнавча робота має стати тим фундаментом, який дасть змогу ще більше, ще ґрунтовніше вивчити історію медицини та охорони здоров'я рідного краю. Саме тому, робота Наукової бібліотеки ХНМУ щодня сприяє формуванню особистості лікаря та людини з великої літери, яка любить свій край, свою малу батьківщину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лісовий В.М. Історія охорони здоров'я в Харкові: навч. посібник / В. М. Лісовий, І.Ю. Робак. – Харків : ХНМУ, 2008. – 178 с.
2. Робак І.Ю. Організація охорони здоров'я в Харкові за імперської доби (початок XVIII ст. – 1916 р.) / І. Ю. Робак. – Х.: ХДМУ, 2007. – 346 с., [12] арк. іл.
3. Робак І.Ю. Охорона здоров'я в першій столиці радянської України (1919–1934 рр.) / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко. – Харків : Колегіум, 2012. – 260 с.
4. Демочко Г.Л. Історичне та медичне краєзнавство: проблеми ідентифікації та співвідношення / Г. Л. Демочко // Краєзнавство: науковий журнал. – 2014. – № 1. – С. 93–99.
5. Демочко Г.Л. «Славетні постаті медичної Харківщини» / Г. Л. Демочко // Медичний університет. – 2015. – № 9–10. – С. 6.

**МОДЕЛЬ ФАХІВЦЯ-БІБЛІОГРАФА
БІБЛІОТЕКИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ:
ПРОФЕСІОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

О.А. Дікунова
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Наукова бібліотека

Проаналізовано діяльність фахівців бібліографічної служби бібліотеки ВНЗ у нових інформаційних реаліях. Визначено основні складники та принципи побудови інноваційної моделі фахівця-бібліографа бібліотеки ВНЗ.

Проанализирована деятельность специалистов библиографической службы библиотеки вуза в новых информационных реалиях. Определены основные составляющие и принципы построения инновационной модели специалиста-библиографа библиотеки ВНЗ.

Experts analyze the activity of the university library bibliographic service in the realities of the new information. The basic components and principles of an innovative model of specialist bibliographer of the University Library.

Ключові слова: модель фахівця-бібліографа, бібліографічна діяльність, професіограма, професійна компетентність, бібліотека ВНЗ

Ключевые слова: модель специалиста-библиографа, библиографическая деятельность, профессиограмма, профессиональная компетентность, библиотека вуза

Key words: model specialist bibliographer, bibliographical activities, professionogram, professional competency, university Library

Значні зміни, що відбуваються у соціально-економічному та культурному житті України, активне впровадження у всі сфери діяльності інформаційних технологій суттєво вплинули на реформування системи вищої освіти, модернізацію освітнього процесу і, як наслідок, на тенденцію розвитку бібліотек вищих навчальних закладів.

Сьогодні в бібліотеках ВНЗ потрібні фахівці високої професійної кваліфікації, здатні до інноваційної творчості. Стрімке входження в бібліотечну практику інформаційних технологій, модернізація структури й змісту діяльності бібліотек потребують регулярного оновлення професійних знань.

Як свідчить досвід, боротьба за якість обслуговування користувачів, удосконалення бібліотечно-бібліографічних процесів не завжди приводять до очікуваних результатів. Наразі зросла потреба бібліотек ВНЗ у спеціалістах, озброєних не тільки ґрунтовними знаннями, ерудицією та високою комунікативною культурою, але й таких, що оперативно реагують на зміни, приймають адекватні професійні рішення та прагнуть опанувати нові актуальні знання.

Спрямованість на формування професійного світогляду, розвиток творчого потенціалу і становлення висококваліфікованого фахівця є орієнтиром якості вищої бібліотечно-інформаційної освіти та постійним завданням системи підвищення кваліфікації й безперервної освіти бібліотечних спеціалістів.

Колективи бібліотек складаються з фахівців, які породжують інтелектуальні моделі або вкорінені типи світогляду, що сформувалися досвідом усього колективу та кожної особистості. Саме ці фахівці зі своїм відношенням і професійними поглядами або формують позитивний імідж бібліотеки та бібліотечної професії, демонструють її активну позицію, прагнення до продуктивної діяльності, або ж уповільнюють і, навіть, гальмують її розвиток. Тому необхідний постійний особистісний професійний розвиток – самоосвіта, самовдосконалення, усвідомлена потреба в якісних змінах.

Бібліотека вищого навчального закладу є складною соціально-комунікаційною системою, що потребує спеціалістів, які володіють високим рівнем фахових знань, мають професійно-творчий потенціал і психологічні, педагогічні та комунікативні здібності, що є вирішальними у взаємодії з користувачами. Вища бібліотечна школа нині розробляє і впроваджує культуроцентричну модель особистості спеціаліста, якому притаманні високий рівень загальнокультурного розвитку, енциклопедичність гуманітарного знання, інтелектуальна ініціатива, соціально-психологічна компетентність. Т. Колесникова переконує, що «створювати інноваційну модель університетської бібліотеки повинен новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця – освічена, креативна особистість, сконцентрована на інформаційних потребах користувачів..., особистість, здатна мислити, як вчений, бути дослідником, надавати реальну допомогу в процесах обміну знаннями...» [1].

Це, в першу чергу, стосується фахівців, що залучені до процесу комунікації між користувачами та знанням, – бібліографів.

За одним із визначень, бібліограф – професія, змістом якої є підготовка і доведення до користувачів джерел бібліографічної інформації. Отже, сутність професії бібліографа в задоволенні інформаційних потреб. За доволі коротким тлумаченням стоїть багатопланова та багатоаспектна діяльність.

Діяльність бібліографа в умовах інформаційного суспільства суттєво відрізняється від його колишньої діяльності, коли бібліограф був постачальником бібліографічної інформації, посередником між користувачем і документом. Сьогодні вже недостатньо бути просто грамотним фахівцем, озброєним інформаційно-бібліографічними знаннями, та володіти методикою роботи з усім арсеналом традиційних довідкових матеріалів, що має бібліотека. Сучасний спеціаліст повинен мати універсальні ґрунтовні знання і бути аналітиком інформаційних систем, провідником інформаційної культури, вміти обирати ефективні стратегії пошуку інформації,

виконуючи роль комунікатора і менеджера в довідково-бібліографічному та інформаційному обслуговуванні.

Нові технології створення електронних інформаційно-бібліографічних продуктів, потенціал й потреби Інтернет-простору демонструють необхідність професійної міграції бібліографів у нові сфери діяльності, розширення поля їх діяльності. Бібліографи виявляються найбільш придатними і корисними у нових професійних ролях, з новими носіями інформації, одночасно здійснюючи активний розвиток традиційної бібліотеки. Саме ця група професіоналів забезпечує взаємодію двох паралельних інформаційних систем в інтересах користувачів.

Місія бібліотеки ВНЗ – бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів, інформаційно-бібліотечним комплексом, що не тільки створює, зберігає інформацію, а й надає послуги навігації в освітньому просторі, дає змогу забезпечувати онлайн-новий доступ до світових інформаційних ресурсів, які відповідають навчальному та науковому процесам і сприяють забезпеченню інформаційних дослідницьких потреб студентів, аспірантів, здобувачів, викладачів, науково-педагогічних працівників на принципах доступності, оперативності, інформативності, комфортності.

Отже, користувачі бібліотеки – студенти, викладачі, науковці – споживачі інформації закликають бібліографів до нелегкої щоденної інтелектуальної праці, отже, до набуття нових актуальних знань, прагнення особистісного самовдосконалення, розвитку професійних навиків. Уміння зорієнтувати користувачів у великому масиві інформації – показник високої кваліфікації та інформаційної культури бібліографів. Роль бібліографа як консультанта, інформаційного посередника набуває пріоритетного значення. Професійний досвід свідчить, що при оцінці інформаційних ресурсів, їх відборі користувачам потрібна підтримка або посередницька роль бібліографа, кваліфікованого і доброзичливого. Від нього залежить оперативність та якість задоволення інформаційних запитів, особливо при наданні складних бібліографічних довідок. Авторитетний фахівець з проблем бібліотечної професіології В. Леонов наголошував, що «бібліограф стає професіоналом тільки тоді, коли досконально оволодіє методикою і секретами бібліографічного пошуку» [2, с. 68].

У бібліотеці ВНЗ існує функціональна спеціалізація бібліографів. Основними видами діяльності є: аналітико-синтетична обробка документів; робота з довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки; довідково-бібліографічне та інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів; створення інформаційно-бібліографічних ресурсів, консультативна та методична робота; проведення занять з інформаційної культури студентів.

Ефективність кожного виду діяльності залежить від ступеня відповідності рівня освіти, інтелектуального потенціалу, професійної компетентності і набутих бібліографом практичних умінь і навиків змісту виконуваних ним функцій, а також від ступеня відповідності особистісних якостей і психологічних особливостей бібліографа процесу професійної діяльності.

Вивчення особистості бібліографа повинно досліджуватися в конкретних умовах практичної діяльності для отримання ідеального ділового портрету спеціаліста з набором основних психологічних професійно значущих якостей, важливих як для професійного успіху, так і для ефективного та якісного інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів.

Актуальною є модель фахівця-бібліографа, який володіє усім оновленим компетентнісним комплексом, який змінює соціальну роль бібліографа в інформаційному суспільстві у нових умовах. Реалізація компетентнісного підходу в професійній моделі бібліографа потребує базового компоненту, який буде залишатися незмінним протягом тривалого часу. Саме в базовий компонент повинно бути закладено інноваційний і адаптаційний потенціал, який дозволяє бібліографу як фахівцю, для якого характерне професійне різноманіття інформаційної діяльності, не тільки перекваліфікуватися відповідно з новими напрямками професіоналізації, але й створювати нові орієнтири інформаційного розвитку.

Отже, *бібліографи-аналітики* – спеціалісти для якісного виконання інформаційної функції бібліотеки ВНЗ. Бібліографи-аналітики виконують завдання якісно-змістовного перетворення інформації, що дає змогу поетапного переходу до синтезу нового знання. Створення бібліографами різноманітних вторинних інформаційно-бібліографічних ресурсів та доведення їх до користувачів взаємопов'язані. Вони ґрунтуються на знанні інформаційних потреб користувачів та на якісних показниках інформаційних продуктів і послуг. Бібліографи повинні задіяти професійні знання та інтелектуально-творчий потенціал для створення і реконструювання нового знання.

Актуальною проблемою є подальше збагачення професії бібліографа сучасними інформаційними й аналітичними технологіями. Для їх виконання бібліограф-аналітик повинен володіти професійними знаннями, уміннями й навиками (професійними компетенціями), які дозволять якісно виконувати процедури аналізу й синтезу інформації. Основними, на нашу думку, є: знання інформаційних потреб користувачів; різноаспектний пошук джерел і метаянформації; володіння основними методиками відбору, систематизації й згортання інформації у системі «документ-споживач»; багатофакторний інформаційний аналіз; володіння комп'ютерними технологіями оперування інформаційними масивами. Вважаємо, що необхідними професійними якостями бібліографа-аналітика є: аналітичне, асоціативне мислення, здатність ідентифікувати й концептуалізувати проблеми (теми); почуття нового (професійна інтуїція); мобільність свідомості, прагнення до інновацій; комунікабельність (ділове спілкування).

Бібліографи-консультанти. Професійна компетентність бібліографа-консультанта, працюючого у вищому навчальному закладі – це заснована на знаннях, уміннях і досвіді спілкування здібність, що дозволяє вирішувати професійні завдання і здійснювати професійну діяльність, пов'язану з освітньо-науковою діяльністю. На якість довідково-бібліографічного

обслуговування впливають висока професійна кваліфікація бібліографа, знання джерел бібліографічного пошуку. Бібліограф має швидко орієнтуватися в різноманітних інформаційних ресурсах, вміти визначити не тільки мету запити, а й рівень підготовки користувача, володіння ним методами бібліографічного пошуку. Важливими для бібліографа є вміння встановлювати з користувачами діловий контакт, при цьому необхідно проявляти такт і терпіння, інтерес до запитів користувача. Бібліографічний пошук вимагає витримки, цілеспрямованості, інтуїції, основаної на знаннях, досвіді, гнучкості мислення. Якби бібліографічний пошук складався тільки з ідентифікації документів, він за наявності засобів автоматизованого пошуку, міг би успішно здійснюватися без посередництва бібліографа.

Саме бібліограф входить в інформаційне середовище не тільки в якості оглядача, але й в якості співучасника і повинен порадити стратегію пошуку, вміти оцінити та реалізувати запропонований план дій. Проте виконувати запити потрібно не механічно – слід творчо переосмислювати їх на кожному етапі, вносити свої пропозиції та корективи і бути відповідальним за надання повної й достовірної інформації. Продукти діяльності бібліографа – це нові знання, отримані ним в результаті кропіткої праці відбору, аналізу і синтезу, систематизації, а також інтерпретації інформації, яка підлягає наступній інтерпретації – користувачем. Таким чином, користувач стає активним співучасником бібліографічного процесу, що важливо для формування його інформаційної культури саме в освітньо-науковому середовищі бібліотеки ВНЗ.

Бібліографи-педагоги-психологи. Довідкове та інформаційно-бібліографічне обслуговування в бібліотеці ВНЗ – це високий рівень культури спілкування з користувачами, вміння виявити зацікавленість і обізнаність у їх потребах. Сучасний фахівець-бібліограф – це освічений, ерудований, компетентний співрозмовник, досвідчений керівник у світі знань, що в певному розумінні виконує роль педагога і психолога. Він підкаже нові ідеї, надасть професійні консультації, розумні поради. Нові соціально-комунікаційні умови вимагають від бібліографів ВНЗ творчого підходу у взаємовідносинах з користувачами. Орієнтація на суб'єкт-суб'єктні стосунки, що потребує високого професіоналізму; діалогічне спілкування, інтерес до самого процесу спілкування, що є могутнім засобом самопізнання і взаємопізнання; емпатія, толерантне ставлення до альтернативної думки, дипломатичність; намагання якомога швидше і якісніше надати користувачеві необхідну інформацію – необхідні чинники продуктивного спілкування бібліографа та користувача.

Бібліографи-перекладачі необхідні в наукових бібліотеках ВНЗ для орієнтування в іншомовній науковій інформації. Бібліографи з професійними лінгвістичними знаннями, достатнім рівнем знання іноземних мов – гідна знахідка для бібліографічної служби бібліотеки ВНЗ. Саме спеціалісти, які володіють навиками адекватного перекладу в роботі з метаданими й повними текстами наукових публікацій, здатні подолати мовні комунікаційні бар'єри й зробити комунікацію максимально ефективною. Завдяки

якісному перекладу прискорюються процеси інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек ВНЗ у міжнародний науково-освітній простір.

Таким чином, врахування особистісних властивостей бібліографів поряд з їх професійними якостями дозволить визначити відповідність виду тієї діяльності, якою вони зайняті й надасть можливість прогнозувати професійну розстановку кадрів у бібліотеці вищого навчального закладу.

Успішність професійної діяльності бібліографа залежить від усвідомлення ним необхідності саморозвитку, самовдосконалення, постійного професійного спілкування, прагнення до здобуття нових актуальних знань, до концентрації накопиченого досвіду. Формуванню моделі бібліографа-професіонала бібліотеки ВНЗ сприяють професійні, психолого-педагогічні, культурологічні знання; дослідницькі практичні уміння; організаційні та комунікативні здібності; специфічні індивідуально-психологічні якості.

З підвищенням вимог до бібліотечно-інформаційної сфери все більшого значення набуває вміння бібліографів розвивати власний стиль оволодіння інформацією. Це сприяє ліквідації розриву між досягнутим ними рівнем знань і новачіями у бібліотечно-бібліографічній теорії та практиці. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для організації середовища інформаційної підтримки бібліографів сприятиме набуттю ними сучасних професійних знань, пошукових, комунікативних навичок, що відкриє нові шляхи для розкриття творчого потенціалу, сприятиме самореалізації, підвищенню фахової майстерності, крім цього, реальні успішні професійні результати приведуть до встановлення тривалих і ефективних взаємовідносин з користувачами, що сприятиме авторитетному іміджу бібліотеки ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесникова Т. Концепция интеллектуализации библиотечной профессии и её реализация в университете [Электронный ресурс] / Т. Колесникова. – Режим доступа : http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/1716/1/Konzepz_intel.pdf
2. Леонов В. П. Библиография как профессия : монография / В. П. Леонов. – Москва : Наука, 2005. – 128 с.

УДК 025.2:002.1-028.27

СИСТЕМНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ЇХ РОЗВИТКУ

В.В. Каїді

Національний фармацевтичний університет

Наукова бібліотека

Розглядаються особливості комунікаційної взаємодії суб'єктів електронного інформаційного ринку України та його основні учасники.

Рассматриваются особенности коммуникационного взаимодействия субъектов электронного информационного рынка Украины и его основные участники.

The features of the communications interaction of electronic information market of Ukraine and its main participants.

Ключові слова: комунікаційна взаємодія, електронний ринок, електронні видання.

Ключевые слова: коммуникационное взаимодействие, электронный рынок, электронные издания.

Key words: communication interaction, electronic market, electronic publications.

Нині реалізація спільних проєктів і програм щодо поповнення фондів бібліотек електронними виданнями є важливим стратегічним завданням партнерського співробітництва бібліотек з видавництвами та агрегаторами електронного контенту. Посилення взаємодії між ними в напрямі створення консолідованого інформаційного ресурсу про асортимент ринку електронних ресурсів та його суб'єктів, моделі придбання та використання видань сприятимуть удосконаленню організації доступу користувачів бібліотек до соціально значущого контенту, підвищенню якості їх інформаційного обслуговування.

Серед основних засад системної взаємодії бібліотек із суб'єктами ринку електронних ресурсів слід вказати на організаційно-методичні, пов'язані з організацією постачання бібліотек електронними виданнями на основі здійснення моніторингу інформаційних потреб користувачів, їх попиту на електронні видання (через вебометрію, аналіз цитування, чат-сесії з читачами, аналіз рейтингових оцінок сайтів видавництв та агрегаторів контенту як джерел поповнення бібліотечних фондів, участь в Інтернет-форумах). Узагальнення результатів моніторингу дозволить здійснювати розвиток як електронного бібліотечного фонду, так й асортименту видавничих продуктів за алгоритмом «інформаційні потреби – незадоволений попит – електронні видання – бібліотеки – користувач».

Важливе значення в системній взаємодії належить удосконаленню нормативно-правового регулювання діяльності всіх суб'єктів інформаційного ринку в межах чинного законодавства щодо захисту авторських прав, поставки обов'язкового примірника електронних видань, укладання ліцензійних угод щодо умов доступу до цифрового контенту, формування правосвідомості та правової культури як працівників соціокомунікаційних установ (видавців, книгрозповсюджувачів, бібліотекарів), так і користувачів електронних видань. Посилення техніко-технологічної взаємодії між бібліотеками, виробниками та розповсюджувачами електронного контенту сприятиме:

- розвитку інтерактивних каналів зв'язку між ними в Інтернет-середовищі;
- використанню новітніх комунікаційних технологій, апаратного та програмного забезпечення;

- поліпшенню інженерно-технічного супроводу, удосконаленню стандартів та форматів надання цифрового контенту на мобільні пристрої користувачів.

В ринкових умовах ефективність організації постачання бібліотечних фондів залежить від:

- застосування маркетингових досліджень, перш за все, ретельного моніторингу потоку видавничих Інтернет-ресурсів;

- вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів та рівня їх задоволеності;

- вдалого застосування методик формування привабливого іміджу бібліотеки на інформаційному ринку.

В сучасних умовах підтверджено необхідність створення в складі Книжкової палати України ім. І. Федорова Центру електронних ресурсів як потужного комунікаційного осередку поповнення фондів бібліотек України. Серед стратегічних завдань функціонування Центру:

- формування консолідованої інформації про видавничі Інтернет-ресурси (підготовка повнотекстових та бібліографічних БД електронних видань на основі отримання обов'язкового примірника електронного документа, зокрема й мережевого);

- створення системи обліку та систематизації електронних видань відповідно до сучасного рівня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і світових стандартів;

- формування БД вітчизняних та зарубіжних виробників і агрегаторів електронного контенту;

- врахування кращого зарубіжного досвіду функціонування подібних структур та трансформація функцій установи відповідно до нього;

- дотримання сучасних вимог до повноти й комфортності дистанційного обслуговування інформаційних запитів користувачів, державних та міжнародних стандартів зі створення метаданих на мережеві електронні видання – об'єкти комплектування бібліотечних фондів.

Створення означеного Центру сприятиме:

- обґрунтованому прийняттю бібліотеками рішень щодо придбання електронних видань у довічне використання або надання їх користувачам у тривалий або тимчасовий дистанційний доступ;

- участі в бібліотечних консорціумах щодо придбання пільгових ліцензій на право доступу до комерційних БД;

- суттєвому підвищенню якості комплектування бібліотечних фондів як умови підвищення ефективності інформаційного обслуговування користувачів.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВУЗІВСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

І.В. Камлик

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Стаття присвячена питанням стану сучасних проблем організації та управління методичною роботою вузівської бібліотеки. Враховуючи особливості організації методичної роботи НБ ХНМУ, запропоновано модель її удосконалення за рахунок розширення принципів і методів організації. У статті пропонується посилити управлінський характер діяльності за умови вибору оптимального варіанту – матричної адаптивної організаційної структури управління, що допоможе оптимізувати роботу, особливо при впровадженні інноваційних технологій в практику роботи вузівських бібліотек.

Статья посвящена вопросам состояния современных проблем организации и управления методической работой вузовской библиотеки. Учитывая особенности организации методической работы НБ ХНМУ, предложена модель ее совершенствования за счет расширения принципов и методов организации. В статье предлагается усилить управленческий характер деятельности при условии выбора оптимального варианта – матричной адаптивной организационной структуры управления, что поможет оптимизировать работу, особенно при внедрении инновационных технологий в практику работы вузовских библиотек.

Article is devoted to the state of the modern problems of organization and management of methodical work of university libraries. Given the characteristics of methodical work SL KhNMU proposed a model of improving the work due to the expansion of the principles and methods of organization of methodical work. The article proposes to strengthen the administrative nature of the activity subject to choosing the best option – adaptive matrix organizational structure of management. That will help optimize the work, especially in the implementation of innovative technologies in the practice of university libraries.

Ключові слова: вузівська бібліотека, організація методичної роботи, модель управління, матрична організаційна структура.

Ключевые слова: вузовская библиотека, организация методической работы, модель управления, матричная организационная структура.

Key words: University Library, organization of methodical work, management model, matrix organizational structure.

Проблеми вдосконалення організації методичної роботи бібліотек вузів набули актуальності останнім часом у зв'язку з істотними змінами в суспільно-економічному житті. Трансформувалася адміністративно-управлінська структура: на зміну їй прийшла інша, якій притаманні риси

демократизму, самостійності, самоврядування, з впорядкованими взаємовідносинами органів управління і бібліотек, що діють на підставі чинного законодавства України. Сутність, зміст і значення методичної роботи у бібліотечній справі в умовах нової соціокультурної та економічної ситуації оновилися і продовжують трансформуватися.

Вузькі бібліотеки добре розуміють свою місію і завдання, які ставить перед ними сучасна система вищої освіти в Україні. Вони прагнуть ефективно виконувати своє основне завдання по створенню надійної інформаційної бази для подальшого вдосконалення навчального процесу, розширення вільного доступу до інформації, забезпечення науково-дослідної роботи вузу.

Для того, щоб бібліотека швидко реагувала на зміни, які відбуваються в житті вузів, потрібно створити більш ефективну систему управління її методичною роботою.

Аналізуючи сучасний стан управління та організації методичної роботи бібліотек вузів України, можна зазначити, що вона є однією з ключових ланок науково-методичного вектору діяльності. Але, по-перше, кількість публікацій за цією темою обмежена. По-друге, більша частка бібліотечних колективів займаються цим питанням не системно, а епізодично. По-третє, в більшості вузьких бібліотек методичні підрозділи працюють без єдиного напрямку.

Є чимало керівників та методистів вузьких бібліотек, які розуміють, що методичну службу не треба руйнувати, а необхідно поступово удосконалювати, диференційовано впроваджуючи нововведення. Пошуки інноваційних типів управління знайшли найбільш повне відображення в концепції бібліотечного менеджменту, головними завданнями якого є: розробка моделей ефективного аналізу і планування, що забезпечують стратегічні позиції бібліотеки та високий рівень її адаптації до змін [1].

Методична діяльність має бути спрямована на вдосконалення бібліотек, на впровадження в їх практику нових, прогресивних форм і методів. Кожна бібліотека повинна знайти «своє обличчя». Проте виділення окремих напрямів, принципів і функцій методичного забезпечення бібліотечної діяльності не означає їх ізоляції. В реальній методичній практиці вони тісно взаємопов'язані та переплетені [2].

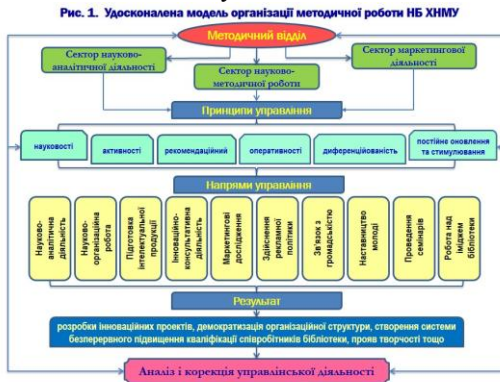
В структурі Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) немає відокремленого підрозділу з методичної роботи. Функції методистів виконують завідувачі відділами, які планують, організують і контролюють роботу своїх підрозділів, але при цьому аналізують свій досвід, як методисти. Загальне керівництво методичною роботою здійснює директор НБ ХНМУ. З метою удосконалення всіх напрямків діяльності проводяться наукові дослідження, працюють: Бібліотечна рада, очолювана проректором ХНМУ з наукової роботи із залученням провідних фахівців університету і бібліотеки; Рада з науково-методичної роботи НБ ХНМУ, до складу якої входять: директор Наукової

бібліотеки, заступники директора, учений секретар, працівники бібліотеки з найбільш кваліфікованих і досвідчених спеціалістів.

При розгляді підходів і принципів, за допомогою яких необхідно оптимізувати організаційну структуру управління методичною роботою НБ ХНМУ, можна запропонувати модель оптимізації (рис. 1.), тобто створення відділу науково-методичної роботи з додатковими напрямками та принципами в роботі управління.

До головних принципів методичної роботи НБ ХНМУ поряд з науковим, рекомендаційним та диференційованим підходами у запропонованій моделі додаються нові:

- активність;
- оперативність;
- постійне оновлення та стимулювання.

На сучасному етапі важливими завданнями науково-методичного відділу бібліотеки вузу є формування бібліотекаря як спеціаліста, підвищення й розвиток творчої ініціативи фахівців, диференційована методична допомога працівникам бібліотеки з урахуванням рівня їх професійної підготовки, підвищення бібліотечної культури шляхом організації занять «Школи бібліотекаря», формування позитивного іміджу бібліотеки вищого навчального закладу тощо [3].

У відділі пропонується створення трьох секторів: науково-дослідної роботи, науково-методичної роботи та сектора маркетингових досліджень, які працюватимуть за такими напрямками:

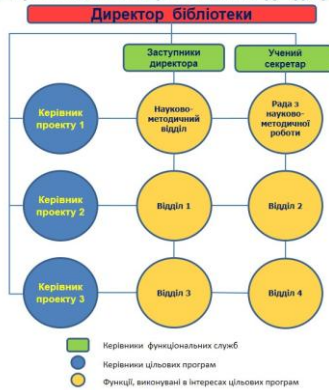
- науково-аналітична діяльність;
- науково-організаційна робота;
- підготовка інтелектуальної продукції за профілем відділу, зокрема: методичних листів, рекомендацій, науково-методичних посібників, проблемно-орієнтованих баз даних, наукових статей для професійної періодичної преси;
- інноваційно-консультаційна діяльність;
- маркетингові дослідження;
- проведення PR-менеджменту;

- зв'язок з громадськістю, робота над іміджем бібліотеки;
- організація і проведення заходів з підвищення кваліфікації та навчання молоді.

Високі темпи соціального та інформаційного прогресу висунули на перший план такі системи управління, що виявилися здатними швидко і ефективно освоювати нововведення. У зв'язку з цим великого значення набуває реорганізація методичної діяльності бібліотек на принципах інноваційного менеджменту. Головні напрямки формування інноваційного менеджменту: розробка організаційно-методологічних основ освоєння нововведень, створення гнучкої системи навчання кадрів, визначення мотивів і чинників опору змінам і зменшення їх впливу, розрахунок параметрів необхідного ресурсного забезпечення інноваційних процесів і мотивації [1].

На даний час управління діяльністю НБ ХНМУ відбувається на базі організаційної структури, яку можна охарактеризувати як лінійно-штабну.

Рис. 2. Матрична адаптивна організаційна структура управління

Аналіз особливостей організації методичної роботи вузівських бібліотек на сучасному етапі, зумовив розуміння необхідності посилення управлінського характеру діяльності НБ ХНМУ і вибір оптимального варіанту – матричної адаптивної організаційної структури управління (рис. 2.), як для бібліотеки в цілому, так і для методичного відділу зокрема.

Матрична структура побудована на принципі подвійного підпорядкування виконавців: безпосередньому керівнику функціональної служби і керівнику проекту (цільовий програми).

Така структура застосовується, в першу чергу, при управлінні інноваційними розробками. Її переваги в якості додаткового організаційного механізму дозволяють більш ефективно використовувати кадровий потенціал за рахунок більш точного обліку професійно-кваліфікаційних і особистісних якостей співробітників бібліотеки – членів робочих груп; реалізувати програмно-цільове і проблемно-орієнтоване управління; динамічно перебудовувати структури при виникненні та вирішенні нових завдань [4].

Теоретичний аналіз основних положень організації методичної роботи вузівських бібліотек та визначення особливостей НБ ХНМУ дозволяє адаптувати існуючі етапи впровадження запропонованої моделі в практику.

Основні етапи впровадження організації методичної роботи НБ ХНМУ:

- аналіз;
- планування та облік;
- інформаційне забезпечення;
- контроль.

Бібліотека вузу в умовах нової освітньої парадигми, трансформації системи вищої освіти стала рівнозначною з іншими освітніми структурами вузу і взаємодіє з ними на принципах партнерства. Від стану бібліотечних ресурсів, різноманітності продуктів і послуг, рівня розвитку інформаційних технологій, а також адаптивності системи управління бібліотекою безпосередньо залежить якість освітніх послуг і ступінь задоволеності користувачів бібліотечно- інформаційним обслуговуванням [5].

Таким чином, подальший розвиток науково-методичної діяльності бібліотек вузів, співпраця для постійному обміну досвідом в цій області, та запропонований варіант удосконалення організації методичної роботи на прикладі НБ ХНМУ щодо подальшого впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність може оптимізувати роботу вузівської бібліотеки та якість освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Суслова И. М. Теоретико-методологические основы формирования различных типов менеджмента в современном библиотековедении / И. М. Суслова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. Тема 2002 года: Электронные информационные ресурсы и социальная значимость библиотек будущего : труды Девятой Междунар. конф. «Крым 2002», Судак, 8-16 июня 2002 г. – Москва : Изд-во ГПНТБ России, 2002. – Т. 2. – С. 758–762.
2. Бачалдин Б. Н. Научно-методические службы: состояние и перспективы / Б. Н. Бачалдин // Науч. и техн. б-ки. – 1994. – № 10. – С. 22–44.
3. Ванев А. Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности / А. Н. Ванев ; Санкт-Петербургский гос. ун-т культуры и искусств. – Москва : Профиздат, 2002. – 140 с. – (Серия «Современная библиотека». Вып. 10).
4. Дубенок Т. Е. Организационное развитие систем управления библиотекой : учеб. пособие / Т. Е. Дубенок, И. М. Суслова. – Москва : МГУКИ, 2004. – 66 с.
5. Коморовская Т. В. Библиотека вуза в условиях трансформации высшего профессионального образования [Электронный ресурс] : дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Т. В. Коморовская ; ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 2005. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/biblioteka-vuza-v-usloviyakh-transformatsii-vysshego-professionalnogo-obrazovaniya>. – Дата обращения: 31.03.2014.

ПЕРСОНАЛІЗОВАНИЙ ПІДХІД ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОЛЕКТИВОМ БІБЛІОТЕКИ ВУЗУ

Г.І. Капітанова

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Мета цієї статті – визначити теоретичні основи управління колективом у вищому навчальному закладі, розкрити особливості реалізації персоналізованого підходу як основи управління колективом структурного підрозділу, який ґрунтується на особистісно-орієнтованому управлінні через професійний розвиток працівника у напрямку удосконалення його професійних знань і навичок та розвитку самосвідомості. Розроблено рекомендації щодо удосконалення моделі управління колективом НБ ХНМУ в контексті сучасних вимог.

Цель этой статьи – определить теоретические основы управления коллективом в высшем учебном заведении, раскрыть особенности реализации персонализированного подхода как основы управления коллективом структурного подразделения, основанный на личностно-ориентированном управлении через профессиональное развитие работника в направлении совершенствования его профессиональных знаний и навыков и развития самосознания. Разработаны рекомендации по совершенствованию модели управления коллективом НБ ХНМУ в контексте современных требований.

The purpose of this article – to determine the theoretical foundations of collective management in higher education, to reveal the peculiarities of a personalized approach as the basis of collective management business unit, based on personality-oriented management through professional development employee toward improving his professional skills and develop self-awareness. Recommendations for improving team management model NB KhNMU in the context of modern requirements.

Ключові слова: управління колективом, наукова бібліотека, персоналізований підхід, модель управління.

Ключевые слова: управление коллективом, научная библиотека, персонализированный подход, модель управления.

Keywords: management team, scientific library, a personalized approach, management model.

Проблеми удосконалення управління освітніми організаціями набули актуальності в останній час у зв'язку із суттєвими змінами в суспільно-економічному житті та в соціальній сфері суспільства. Сучасні тенденції оновлення системи освіти визначають необхідність орієнтації управління на особистість, її потреби, створення умов для забезпечення всебічного розвитку всіх учасників освітнього процесу та знаходять відображення в нормативних документах.

Мета даної роботи – теоретично обґрунтувати модель управління колективом Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) на засадах персоналізованого підходу.

Колектив освітнього закладу – це складна система, створена з окремих людей і управління ним є першочерговим та складним завданням керівника. Ефективне функціонування будь якої системи залежить від правильно побудованого управління нею [17].

На думку В.Афанасьєва «управління є сукупністю певних дій (операцій), які здійснюються людиною, суб'єктом управління щодо об'єкта з метою його перетворення та забезпечення його руху до заданої мети» [3].

Ряд вчених у визначенні сутності цього поняття звертають увагу на взаємини людей і цим здійснюють соціально-психологічний підхід до управлінської діяльності. На думку Г. Кунца й С. О'Доннела, «управління – це мистецтво, подібно до медицини чи композиторської діяльності, інженерної справи чи футболу. Але всяке мистецтво використовує організоване знання, яке вміщує в собі основи концепції, теорії, принципи, методи й застосовує його з урахуванням реальних умов для досягнення бажаного практичного результату» [14].

А. Макаренко стверджував, що колектив навчального закладу є не тільки інструментом формування педагогічної майстерності, засобом «доторкання до особистості», але й результатом колективного самостановлення і самовдосконалення педагога. У зв'язку з цим метою управління колективом виступає створення умов для особистісного і професійного саморозвитку кожного працівника [10].

Визначення понять «управління» та «колектив освітнього закладу», розуміння їх сутності дає змогу стверджувати, що управління колективом – це систематична, планомірна, свідомо і цілеспрямована взаємодія суб'єктів управління різного рівня з метою забезпечення ефективної діяльності освітнього закладу [9].

Керівник, що прагне розвитку свого підрозділу, забезпечення високої ефективності праці, повинен не тільки укомплектувати необхідною кількістю професійно підготовлених людей, а й створити колектив по суті згуртований, здатний вирішувати завдання сьогоденного дня [12].

В умовах персоналізованого підходу до управління колективом на зміну філософії впливу приходить філософія співробітництва, взаємодії. Тому необхідним є визначення сутності та особливості здійснення управлінської взаємодії. Взаємодія між керівником та підлеглими повинна ґрунтуватися на особистісній орієнтації управління та застосовуватися на методах управлінської підтримки [8].

Управлінська підтримка являє собою систему методів і засобів, котрі ґрунтуються на зверненості до внутрішніх сил і здібностей працівника й забезпечують допомогу в самостійному, індивідуальному виборі шляхів особистісного і професійного саморозвитку. Реалізація управлінської підтримки передбачає створення організаційних, методичних і психологічних умов для професійного й особистісного розвитку працівника [1].

В узагальненому виді поняття «керівництво» може бути зведене до трьох аспектів:

- прийняття рішень щодо того, що потрібно зробити;
- налагодження співробітництва між працівниками;
- орієнтація співробітників на досягнення поставлених цілей організації [13].

Досягнення цілей організації – головний обов’язок керівника. Він повинен враховувати обставини навколишньої дійсності, реалії складної обстановки, суспільний устрій – «великої» системи, до складу якої він входить разом зі своєю «малою» системою – відділом, сектором [7].

Один з основних інструментів сучасного керівництва – налагодження ефективних зв’язків з людьми. Керівник повинен чуйно реагувати на настрої й думки, що виникають в організації, мати здатність переконувати, домагатися підтримки своїх рішень, давати знання завтрашнього дня, які можна використати в реальній діяльності, здійснювати широку наукову й консультативну діяльність [4].

Особистість керівника впливає на формування організаційної культури, це насамперед професійної, психолого-педагогічної, моральної (включаючи характер), організаційно-управлінської характеристики особистості [6].

В межах поняття «персоналізований підхід» розглянемо більш детально поняття «персоналізація».

Персоналізація (від лат. *persona* – особистість) у психології визначається як:

- 1) процес перетворення людини в особистість, у персону, результат набуття людиною особливих, особистісних властивостей у ході свого індивідуального розвитку [11];
- 2) процес, у результаті якого суб’єкт здобуває ідеальну представленість у життєдіяльності інших людей і може виступати в суспільному житті як особистість [5].

Важливість проблеми персоналізації в управлінській діяльності, підтверджує той факт, що ефективність і продуктивність роботи і колективу залежать від особливостей працівників, від того, наскільки і успішно керівник використовує їх сильні сторони, створює умови для їх самовдосконалення [15].

Усі члени колективу повинні чітко уявляти собі цілі спільної роботи, щоб здібності кожного були відомі іншим, функції розподілені, організаційна будова колективу відповідала завданням, що виконуються, осмислювати методи роботи і прагнути до їх удосконалення [2].

Завдання керівника полягає в тому, щоб поєднати потреби окремого працівника, колективу навчального закладу і завдання, які вони виконують в єдине продуктивне ціле.

Враховуючи в управлінській діяльності особистісні особливості працівника, а також найсильніші сторони професійно-особистісного потенціалу людини, можна значно підвищити ефективність і продуктивність діяльності структурного підрозділу.

Аналіз сучасного стану управління колективом бібліотеки свідчить про необхідність орієнтації його на кожного працівника. Оскільки орієнтація та врахування можливостей кожного працівника дасть змогу переглянути основні функціональні обов'язки персоналу, виявити можливі резерви професійного росту та скоординувати ефективну роботу кожного, з урахуванням його можливостей та побажань, і тим самим підвищити вмотивованість персоналу, що в подальшому позитивно позначиться на ефективності функціонування. Розглянемо зміни, які можуть відбутися з урахуванням персоналізованого підходу в діяльності керівника структурного підрозділу бібліотеки.

Використання персоналізованого підходу призводить в першу чергу до зміни цільових орієнтирів управління та підвищення ефективності діяльності колективу.

Оскільки управління має цілеспрямований характер, то визначення цільових орієнтирів є вихідним пунктом здійснення управлінської діяльності. Для досягнення цільових орієнтирів керівник використовує наступні принципи: співпраці, колективного ухвалення рішення, збагачення роботи, цільової гармонізації, особистісного стимулювання, постійного оновлення.

У своїй діяльності керівник змінює стиль управління на більш демократичний, орієнтується не тільки на виконання певних обов'язків кожним працівником бібліотеки, розвиток власних цілей, а й на розвиток кожного працівника окремо, для досягнення загальної мети.

Зміна цілей управління обумовлює в першу чергу зміни принципів, якими керується керівник при здійсненні управлінської діяльності. Застосування персоналізованого підходу в управлінні призведе до змін етапів управлінської взаємодії. Реалізація зазначених етапів призводить до професійного розвитку працівника шляхом самоактуалізації його особистості, розвитку професійної компетентності, які відбуваються при розробці індивідуальної професійної програми саморозвитку, виборі напрямів підвищення кваліфікації.

Таким чином, використання персоналізованого підходу в управлінні колективом НБ ХНМУ керівниками усіх рівнів дає змогу підвищити ефективність системи управління, а також сприятиме професійному зростанню кожного працівника через розкриття своїх здібностей, визначення пріоритетів розвитку професійної кар'єри та пріоритетів у своєму житті.

Здійснення підтримки кожного працівника в дасть змогу покращити рівень професійної майстерності, сприятиме установленню здорового психологічного клімату в колективі, що безумовно позначиться на показниках роботи та іміджу бібліотеки.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

(з досвіду роботи бібліотеки Криворізького металургійного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»)

Т. І. Караман

Криворізький металургійний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Бібліотека

У статті висвітлюється роль бібліотеки вузу у процесі формування патріотизму у молоді. На прикладі роботи бібліотеки Криворізького металургійного інституту розглядаються різнопланові національно-патріотичні заходи, які проводяться в контексті краєзнавчої роботи, що сприяє вихованню громадянина-патріота.

В статье раскрывается значение роли библиотеки вуза в процессе формирования патриотизма у молодежи. На примере работы библиотеки Криворожского металлургического института рассматриваются разноплановые национально-патриотические мероприятия, которые проводятся в контексте краеведческой работы, что способствует воспитанию гражданина-патриота.

The article highlights the role of University libraries in the process of formation of patriotism among the youth. On the example of the library of the Krivoy Rog metallurgical Institute examines the diverse national and Patriotic events that take place in the context of local history work, which contributes to the education of the citizen-patriot.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, національно-патріотичне виховання, історія рідного краю.

Ключевые слова: библиотека высшего учебного заведения, национально-патриотическое воспитание, история родного края.

Key words: library higher education institutions, national-Patriotic education, the history of his native land.

Проблема виховання громадянина-патріота постала перед людством тоді, коли виникла перша держава. І актуальною буде до тих пір, поки держава існуватиме як соціальний інститут. Національно-патріотичне виховання передбачає виховання патріотичних почуттів усвідомленої любові до Батьківщини, громадянського почуття обов'язку та відповідальності за долю Вітчизни й готовність захищати її.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі основоположні, що відповідають нагальним вимогам часу. На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза втрати державної незалежності, гостро постає проблема виховання патріотично налаштованих, національно свідомих

молодих людей. Проблема виховання високопрофесійної особистості із достатнім рівнем загальнолюдської, правової, національної, політичної культури є одним із пріоритетних напрямів діяльності сучасного ВНЗ. Значна роль у процесі формування ідеології патріотизму у студентства належить бібліотеці ВНЗ. Саме бібліотека є не тільки засобом забезпечення доступу студентів до знань та інформації, але й просвітницьким осередком, який сприяє вихованню молоді.

Сучасні інформаційні ресурси дозволяють проводити роботу з національно-патріотичного виховання в різних напрямках: громадянському, історико-патріотичному, краєзнавчому. Завдання бібліотекаря – за допомогою фонду публіцистичної та художньої літератури, кіноматеріалів висвітлювати правдиву історію українського народу, прищеплювати шанобливе відношення до рідної мови. Для вирішення цих завдань бібліотекарями нашого вузу проводяться різноманітні патріотично-виховні заходи, які дозволяють виховати у молоді національно-патріотичні почуття, поглибити знання про державну символіку України. Щорічно проводиться цикл заходів, присвячених відзначенню Міжнародного дня рідної мови, а також організуються книжкові виставки (до Дня Соборності України; до Дня пам'яті героїв Крут; до Дня Конституції України; до Дня Державного Прапора; до Дня Незалежності України тощо). Так, традиційно до Дня Соборності України та Дня пам'яті героїв Крут проводяться різноманітні просвітницькі акції, серед яких години пам'яті, уроки історії, уроки пам'яті.

В 2015 році з метою вшанування пам'яті Героїв Революції гідності було проведено збори-реквієм «Небесна сотне, ви тепер святі». Колектив бібліотеки КМІ намагається донести до кожної молодої людини, що все що відбувається в країні, місті, навчальному закладі – все стосується її та залежить від неї.

В роботі з молоддю особливу увагу ми приділяємо ознайомленню з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність. Студенти нерідко стають учасниками різноманітних масових заходів. Наприклад, «Вони славу здобували Україні біля Крут» (вечір-реквієм), «Історичний урок єднання», «Козацька слава в наших серцях» (година історії), «Обов'язок захищати Україну» (урок мужності), «Війна пройшла по їхніх долях» (година мужності). Кожним проведеним заходом працівники бібліотеки намагаються підкреслити, що існування України сьогодні – це результат боротьби українського народу за право мати свою національну державу.

Маючи досвід патріотичного виховання молоді, ми замислились над тим, як розповісти молоді про подію так, щоб вона усвідомила її ціну. Вирішили, що найкраще звернутися до живих свідків, бо вони зможуть передати власні враження від жахливої події. Сьогодні формування патріотичних почуттів у молоді неможливо без живого спілкування з учасниками та очевидцями подій, що відбуваються в країні. Саме тому для студентів 2–5 курсів Криворізького металургійного інституту факультету МПО була

організована зустріч з бійцями батальйону «Кривбас» – «З Україною в серці». Молодь, затамувавши подих, слухала безпосередніх учасників АТО. Студенти ставили питання, обговорювали свої уявлення про майбутнє нашої держави.

Наша бібліотека проводить різноманітні заходи, які присвячуються знаменним датам і подіям, видатним діячам світової науки і культури. Але одне з чільних місць в нашій роботі належить вихованню любові і дбайливого ставлення до своєї «малої батьківщини», її історії. Адже неможна пізнати історію всієї держави, не знаючи минулого і сьогодення свого краю.

З метою популяризації знань про рідний край працівники нашої бібліотеки використовують різні форми роботи. Так, ми підготували та розмістили на сторінці «Ріднокрай» веб-сайту бібліотеки (<http://kmi.ccjournals.eu>) цикл віртуальних екскурсій під загальною назвою «Мій рідний край – окраса України». При підготовці віртуальних екскурсій нам дуже хотілося, щоб матеріал було цікаво та приємно переглядати, тому кожна екскурсія супроводжується ліричною музикою.

В 2015 році виповнилося 240 років від дня заснування нашого міста. До цієї дати ми підготували та провели низку заходів. З метою виховання у студентів почуття поваги до свого рідного краю, ми запросили молодь до участі в фотоконкурсі «Кривий Ріг очима студентів». Крім того, для студентів I курсу нашого інституту було проведено тематичний вечір «Славне місто моє – краща з кращих перлин». Молодь дізналася про історію заснування міста Кривий Ріг, про розвиток промисловості. Студенти побували у всіх семи районах міста, адже мультимедійна презентація «Кривий Ріг – моє місто», підготована бібліотекою до цього заходу, познайомила з пам'ятними та цікавими місцями, якими славиться кожен із районів. На вечорі студенти познайомилися з членом Асоціації криворізьких літераторів - Оксаною Зорею. На заході лунали ліричні пісні у виконанні авторки, і кожна викликала аплодисменти слухачів.

Зараз спостерігається значне пожвавлення інтересу студентів до вивчення історії свого краю. Саме для цієї категорії користувачів ми підготували та провели вечір пам'яті «Вклонімося тим, хто визволяв Кривбас». Крім того, ми запропонували молоді до перегляду електронний фотоальбом «Символи мужності і героїзму». Цікаві форми проведення заходів розширюють знання студентів про край, його історію. Працівники бібліотеки сподіваються що всі запропоновані заходи допоможуть молоді усвідомити свої корені, знайти моральні орієнтири в житті.

Таким чином, бібліотека ВНЗ сприяє розвитку особистості, допомагає вихованню свідомих громадян, патріотів. Студентство необхідно залучати у вирішення завдань національно-патріотичного виховання. Завдання ж бібліотеки в системі національного виховання – направляти дії молоді в потрібне русло, сприяючи формуванню у неї національної свідомості з осмисленою патріотичною позицією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамчук, О. В. Патріотичне виховання студентів вищих технічних закладів : монографія / О. В. Абрамчук, М. М. Фіцула. – Вінниця : Універсум, 2008. – 137 с.
2. Ігнатова, Т. Алгоритм успіху національно-патріотичного виховання молоді у бібліотеках / Т. Ігнатова // Бібліосвіт. – 2015. – № 1. – С. 49–55.
3. Сергієнко, В. Проблеми виховання студентської молоді / В. Сергієнко // Вища школа. – 2010. – № 7–8. – С. 75–80.

УДК 025.32-028.27

К ВОПРОСУ О БИБЛИОГРАФИЧЕСКОМ ОПИСАНИИ СЕТЕВЫХ ЭЛЕКТРОННЫХ ИЗДАНИЙ

И.А.Карнаух

Харьковская государственная научная библиотека
им.В.Г. Короленко

Рассматриваются вопросы применения национальных и международных стандартов при формировании библиографического описания сетевых электронных изданий.

Розглядаються питання застосування національних та міжнародних стандартів при формуванні бібліографічного опису мережевих електронних видань.

The application of national and international standards in bibliographic description of the formation of the network electronic publications.

Ключевые слова: сетевые электронные издания, библиографическое описание, стандарты.

Ключові слова: мережні (мережеві) електронні видання, бібліографічний опис, стандарти.

Key words: network electronic edition, bibliographic description, standards.

С появлением Интернета новыми объектами каталогизации стали сетевые электронные ресурсы. Согласно ДСТУ 7157:2010. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості «мережне електронне видання – це електронне видання, доступне користувачам через мережні засоби» [6, с. 2]. В толковом словаре, выпущенном в 2013 г. Институтом проблем регистрации информации Национальной академии наук Украины сетевым электронным изданием (network electronic edition; мережеве електронне видання) называют: «электронное издание, доступное потенциально неограниченному кругу пользователей через телекоммуникационные сети» [30, с. 404].

Библиотеки разрабатывают методические рекомендации, инструкции по описанию электронных ресурсов [12–21, 24–25], однако, часто встречаются досадные ссылки на недействующие в Украине или в международном сообществе стандарты.

В настоящее время в Украине библиографическое описание (БО) электронных ресурсов регламентируют следующие стандарты: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання; ДСТУ ГОСТ 7.80:2007. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання; ДСТУ ГОСТ 7.9:2009. Реферат и аннотация. Общие требования; ДСТУ 7157:2010. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. Применяя сокращения при составлении БО используют такие стандарты: ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила; ДСТУ 7093:2009. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами; ГОСТ 7.12–93. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила. Для сокращений аналитического БО и библиографических ссылок используется также ДСТУ 6095:2009. Правило скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій [1, 3–9].

Следует отметить принципиальные моменты относительно действия некоторых стандартов в Украине. Так, ДСТУ ГОСТ 7.9:2009 Реферат и аннотация – это действующий с 1995 г. стандарт ГОСТ 7.9–95, подтвержденный как национальный стандарт приказом Государственного комитета Украины по вопросам технического регулирования и потребительской политики от 15.10.2009 № 374 и введенный с 2009 г. Единственным отличием нового стандарта от ГОСТ 7.9–95 стало исключение пункта: «Несоблюдение стандарта преследуется по закону». Внесена лишь поправка: *«Вимоги національного стандарту вважати добровільними»*.

При каталогизации электронных ресурсов в Украине с 2006 года не используется межгосударственный ГОСТ 7.82–2001 «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов: Общие требования и правила составления» [2]. Однако в тексте действующего ныне ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 есть ссылка на ГОСТ 7.82 (п. 5.4.1.6).

В современном научном мире одним из важнейших критериев интеграции в мировое научное пространство стало предоставление учёными своих публикаций во всемирных информационных системах. Необходимо знание международных стандартов, требований при оформлении списков литературы. На государственном уровне в Украине позиционируется переход стандартов СССР, СНГ, национальных стандартов на европейские нормы и стандарты. Главной тенденцией в международной каталогизации при формировании библиографической записи становится консолидация правил для различных видов материалов, в том числе и электронных сетевых ресурсов, в единый стандарт. Однако на практике существуют различные подходы к созданию международного стандарта, удовлетворяющего национальные особенности.

Длительное время в международной практике каталогизации применялись взаимодополняющие модели FRBR (Функциональные требования к библиографическим записям); FRBR, FRAD (Функциональные требования к авторитетным данным), FRSAD (Функциональные требования

к содержательным данным) [26]; в англоязычных странах использовались Англо-американские правила каталогизации (Anglo-American Cataloguing Rules, AACR). С 2013 г. взамен Англо-американских правил и моделей FRBR принят стандарт RDA «Описание ресурса и доступ» (Resource Description and Access: RDA, <http://www.rda-jsc.org/rda.html>). Принципы RDA непосредственно разрабатывались в ИФЛА Международным объединенным руководящим комитетом (JSC). Издателями стандарта выступили Американская и Канадская библиотечные ассоциации, Сертифицированный институт библиотечных и информационных профессионалов (CILIP, Великобритания). Онлайн-новый RDA Toolkit (<http://www.rdatoolkit.org/>) предоставляет единый ресурс для реализации RDA и служит для взаимодействия с пакетом связанных документов и ресурсов. *«Если проводить аналогию с математикой, то AACR2 – это арифметика, а RDA – это высшая алгебра»* [22, с. 45]. RDA разрабатывался, чтобы разные страны при работе со стандартом имели возможность перевести его на национальный язык и приспособить требования стандарта под свои локальные нужды [33].

К числу наиболее значимых международных разработок относят выпущенное в 2011 г. ИФЛА (IFLA) консолидированное издание «Международное стандартное библиографическое описание» ISBD (International Standard Bibliographic Description). Consolidated edition, http://www.rba.ru/content/resources/books/2014_1.php), предназначенное для библиографического описания всех видов документов. Издание ISBD учитывает многие предложения проекта RDA. До этого существовали специализированные ISBD для отдельных видов материалов. Например, ISBD (CF) для компьютерных файлов был издан в 1990, с 1997 года было переиздано под новым названием – ISBD (ER) для электронных ресурсов – «Международное стандартное библиографическое описание для электронных ресурсов» (International Standard Bibliographic Description for Electronic resources, <http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbder.pdf>).

Следует отметить, что в связи с выходом изменённых международных стандартов в Российской Федерации предполагается пересмотр стандарта на БО (включен в план стандартизации на 2015 г.). В российской профессиональной прессе можно ознакомиться со сложностями, с которыми сталкиваются наши коллеги при разработке национального консолидированного стандарта [28–29].

Ключевым моментом нового стандарта ISBD стало введение новой области библиографического описания – нулевой (content form and media type area – область формы содержания и типа средства; область формы содержания и вида ресурса; область формы контента и типа средства), которую располагают перед основным заглавием. Новая область описания возникла в связи с появлением собраний ресурсов на различных материальных носителях, является обязательной, и введена вместо факультативного элемента «общее обозначение материала».

Внутри разделов, посвящённых конкретным областям описания, приведены основные положения, применимые ко всем видам ресурсов, а затем – специфические, для определенных видов ресурсов (например, электронных).

Специфическая область материала и вида ресурса (в ГОСТ – «область специфических сведений») используется только для картографических, нотных и сериальных ресурсов. Предполагается изменение названий областей БО: область выходных данных переименовать в «область публикации, производства и распространения», область серии – в «область серии и многочастотного монографического ресурса», «область стандартного номера (или его альтернативы) и условий доступности» – в «область идентификатора ресурса и условий доступности».

В международном сообществе используется также проект «Дублинское ядро» (Dublin Core), инициатором которого является OCLC (Online Computer Library Center – Онлайнный компьютерный библиотечный центр) (dublincore.org). Среди ярких пропагандистов «Дублинского ядра» в Украине – Кировоградская областная универсальная научная библиотека им. Д. И. Чижевского, на сайте которой размещена информация о «Проекте МЕТАДАТА» (<http://library.kr.ua/dc/>) [23]. В качестве преемника Дублинского ядра и формата MARC Библиотека Конгресса предлагает Схему объектного описания метаданных (Metadata Object Description Schema – MODS, <http://www.loc.gov/standards/mods/>) [30, с. 41].

Векторы развития каталогизации таковы, что традиционная библиографическая запись заменяется элементами данных. Описательная модель библиографической записи меняется на поисковую модель в цифровой среде [31, с. 66].

Следует также отметить, что правила каталогизации, стандарты обязательными являются только для национальных библиотек. В иных случаях предлагаются использовать различные «стили» правил описания, варианты оформления библиографических ссылок. Например, учеными наиболее часто используется «гарвардский» стиль [32], но в гуманитарной сфере – чаще применяются рекомендации Американской психологической ассоциации (American Psychological Association – APA) и Ассоциации современного языка (Modern Language Association – MLA). В принципе различия проявляются в порядке подачи элементов БЗ, наличии или отсутствии скобок и кавычек, их форма, в шрифтовом оформлении.

Украина «благополучно» миновала многие ступени, которые давно уже преодолело международное библиотечное сообщество в создании единого информационного пространства. По принятию концептуальных решений в области стандартизации и развитию корпоративной каталогизации мы катастрофически отстаем от всего мира. На данном этапе необходимо создание единого органа по разработке и утверждению нормативных документов, методических рекомендаций с привлечением ведущих специалистов методических центров, крупных библиотек и профессиональных учебных заведений.

ЛИТЕРАТУРА:

1. ГОСТ 7.12–93 Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила [Текст]. – Офиц. изд. – Взамен ГОСТ 7.12–77 ; Введ. з 1995–07–01; Дата введения в Украине 1997–01–01. – Киев : Госстандарт Украины, 1995. – III, 17 с. – (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
2. ГОСТ 7.82–2001 Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления [Текст].– Введ. 2002–07–01 // Стандарты по библиотечно-информационной деятельности. – Санкт-Петербург, 2003. – С. 430–461. – Электрон. аналог публ.: режим доступа: <http://www.nilc.ru/nilc/documents/gost82.pdf> (дата обращения: 19.05.2015).
3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ) [Текст] / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [На заміну ДСТУ 3582–97 ; чин. від 2014–01–01]. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – III, 15 с. – (Інформація та документація).
4. ДСТУ 6095:2009 Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88–2003, MOD) [Текст] / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – Чин. з 2009–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – [10] с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
5. ДСТУ 7093:2009 Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11–2004, MOD; ISO 832:1994, MOD) [Текст]. – Чин. 2010–04–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009. – [87] с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи). – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://protect.gost.ru/v.aspx?control=8&baseC=-1&page=0&month=-1&year=-1&search=&RegNum=1&DocOnPageCount=15&id=121239> (дата звернення: 18.05.2015).
6. ДСТУ 7157:2010 Видання електронні. Основні види та вихідні відомості [Текст] / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – Введ. з 2010–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2010. – [IV], 14 с. – (Інформація та документація).
7. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT) [Текст] / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – На заміну ГОСТ 7.1–84, ГОСТ 7.16–79, ГОСТ 7.18–79, ГОСТ 7.34–81, ГОСТ 7.40–82 ; чин. з 2007–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – III, 47 с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи). – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://www.nilc.ru/?p=met> (дата звернення: 18.05.2015).
8. ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80–2000, IDT) [Текст]. – Чин. 2001–

- 07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009.– [15] с. – (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи). – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://protect.gost.ru/v.aspx?control=8&baseC=-1&page=0&month=-1&year=-1&search=&RegNum=1&DocOnPageCount=15&id=130427> (дата звернення: 18.05.2015).
9. ДСТУ ГОСТ 7.9:2009 (ИСО 214–76) СИБІД. Реферат и аннотация. Общие требования (ГОСТ 7.9–95 (ИСО 214–76), ИДТ) [Текст]. – Взамен ГОСТ 7.9–77 ; чин. з 2009–12–01. – Киев : Госстандарт Украины, 1998. – III, 7 с. – (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
10. Міждержавні стандарти, 2006 [Текст] : покажчик (станом на 1 січ. 2006 р.): [у 6 кн.] / Держ. ком. України з питань техн. регулювання та спожив. політики ; [упоряд. Л. Осинська]. – Вид. офіц. – Київ: [ДП УкрНДНЦ], 2006. – Т. 2, кн. 1.
11. ISBD : Международное стандартное библиографическое описание [Текст] : консолидир. изд. / Междунар. федерация библиотечных ассоциаций и учреждений [и др.]; пер. с англ. Н. В. Шпановой ; науч. ред. пер.: Т. А. Бахтурина, Н. Н. Каспарова (рук. проекта). – Москва, 2014. – 325 с. – Электрон. аналог печат. публ.: http://www.rba.ru/content/resources/books/2014_1.php (дата обращения: 18.05.2015).
12. Антоненко, І. П. Каталогізація електронних ресурсів [Текст] : наук.-метод. посіб. / І. П. Антоненко, О. В. Баркова ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України. – Київ : [НБУВ], 2007. – 114, [1] с. : табл.
13. Бібліографічний опис електронних видань в АБІС «ІРБІС» [Текст] : метод. поради / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад. : Л. О. Мартовицька, О. А. Поліщук]. – Харків : [ХДНБ], 2013. – 38 с. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/0006329459c7e809e17cb> (дата звернення: 18.05.2015).
14. Бібліографічний опис електронних ресурсів [Текст] : метод. рек. / Держ. наук. установа «Кн. палата України імені Івана Федорова». — Київ : Кн. палата України, 2007. — 40 с.
15. Бібліографічний опис електронних ресурсів [Текст] : метод. рек. / Миколаїв. держ. аграр. ун-т, Бібліотека ; [уклад. і розроб. Д. В. Ткаченко, О. О. Цокало]. – Миколаїв, 2011. – 79 с. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://ru.calameo.com/books/002438128f7e6ab037024> (дата звернення: 30.08.2015).
16. Складання бібліографічних посібників [Текст] : інформ.-метод. матеріали / Нац. парлам. б-ка України ; [уклад. О. Галганова ; наук. ред. В. Кононенко]. – Київ, 2015. – 80 с. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: http://www.nplu.org/resources/nashi_vydannya/Skladannya.pdf (дата звернення: 30.08.2015).
17. Бібліографічний опис електронних ресурсів [Електронний ресурс]: [презентація] / Нац. парлам. б-ка України, наук.-бібліогр. від. ; [уклад. Кордюкова О. М.] – Електрон. дані (42 слайда). – Київ, 2014. – Режим дос-

- тупу: <http://profy.nplu.org/file/biblio-opys.pdf> (дата звернення: 30.08.2015). – Назва з екрану.
18. Каталогизация и организация электронных ресурсов : практ. рук. для библиотекарей [Текст] = Cataloging and organizing digital resource: a how-to-do-it manual for librarians / Энн М. Митчелл и Брайан Э. Саррат ; науч. ред. Я. Л. Шрайберг ; [пер. с англ. Е. В. Малявской, Э. Г. Азгальдова]. – Москва : Омега; 2008. – 231 с. : ил., табл.
  19. Каталогизация электронных ресурсов : особенности MARC 21 для библиографических данных [Текст] / Наук. б-ка Нац. ун-ту «Киево-Могила. акад.» ; [за ред. О. Бруй]. – Київ : [Наук. б-ка НАУКМА], 2005. – 113 с.
  20. Методика заповнення полів в АРМ «Каталогізатор» бібліотечної системи «ІРБІС» [Текст] : метод. рек. та приклади / [Бондарчук Т. А. [та ін.] ; за ред. Т. Є. Клименко ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, Бібліотека. – Херсон : Олді-плюс, 2014. – 275 с. : іл., рис.
  21. Электронные ресурсы [Текст] // Российские правила каталогизации / [авт. коллектив: Н. Н. Каспарова (рук.) и др. ; редкол.: Н. Н. Каспарова (гл. ред.) и др.] ; Рос. гос б-ка [и др.]. – 2-е изд. испр. – Москва, 2008. – Ч. 2, разд. 11. – С. 498–527. – Электрон. аналог печат. публ.: режим доступа: http://www.nilc.ru/?p=rpк27#_Тос182196864 (дата обращения: 15.05.2015).
  22. Бахтурина Т. А. Новый интеллектуальный продукт в сфере каталогизации: Правила RDA «Описание ресурса и доступ» [Текст] / Т. А. Бахтурина // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 7. – Электрон. аналог: режим доступа: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2011/7/ntb_7_4_2011-bakhturina.pdf (дата обращения: 5.05.2015).
  23. Волохін О. М. Пілотний проект Кіровоградської ОУНБ з каталогізації ресурсів Інтернету за допомогою Дублінського ядра метаданих [Текст] / О. М. Волохін // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського [та ін.]. – Київ, 2014. – С. 319–321.
  24. Добко Т. Бібліографічний опис електронних ресурсів віддаленого доступу та соціальних сервісів Веб 2.0 [Текст] / Тетяна Добко, Ірина Антоненко, Надія Мосієнко // Бібл. вісн. – 2014. – № 4. – С. 12–21.
  25. Женченко М. Бібліографічний опис електронних ресурсів [Текст] / Марина Женченко // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 4. – С. 15–18. – Електрон. аналог друк. публ.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/2011_4/st5.pdf (дата обращения: 07.12.2012).
  26. Завалина О. Л. Анализ отображения элементов содержательного доступа в моделях FRBR, FRAD, FRASD и правилах RDA [Текст] / О. Л. Завалина // Науч. и техн. б-ки. – 2012. – № 11. – С. 26–38.
  27. Калинина Г. П. Возможности адаптации консолидированного ISBD к отечественной практике: к началу пересмотра ГОСТа 7.1–2003 [Текст] / Г. П. Калинина // Библиография. – 2012. – № 1. – С. 11–17.
  28. Калинина Г. П. Развитие стандартов на библиографическое описание [Текст] / Г. П. Калинина // Библиография. – 2014. – № 4. – С. 11–18.

29. Калинина Г. П. Установочное совещание по пересмотру стандарта на библиографическое описание [Текст] / Г. П. Калинина // Библиография. – 2013. – № 3. – С. 8–15.
30. Компьютерные информационные системы и хранилища данных [Текст] : толковый слов. / А. Г. Додонов [и др.] ; НАН Украины, Ин-т проблем регистрации информации. – Киев : [Феникс], 2013. – 553 с.
31. Курьер [Текст] : [о засед. Межрегион. ком. по каталогизации 29 окт. 2014 г.] // Библиография. – 2014. – № 6. – С. 66.
32. Новые правила для авторов с 2015 года [Электронный ресурс] : [метод. раздел] // Издательство АНАЛИТИКА РОДИС. Российские научные рецензируемые издания: офиц. сайт изд-ва. – Электрон. дан. – Ногинск, 2015. – Режим доступа: <http://publishing-vak.ru/instructions-authors.htm> (дата обращения: 5.05.2015). – Загл. с экрана.
33. Сухоруков М. К. Новый международный библиографический стандарт RDA / М. К. Сухоруков // Библиография. – 2011. – № 1. – С. 146–148.

УДК 025.21(091):09:027.7:378:61(477.54)ХНМУ

К ИСТОРИИ ФОРМИРОВАНИЯ ФОНДА НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ ХНМУ

Т.В.Костюкевич

Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

Рассматриваются дарственные надписи, печати, экслибрисы на документах из фонда редких и ценных изданий как источники изучения истории формирования фонда НБ ХНМУ.

Розглядаються дарчі написи, печатки, екслібриси на документах з фонду рідкісних і цінних видань як джерела вивчення історії формування фонду Наукової бібліотеки ХНМУ.

We consider the inscriptions, seals, bookplates on documents from the fund of rare and valuable books as sources for studying the history of the formation of the fund of the Scientific Library KhNMU.

Ключевые слова: фонд редких и ценных изданий, история формирования библиотечных фондов.

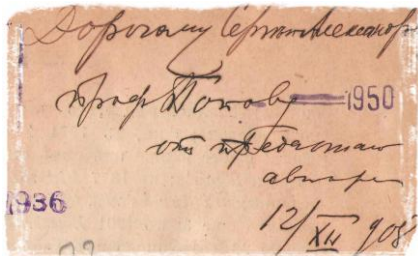
Ключові слова: фонд рідкісних і цінних видань, історія формування бібліотечних фондів.

Key words: fund of rare and valuable books, the history of formation of library collections.

Я не открою ничего нового, если скажу, что каждая книга из фондов библиотек обладает своей историей. Опытный библиотекарь читает историю книги и её путь в библиотеку по печатям, экслибрисам, инскриптам.

Книги говорят... Говорят дарственными посвящениями своих первых владельцев, рассказывая о чувствах, уважении, почтении и благодарности.

Некоторые книги рассказывают о своём длинном пути. Прежде чем занять место на полке определённой библиотеки, они успели «поработать» в других. На их титульных листах мирно соседствуют печати нескольких библиотек. Работа с такими документами всегда интересна.

В каждом фонде есть свои «старожилы» – его родоначальники. Фонды, особенно в вузовских библиотеках, подвижны.

Наука развивается, движется вперёд, равно как и носители информации – книги. Книги в библиотеки приходят и уходят, но есть такие, которые занимают свои места на полках на века, неся человечеству рассказ о своей эпохе.

Собственный фонд «старожил» (старых изданий) в отдельную коллекцию мы выделили в 2002 году. Сначала, мы ограничились временными рамками до 1900 года. Но спустя время, приняли решение, что для нашей библиотеки исторически правильно будет расширить рамки до 1920 года (в связи с реорганизацией Медицинского факультета Императорского Харьковского университета в самостоятельный вуз).

Изыятые из общего фонда книги сразу же приобрели определенную целостность, стали коллекцией. Раньше они «трудились» вместе, служа знакомым между собой людям, объединённым одной целью. Теперь этот фонд – история.

История Харьковского национального медицинского университета и история нашего города. Мы очень гордимся, что наш медицинский университет зародился в стенах Императорского Харьковского университета. С его медицинским факультетом связаны такие известные имена, как: Д.Ф. Лямбль, И.И. Мечников, Л.Л. Гиршман, братья А.Я. и В.Я. Данилевские, В.П. Крылов, П.И. Шатилов, В.Ф. Грубе, В.П. Воробьев, А.С. Ценковский и многие другие – этот список можно продолжить.

В нашем фонде хранится много книг из личных коллекций известных медиков Харькова. О них сотрудники библиотеки подготовили работу

В самом начале комплектование и пополнение фондов библиотеки велось за счет развёрсток Наркомпроса. Также фонд пополнялся литературой из личных коллекций врачей города, о чём свидетельствуют печати в них.

Книги из библиотеки Женского медицинского института также достойно заняли своё место на полках.

До начала Второй мировой войны количество литературы в библиотеке росло очень быстро и в основном за счёт новых изданий. Ежегодно фонды увеличивались на многие тысячи томов. Но это другая история. Мы рассказываем о фонде литературы до 1920 года издания.

В 1923–1925 годах была получена большая партия литературы из Германии, отобранная академиком В.П. Воробьёвым, во время его командировки от Наркомпроса. В 1925 году библиотека пополнилась богатым

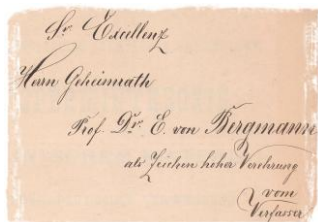
книжным фондом старой литературы, преимущественно из области хирургии, принадлежавшей факультетской клинике профессора В.Ф. Грубе.

Среди них есть также книга известного доктора медицины, члена многих медицинских и научных обществ в Европе и Америке д-ра Мартина Пейна с автографом.

Книги, принадлежащие когда-то личной библиотеке Эрнста фон Бергмана – известного немецкого хирурга, основоположника асептики, автора одних из первых классических руководств по проблемам нейрохирургии и военно-полевой хирургии.

Временная оккупация Харькова немецкими захватчиками в годы Второй мировой войны причинила большой ущерб библиотеке института – стараниями сотрудников библиотеки сохранена лишь незначительная часть фонда. После освобождения города всё, что удалось сохранить, а также книги со всех кафедр были собраны и объединены в одну библиотеку.

Сейчас наш фонд до 1920 года издания насчитывает более 5 тысяч документов. Прежде всего, это иностранная литература на латинском, немецком, французском и английском языках. Самая старая из них «Schola Salernitana, de valetudine tuenda. Opus» (1672 г.).

Вызывает интерес серия Энциклопедии лекарственных растений Фридриха Готтлоба Хайне, издаваемая с 1805 года...

Отечественная литература на русском языке – это научная литература медицинской тематики, учебники, монографии, статистические отчёты, литографии конспектов лекций – всё, что составляет историю Харьков-

ской медицинской школы. Самая старая из них – «Проекты Карантинного устава» (1818 г.).

Особую ценность представляют диссертации XIX века. Их у нас 1295 экземпляров. Что о них сказать? Фамилии авторов расскажут о себе сами: А.К. Белоусов, Э.Ф. Беллин, Н.С. Бокариус, В.К. Высокович, Л.Л. Гиришман, А.Г. Подрез, И.Ф. Пожарский, Н.П. Тринклер, М.Б. Фабрикант, В.В. Фавр, П.И. Шатилов и многие другие. Имена этих ученых навсегда вплетены в историю Медицинского факультета Императорского Харьковского университета, ХНМУ и медицинской науки в целом.

Изучение истории фондов важно для каждой из библиотек. Наша задача собрать и изучить те крупницы прошлого, которые сохранила нам история на библиотечных полках. Проводимые исследования по темам коллекций личных библиотек, пометок и дарственных надписей, составленных известными соотечественниками, изучение событий XVIII–XIX столетий по страницам старых изданий, указывают на важность и ценность нашего фонда для изучения истории.

УДК 01-028.27:027.7:61:378(477.54)ХНМУ

ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОГРАФІЇ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ХНМУ

С.А.Кравченко

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Представлено досвід створення і використання електронної бібліографічної продукції, яка створюється Науковою бібліотекою ХНМУ. Зроблено аналіз звернень користувачів до інтерактивних покажчиків е-Періодика», «Web-навігатора».

Представлен опыт создания и использования электронной библиографической продукции, создаваемой Научной библиотекой ХНМУ. Сделан анализ обращений пользователей к интерактивным указателям «е-Периодика», «Web-навигатор».

The paper presents an experience of the creation and the use of electronic bibliographic products by Scientific Library of KhNMU. It is analyzed the users accesses to interactive indexes «e-Periodical» and «Web-Navigator».

Ключові слова: електронна бібліографічна продукція, електронний каталог, електронні бібліографічні покажчики, бібліографічні проблемно-орієнтовані бази даних.

Ключевые слова: электронная библиографическая продукция, электронный каталог, электронные библиографические указатели, библиографические проблемно-ориентированные базы данных.

Key words: electronic bibliographic products, electronic catalog, electronic bibliographical index, bibliographical database.

У традиційному розумінні бібліографічна продукція – це сукупність бібліографічних посібників, які є документально зафіксованим результатом бібліографічної діяльності, а також засобом доведення бібліографічної інформації (БІ) до її споживачів [1]. При цьому саме поняття «бібліографічний посібник» розуміється дуже розгорнуто – бібліографічна інформація в документальній формі, наприклад, картковий каталог бібліотеки, покажчик літератури, письмова довідка.

Інформаційні технології створили умови для появи нових термінів, а саме: «електронна бібліографічна діяльність», «електронна бібліографія» [2, 3]. На сучасному етапі бібліографічна продукція користується підвищеним попитом і має задовольняти інформаційні потреби користувачів 24 години на добу 7 днів на тиждень шляхом електронного подання.

Відомі документознавці Л.Ф. Трачук та Г.Н. Швецова-Водка дали таке визначення для електронної бібліографічної продукції: сукупність електронних бібліографічних посібників як результати та способи бібліографічної діяльності в електронному середовищі, а також бібліографічні послуги, які надаються в електронному середовищі [4].

Для забезпечення доступу до бібліографічної інформації, задоволення довідково-інформаційних потреб користувачів Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) створює власну електронну бібліографічну продукцію, яка включає ретроспективну, поточну, перспективну бібліографію, яка носить рекомендаційний та науково-допоміжний характер.

Мета статті – проаналізувати електронну бібліографічну продукцію (ЕБП), виготовлення якої є одним з пріоритетних напрямків діяльності НБ ХНМУ. Просування ЕБП здійснюється за допомогою веб-сайту (<http://libr.knmu.kharkov.ua>), робота якого розпочалася в 2012 році. На сьогоднішній день сайт бібліотеки – портал, який об'єднує всі бібліографічні ресурси, що мають здійснювати інформаційну підтримку наукової та освітньої діяльності ХНМУ, задовольняти потреби професорсько-викладацького складу, студентів у галузі медицини.

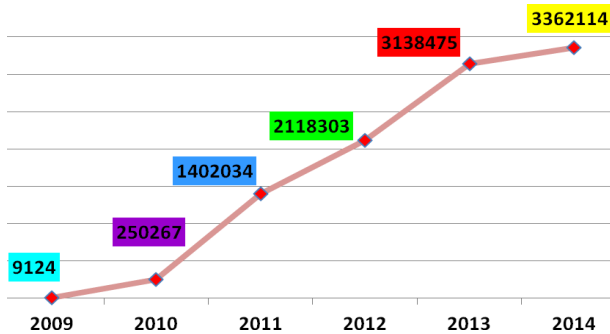
На сайті бібліотеки в розділах «Наші ресурси», «English medium», «Віртуальні експозиції», «Сторінка книгомана» представлена різноманітна за своїми жанровими ознаками бібліографічна продукція: електронний каталог, бібліографічні покажчики, списки рекомендованої літератури, бюлетені нових надходжень, списки періодичних видань за передплатою, віртуальні виставки, тематичні огляди літератури, календарі знаменних дат, спеціалізовані та проблемно-орієнтовані бази даних та інше.

Електронний каталог (ЕК) – є головним інформаційним продуктом бібліотеки, який відображає відомості про навчальні видання; монографії; дисертації та автореферати дисертацій; матеріали наукових конгресів; періодичні видання; аналітичний розпис статей з журналів та збірників; аудіовізуальні та електронні документи тощо. Стандартний, розширений, професійний, за словником, за предметними рубриками – всі ці види по-

шуку в ЕК забезпечують бібліографічною інформацією користувача в зручний для нього час, в режимі on-line.

ЕК формується в бібліотеці з 1991 року, з 2009 року в on-line-доступі представлено більше 200 тис. записів (АБІС ІРБІС). Динаміку кількості результативних пошуків за останні п'ять років надано нижче (рис. 1).

Динаміка результативних пошуків у ЕК за період 2009–2014 рр.

Рис. 1

З 2013 року у форматі ЕК бібліотека створює бібліографічні проблемно-орієнтовані бази даних (ПОБД): Здоров'я здорових, Мініінвазивні втручання, Серцево-судинні захворювання, Вірусно-бактеріальні інфекції, Доказова медицина, Військова медицина. Також у 2015 році сформована нова ПОБД «Недуги великих». Особливість цієї БД в тому, що кожний бібліографічний запис, крім предметних рубрик, містить розгорнуту анотацію, а до кожної статті прикріплено посилання на повний текст із вільного джерела в Інтернеті.

Так само на сайті бібліотеки пропонуються тематичні покажчики Інтернет-ресурсів, де представлена якісно відібрана інформація. Особливу цінність мають відібрані, систематизовані, проаналізовані відповідно з пошуковими запитами користувачів інтерактивні покажчики.

«е-Періодика» – електронний покажчик, який складається з 3 частин. Кожна частина покажчика є алфавітним переліком посилань на повнотекстові архіви періодичних видань України, ближнього і дальнього зарубіжжя (рис. 2).

Рис. 2

«Web-навігатор» – електронний покажчик, який має кілька розділів (рис. 3).

Рис. 3.

За допомогою лічильника, встановленого на сайті, було зроблено аналіз кількості звернень користувачів до інтерактивних покажчиків «е-Періодика», «Web-навігатор».

За результатами аналізу бачимо, що більший відсоток звернень користувачів належить розділу Періодика України, друге місце посідає Зарубіжна періодика латиницею.

Як бачимо, звернення користувачів розділилися більш менш рівномірно між офіційними установами, пошуковими системами та видавництвами. Найменший відсоток звернень належить розділу Соціальні науки, а більшість займають інформаційні портали, електронні бібліотеки, бази даних.

Крім того, інтерактивні покажчики «е-Періодика» та «Web-навігатор» виділені в спеціалізовані БД з доступом через ЕК бібліотеки. Бібліографічний опис (БО) Інтернет-ресурсів в певній мірі залежить від кваліфікації бібліотечного працівника, який має відповідально ставитися до їх відображення в ЕК. Основними вимогами до складання БО є повнота, зрозумілість, лаконічність, єдність. Всі ці складові відомостей надають користувачу повне уявлення про описуваний ресурс.

Бібліографічний запис ресурсів в базах даних крім опису самого ресурсу містить ненормовані ключові слова, розгорнуту анотацію, Інтернет-посилання. Всі наведені елементи сприяють ефективній навігації в інформаційному просторі, а також дають можливість користувачу знайти потрібну інформацію при мінімальних витратах зусиль з максимальною повнотою і точністю.

Визначення тематики науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, які створюються бібліотекою, ґрунтується на дослідженні інформаційних потреб науковців, викладачів, аспірантів та студентів університету. На сайті бібліотеки представлені ЕБП з різною формою подання (рис. 4).

Електронна бібліографічна продукція НБ ХНМУ

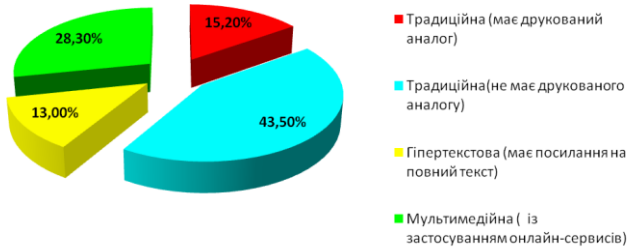

Рис. 4

Виходячи з наведених даних, можна зробити висновок, що найбільший відсоток виробленої бібліотекою ЕБП займає традиційна продукція, яка не має друкованого аналогу. Необхідно відзначити, що бібліотека у своїй роботі використовує переваги неможливої раніше мультимедійності, яка дозволяє поєднувати разом тексти, зображення, звукозаписи, відео-файли, БД, надавати інформацію швидко, зберігати її компактно. Тому друге місце займає мультимедійна продукція, при виготовленні якої застосовуються он-лайн-сервіси. Таким чином, ЕБП, яка створюється бібліотекою, дозволяє будувати продуктивні технології обслуговування користувачів.

Висновки. На сьогоднішній день перевага електронної бібліографії над традиційною безперечна. Тому НБ ХНМУ насамперед приділяє увагу продуктам з гіперпосиланнями на повний текст та он-лайн-сервісами, що надає користувачу оперативний пошук необхідних даних та забезпечує комфортний доступ до першоджерел, а бібліотеці дозволяє охопити чималу аудиторію користувачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коршунов О. П. Библиографическая продукция / О. П. Коршунов // Библиография. Общий курс / под ред. О. П. Коршунова. – Москва : Книга, 1981. – Гл. 3, § 1. – С. 84.
2. Жабко Е. Д. Справочно-библиографическое обслуживание в электронной среде: теория и практика: монография / Е. Д. Жабко. – Санкт-Петербург, 2006. – 388 с.
3. Моргенштерн И. Г. Электронная библиография: сущность и проблемы развития / И. Г. Моргенштерн // Библиография. – 2003. – № 5. – С. 13–22.
4. Трачук Л. Ф. Классификация электронной библиографической продукции / Л. Ф. Трачук, Г. Н. Швецова-Водка // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 8. – С. 33–46.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ УНІВЕРСИТЕТУ

Н.М. Кравчук

Вінницький національний медичний університет ім.М.І. Пирогова
Бібліотека

Представлені основні напрямки наукових досліджень бібліотеки університету. Розглядаються форми і методи їх проведення та впровадження результатів у практичну діяльність.

Представлены основные направления научных исследований библиотеки университета. Рассматриваются формы и методы их проведения и внедрения результатов в практическую деятельность.

The main areas of the university library research are presented. The forms and methods of carrying them out and implementing the results in practice are considered.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, науково-дослідна робота, моніторинги, краєзнавча діяльність, методична діяльність.

Ключевые слова: библиотека вуза, научно-исследовательская работа, мониторинги, краеведческая деятельность, методическая деятельность.

Key words: the university library, scientific research work, monitorings, local history activity, methodical activity.

Сучасні вимоги розвитку освіти і науки та потреби споживачів інформації вимагають активізації науково-дослідної діяльності, яка допомагає бібліотекам скоординувати розвиток найближчої перспективи і спрогнозувати подальшу стратегію.

Протягом 5 років бібліотека ВНМУ ім. М.І. Пирогова проводила дослідження стосовно вибору, розробки перспективних напрямків організації діяльності бібліотеки, які знайшла своє відображення у науково-дослідній роботі «Створення інформаційно-освітнього середовища університетської бібліотеки як складової системи безперервної до дипломної та післядипломної медичної освіти». В основі НДР лежали комплексні завдання, спрямовані на розробку оптимальної моделі сучасної університетської бібліотеки. На підготовчому етапі були складені тарифікаційний список виконавців, календарний план, досліджено стан даної проблеми в Україні та невіршені на той час завдання. Визначені основні цілі, мета та напрямки діяльності бібліотеки нового типу ВНЗ; способи, якими пропонується вирішити поставлені завдання. Передбачені теоретичні і практичні результати дослідження. Було розроблено модельний план розвитку бібліотеки за такими напрямками:

- здійснення моніторингу відповідності інформаційних потреб користувачів та інформаційних ресурсів бібліотеки;
- розширення автоматизації ряду технологічних процесів;

- формування електронних бібліотек та розширення можливостей використання Internet-технологій;
- оновлення інформаційної продукції та послуг;
- участь у корпоративних бібліотечно-інформаційних системах;

Завершення цієї роботи було поєднане із атестацією працівників. Зокрема, керівники структурних підрозділів в рамках НДР розробляли напрямки діяльності своїх відділів та методику організації роботи. На атестації проходив захист кожної роботи із презентаціями. Були опрацьовані такі теми:

1. Методичні основи бібліотечного менеджменту (головний бібліотекар з методичної роботи).
2. Новітні технології у комплектуванні та обліку фондів бібліотеки (зав. відділу комплектування).
3. Моніторинг запитів читачів як чинник удосконалення бібліотечного обслуговування (головний бібліотекар відділу обслуговування).
4. Нові аспекти в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні бібліотеки (зав. довідково-бібліографічного відділу).
5. Інноваційні підходи до бібліотечного обслуговування на абонементі навчальної літератури (зав. сектору абонементу навчальної літератури).
6. Проект впровадження новітніх технологій на абонементі наукової літератури (зав. сектору абонементу наукової літератури).
7. Впровадження інновацій в діяльність бібліотеки та їх вплив на бібліотечне обслуговування іноземних (англомовних) студентів (головний бібліотекар сектору літератури іноземними мовами).
8. Удосконалення обслуговування користувачів читальної зали в умовах запровадження новітніх інформаційних технологій (зав. сектору читальної зали №1).
9. Форми і методи роботи обслуговування користувачів абонементу художньої літератури (зав. сектору абонементу художньої літератури).

Продовженням НДР став Проект «Бібліотека Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова – модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу». Основним поштовхом до вивчення цієї тематики стало будівництво нового приміщення бібліотеки загальною площею 3862 м², із них корисної 2781 м² (73%), в тому числі під спеціалізовані читальні зали виділено 1000 м². Це приміщення значно перевищує обсяг сьогоденної бібліотеки на 2600 м².

Проект включає інноваційні міні-проекти, що передбачають впровадження нових форм і методів роботи, конкретизують напрямки діяльності та відображають діяльність структурних відділів і загалом бібліотеки як інформаційно-бібліографічного центру. Розробляються питання кардинальної перебудови структури бібліотеки та оптимального розміщення структурних підрозділів, розрахунку місткості фондосховищ закритого і відкритого доступів, вибору елементів дизайну приміщення бібліотеки і бібліотечного обладнання, створення комфортного середовища для користувачів, впровадження якісних змін у бібліотечних послугах і створення

інформаційних ресурсів відповідно до освітніх і наукових потреб студентів, науковців та викладачів університету та ін.

Науковий характер притаманний іншим процесам бібліотечної діяльності. Для визначення думки користувачів стосовно якості обслуговування та удосконалення діяльності бібліотеки проводяться моніторинги. Такі дослідження передбачають: а) визначення ступеня задоволення інформаційних потреб і запитів користувачів на документи з медицини; б) визначення рівня доступності до користувачів потрібної наукової та навчальної інформації; в) аналіз та вироблення конкретних рекомендацій щодо покращення якості обслуговування читачів, підвищення ефективності діяльності бібліотеки і її підрозділів та ін.

Останнім часом ця форма роботи набула популярності в on-line доступі. Зокрема, анкетування «Читання художньої літератури в житті студента ВНМУ ім. М.І. Пирогова» визначить потреби та уподобання сучасної молоді в дозвіллевій літературі та сприятиме ефективній організації подальшої роботи сектору художньої літератури. Вивчення думки працівників бібліотек з питань культури обслуговування читачів лягають в основу методичних рекомендацій «Етико-моральний аспект культури бібліотечного обслуговування».

Періодично проводяться «Аналізи книгозабезпеченості та книговидачі студентів англомовних груп», які допомагають виявити закономірності між читацькою активністю та успішністю англомовних студентів протягом певних навчальних років. Підготовлену інформацію бібліотека доводить до відома деканату на засіданнях методичної ради по роботі з іноземними студентами. Судячи по кількості звернень та ряду запитань з боку представників деканату, завідувачів кафедр та викладачів, аналіз сприяє впровадженню важливих рішень стосовно покращення існуючого становища з боку адміністрації.

З метою ефективного використання періодичних видань та цільового використання бюджетних коштів університету, проводяться аналізи використання кожної назви медичних журналів, передплачених бібліотекою. Завдяки їм визначається актуальність кожного видання серед користувачів. Висновки аналізів враховуються при передплаті на наступний період.

Дбає бібліотека і про віддалених користувачів. Постійно проводиться аналіз їх звернень до веб-сайту бібліотеки. Порівнюються щомісячні статистичні показники частоти звернень до кожної сторінки сайту, що допомагає визначити пріоритетність та актуальність представленої інформації. Саме таке вивчення спонукало бібліотеку удосконалити структуру сайту, над чим зараз працюємо.

При формуванні фонду цінних і рідкісних видань та іменних колекцій активно проводиться робота з вивчення їх на предмет науковості. Основу цього фонду складають праці видатних осіб минулих століть, наукові праці вчених ВНМУ, видання із дарчими надписами, матеріали з історії розвитку університету та бібліотеки тощо. З метою найповнішого їх пошуку та зібрання проводиться ретельний відбір згідно розробленого

«Профілю комплектування фонду рідкісних і цінних видань» та паспортизація кожного видання.

Науковість притаманна і краєзнавчій роботі бібліотеки, основними принципами якої є повнота й достовірність. Активно проводиться пошук матеріалів в установах нашого міста, які займаються краєзнавчою роботою. Зокрема, тісні зв'язки підтримуються з обласним, міським та університетським архівами, краєзнавчим музеєм та музеєм Вінницької обласної клінічної лікарні ім. М.І. Пирогова, обласною науковою бібліотекою ім. К.А. Тімірязєва та обласною науковою медичною бібліотекою, використовуються різні довідкові джерела.

Розкриття фонду про історію університету, бібліотеки, кращих науковців університету з часу заснування закладу, про життя і діяльність видатних медиків Вінниччини досягається завдяки таким бібліографічним дослідженням: «Наукові праці ВНМУ ім. М.І. Пирогова», «Професори ВНМУ ім. М.І. Пирогова з часу заснування навчального закладу», «Викладачі і студенти ВНМУ ім. М.І. Пирогова в роки Великої Вітчизняної війни», «Медики-краяни, що здобули славу за межами України», «Прозові та поетичні твори викладачів і студентів». Результати вивчення історії представляються на шпальтах періодичних видань та науково-практичних конференціях.

Значна видавнича робота проводиться стосовно популяризації діяльності науковців університету. Зокрема, видання біобібліографічних покажчиків набуло широкого розповсюдження не лише в друкованому, але й електронному форматах. Щороку поповнюється серія біобібліографічних видань «Вчені нашого університету».

Узагальнити, зберегти та оцінити внесок кафедр в науково-дослідницьку, педагогічну та навчальну діяльність ВНМУ ім. М.І. Пирогова допомагають бібліографічні покажчики: «75 років на захисті материнства» (кафедра акушерства і гінекології №1), «Історія розвитку кафедри хірургії» (до 80-річчя з дня заснування).

Підготовлений силами наукових бібліотек ВНМУ та ННМБ біобібліографічний покажчик на CD-Rom «М. І. Пирогов». На обласному конкурсі видань бібліотек «Асоціація бібліотек Вінниччини» покажчик був відзначений в спеціальній номінації «Креативний підхід до електронних видань». Зараз спільно із Національною науковою медичною бібліотекою проводиться робота над завершенням біобібліографічного покажчика «М. І. Пирогов» у друкованому форматі.

Бібліотека активно відгукнулася на пропозицію вінницького видавництва «ПРАДА АРТ» взяти участь у підготовці 5-го випуску альманаху «Подільські джерела» – «Вінниччина медична: під знаком Червоного Хреста».

Головний бібліотекар О. Юрчишина за багаторічну й плідну роботу з дослідження та популяризації життя та діяльності поета й лікаря Степана Руданського, уродженця Вінниччини, нагороджена нагрудним знаком «180 років Руданському С. В.». До 180-річчя від його дня народження

фонд бібліотеки поповнив бібліографічний нарис «Степан Руданський – лікар-гуманіст» і видана спільно з ННМБУ книга «І я знов живий світ оглядаю...». До 80-річчя від дня народження його правнучатого племінника – Олексія Боржковського у співпраці з ННМБУ видано біобібліографічний нарис «Лікар Олексій Боржковський – нащадок славетного роду». Також бібліотека долучилася до видання книги «Життя, присвячене людям» – про В. К. Високовича, видатного патологоанатома, бактеріолога та епідеміолога, професора Харківського та Київського університетів, нашого земляка.

Результати відбору матеріалів краєзнавчої тематики про життя і діяльність видатних медиків Вінниччини щорічно лягають в основу підготовки започаткованого бібліотекою календаря «Вінниччина медична: знаменні і пам'ятні дати ... р.»; виданнях Національної наукової медичної бібліотеки «Імена в медицині у відгомоні часу» та обласної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва «Календар знаменних і пам'ятних дат Вінниччини».

Проводиться складна і кропітка робота над виданням «Нарис з історії бібліотеки ВНМУ ім. М.І. Пирогова». Завдяки старанням Маєвської Л.В., яка очолювала бібліотеку впродовж 40 років (до 2001 року), на папері викладені її власні спогади про минуле бібліотеки. Наразі дописується історія бібліотеки з 2001 до 2011 року. Видання планується вийти до 100-річчя з дня заснування університету і бібліотеки.

Науковий характер притаманний методичній роботі бібліотеки. Щороку провідні фахівці бібліотеки беруть активну участь у науково-практичних конференціях на зональному та державному рівнях, готують виступи із власного досвіду роботи на актуальні теми. Бібліотека як методичний центр розробляє плани проведення наукових конференцій, семінарів для бібліотек ВНЗ м. Вінниці та готує методичні видання з актуальних напрямків роботи та матеріали конференцій: щорічний «Аналіз діяльності бібліотек ВНЗ методичного об'єднання м. Вінниці», інформаційні листи, методичні рекомендації серії «На допомогу бібліотечному фахівцю» («Соціальні мережі в роботі бібліотеки», «Автоматизована книговидача в бібліотеці ВНМУ ім. М.І. Пирогова», «Традиційні та нові підходи до обліку і зберігання бібліотечних ресурсів», «Електронні ресурси в бібліотеках: проблеми доступу та збереження авторського права» та ін.).

Наукову роботу бібліотека здійснює в різних напрямках і займає вагомий нішу в діяльності університету. Вона забезпечує збереження історії навчального закладу для нащадків, розробку перспективного розвитку бібліотеки на благо університету, творчий і професійний розвиток бібліотечних працівників.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ СРЕДЫ В БИБЛИОТЕКЕ ВУЗА

О.А. Красюкова

Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

Рассматривается специфика работы отдела литературы на иностранных языках Научной библиотеки ХНМУ. Раскрыты основные проблемы, которые требуют особого внимания при обслуживании студентов, обучающихся на английском языке.

Розглядається специфіка роботи відділу літератури іноземними мовами Наукової бібліотеки ХНМУ. Розкриті основні проблеми, які потребують особливої уваги при обслуговуванні студентів, які навчаються англійською мовою.

We consider the specifics work of the department of foreign literary of the scientific Library KhNMU. Reveal the basic problems, that needs special attention while servicing students studying English.

Ключевые слова: информационное, библиотечное обслуживание, обучение на английском языке, студенты-иностранцы, адаптация, религия, культура.

Ключові слова: інформаційне, бібліотечне обслуговування, навчання англійською мовою, студенти-іноземці, адаптація, релігія, культура.

Key words: informational service, library service, learning in English, foreign students, adaptation, religion, culture.

На протяжении многих лет Харьковский национальный медицинский университет (ХНМУ) является лидером среди медицинских вузов Украины по количеству обучающихся иностранных студентов. Первые студенты-иностранцы начали обучение на русском языке в 1951 году, в 1996 – введено обучение на английском языке. И в этом же году в Научной библиотеке (НБ) университета был создан отдел литературы на иностранных языках. В преддверии 20-летнего юбилея отдела и 95-летия НБ ХНМУ мы акцентируем внимание на некоторых, по нашему мнению, наиболее значимых, аспектах работы по обслуживанию этой категории пользователей.

Как известно, вузовская библиотека является информационным центром университета, обеспечивающим доступ к ресурсам для учёбы и научной деятельности пользователей, удовлетворения их информационных и духовных потребностей. С изменением основных задач, методов и форм информационно-библиотечного обслуживания в НБ ХНМУ в целом изменились и основные задачи отдела литературы на иностранных языках.

На момент создания отдела основной задачей было обеспечение студентов достаточным количеством учебной и научной литературы. В связи с увеличением количества студентов, обучающихся на английском языке,

а также с учётом особенностей этой категории пользователей, менялись структура и функции отдела.

На сегодняшний день диапазон его функций расширился. В функции отдела входят практически все технологические процессы от комплектования до обслуживания пользователей, расширяется спектр информационно-библиографических услуг, с каждым годом меняется качество предоставляемых сервисов. И особое внимание в работе отдела уделяется помощи студентам-иностранцам в процессе адаптации в образовательной и социокультурной среде, что, безусловно, требует постоянных поисков новых форм и методов информационного обслуживания и непрерывной работы по повышению квалификации.

Предоставление информационно-библиографических услуг студентам-иностранцам сопряжено с рядом достаточно сложных, и в то же время, интересных аспектов, связанных с особенностями этого многонационального контингента пользователей, и требующих внимания. Стереотипы общества по поводу отличительных особенностей той или иной национальности, безусловно, имеют право на существование. Не вызывает сомнений и тот факт, что студенты, приехавшие из стран африканского континента, отличаются от студентов, прибывших, к примеру, из Индии и Пакистана. Поэтому в процессе обслуживания студентов сотрудники отдела обращают внимание на следующие, на наш взгляд, основные и наиболее значимые моменты.

Религиозные особенности. Изучение пользователей с точки зрения их религиозных взглядов и вероисповеданий является одной из первоочередных задач. Неотъемлемой составляющей оказания информационных услуг является консультация в виде беседы. При этом нужно всегда учитывать, что в разных религиях наблюдается различное отношение к жизни в целом, к межличностным отношениям, к женщинам, детям, старшему поколению. Например, не стоит обращаться к студентам из Пенджаба, исповедующим Сикхизм, с просьбой снять головной убор в помещении библиотеки, т.к. дастар (мужской головной убор) является неотъемлемой частью данной религии и считается священным предметом.

Также порой может вызвать удивление отношение студентов-иностранцев ортодоксального мусульманского вероисповедания к женщине, их манере общения. Уважительное отношение, понимание и принятие того или иного религиозного убеждения и религиозных доктрин, толерантность в процессе обслуживания студентов, обучающихся на английском языке – это те принципы, которыми руководствуются сотрудники отдела литературы на иностранных языках и библиотеки в целом.

Культура отдельного народа и национальности. При общении необходимо учитывать и культурные особенности нации, обуславливающие ее национально-этнические особенности (традиции, обычаи), культуру поведения в социуме, набор морально-этических норм. Так, студенты стран Африки, как правило, очень эмоциональны, а студенты из арабских стран Ближнего Востока не терпят критики и замечаний. Изучение основных особенностей той или иной национальной группы пользователей помогает сотрудникам отдела в налаживании межкультурного общения. Это

предусматривает обмен информацией между студентами и сотрудниками библиотеки о традициях, обычаях, особенностях бытовых условий жизни их стран, а также широкая популяризация традиций, обычаев, социального поведения украинцев. Столь широкое изучение этой категории пользователей позволяет повысить качество обслуживания и способствует процессу социокультурной адаптации студентов-иностранцев к новым условиям жизни в чужой стране.

Языковой барьер. Важную роль в социальной адаптации англоязычных студентов, играет процесс преодоления языкового барьера. Различие языка общения, безусловно, является и самой главной спецификой в процессе обслуживания этого контингента пользователей. Поэтому сотрудники отдела уделяют этому вопросу серьёзное внимание, начиная с постоянного (ежедневного) повышения уровня владения английским языком. С этой целью дважды в неделю в отделе проводятся специальные мероприятия – уроки. Главный акцент делается на практику разговорного английского. И это, безусловно, приносит свои плоды – умение библиотекаря общаться на языке студента делает возможным более активное участие в процессе обслуживания, культурном обмене, повседневной жизни.

Как правило, в процессе учёбы англоязычные студенты в той или иной степени овладевают русским языком, но студенты-первокурсники являются особой категорией пользователей. Подчеркнём, что предоставление им библиотечных сервисов происходит *только* на английском языке. Это позволяет им чувствовать себя более уверенно, осознавать, что их понимают и могут удовлетворить их просьбы и пожелания. Также на английском языке представлена вся наглядная информация. Основные Положения работы библиотеки, Правила пользования, справочная информация, различного рода выставки и многое другое создается как в традиционной форме, так и с использованием мультимедийных инструментов, что способствует эффективному продвижению библиотечных услуг.

Для повышения информационной культуры первокурсников сотрудники отдела ежегодно проводят библиотечные уроки **«Library Lessons for English Medium Students»**. Уроки состоят из цикла презентаций о библиотеке, её структуре, правилах пользования, традиционных, электронных и он-лайн ресурсах. В мероприятиях принимают участие и наиболее активные студенты-старшекурсники. Они делятся своими впечатлениями и опытом учёбы, рассказывают о достоинствах и указывают на некоторые особенности работы в библиотеке, тем самым принимая участие в создании перспективных форм и методов информационно-библиографического обслуживания.

Нужно заметить, что большинство студентов-иностранцев довольно быстро и легко идет на контакт, активно проявляет стремление к восприятию и принятию информации, интерес и потребность в получении различного рода справочно-библиографических услуг.

Личностные особенности пользователей. Несмотря на то, что сотрудники отдела в своей работе, как правило, руководствуются устоявшимися стереотипами общества, опытом своих личных наблюдений, важным яв-

ляется личностные особенности каждого пользователя, например, его характер, возраст, жизненный опыт.

Декларация ИФЛА о библиотеках, информационных службах и интеллектуальной собственности (Глазго, 2002 г.) гласит: «Библиотеки и информационные службы должны предоставлять всем пользователям равный доступ к материалам, библиотечной технике и услугам. Не допускается дискриминация по признаку расы, национальности или этнической принадлежности, по политическим или религиозным убеждениям, по возрасту, по полу или сексуальной ориентации, по причине инвалидности или каким-либо другим причинам». Работа сотрудников отдела основывается на изучении индивидуальных особенностей каждого студента и проявлении внимательного, доброжелательного отношения с соблюдением всех норм Кодекса этики библиотекаря.

Таким образом, на практике обслуживание студентов, обучающихся на английском языке, существенно отличается от обслуживания студентов, обучающихся на украинском или русском языках, которыми свободно владеют сегодняшние библиотекари. Следовательно, этот процесс требует высокого профессионализма и ответственности сотрудников библиотеки. Новые формы и методы обслуживания предусматривают двухстороннее сотрудничество, дружественный диалог и взаимодействие между пользователем и библиотекарем.

Информационное обеспечение и обслуживание англоязычных студентов требует особого подхода, внимания и высокого профессионализма сотрудников отдела. Углубленное изучение этой категории пользователей позволило создать в библиотеке среду благоприятного общения и сотрудничества, более быстрой образовательной адаптации студентов-иностранцев в среде вуза и социокультурной адаптации к новым условиям жизни в чужой стране.

Сотрудники библиотеки стремятся к достижению высокого качества информационно-библиотечного обеспечения и обслуживания англоязычных студентов, тем самым повышая имидж, как собственно библиотеки, так и университета в целом.

УДК 025.5-024.87:027.7:33(477.85)БДФЕУ

ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БІБЛІОТЕКИ БДФЕУ: ДИСТАНЦІЙНІ ЙОГО ФОРМИ

М.А.Майстришена

Буковинський державний фінансово-економічний університет
Бібліотека

На прикладі бібліотеки Буковинського державного фінансово-економічного університету висвітлено комплекс дистанційних сервісів та механізм їх функціонування.

На прикладі бібліотеки Буковинського державного фінансово-економічного університету освітєн комплекс дистанційних сервисов и механизм их функционирования.

The remote services complex and the mechanism of their functioning are highlighted on the example of Bukovyna State University of Finance and Economics library.

Ключові слова: дистанційні форми обслуговування, сервис, web-сайт, віртуальна довідка, електронна розсилка, електронна бібліотека.

Ключевые слова: дистанционные формы обслуживания, сервис, web-сайт, виртуальная справка, электронная рассылка, электронная библиотека.

Key words: remote forms of service, service, web-site, virtual reference, e-mailing, electronic library.

Сучасне суспільство характеризується стрімким зростанням інформаційних систем та розвитком їх мереж. Зазначена професором Я.Л. Шрайбергом модель переходу до інформаційного суспільства, а далі – до суспільства, побудованого на знаннях, у вигляді чотирьох-етапної схеми: індустріальне суспільство → комунікаційне суспільство → інформаційне суспільство → суспільство, побудоване на знаннях [4], безумовно діє. У цьому контексті, вузівські бібліотеки нині повинні вирішувати набагато більше завдань, ніж це було 10–20 років тому. Кожен виш розвивається динамічно і бібліотеці, як його структурному підрозділу, слід швидко адаптуватися до цих змін, забезпечити свого користувача (в тому числі віддаленого) необхідними матеріалами, впроваджувати все нові й нові форми обслуговування, щоб залишатись затребуваними серед фахівців та студентів. Розмаїття форм довідково-бібліографічного сервісу показує наскільки оперативно бібліотекарі можуть реагувати на інформаційні запити своїх абонентів.

Бібліотека Буковинського державного фінансово-економічного університету забезпечує інформаційний супровід навчальної та наукової діяльності трьох факультетів та коледжу (більше трьох тисяч користувачів). Штат бібліотеки об'єднує п'ять працівників. Книгозбірня у своїй роботі застосовує АБІС «УФД/Бібліотека». Довідково-бібліографічне обслуговування у бібліотеці протягом останніх трьох років зазнало певних змін та оновлень. Хочемо поділитись досвідом впровадження та функціонування, в першу чергу, дистанційних форм інформування читача.

Актуальним інформаційним ресурсом, на якому розміщено відомості про роботу бібліотеки, її інформаційні ресурси та послуги, слугує web-сайт (<http://bsfa.edu.ua/biblioteka1>). Для популяризації бібліотечного фонду та на допомогу студентам та викладачам, створено ряд розділів: «Віртуальні виставки», «Інформаційні ресурси», «Нові надходження», «Бібліографічні посібники», «Реєстрація авторського права», «Масові заходи», «Періодичні видання» та ін.

Через сайт бібліотеки реалізується віртуальний сервис віддалених користувачів. Зокрема, найпопулярнішою серед них є «віртуальна довідка» – надання довідкової інформації в дистанційному режимі через Інтернет на

разовий запит користувача [3]. На бібліотечному web-сайті розміщено розділ «ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА». За потреби, користувач заповнює всі поля реєстраційної форми і надсилає запит на електронну адресу бібліографа (цілодобово). Спеціаліст бібліотеки протягом тридцяти хвилин (у режимі роботи бібліотеки) на вказану зворотну адресу надсилає відповідь.

Найактуальніші звертання через службу віртуальної довідки:

- Визначення індексів ББК та УДК;
- Підбір літератури на окреслену тему;
- Уточнення наявності чи місцезнаходження конкретного джерела;
- Підбір літератури в інтернет-просторі;
- Перевірка на правильність та поточне корегування наявного переліку джерел відповідно до ГОСТу 7.1:2006;
- Надання електронних версій тексту окремих наукових публікацій з університетського фахового видання «Науковий вісник. Економічні науки», тобто електронна доставка документів.

На наш погляд, достойний уваги досвід функціонування сервісу «Віртуальна бібліографічна довідка» НБУ ім. В.І. Вернадського. Приміром, вичерпно тут є інформація про правила користування послугою [2].

Послуга «віртуальна довідка» започаткована у бібліотеці з середини 2013 року. Станом на вересень 2015 року таким чином надано відповіді на 1001 запит. В основному послугою користуються викладачі та студенти університету, зрідка – сторонні користувачі (науковці інших українських вузів, державні службовці регіону).

У бібліотеці університету успішно функціонує послуга «електронна розсилка». Користувачі відмічають зручність даного сервісу, констатуючи його регулярність, актуальність, індивідуальний підхід. На початку роботи читач заповнює спеціальну форму на розсилку (на сайті бібліотеки чи безпосередньо у відділі): прізвище, місце роботи, посада, e-mail, тематика наукових інтересів, дата заповнення форми. Працюючи із зазначеними в облікових записах відомостями, бібліограф на початку кожного місяця формує добірку найновішої літератури з фондів бібліотеки, що відповідає зазначеній користувачами тематиці. Оформлені списки джерел надсилаються на електронні адреси. Сьогодні в режимі «електронної розсилки» ми обслуговуємо 27 осіб на 106 тем (головним чином, викладачі-здобувачі, аспіранти та магістранти, науковці інших вузів).

Необхідною умовою та інформаційно-ресурсною базою для розвитку сервісів віддаленого обслуговування є електронна бібліотека – сукупність різноманітних повнотекстових баз даних, що створюються конкретною бібліотекою чи до яких остання має доступ [3]. На нашому сайті у вересні-жовтні 2015 року буде запущено «Електронну бібліотеку навчально-методичних праць БДФЕУ» (надалі – ЕБ). Ресурс вже створено на платформі MOODLE, наразі поповнюється. Доступ до ЕБ першочергово матимуть студенти, аспіранти, викладачі та працівники нашого університету. Лише зареєструвавшись у системі і отримавши пароль, користувач зможе скористатись електронними навчальними книгами. Значна кількість цих

джерел імпортована з word-документів, також є і невелика кількість pdf-файлів. Книги в основному 2014–2015 років видання.

Інформаційно-бібліотечний сервіс тільки тоді ефективний, коли побудований відповідно до визначених наукових принципів – систематичності, конгруентності, диференційованого підходу, толерантності, діалогічності, плюралізму та комфортності доступу до інформації [1]. Виконуючи своє головне завдання – надання доступу до інформації – вузівська бібліотека змушена осучаснюватись, популяризувати свою діяльність, ґрунтуючись на вищезазначених принципах. Безумовно, кожна новація у довідково-бібліографічному обслуговуванні для конкретної бібліотеки – це певне досягнення, а тим більше для невеликих бібліотек, котрі не володіють чисельними людськими чи матеріальними ресурсами.

Ми боремось за кожного читача, а застосування у роботі дистанційних послуг якраз протегує втримання нинішніх та залучення нових користувачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грищенко Т. Принципи інформаційно-бібліотечного обслуговування студентів ВНЗ: орієнтація на вимоги сучасності / Т. Грищенко, Н. Етенко // Вища школа. – 2015. – №6. – С. 69–78.
2. Ісаєнко О. Комплексне інформаційне обслуговування віддалених користувачів НБУВ: концепція, регламентувальна документація / О. Ісаєнко, Н. Каліберда // Вісник Книжкової палати. – 2012. – №11.
3. Ісаєнко О. О. Бібліотечне дистанційне обслуговування в Україні на сучасному етапі / О. О. Ісаєнко // Наукові праці НБУ ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 27. – С. 139–147.
4. Шрайберг Я. Л. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе [Электронный ресурс] : доклад на Конференции «Крым» (5–13 июня 2010 р., Крым) / Я. Л. Шрайберг. – Судак ; М., 2010. – Режим доступа : <http://intranet.gpntb.ru/subscribe/?journal=ntb&year=2011&num=1&art=1>

УДК 027:001.32(477):025.5:347.77:004.774

СТАН БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ

П.Д. Макаренко

Харківська державна академія культури

Розкриті місце та потенціал бібліотек мережі академії наук України в системі інформаційного забезпечення сфери інтелектуальної власності

Раскрыты место и потенциал библиотек сети академии наук Украины в системе информационного обеспечения сферы интеллектуальной собственности.

Location and potential of libraries of Ukrainian Academy of Sciences in the system of information support of intellectual property are analyzed.

Ключові слова: інтелектуальна власність, бібліотеки Академії наук України, веб-ресурси бібліотек, бібліотечний супровід інноваційної діяльності.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, библиотеки Академии наук Украины, веб-ресурсы библиотек, библиотечное сопровождение инновационной деятельности.

Key words: intellectual property, the library of the Academy of Sciences of Ukraine, the Web resources of libraries, library support innovation.

Стратегічний курс України на розбудову інноваційної економіки зумовлює необхідність підвищення ефективності функціонування Національної системи інтелектуальної власності. В законі України «Про інноваційну діяльність» (2002) підкреслено, що інноваційний продукт є реалізацією об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва). Це підвищує важливість створення надійної системи інформаційного супроводу об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ), розбудови – ефективної комунікаційної інфраструктури підтримки міжгалузевої та міжрегіональної науково-технологічної кооперації, міжнародного трансферу технологій, захисту вітчизняних ОІВ на внутрішньому ринку та їх просування на зовнішній ринок інновацій.

Важливою складовою означеної комунікаційної інфраструктури є бібліотеки, що мають потужний ресурсний, сервісний, технологічний та кадровий потенціал щодо оперативного інформаційного супроводу усіх процесів життєвого циклу ОІВ. Особлива роль у інформаційній підтримці продукування інноваційних продуктів та технологій як результатів науководослідних або дослідно-конструкторських розробок належить бібліотекам системи Національної та галузевих академій наук України. Саме від оперативності та якості бібліотечно-інформаційного обслуговування науковців, забезпечення їм безперешкодного доступу до світових патентних баз даних залежить продуктивність їх дослідницької діяльності, рівень результативності та конкурентоздатності інноваційних розробок як джерела економічного зростання країни.

З метою встановлення сучасного стану бібліотечно-інформаційного супроводу вітчизняних науковців як суб'єктів системи інтелектуальної власності проведено контент-аналіз веб-сайтів установ Національної академії наук України (www.nbuv.gov.ua/webnavigator/national_sciences_nas), Національної академії медичних наук України (www.nbuv.gov.ua/webnavigator/national_sciences_med), Національної академії аграрних наук України (http://www.nbuv.gov.ua/webnavigator/national_sciences_agro). На порталі Національної академії наук України (НАНУ) було визначено 56 установ науково-технічного спрямування, співробітники яких продукують

об'єкти промислової власності. За результатами аналізу контенту веб-сайтів означених установ встановлено, що лише 7% науково-дослідних інститутів НАНУ мають веб-сторінку наукової бібліотеки або відділу науково-технічної інформації, 20% обстежених установ мають інформацію про відділ або сектор з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. При цьому лише єдиний з установ НАНУ – Інститут ядерних досліджень – дає на власному сайті в розділі «Корисні посилання» веб-адреси Державної служби інтелектуальної власності України та Українського інституту промислової власності як базових комунікаційних посередників в системі «патентна інформація – користувач». Внаслідок майже незадовільного стану розбудови інформаційної інфраструктури установ НАНУ в сфері ІВ лише 41% з них ведуть на власних веб-сайтах «Реєстри нововведень» або бази даних об'єктів інтелектуальної власності співробітників, які мають комерційну придатність та пропонуються для впровадження в виробництво з метою залучення інвестицій, підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції.

Суттєво якіснішим є стан інформаційного забезпечення інноваційної діяльності установ системи Національної академії медичних наук України (НАМНУ): з 27 обстежених веб-сайтів академічних інститутів цієї мережі лише 6 подають інформацію про ресурси своєї наукової бібліотеки, але в усіх без виключення установах функціонують патентно-ліцензійні відділи, які проводять науковий аналіз та моніторинг об'єктів інтелектуальної власності, здійснюють основні види патентного пошуку, забезпечують набуття співробітниками установи прав на ОІВ, сприяють підтримці ліцензійної діяльності та трансферу технологій. При цьому, на жаль, на сайтах лише 5 установ НАМНУ сформовано бази даних патентів на ОІВ співробітників академічних інститутів та реєстри нововведень з пропозиціями щодо їх комерціалізації й впровадження в сферу охорони здоров'я. Активізація цього напрямку діяльності консолідованими зусиллями галузевих наукових бібліотек та патентно-інформаційних підрозділів установ НАМНУ є важливим резервом удосконалення інформаційного супроводу продукування інновацій, охорони ІВ та трансферу технологій. При цьому необхідно відзначити потужну координуючу та організаційно-методичну діяльність Українського центру наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи (Укрмедпатентінформу), який веде на своєму веб-сайті Реєстр галузевих нововведень, систематично оновлюючи його інформацією, наданою основними суб'єктами системи інтелектуальної власності галузі охорони здоров'я. У результаті консолідованих зусиль бібліотек і патентно-ліцензійних підрозділів науково-дослідних та освітніх установ медичного профілю формується унікальний інформаційний ресурс, що суттєво підвищує ефективність розробки, впровадження, використання й комерціалізації вітчизняних медичних інновацій.

Ще одним важливим чинником активізації інноваційної діяльності установ системи охорони здоров'я України є розсилка Укрмедпатентін-

формом щомісячних Інформаційних бюлетенів «Наукові пропозиції установ НАМН України, які рекомендовано до впровадження у практику охорони здоров'я» до обласних наукових медичних бібліотек України, що розміщують їх на власних сайтах та додатково розсилають по каналам електронної доставки документів до усіх медичних установ регіону. На жаль, Національна наукова медична бібліотека України, яка є методичним центром для більше ніж 800 медичних бібліотек різних типів та видів, не приділяє належної уваги підвищенню ефективності інформаційного забезпечення сфери ІВ в галузі охорони здоров'я через формування консолідованого та загальнодоступного Інтернет-ресурсу вітчизняних медичних інновацій, створення навігаторів ресурсів світових патентних баз даних.

Мережа науково-дослідних установ Національної академії аграрних наук України (НААНУ) представлена на галузевому веб-порталі 46 установами, що мають змістовні Інтернет-ресурси, зокрема й бази даних патентів на ОІВ, Реєстрів продукції та послуг, що пропонуються установам виробничої сфери для комерціалізації та практичного впровадження. Майже кожна установа мережі НААНУ має відділ інтелектуальної власності та маркетингу інновацій, а в таких установах як Інститут агроєкології і природокористування, Інститут водних проблем і меліорації, Інститут зрощуваного землеробства, Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини означені відділи активно розробляють науково-методичні підходи до капіталізації результатів наукових досліджень, організації інформаційно-аналітичних систем трансферу інновацій та правового регулювання відносин щодо управління правами власності на ОІВ. Але в цілому система інформаційного забезпечення сфери ІВ сільськогосподарської галузі України має суттєві резерви для вдосконалення, основою якого має бути координуюча та організаційно-методична діяльність Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААНУ щодо створення консолідованого електронного ресурсу галузевих інновацій, доступу до світових патентних баз даних, системного формування правової та інноваційної культури користувачів-науковців.

УДК 378.015.311:37.04:028

READING AND INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF INDIVIDUAL

N. Martynenko, A. Mosad Gabbala (Egypt)
Kharkiv National Medical University
Department of Social Sciences

Роль читання в інтелектуальному розвитку індивіда є основною ідеєю запропонованої праці. Автори констатують, що читання допомагає розвивати розумові здібності людини, формує відчуття прекрасного і сприяє глибшому розумінню життя.

Основной идеей этой работы является анализ роли чтения в интеллектуальном развитии индивида. Авторы обращают внимание на то, что чте-

ние, наряду с развитием умственных способностей человека, помогает развить чувство прекрасного и способствует более глубокому пониманию жизни.

The big point of this work is the role of reading for the intellectual development of individual. Authors noted that reading helps to develop not just human intellect, but also feeling of beauty and deeper understanding of life.

Ключові слова: читання, самовиховання, інтелектуальний розвиток, швидке читання, сучасна цивілізація, розумові здібності, бібліотека.

Ключевые слова: чтение, самовоспитание, интеллектуальное развитие, скорочтение, современная цивилизация, умственные способности, библиотека.

Key words: reading, self-education, intellectual development, speed reading, modern civilization, intellectual abilities, library.

Intellectual development is one of the most important points of general culture of an individual. Reading is the best way of intellectual development. Teachers and parents can help children and young people to form and support the interest for reading, but in majority of cases it is the result of self-education.

Modern civilization does not give the chance for people to read slowly, because of squeezed time. People always in hurry and sometimes they cannot understand the reading material deeply. Oriental tradition of reading taught us to sit in comfortable place, take the book, and read slowly, trying to understand all the “veils” (levels) of author’s idea. “Speed reading” does not help the person to get the deep knowledge and leads to the disease focus.

Literature gives the person a wonderful chance to get the life experience. It helps to develop not just human intellect, but also individual’s feeling of beauty, deeper understanding of life with all its complexities. It provides people to other epochs and nations, opens human hearts. It makes reading person wiser. Interest is a compulsory point of reading. Masterpieces of classical literature can give the answers for the majority of questions, but we should take into account that contemporary authors also can help person in self-perfection.

Society has to help children in the development of their intellectual abilities. May be because of that the wife of the president Sūzān Mubārak organized a lot of conferences and competitions for reading youth. She encouraged young people to read a qualitative useful literature and use the libraries book funds for that.

Egypt is a country with deep traditions in education. There is a university in Cairo. It has a very specific name “the (honorable) Azhar University”. It is the Egypt’s oldest degree-granting university. Its library is considered second importance in Egypt only to the Egyptian National Library and Archives. In May 2005, Al-Azhar in partnership with a Dubai information technology enterprise, IT Education Project (ITEP) launched the H.H. Sheikh Mohammed Bin Rashid Al Maktoum Project to Preserve Al Azhar Scripts and Publish Them Online (the “Al-Azhar Online Project”) with the mission of eventually providing online access to the library’s entire rare manuscripts collection (comprising

about seven million pages). It is a wonderful source of information and wisdom for all the generations.

REFERENCES:

1. Likhachov, Dmitry Letters About the Good and the Beautiful: Книга для чтения с комментариями на англ. яз. / Сост. и автор комментариев Е. Е. Павлова. – М.: Гос. ин-т рус. яз., 1999. – 108 p.
2. Delman, Edward An Anti-Isis Summit in Mecca. – The Atlantic. – February, 26, 2015.
3. Archived from the original on 19 April 2010. Retrieved 2010-03-21. – Ame Info. – 26 September 2005.
4. ITEP press release, 10 October 2006.

УДК 023.5:005.963]:027.54(477.83-25)

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

В.О. Мудроха

Львівська національна наукова бібліотека України ім.В.Стефаника

Висвітлено основні напрями підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Подано характеристику шляхів ефективнішого управління персоналом у Львівській національній науковій бібліотеці імені В. Стефаника.

Освещены основные направления повышения квалификации библиотечных сотрудников. Охарактеризованы пути более эффективного управления персоналом во Львовской национальной научной библиотеке Украины имени В. Стефаника.

This article reveals the basic directions of professional development of librarians. Described are efficient ways of personnel management in Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

Ключові слова: бібліотека, науково-методичне забезпечення, науково-методичні розробки, підвищення кваліфікації, управління персоналом, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника.

Ключевые слова: библиотека, научно-методическое обеспечение, научно-методические разработки, повышение квалификации, управление персоналом, Львовская национальная научная библиотека Украины имени В. Стефаника.

Key words: library, scientific and methodological support, methodological development, training, personnel management, V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

Підвищення кваліфікації співробітників – одна з найважливіших функцій у діяльності бібліотеки. Останніми роками змінилися вимоги до про-

фесійного рівня бібліотечних працівників [7]. Окрім спеціальних знань і широкого кругозору, вони повинні володіти основами інших наук: психології, педагогіки, соціології, економіки, юриспруденції, а також уміти вести пошук інформації із застосуванням новітніх комп'ютерних технологій. Знання, отримані в учбових закладах, швидко стають застарілими, а дійсність ставить нові вимоги. Саме тому робота з підвищення кваліфікації співробітників вимагає вдосконалення системи навчання бібліотечних кадрів з урахуванням змін у суспільстві, впровадженням інформаційних технологій у бібліотечно-інформаційні процеси, використанням інтерактивних форм навчання. Бібліотекам необхідні професіонали, які здатні швидко адаптуватися до нових суспільних умов і вимог. Мета статті полягає в осмисленні необхідності розробки та реалізації ефективної програми роботи з персоналом, цілеспрямованого навчання і підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів. Проблема професіоналізації бібліотечних кадрів є актуальною ще й тому, що вища професійна бібліотечна школа готує дипломованих спеціалістів, а професіоналами стають, набуваючи досвіду практичної роботи.

Бібліотека – цілісна виробнича система, яка складається з підсистем: технічної, адміністративної та кадрової. В управлінні бібліотекою, як і будь-якою організацією, виділяють два напрями: управління діяльністю та управління кадрами.

Зупинимось на останній підсистемі. Управління кадрами в бібліотеці має складатись із забезпечення взаємозв'язку та співпраці між працівниками колективу, кадрової політики, навчання, інформування, мотивації працівників.

Вона містить у собі: добір працівників за відповідними професійно-кваліфікаційними характеристиками та їх розподіл відповідно до завдань організації виробничого процесу, що пов'язаний із забезпеченням функціонування всієї бібліотечно-бібліографічної та інформаційної діяльності бібліотеки; підготовку кадрів та їх безперервну освіту; аналіз кадрового потенціалу; визначення ефективності праці.

Бібліотеки сьогодні перебувають у надзвичайно складних умовах. У зв'язку з невисоким рівнем оплати праці, невизначеністю перспективи службового зростання, не відбувається оновлення кадрового потенціалу молодими фахівцями. Вакансії заповнюються людьми, що не мають спеціальної освіти та потребують перенавчання або здобуття спеціальної бібліотечної освіти [6].

У зв'язку із стрімким розвитком інформаційних технологій в бібліотечній справі, виникла проблема зниження рівня професіоналізму. Існує невідповідність знань працівників бібліотек інформаційним потребам користувачів [2].

На жаль, у суспільстві склалося неадекватне ставлення до професії, нерозуміння реального характеру бібліотечної діяльності, недостатнє визнання з боку суспільства важливості бібліотечної праці, стійка думка щодо недостатнього рівня престижності фаху.

Робота з підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів повинна мати системний характер, бути цілістю, в якій всі форми і методи перебували б у таких співвідношеннях, які фіксують задалегідь визначувані властивості і результати. Основу системи підвищення кваліфікації складає сукупність взаємопов'язаних форм навчання, які організуються для всіх категорій бібліотечних працівників і проводяться в послідовності та з певною періодичністю, базуються на принципах системності, спадкоємності, варіативній диференціації, залежно від контингенту слухачів і їх рівня.

У кожній сучасній бібліотеці має бути цільова програма постійного навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації, поповнення професійних знань працівників в галузі сучасних інформаційних технологій і автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем [1].

В першу чергу, визначимо пріоритетні напрями в організації безперервної бібліотечної освіти:

- залучення в систему підвищення кваліфікації всіх бібліотечних працівників, незалежно від стажу, рівня освіти і посади;
- організація навчання молодих кадрів професійним знанням і лідерським якостям, розвитку інтелектуальних і професійних здібностей;
- навчання бібліотечного персоналу навикам інноваційної творчості в бібліотечній діяльності;
- оперативна трансляція найцікавішого і значущого в широке середовище професійної діяльності за допомогою реалізації принципово нових інтерактивних форм навчання;
- пробудження здатності самостійно спостерігати, аналізувати, знаходити оптимальні рішення в різних ситуаціях.

У Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаніка за останні роки сталися великі зміни, пов'язані з широким використанням новітніх інформаційних технологій. Бібліотека упевнено перетворюється на сучасний інформаційний центр з інтегрованою автоматизованою технологією виконання бібліотечних процесів. У зв'язку з нестримною модернізацією бібліотечної техніки та технологій, зміною інформаційних запитів, появою нових видів документів бібліотека як ніколи потребує кваліфікованих кадрів. На жаль, бібліотечні школи середньої і вищої учбової ланки в новій ситуації досить поволі перебудовують свою діяльність, значна кількість випускників йде працювати в інші сфери.

Кадрова політика у ЛННБ України імені В. Стефаніка спрямована не лише на збереження професійного потенціалу, але й на створення корпусу фахівців нової формації, що відповідають сучасним вимогам. Рішення цієї задачі передбачає формування відповідної освітньої інфраструктури, помітне місце в якій займає система додаткової професійної бібліотечної освіти, однією з форм якої є професійна перепідготовка. Саме постійна, добре організована робота з кадрами і, передусім, внутрішньобібліотечна система підвищення кваліфікації співробітників покликана допомогти професійній перепідготовці бібліотечних працівників.

На перший погляд, змінити професійну свідомість бібліотекарів можна легко і швидко. Однак практика показує, що, мабуть, без великих зусиль можна навчити користуватися персональним комп'ютером, але змінити придбані раніше навички досить складно, тому що бібліотекарі інтуїтивно накладають свій професійний досвід на нові способи виконання роботи. Необхідний час для сприйняття нововведень і формування у свідомості нового змісту різних видів діяльності.

Сьогодні штат ЛННБ України імені В. Стефаника нараховує 426 фахівців, з них більше 300 – з вищою освітою. На початку 90-х років у бібліотеці склалася ситуація, коли різко знизився інтерес до підвищення кваліфікації, тому що вивірена практикою бібліотечна технологія не вимагала постійного, системного самовдосконалювання, чимало фахівців відчували непотрібність повного розкриття свого потенціалу.

Також, слід зауважити, що у співробітників була відсутня внутрішня мотивація підвищувати свою кваліфікацію, адже це не гарантувало просування службовими сходинками. Подолання кризових явищ у системі підвищення кваліфікації кадрів бібліотеки ми пов'язуємо з початком впровадження новітніх інформаційних технологій. Перед колективом бібліотеки постало декілька проблем:

- були відсутні практичні рекомендації з методики роботи, оскільки практика бібліотеки змінювалася значно швидше, ніж бібліотечна теорія;
- відчувалася гостра потреба у навчанні персоналу як теоретичним основам, так і практичним, професійним знанням, необхідним для роботи в нових умовах, оскільки основна частина фахівців нашої бібліотеки здобула професійну освіту в 70–80-і роки;
- потрібно було швидко переучити відразу велику кількість співробітників, що вимагало багато зусиль і часу.

У 90-х роках значна кількість працівників бібліотеки опанували роботу на персональних комп'ютерах під керівництвом спеціалістів з відділу автоматизації. Оскільки велика частина бібліотекарів ніколи не працювала на комп'ютері, а тим більше з віддаленими інформаційними ресурсами, необхідно було усунути існуючий психологічний бар'єр, або так званий страх техніки, і дати можливість якомога більшій кількості співробітників спробувати працювати на персональному комп'ютері та у мережі Інтернет. Таким чином, у бібліотеці з'явилися люди, які були здатні критично усвідомити роль і функції бібліотеки в інформаційному суспільстві та прагнути змін.

У міру освоєння сучасних інформаційних технологій перед бібліотекою встали принципово нові питання, пов'язані з автоматизованою обробкою і методикою пошуку інформації, з навчанням і наданням сервісних послуг користувачам. Для вирішення цих завдань бібліотека була вимушена виконувати функції навчального центру для своїх співробітників, де найбільш підготовлені бібліотекарі виступали у ролі викладачів.

Для нашої бібліотеки це стало відмінною рисою перепідготовки бібліотекарів. Спочатку проводилося навчання співробітників на конкретній

ділянці роботи. При цьому навчання проводилося у міру виробничої необхідності. У бібліотеці склалася унікальна ситуація, коли процес навчання йшов паралельно з освоєнням новітніх технологій. У цей перехідний період доводилося більше відповідати на питання, обговорювати поточні проблеми безпосередньо на місці, переконувати, чим проводити заняття. Без сумніву, це мало свої як позитивні, так і негативні сторони. Так, не завжди встигали глибоко осмислити те, що сталося, були помилки. Поряд з тим, потреби практики підкріплювалися новими знаннями.

Як форма підвищення кваліфікації співробітників на даному етапі з'явилася створення комплексних робочих (методичних) груп, що включали співробітників різних структурних підрозділів бібліотеки для вивчення та впровадження новітніх технологій. Спільний аналіз практики роботи бібліотеки паралельно з осмисленням теорії питання швидко допомагав дійти до суті проблеми, виробити єдиний погляд на її вирішення та швидко отримати результат.

Впровадження інтегрованої автоматизованої системи Aleph у ЛННБ України імені В. Стефаніка поетапно розпочалося з 2007 р. Спочатку почали діяти модулі комплектування і каталогізації, потім модуль циркуляції. Фахівці бібліотеки, формуючи електронний каталог, ґрунтовно вивчили та працюють у форматі MARC 21. Також, співробітники відділу формування інформаційних ресурсів оволоділи навичками роботи у модулі комплектування, а співробітники структурних підрозділів бібліотеки, пов'язаних з обслуговуванням користувачів, досконало вивчили та використовують у роботі модуль циркуляції.

Зміни, що відбулися у роботі бібліотеки, найшли своє відображення у програмі експрес-курсів з вивчення основ бібліотекознавства, бібліографознавства та інформатики, які є складовою системи підвищення співробітників бібліотеки.

Бібліотекарі опановують навичками користування електронним каталогом, вивчають модулі інтегрованої автоматизованої системи.

За останні десять років курси з вивчення основ бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформатики закінчили більше 120 співробітників.

Також, бібліотекарі-практики підвищують свою кваліфікацію, беручи участь у семінарах, методичних нарадах, обмінюючись досвідом на наукових конференціях та вивчаючи досвід інших бібліотек. Завдяки цьому працівники бібліотеки мають змогу ознайомитись з роботою багатьох бібліотек світу (США, Австрії, Польщі...).

Невід'ємною складовою системи підвищення кваліфікації є формування та розміщення на ВЕБ-сайті бібліотеки анотованих випусків «Бібліографічного покажчика публікацій з проблем бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства».

Цікавим досвідом для провідних фахівців бібліотеки стало дистанційне фахове навчання у Львівському регіональному тренінговому центрі в рамках програми «Бібліоміст». Таке навчання надало можливість оволо-

діння теоретичними, методичними основами та практичними навичками роботи у сфері інноваційної, ініціативної діяльності бібліотек з використанням основ менеджменту, маркетингу, фандрейзингу, адвокатури, соціального партнерства [5].

Паралельно з підвищенням кваліфікації персоналу у бібліотеці проводиться навчання користувачів. Консультанти у каталожному залі бібліотеки допомагають користувачам вивчити методику пошуку інформації за електронним каталогом.

Підсумовуючи вищезазначене, підкреслимо, що принципово важливим моментом є постійне навчання бібліотекарів. Традиційне підвищення кваліфікації перетворюється на щоденну роботу з вивчення та впровадження у практику новітніх технологій.

Збільшується значення самостійного навчання, і тому пріоритет у системі підвищення кваліфікації має бути зміщений у бік відповідальності кожного бібліотекаря за самостійне придбання професійних знань і умінь [3]. Поза сумнівом, для самостійного вирішення професійних завдань доводиться витрачати великі зусилля, але в результаті співробітники нагромаджують великий досвід. Система підвищення кваліфікації у подібних випадках допомагає розвивати освітнє середовище в бібліотеці. Досвід бібліотеки підтверджує, що це дуже корисно для подальшої роботи. Основне завдання полягає в тому, аби визначити напрямки підвищення кваліфікації з врахуванням конкретних потреб структурних підрозділів, визначити форми і методи навчання для різних категорій співробітників.

Сьогодні користувач очікує від бібліотекаря, насамперед, якісного бібліотечно-інформаційного сервісу, вимагає застосування ефективних пошукових тактик та інтелектуальних стратегій на базі максимального використання світових документних ресурсів. Це, у свою чергу, потребує відповідного навчання бібліотекарів, яке приведе до формування власних інформаційно-бібліотечних кадрів [4].

Для вирішення важливих проблем кадрового забезпечення бібліотек необхідно:

- розробити на державному рівні концепцію єдиної кадрової бібліотечної політики, яка передбачає організацію підготовки й підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних кадрів, підвищення престижу і соціального статусу бібліотечного працівника;
- розробити кваліфікаційні вимоги, враховуючи сучасний рівень діяльності бібліотек як документально-інформаційних структур;
- створити чітку, структуровану систему безперервної бібліотечної освіти, організувати дистанційну освіту на робочих місцях;
- сприяти підвищенню престижу бібліотечної професії шляхом залучення молодих фахівців до бібліотек;
- створити розвинуту систему стимулювання бібліотечних працівників (матеріальних і моральних заохочень);
- розвивати й вдосконалювати досвід співробітництва бібліотек України та організувати обмін досвідом на міждержавному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загуменна В. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців у НАКККіМ / Віра Загуменна, Ірина Тимошенко // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 4. – С. 43–44.
2. Інноваційні форми підвищення кваліфікації бібліотечних працівників: методичні поради / [уклад. І. А. Пилипенко ; ред. О. В. Рязанцева ; відп. за вип. Н. П. Авдєєнко] Донец. обл. універс. наук. Б-ка ім. Н. К. Круської, Відділ науково-методичної роботи і соціологічних досліджень – Донецьк, 2006. – 20 с.
3. Корнієнко В. Наукове спілкування як один із ефективних засобів підвищення професіоналізму / Валентина Корнієнко // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 7. – С. 19–21.
4. Макеєва І. Організація системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів України: історія та сучасний стан / Ірина Макеєва // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 6. – С. 12–16.
5. Необмеженість у часі і просторі! : Методичні поради бібліотечним працівникам щодо користування сайтом для дистанційного навчання Регіонального тренінгового центру / [уклад. О. Шматько, О. Дудак, М. Малюков; ред. І. Лешнівська] ; Львівська обласна універсальна наукова бібліотека, Регіональний тренінгів центр. – Львів, 2013. – 17 с.
6. Новальська Т. Шляхи вирішення проблем дефіциту кваліфікованих кадрів у бібліотеках України / Тетяна Новальська, Надія Бачинська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 6. – С. 18–20.
7. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12 січ. 2012 р. № 4312-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> – Назва з екрана – Дата перегляду – 22 сер. 2015 р.

УДК 291.6:283:61(092)

ПОСТАТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ МЕДИЦИНИ

М.С. Надрага, С.В. Васільєва
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
Наукова бібліотека

У статті наводяться короткі біографічні відомості визначної постаті в історії українського народу Митрополита Андрея Шептицького. Розкриваються основні напрямки його меценатської діяльності. Окремо подано характеристику бібліографічного покажчика, присвяченого медичній тематиці в житті та діяльності цієї непересічної особистості.

В статье подаются краткие биографические данные о выдающейся личности в истории украинского народа Митрополите Андрее Шептицком. Раскрываются основные направления его меценатской деятельности.

Отдельно подается характеристика библиографического указателя, посвященного медицинской тематике в жизни и деятельности этой незаурядной личности.

The article contains brief biographical data about Metropolitan Andrey Sheptytsky, who is an outstanding figure in the history of Ukraine. Main directions of his philanthropic work are described. The characteristics of the bibliographical index which show the importance of the medical subject-matter in the life of Andrey Sheptytsky are separately presented.

Ключові слова: Митрополит Андрей Шептицький, «Народна лікарня», меценатська діяльність, біографічні дослідження, біобібліографія.

Ключевые слова: Митрополит Андрей Шептицкий, «Народная больница», меценатская деятельность, биографические исследования, биобиблиография.

Key words: Metropolitan Andrey Sheptytsky, «People's hospital», philanthropic work, biographical research, biobibliography.

У 2015 р. виповнилося 150 років від дня народження Митрополита Галицького та Архієпископа Львівського Андрея Шептицького. Зважаючи на виняткове значення постаті Владика для української історії, Українська греко-католицька церква проголосила цей рік Роком Митрополита Андрея Шептицького в Україні.

Роман Шептицький (у майбутньому – Митрополит Андрей) народився 29 липня 1865 р. У 1901 р. він очолив УГКЦ, якою керував аж до своєї смерті 1 листопада 1944 р. Митрополит Андрей походить із давнього українського графського роду Шептицьких. Він здобув блискучу освіту, зокрема мав три докторські ступені: з права, теології та філософії. Як глава Церкви першим почав використовувати українську мову в спілкуванні з вірними та при відправі Богослужінь [4].

Життя та діяльність Андрея Шептицького, а також його місце в історії українського народу – предмет постійної уваги науковців, адже постать Владика є знаковою не лише для церковного, а й для світського життя України. Весь свій життєвий шлях він присвятив безмежному служінню народові, дбаючи про його духовний стан та фізичне здоров'я.

Провідною метою діяльності Митрополита Андрея була справа об'єднання православного Сходу, а передусім України з Римом, піднесення релігійного, культурного і життєвого рівня українського народу [7].

Дбаючи про духовний стан та фізичне здоров'я простих людей, Андрей Шептицький сприяв відкриттю «Порадні для матерів» та сиротинців. Визначною подією його меценатської діяльності стало заснування у 1903 р. «Народної лікарні», яка впродовж декількох десятиків років надавала «безплатну поміч лікарську убогим хворим без різниці народності і віросповідання».

Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького приєдналась до вшанування пам'яті Андрея Шептицького створенням його бібліографічного покажчика [5]. З огляду на

тематичне спрямування бібліотеки укладачі вирішили поглянути на цю визначну особистість крізь призму медицини.

Бібліографічний покажчик складається з передмови, наукових статей д-ра Павла Пундія та професора Олександра Кіцери про опіку Митрополита Андрея Шептицького народним здоров'ям та його меценатську діяльність.

У наступних розділах подані праці Митрополита, що висвітлюють питання медичної тематики та розкривають постать Андрея Шептицького як мецената в медицині та пацієнта. Для яскравого та наочного подання матеріалу укладачі покажчика багато позицій бібліографічного опису проілюстрували цитатами, які найбільш повно характеризують благодійні вчинки великого Митрополита або стосуються тих сторінок його біографії, які розкривають недуги Владики та смиренне й духовне ставлення до них.

У додатках до покажчика подаються статті відомих науковців про заснування та опіку Митрополитом «Народної лічниці», спогади сучасників про стан здоров'я та останні дні його життя, документи та матеріали, а також унікальні фотографії з архіву Митрополита Андрея Шептицького.

Усі матеріали, зібрані у даному покажчику, розташовані в алфавітному порядку. Бібліографічний опис здійснено згідно чинного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, в описі вжито загальноприйняті скорочення слів. Видання за своєю повнотою не є вичерпним та в подальшому, по мірі знаходження нових матеріалів, буде доповнюватися та уточнюватися.

При підготовці видання використовувалися фонди Наукової бібліотеки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, документи та матеріали музею Історії медицини Галичини, документи Центрального державного історичного архіву України.

Даний бібліографічний покажчик адресований науковцям, релігієзнавцям, історикам, медикам та всім, хто цікавиться великою спадщиною та меценатською діяльністю Митрополита Андрея Шептицького. Укладачі щиро сподіваються, що їх науковий доробок допоможе розкрити окремі сторінки з життя та благочинної діяльності Андрея Шептицького та дозволить сучасникам глибше доторкнутися до постаті великого Митрополита.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурачинський Т. Історія будови Українського Шпиталю / Т. Бурачинський // Шпиталь Народної Лічниці ім. Митрополита Шептицького. Пропамятна книжка з нагоди відкриття / ред. і вступ Івана Кедрина. – Львів : з друкарні Видавничої Спілки «Діло», 1938. – С. 19–47.
2. Домбчевська І. Історія першого українського шпиталю у Львові / І. Домбчевська // Лікарський вісник. – 1957. – Рік IV, ч. 2. – С. 18–20.
3. Кіцера О. Митрополит Андрей Шептицький і «Народна лічниця» / Олександр Кіцера // Лікарський збірник. Нова серія. – Львів ; Чикаго, 2004. – Т. 13. – С. 66–74.

4. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944) / Кирило Королевський ; переклад з французької Ярема Кравець. – Видання друге, виправл. – Львів : Свічадо, 2014. – 490 с.
5. Медики і медицина в житті та діяльності Митрополита Андрея Шептицького (До 150-річчя від дня народження) : бібліографічний покажчик / уклад. М. С. Надрага, О. М. Кріль, С. В. Васильєва, Л. С. Метельська; наук. ред. А. В. Магльований ; Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького, Наукова бібліотека. – Львів, 2015. – 70 с.
6. Митрополит граф Андрей Шептицький (29 липня 1865 – 1 листопада 1944) . Про рід Шептицьких // Француженко-Вірний М. Великі митрополити України / Микола Француженко-Вірний. – К. : Смолоскип, 2013. – С. 69–96.
7. Пундій П. Опіка митрополита Андрея Шептицького над народним здоров'ям / Павло Пундій // Український медичний архів. – 1988. – Ч. 12: Світлої пам'яті Д-ра Бориса Филипчака (1907–1988) лікаря-хірурга і заслуженого мецената української культури. – С. 154–158.

УДК 024.5:027.7:378.4(477. 54)

ОБСЛУЖИВАНИЕ В ЧИТАЛЬНЫХ ЗАЛАХ ЦНБ ХНУ им.В.Н. КАРАЗИНА: КРЕАТИВНЫЙ ПОДХОД

О.В. Назарова

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Центральная научная библиотека

В статье на примере читального зала периодики ЦНБ ХНУ им. В.Н. Каразина показан новый, креативный подход к обслуживанию читателей, способах их привлечения в библиотеку (тематические ретровыставки, проведение различных мероприятий), а также рассмотрены результаты опроса читателей (анкета «Качество обслуживания в библиотеке»).

У статті на прикладі читального залу періодики ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна розглянуто новий, креативний підхід до обслуговування читачів, способах їх залучення до бібліотеки (тематичні ретро-виставки, проведення різноманітних заходів), а також наведені результати опитування читачів (анкета «Якість обслуговування у бібліотеці»).

A new and imaginative approach for users services, methods of users attraction to the library (retro-themed exhibitions, a variety of activities) in the context of periodical reading room of Central Scientific Library of V.N. Karazin Kharkiv National University also presents the results of a survey of readers (form «The amount of services in the library») are regarded in this article.

Ключевые слова: креативный подход, ретро-выставка, библиотека.

Ключові слова: креативний підхід, ретро-виставка, бібліотека.

Key words: imaginative approach, retro-exhibition, library.

Международные организации и прежде всего ЮНЕСКО, направляют свои усилия для создания общества знаний, где «доступ к общественному достоянию, содержанием которого являются информация и знания, в образовательных и культурных целях должен быть максимально широким, обеспечивая высокое качество, разнообразие и надежность информации. Особое внимание должно уделяться разнообразию культур и языков». В решении этих задач огромная роль принадлежит библиотекам и создаваемой ими информационно-культурной среде [2, с. 4].

Современный человек с детства погружен в информационную среду, он живет среди телевидения, видео, книг, журналов, компьютерных игр и т. п. Таким образом, информация играет все большую роль в жизненном цикле человека, пронизывает всю его деятельность. Формируется информационный образ жизни [2, с. 8].

В информационных ресурсах библиотеки всё большее место занимает виртуальная информация [3, с. 34]. Центральная Научная Библиотека (ЦНБ) ХНУ им. В.Н. Каразина активно развивается и уже много лет работает с информационными технологиями, а также использует творческий (креативный) подход в своей работе с читателями. Креативный подход выражается в оформлении рабочего пространства читальных залов (на примере зала «12 стульев» в зале периодики), в расширении доступа к виртуальной информации (WI-FI зоны, компьютеризация библиотеки) и в улучшении качества обслуживания читателей.

Отдел читальных залов библиотеки насчитывает пять читальных залов и диспетчерскую службу. В залах ведётся обслуживание различных категорий читателей. Для удобства читателей фонды залов размещены по отраслевым признакам. Работают зал правовой и бизнес-информации, залы естественных и гуманитарных наук, зал периодики, а также зал для преподавателей и научных сотрудников. В этих залах много лет проводится работа по созданию комфортных условий для читателей.

Автоматизированное обслуживание в библиотеке существует более 15 лет, фонды в залах открыты для читателей. Постоянно улучшается качество обслуживания. Библиотека покрыта зоной WI-FI (Фото 1).

Современная вузовская библиотека уже не может быть только местом, где студенты и преподаватели могут получить необходимую информацию и воспользоваться ею в комфортных условиях. Теперь наши читатели хотят видеть её еще и пространством для отдыха, общения, даже развлечения. И наша задача для привлечения пользователя – популяризировать библиотеку, её читальные залы и с этой стороны. Библиотека постоянно проводит различные массовые мероприятия, активно занимается вопросом привлечения читателей, воплощая в жизнь их ожидания.

Услуги библиотеки предоставляются также с учётом запросов и потребностей читателей (Фото 2).

В качестве примера возьмем зал периодических изданий. Его фонд состоит из журналов за три последних года выпуска и газет за текущий год.

Места в зале организованы с учетом различных потребностей: столы и кресла размещены для удобства индивидуальной работы и для работы в группах. Весь фонд находится в открытом доступе.

В ЦНБ внедрена практика размещения выставок периодических изданий в залы с книжным фондом. Передвижные выставки новых поступлений в системе залов способствуют повышению интереса читателей к журналам (Фото 3).

В зале периодики работают две выставки: новые поступления и ретро-выставка.

Для оформления последней мы используем журналы начала прошлого века из хранилища библиотеки.

Уже состоялись выставки, посвященные празднованию Нового года, Международного женского дня, Дня космонавтики, Дня защиты детей, выставка журналов летней тематики, выставка ко Дню знаний.

Сейчас открыта выставка, приуроченная к Международному Дню людей пожилого возраста (Фото 4).

Фото-отчёты по ним можно посмотреть на сайте ЦНБ (в соцсетях Facebook, ВКонтакте, Twitter).

Идея организовывать такие ретро-выставки подсказана нашими читателями.

Также, учитывая потребность в местах для самостоятельной работы, в библиотеке был открыт зал под названием «12 стульев», зал для конгениальных читателей. Открытие зала состоялось в рамках проведения «Библионочи» (к Всеукраинскому Дню библиотек).

Креативный подход в оформлении внутреннего пространства зала по мотивам известного произведения Ильфа и Петрова вызывает интерес у всех посетителей. В этом зале действительно 12 мест, есть возможность подключения к сети WI-FI.

Стены зала украшены стилизованными под старину картинами, фотографиями, часами, на столах для декора использовали самовар, настольную лампу, патефон с пластинками, а также цитаты из книги. Зал «12 стульев» – это также и зона отдыха, и место общения читателей, а при огромной популярности, которой зал пользуется среди студентов-иностранцев, это еще и интернациональный зал, где происходит культурный обмен между студентами.

Консультативную помощь при необходимости оказывает сотрудник зала периодики, с которым у зала для самостоятельной работы общее пространство.

Церемонию открытия «Библионочи» в ЦНБ вели сами герои произведения Ильфа и Петрова «12 стульев» – Остап Бендер и Эллочка Людоедка, пригласившие читателей в новый зал, где можно было станцевать под старинный патефон, выпить чай, послушать музыку 20–30-х годов XX века, посоревноваться в остроумии и находчивости с самим великим Комбинатором (Фото 5).

В рамках этого мероприятия сотрудники библиотеки провели экскурсии по отделам ЦНБ, наиболее запоминающимся было посещение святых – книгохранилища. Читателей встретили там «настоящие» Привидения (с ролью которых успешно справились сотрудники отдела хранения фондов). После этого экстравагантный Шляпник провел дискуссионную беседу с читателями в зале традиционных каталогов.

К проведению «Библионочи» мы привлекали также преподавателей вуза, которые охотно помогали и делились своими идеями и позитивным настроением. В итоге, все участники остались довольны, читатели рассказывали о своих впечатлениях и о готовности принимать дальнейшее участие в подобных мероприятиях.

Мы постоянно изучаем потребности пользователей, периодически проводя различные опросы. Данное анкетирование в ЦНБ проходило в читальных залах и он-лайн. Анкета была разработана сотрудниками библиотеки Технического университета (г. Лодзь) совместно с представителями кафедры дизайна архитектурной среды НУ «Львовская политехника»

с целью улучшения качества обслуживания и архитектурного пространства в библиотеках вузов Украины и Польши.

Анкета состоит из 15 вопросов, всего приняли участие в опросе 150 человек (студенты, аспиранты, преподаватели, научные сотрудники и др.). Из предложенных вариантов ответа нужно было выбрать один или несколько наиболее подходящих. Далее приведены результаты по некоторым пунктам.

Анкета «Оценка качества обслуживания в библиотеке»

2. С какой целью Вы посещаете библиотеку?

84% – воспользоваться имеющейся литературой* (разрешалось выбрать несколько вариантов);

44% – воспользоваться абонементом;

40% – подготовиться к занятиям;

4% – отдохнуть.

4. Какие услуги, на Ваш взгляд, обязательно должны быть в библиотеке?

66% – наличие электронного каталога*;

65% – доступ к Интернету и базам данных;

58% – абонемент, свободный доступ к фондам, оснащение копировальной техникой;

30% – возможность работать индивидуально или группой, кафетерий.

6. Какими источниками информации Вы хотели бы пользоваться в библиотеке?

66% – печатными изданиями из фонда библиотеки*;

56% – электронными источниками из фонда библиотеки, Интернетом;

30% – информацией на других носителях, собственными печатными источниками;

7. Оцените, пожалуйста, качество обслуживания в данной библиотеке по десятибалльной шкале:

50% – 10 баллов** (10 – высший балл).

10. Как бы Вы охарактеризовали внутреннее пространство данной библиотеки?

48% – функциональное, уютное** (вариант ответа, предпочтительный большинством опрошенных).

11. Оцените качество оформления внутреннего пространства данной библиотеки:

36% – 10 баллов** (где 1 – плохое, 10 – отличное).

12. Оцените удобство пользования данной библиотекой:

36% – 10 баллов** (где 1 – неудобно пользоваться, 10 – удобно).

На основании полученных данных можно узнать о потребностях читателей, их мнение по вопросам качества обслуживания, удобства пользования библиотекой и др.

Например, многие немецкие библиотекари считают, что ограничений и запретов в библиотеке должно быть меньше, а руководством к действию следует выбрать лозунг «читатель всегда прав» [1, с. 136]. Поэтому мы продолжаем изучать запросы читателей, учитывать их интересы, продол-

жаєм розвиватися, двигатися вперед. Ведь только в таких условиях возможно расширение влияния библиотеки и привлечение в неё большего числа пользователей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Балашова Е. В. Библиотечный дизайн: учеб. пособие / Е. В. Балашова, М. Н. Тищенко, А. Н. Ванеев. – М. : Гардарики, 2004. – 288 с.
2. Дворкина М. Я. Библиотечная среда: теория и организация: науч.-практ. пособие / М. Я. Дворкина. – М. : Литера, 2009. – 93 с.
3. Дворкина М. Я. Библиотечное обслуживание: новая реальность / М. Я. Дворкина. – М. : Профиздат, 2002. – 48 с.

УДК 025.1

ПРИНЦИПИ НАУКОВОГО УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ ЯК СОЦІАЛЬНОЮ ІНСТИТУЦІЄЮ СУСПІЛЬСТВА

Н.М. Ніколаєнко

Українська інженерно-педагогічна академія
Наукова бібліотека

Розглянуто питання, щодо використання бібліотечними керівниками принципів наукового управління бібліотечним виробництвом в умовах формування соціокомунікаційного середовища інформаційного суспільства.

Рассмотрены вопросы, касающиеся использования библиотечными руководителями принципов научного управления библиотечным производством в условиях формирования социокommunikационной среды информационного общества.

The questions, touching the use of principles of scientific management of library production by library leaders in the conditions of forming of social communication environment of informative society, are considered.

Ключові слова: бібліотеки, принципи наукового управління, технології менеджменту.

Ключевые слова: библиотеки, принципы научного управления, технологии менеджмента.

Key words: libraries, principles of scientific management, management technologies.

Бібліотека є поліфункціональним соціальним інститутом суспільства – освітнім, культурним, інформаційним, дозвілєвим центром, а бібліотечна справа одночасно є складовою частиною як мінімум чотирьох галузей національного господарства (освіти, науки, культури й інформаційно-комунікаційної сфери) і тому потребує ефективного управління її діяльністю.

«Соціальний інститут – організована система зв'язків та соціальних норм, яка об'єднує важливі суспільні цінності та процедури, що задовольняють основні потреби суспільства»[2]. За цим визначенням діяльність бібліотеки зумовлена змінюваною соціально-економічною ситуацією та

спрямована на збереження своєї традиційної сутності. Тому в ринкових умовах бібліотекам слід поєднувати традиційне раціоналістичне управління і технології менеджменту.

Нині активно відбувається модернізація управління бібліотекою під впливом процесів інформатизації, розвитку ринку інформаційних процесів та послуг, соціальної технологізації і розгортається від традиційного раціоналістичного управління до широкого застосування технологій менеджменту, що потребує розкриття і адаптації основних принципів наукового управління.

В управлінні бібліотечним виробництвом доцільно використовувати основні класичні принципи наукової організації управлінської праці (комплексність, системність, регламентація, спеціалізація, стабільність, цілеспрямованість творчості).

Принцип *комплексності* забезпечить розвиток наукової організації управлінської праці не за одним напрямком, а за їх сукупністю, що стосується не одного керівника, а всього управлінського складу бібліотеки. Проблема організації управлінської праці буде вирішуватися всебічно, з урахуванням усіх аспектів управлінської діяльності.

Застосування принципу *системності* сприятиме взаємному узгодженню усіх напрямків розвитку бібліотеки, а також усуненню протиріч між структурними підрозділами бібліотеки. В результаті такого підходу створиться система організації праці, в межах якої усі її складові частини будуть взаємно узгоджені і діятимуть в інтересах ефективного якісного функціонування всієї бібліотеки.

Регламентацією встановлюються і дотримуються певні правила, положення, інструкції, нормативи та інші нормативні документи, засновані на об'єктивних закономірностях розвитку системи управління. При цьому виділяється коло питань, що підлягають жорсткій регламентації, і питання, для яких потрібні лише рекомендації.

Спеціалізація закріплює за кожним структурним підрозділом бібліотеки певні функції, робіт і операцій з покладанням на них повної відповідальності за кінцеві результати їх діяльності в процесі управління. При цьому слід мати на увазі, що існують межі спеціалізації, якої бажано дотримуватися, щоб стимулювати творче зростання бібліотечних менеджерів, не впливати негативно на змістовність їхньої праці.

Бібліотечний колектив повинен працювати в умовах *стабільності* його складу, функцій і завдань, що ним вирішуються. Це не виключає динаміки у розвитку колективу. Важливо, щоб зміна змісту і складу завдань була обумовлена об'єктивно необхідними потребами і відбувалася на науковій основі.

Цілеспрямована творчість полягає у досягненні двох взаємозалежних цілей: забезпечення творчого підходу при впровадженні інновацій і максимальне використання творчого потенціалу бібліотечних менеджерів у повсякденній діяльності.

Кожен з розглянутих принципів має самостійне значення. Разом з тим вони доповнюють один одного, розкриваючи різні сторони загального підходу до організації управлінської праці.

Таким чином, традиційне раціоналістичне управління розглядається як свідомо планомірна діяльність керівництва бібліотеки, що включає планування, організацію, оптимізацію праці, управління бібліотечними процесами, контроль за роботою, роботу з кадрами тощо.

Впровадження технологій менеджменту, що засновані на сучасній парадигмі управління, сприяють еволюційному розвитку управлінської діяльності, гнучкості прийняття управлінських рішень, пріоритетності стратегічного управління, індивідуальному внеску кожного в загальний результат. Вдосконалення і розвиток бібліотек забезпечується розумінням переваг практичного застосування розподілу повноважень в науковому управлінні бібліотекою, а саме: здійснення управління за допомогою різних типів управління – планово-директивного (план-звіт головний документ), маркетингового (орієнтація на зовнішнє середовище, ефективна діяльність в ринкових умовах), програмно-цільового (стратегічне планування), процесно-орієнтованого (перепроєктування діяльності або реінжиніринг). Застосування сучасних технологій управління спрямоване на прискорення темпів зростання ефективності і якості праці колективу в цілому та на зростання конкурентоспроможності бібліотек.

Таким чином, в сучасних умовах підвищується актуальність принципово нових положень в науковому управлінні бібліотекою: можливість створення оптимальної організаційної структури управління адаптивного типу, яка передбачає нестандартне мислення керівника, дає змогу не лише адаптуватись до нових тенденцій у діяльності бібліотек, а й визначити стратегію і тактику управління конкретною бібліотекою із застосуванням технологій стратегічного, інноваційного, кадрового, фінансового, інформаційного менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціальний інститут [Електронний ресурс] // Вікіпедія: Вільна енциклопедія.– Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 10.09.15) – Заголовок з екрана. – Мова укр.

УДК 004:027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ В ДІЇ: СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Т.Б. Павленко
Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Розглядаються особливості та основні етапи процесу інформатизації Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету. Підкреслюється, що інформатизація є комплексним процесом, який одночасно охоплює ключові напрямки роботи.

Рассматриваются особенности и основные этапы процесса информатизации Научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета. Подчеркивается, что информатизация является комплексным процессом, который одновременно охватывает ключевые направления работы.

The paper describes the characteristics and main stages of the process of informatization of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University. It is emphasized that informatization is a complex process, which simultaneously covers all areas of work.

Ключові слова: комп'ютеризація, автоматизація, інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, цифрові технології, Наукова бібліотека ХНМУ.

Ключевые слова: компьютеризация, автоматизация, информатизация, информационно-коммуникационные технологии, цифровые технологии, Научная библиотека ХНМУ.

Key words: computerization, automation, informatization, digital communications, Scientific Library of KhNMU.

На тлі суцільної інформатизації суспільства використання новітніх технологій у бібліотечній сфері набуває особливої значущості. Кожна університетська бібліотека йде своїм шляхом інформатизації з урахуванням специфіки вишу та відповідно до концепції власного розвитку.

Розглядаючи сьогоденний стан Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ), варто зазначити, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в бібліотеці проходило поетапно, але в наростаючому темпі:

1. Комп'ютеризація (1991–1999);
2. Автоматизація (1999–2008);
3. Інформатизація (з 2008 року до цього часу).

Процес комп'ютеризації, розпочатий наприкінці 1991 року, став особливою віхою в історії бібліотеки. З того часу інформатизація є одним з пріоритетів НБ ХНМУ – при підтримці університету пройдено шлях від локального комп'ютера до складної багатомодульної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБИС). Комплексне осмислення процесів, що відбуваються, є стратегічним орієнтиром подальшого розвитку НБ ХНМУ.

Отже, поява у бібліотеці першого персонального комп'ютера стала значною подією і передумовою подальших змін усіх складових її діяльності. Природно, що першим кроком в цьому напрямку було переведення в автоматизований режим процесів формування системи каталогів і картотек. З цією метою у 1992 році впроваджено локальну версію бібліотечної системи МАРК і розпочато створення електронного каталогу (ЕК). На кінець 2006 року було створено кілька баз даних – наукової, навчальної, соціально-економічної, іноземної та художньої літератури, а також статей із журналів та збірок, які загалом склали значний інформаційний масив.

Це спростило організацію каталогів та виконання довідок, але без можливості доступу користувачів до пошуку інформації.

В цілому, початковий етап інформатизації НБ ХНМУ можна назвати частковою комп'ютеризацією, мета якої – полегшення внутрішніх операцій на окремих ділянках. Робота при цьому була організована локально, багато в чому йшла методом «проб і помилок» і вчитися доводилось на власному досвіді. Типовою помилкою було перенесення існуючих традиційних технологій на можливості обчислювальної техніки, що загрожувало збільшенням трудомісткості роботи, дублюванням процесів або навіть залученням додаткових ресурсів. Як наслідок цього – неприйняття та недовіра до автоматизації у окремих категорій співробітників. Тому нагальною потребою було сформувати професійну та психологічну готовність персоналу до технологічних змін, надати допомогу в опануванні електронними засобами та оволодінні новими прийомами роботи.

Згодом було досягнуто певних результатів, які стали підґрунтям подальшої діяльності: організовано сектор автоматизації бібліотечних процесів, створено локальну комп'ютерну мережу бібліотеки, через модемне підключення налаштовано сервіс електронної пошти. Для інформаційного пошуку використовувались бібліографічні та повнотекстові бази даних на оптичних дисках.

Одночасно набувало нового змісту налагодження міжбібліотечних зв'язків – у 1992 році в Харкові було засновано Асоціацію інформаційних бібліотечних технологій (АСІБТ), яка внесла певний вклад у вирішення завдань автоматизації бібліотек регіону.

Підключення університету до всесвітньої мережі у 1999 році ознаменувало другий етап інформатизації НБ ХНМУ. Впровадження Інтернет-технологій та розширення комп'ютерної мережі бібліотеки дозволили значно збагатити власні інформаційні можливості. Завдяки членству у Міжнародній Асоціації «Інформатіо-Консорціум» щорічно передплачувався доступ до комерційних ресурсів та баз даних зарубіжних видавництв, що в цілому значно розширило репертуар наукової періодики. Довідково-бібліографічний апарат бібліотеки набув величезної інформаційної потужності, об'єднуючи пошукові можливості власних каталогів і картотек з необмеженими можливостями зовнішніх ресурсів.

Поступово Інтернет перетворився на одне з пріоритетних джерел для задоволення будь-яких запитів, а комп'ютер став необхідним інструментом повсякденної праці співробітників. За рахунок автоматизації багатьох внутрішніх операцій зростає інтерес і бажання оволодівати новими інформаційними технологіями.

Так, на базі НБ ХНМУ для бібліотек ВНЗ Харкова було проведено презентацію мережевої та SQL-версії автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) МАРК; розроблено та затверджено Перспективний план (концепцію розвитку) автоматизації НБ ХНМУ; створено два нових структурних підрозділи – Відділ наукової обробки документів та організації каталогів і Відділ інформаційних технологій та комп'ю-

терного забезпечення з залами електронної інформації; впроваджено АБІС УФД/Бібліотека; представлено веб-сторінку бібліотеки на новому веб-сайті університету.

Відкриття двох залів електронної інформації дало можливість більш ефективно організувати роботу користувачів з електронними джерелами інформації, розширити спектр послуг і надавати оперативну консультаційну допомогу.

Активне впровадження технологічних нововведень, зміни у організаційній структурі бібліотеки сформували новий погляд на зміст бібліотечної діяльності. Але недосконалість наявної АБІС, перш за все, щодо можливості участі у корпоративній бібліотечній співпраці, змусила звернути увагу на програмне забезпечення, яке використовує значна більшість медичних бібліотек. Ми добре усвідомлювали, що процес переходу на нову бібліотечну систему є складним і трудомістким, але набутий досвід роботи з попередніми АБІС дозволяв сподіватися, що колектив успішно впорається з поставленим завданням. Наприкінці 2008 року з придбанням АБІС ІРБІС64 розпочався третій етап інформатизації НБ ХНМУ, який триває до цього часу.

Перехід на АБІС ІРБІС та подальший розвиток мережевих технологій поступово змінили основні пріоритети та сфери бібліотечно-інформаційної діяльності від формування фондів до надання послуг. Новий програмний комплекс дозволив організувати в бібліотеці послідовний робочий цикл, забезпечуючи ефективність внутрішніх операцій та створюючи можливості для обміну даними з іншими інформаційними системами. Традиційні способи доступу до інформації поступово відходять на другий план, а обслуговування користувачів практично перейшло у віртуальний простір поза межами бібліотеки.

Ось короткий перелік новацій НБ ХНМУ щодо створення сучасного науково-освітнього середовища:

- надання онлайн-доступу до ЕК НБ ХНМУ за принципом 24/7;
- створення бездротової мережі за технологією Wi-Fi;
- створення та підтримка Репозитарію ХНМУ;
- створення та підтримка власного веб-сайту НБ ХНМУ;
- використання технології електронної доставки документів;
- впровадження електронної книговидачі за технологією штрих-кодування;
- членство у Корпорації медичних бібліотек України щодо створення зведеного ЕК.

Все це потребувало застосування принципово нових знань і умінь та призвело до необхідності подальшого підвищення кваліфікації персоналу. Відповіді на чималу кількість запитань доводилося знаходити в процесі щоденної практики. Сьогодні у вирішенні професійних завдань фахівці бібліотеки використовують комплекс сучасної електронно-обчислювальної техніки, впевнено працюють з сервісами Інтернет і електронними

базами даних, повсякденно використовують програмні продукти Office тощо.

У той же час, спостерігається посилення консультативної функції бібліотеки з надання користувачам практичних навичок самостійної орієнтації в світовому інформаційному просторі. З цією метою проводиться чимало просвітницьких, навчальних і науково-практичних заходів для різних категорій користувачів – від першокурсників до науковців.

Ускладнення завдань, впровадження нового програмного комплексу, розширення локальної бібліотечної мережі та збільшення парку обчислювальної техніки обумовили введення додаткових посад – заступника директора бібліотеки з інформаційних технологій та провідного адміністратора системи.

Більш ніж 20-річна історія інформатизації НБ ХНМУ свідчить, що головною умовою ефективної модернізації бібліотеки є комплексний підхід, який визначається не тільки нарощуванням технічної бази, а й переглядом змістовних аспектів бібліотечної діяльності, організаційних принципів і методів роботи. Гармонійне поєднання традиційних та новітніх форм роботи, грамотне визначення послідовності і можливостей практичної реалізації нових технологій, налагодження зв'язків між взаємозалежними процесами, операціями та виконавцями – ось складові процесу управління перетвореннями в НБ ХНМУ. Одночасно йде процес докорінної трансформації індивідуальної та професійної свідомості персоналу. Готовність до змін, ініціативність, пошук та впровадження інновацій є запорукою всіх перетворень.

Таким чином, інформатизація охоплює всі ключові напрямки роботи:

- моніторинг відповідності інформаційних ресурсів бібліотеки інформаційним потребам користувачів;
- освоєння можливостей Інтернет-технологій і надання доступу до світових інформаційних ресурсів;
- генерація власних електронних ресурсів і надання онлайн-доступу до них;
- розширення системи сервісів та послуг;
- автоматизація основних технологічних процесів;
- підвищення професійної компетентності бібліотекарів та медіа-інформаційної культури користувачів;
- участь у корпоративних бібліотечних проектах;
- удосконалення організаційної структури і форм управління бібліотекою.

Разом з тим, існують певні труднощі і об'єктивного, і суб'єктивного характеру, притаманні більшості університетських бібліотек, які заважають та гальмують роботу. Недостатнє фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення, відсутність єдиної АБІС та системи авторитетного контролю, недосконалість методичної підтримки та форм статистичної звітності тощо можуть бути вирішені на загальнодержавному рівні. Але і на місцях доводиться розв'язувати чимало складних завдань, стикатися

з проблемами внаслідок прийнятих в поспіху рішень, виправляти власні помилки.

Однак світовий процес вдосконалення цифрових технологій постійно прискорюється, що висуває необхідність встигати за цими змінами і адекватно реагувати на них. Тому інноваційні напрямки подальшої інформатизації бібліотек обумовлені сучасними викликами часу, серед яких:

- розвиток засобів і прийомів комунікаційної та інформаційної взаємодії користувачів;
- збільшення ринку мобільних пристроїв;
- поява нових інструментів керування великими обсягами інформації;
- управління та обробка неструктурованої інформації;
- розвиток хмарних технологій.

Це ставить перед НБ ХНМУ нові, поки незбагненні, завдання, але варто сподіватися, що вони будуть успішно розв'язані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванова І. Ш. Шлях в 90 років: від «книжкової лавки» до електронної бібліотеки [доповідь] / І. Ш. Іванова // Матеріали Ювілейної конференції, присвяч. 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, Харків, 27 жовтня 2010 р. – Харків, 2010. – С. 8–14.
2. Киричок І. В. Роль бібліотеки університету у створенні віртуального освітнього середовища / І. В. Киричок // Інноваційні технології в системі професійної підготовки студентів в ХНМУ : матеріали XLVIII навчально-методичної конференції, 10 грудня 2014 року, Харків. – Харків, 2014. – Вип. 5. – С. 102–104.
3. Організація роботи інформаційно-технологічних систем бібліотеки вищого медичного (фармацевтичного) навчального закладу: методичні рекомендації / О. М. Бруй, Н. В. Гаріна, Т. В. Карпенко, І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, О. А. Рижов, Л. В. Соколова, Г. І. Хандрікова ; МОЗ України, ОдНМУ, ЗНМУ, ХНМУ, ННМБУ. – Одеса, 2014. – 29 с.
4. Павленко Т. Інституційний репозитарій як інформаційно-технологічна система відкритого доступу до інтелектуальних продуктів університетської спільноти / Т. Павленко, І. Киричок // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 4. – С. 17–19.
5. Павленко Т. Б. Веб-сайт бібліотеки – оптимальний шлях доступу до інформаційних ресурсів : матеріали науково-практичної конференції «Бібліотека вищого навчального закладу: складові успішної діяльності», Харків, 30 жовтня 2013 р. / Т. Б. Павленко // Вісник наукової бібліотеки: вип. 3: Краєзнавча робота бібліотек в контексті розвитку культури, духовності та національно-патріотичного виховання студентської молоді / ХНТУСГ ім. Петра Василенка. – Харків, 2013. – С. 160–165.
6. Павленко Т. Б. Перспективи цифрових технологій в бібліотеці університету / Т. Б. Павленко // Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra [Електронний ресурс] = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra : матеріали міжнар. веб-конф. (Харків, 27 берез.

2014 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка ; [за заг. ред. Н. П. Пасмор]. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2014. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5714/1/Imperatives.pdf>.

7. Павленко Т. Б. Тенденції сучасного розвитку Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету [доповідь] / Т. Б. Павленко // Матеріали Ювілейної конференції, присвяч. 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, 27 жовтня 2010 р. – Харків, 2010. – С. 29–37.

УДК 027.7:005.342

СУЧАСНА ВУЗІВСЬКА БІБЛІОТЕКА: ОКРЕМІ ПРАКТИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Н.П. Пасмор, В.В. Щабельник
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Наукова бібліотека

Розглянуто сучасні бібліотечні практики на прикладі досвіду Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, наведено головні напрями розвитку університетських бібліотек при формуванні фондів, створенні електронних колекцій, забезпеченні доступності до науково-освітньої інформації відповідно до вимог сучасного суспільства.

Рассмотрены современные библиотечные практики на примере опыта Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, приведены главные направления развития университетских библиотек при формировании фондов, создании электронных коллекций, обеспечении доступности научно-образовательной информации в соответствии с требованиями современного общества.

Revised modern library practices on the experience of the Yaroslav Mudryi National Law University, presented the main directions of development of university libraries in the formation of funds, the creation of electronic collections, ensuring the availability of scientific and educational information in accordance with the requirements of modern society.

Ключові слова: бібліотеки університетів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, бібліотечні практики, інформаційні ресурси, репозитарії, електронні колекції, перспективи розвитку.

Ключевые слова: библиотеки университетов, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, библиотечные практики, информационные ресурсы, репозитории, электронные коллекции, перспективы развития.

Key words: university libraries, Yaroslav Mudryi National Law University, library practices, informational resources, repository, electronic collections, prospects of development.

Вступ. Сучасний бібліотечний рух та розвиток тісно пов'язані із трансформаційними перетвореннями в соціально-правовій, економічній, політичній, освітньо-науковій, організаційній сферах суспільства. У цьому контексті спробуємо розкрити бачення ролі, місця і призначення університетської бібліотеки як соціокомунікаційного осередку університетів, а також розглянути окремі практики і перспективи.

Сьогодні головним і беззаперечним орієнтиром у практичній сфері діяльності університетських бібліотек став передусім новий Закон «Про вищу освіту», у якому бібліотека названа одним із основних підрозділів вузу [4], як наслідок, вона несе консолідовану відповідальність за професійне, якісне вирішення завдань інформаційного забезпечення науково-освітніх потреб професорів, викладачів та студентів. За таких умов від вузівських бібліотек вимагається невідкладного впровадження прогресивних технологій, швидкого і гнучкого реагування на внутрішньовузівські трансформаційні зміни та інновації у суспільстві.

Основна частина. Президент Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) Інґрід Перент назвала бібліотеки «Libraries Now! – Inspiring, Surprising, Empowering» (рушійною силою змін). На її переконання, вони сьогодні надихають, дивують, відкривають нові можливості [1]. Важко не погодитися із наведеними основними характеристиками сучасних бібліотек, особливо в умовах кризи. На продовження цього, і, на наш погляд, не випадково, у Маніфесті Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи» вони визначаються як мобільні, креативні, ініціативно-інноваційні центри освіти, науки, культури в підтримці і забезпеченні інформаційних потреб [2]. Наведене, безпосередньо стосується і бібліотек ВНЗ. Принаймні можна з впевненістю стверджувати, що їх цінність в інформаційному просторі університету полягає у відкритості та доступності для всіх учасників науково-освітньої діяльності, наданні інформації на різних носіях, забезпеченні профільними знаннями, у тому числі й з використанням on-line засобів і технологій обслуговування, у побудові високотехнологічного інформаційного університетського ландшафту як оригінального середовища отриманих знань [3].

Аналіз сучасних бібліотечних практик свідчать про великий арсенал як традиційних, так і нових форм роботи. Нині основою інноваційних підходів у діяльності стали інформаційні технології та комп'ютерне забезпечення, прогресивні пошукові системи. Передусім йдеться про автоматизацію бібліотечних процесів, створення сучасних ресурсів для науки і навчання, адміністрування веб-сайта, науково-аналітичну роботу, формування та систематизацію фондів, їх оцифрування, промоційну інтеграцію бібліотеки в соціальні мережі, створення електронних колекцій, наукометричний аналіз та ін.

У той же час серед фундаментальних класичних завдань бібліотеки було і залишається формування фондів, тобто поповнення і оновлення їх науковими, навчальними виданнями та ресурсами. Сьогодні у більшості університетських бібліотек за різними джерелами надходжень акумулю-

ється у книгосховищах та читальних залах у середньому близько 20 тис. нових книг щороку. Наприклад, у науковій бібліотеці НЮУ ім. Ярослава Мудрого у 2014/2015 навч. р. із 19 тис. видань, що надійшли, закуплено лише 3,7 тис. на загальну суму майже 400 тис. грн., решта новоотриманих видань – це дари, книгообмін з університетськими установами (8 тис.), приднання книжкових фондів бібліотеки Київського інституту управління та права (що увійшов у структуру університету (6 тис.), а також надходження авторефератів і дисертацій (1 тис.). Велику частину (майже 42%) нових надходжень до бібліотеки складають книги та наукові збірники, подаровані авторами, вченими університету, а також іншими навчальними закладами, організаціями. Почесне місце відведено фондовим колекціям і особистим бібліотекам, переданим університету академіком права В. В. Сташисом (6230 прим.) та ректором університету В. Я. Тацієм (2850 прим.). Дуже добре, що їх приклад наслідується. Так, останнім часом спостерігається зацікавленість та активність проректорів, окремих професорів університету, викладачів щодо поповнення книжкового фонду. На жаль, із загальної кількості новоотриманих видань профільні журнали складають лише 13%. Для прикладу, у більшості університетів Німеччини щороку передплачуються 5–10 тис. найменувань періодичних видань. До речі, нині перевага надається електронній періодиці (для віртуальних журнальних бібліотек). У зв'язку із високими цінами на журнали та БД вкрай важливими стають об'єднані бібліотечні системи, що працюють на корпоративних засадах та за єдиним читацьким квитком з обслуговування. Це дозволяє науковцям і студентам використовувати профільні фонди, ресурси Scopus, Web of Science та інші електронні системи бібліотечних учасниць інноваційного проекту «Єдина картка читача» (вузівські бібліотеки Харкова).

Спрямування діяльності університетських бібліотек на консолідованість і співпрацю забезпечує створення гармонійного інформаційно-комунікаційного простору для взаємодії, організації доступу студентства і науковців до книжкових фондів та різноманітних електронних ресурсів релевантної тематики на регіональному і місцевому рівні, тобто збільшується вірогідність отримання необхідної інформації. У той же час, виходячи із сучасних завдань якісного використання ресурсних можливостей забезпечення потреб вузівської науки і освіти, саме бібліотека є організатором доступу, створення комфортного безкоштовного простору для спільної роботи студентів, викладачів, фахівців бібліотечної справи, у т. ч. у відкритих фондово-ресурсних зонах. Зокрема, у новому бібліотечному комплексі НЮУ ім. Ярослава Мудрого, який швидко будується і поступово по-поверхово буде здаватися в експлуатацію, передбачені спеціальні кабінети для роботи студентів і науковців групами за напрямом тем досліджень і освітніх завдань.

Разом із тим якість інформаційно-бібліотечного обслуговування і кінцевий результат залежать не тільки від уміння та ефективності використання фондових колекцій, ресурсів, а також від розвиненої служби бібліо-

графічно-консультативного сервісу, вмілого подання змісту інформаційного порталу, доведення континуального представлення інформації до високого рівня порядку, менеджерських здібностей фахівців [3]. Крім того, вдосконалення бібліотечних технологій обробки і систематизації інфо потоків, адаптація їх до потреб читачів, розробка і використання інформаційних дайджестів, тематичних бібліографічних покажчиків, компендіумів, прес-кліпінгів тощо – це крок до комплексного підходу у реалізації програмних завдань ефективної передачі сукупних знань та всебічного інформування. Завдяки цьому бібліотека стає фаховим розробником і видавцем власної електронної продукції, підсилюються її можливості у застосуванні унікальних креативно-творчих здібностей і знань у роботі, що у свою чергу, сприяє встановленню партнерства бібліотекаря, викладача та користувача в академічному науково-освітньому середовищі для вирішення спільних завдань вищої школи.

Окремо слід зупинитися на ролі бібліотеки у збільшенні електронних колекцій та формуванні гібридних бібліотек, оцифровці раритетних видань. У цих питаннях вже існує багато практик із збереження історико-правових, культурних пам'яток та віртуального їх представлення всім зацікавленим. Наприклад, можна говорити про ефективність використання електронних архівів, серед яких eLEGALIUM – колекція рідкісних видань НЮУ ім. Ярослава Мудрого, присвячена представникам харківської правової школи; eScriptorium – оцифровані рідкісні видання та рукописи для науки і освіти ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна; повнотекстова бібліотека старовинних видань НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова та ін. Хоча є над чим працювати. На жаль, час читання матеріалу у цифрових форматах обмежено наявністю технічних засобів, спеціальних пристроїв (рідерів, планшетів, смартфонів, персональних комп'ютерних машин, ноутбуків). Тому слід пам'ятати, що поки що цифрові колекції мають співіснувати з традиційними, саме цього, на нашу думку, чекає від нас читач. Зручність, комфортність, право вибору користувачем засобів інформації, континуальна відповідність сформованих ресурсів науково-освітнім запитам стають основою сучасної бібліотечної практики. Так, 41,2% відвідувачів сайту наукової бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого головним джерелом отримання інформації назвали бібліотеку, 72% бажають працювати з цифровим контентом, у т. ч. дистанційно. В аспекті популяризації цифрової інформації, збільшення самопублікацій як сучасної тенденції on-line оприлюднення наукових здобутків учених у репозитаріях, ролі електронних видань та законного доступу до них, копіювання контенту, міграції файлів завжди постає проблема медійної та інформаційної грамотності, дотримання авторських прав як бібліотечним персоналом, так і користувачами ресурсів. Інгрід Перент запропонувала бібліотекарям у роботі з електронним контентом використовувати девіз захисників навколишнього середовища «Думати та діяти і глобально, і локально», а також рекомендувала міжнародним організаціям, які опікуються питаннями інтелектуальної власності, якнайшвидше розробити і впровадити гнучку систему винятків

та обмежень в авторському праві для бібліотек і архівів, тобто необхідно оновити нормативно-правову систему авторського права [1].

Висновки. Зазначимо, що в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства трансформуються функції вузівських бібліотек, розширюється прикладний аспект їх діяльності в напрямі модернізації. Бібліотеки університетів стають кураторами та менеджерами цифрових колекцій наукових і навчальних видань, вирішують проблеми авторського права, постійно комунікуючи з видавцем, запроваджуючи елементи менторства, надають інформаційні послуги вченим, навчають молодих науковців оформляти та робити бібліографічний опис результатів наукових досліджень і самоархівування власних праць для репозитарію, професійно консультують щодо можливостей та доступів до провідних спеціалізованих порталів, систем наукометричних баз даних, а також інтеграції внутрішньовузівських періодичних видань у національні та світові наукометричні системи оцінювання публікаційної активності тощо. Отже, вузівські бібліотеки, виконуючи функцію підтримки знань, науки, освіти та сприяючи розвитку суспільства, мають дотримуватися загальних тенденцій у діяльності:

- інклюзивності (демократизації доступу до інформації);
- змінюваності, тобто бібліотеки стають центрами для саморозвитку, освіти і читання, місцем для об'єднання науково-освітнього та культурного;
- інноваційності (використання діалогу, креативного підходу, реалізація очікувань наших користувачів);
- злиття ресурсів та ініціатив в інформаційній професійній сфері тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пэрент И. Библиотеки – движущая сила перемен: – Вдохновляя, удивляя, предоставляя новые возможности [Электронный ресурс] : приветствие Президента ИФЛА [к открытию 78-й ежегод. Генер. конф. и Генер. ассамблеи ИФЛА], 12 авг. 2012 г. / Ингрид Пэрент // IFLA Express. – Режим доступа: <http://conference.ifla.org/drupal/past-express/2012/5248.htm> (дата звернення: 20.07.2015).
2. Маніфест Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки в умовах кризи» [Електронний ресурс] : прийнятий Президією УБА від 7 лип. 2015 р. – Режим доступа: http://ula.org.ua/images/documents/3133/manifest_last.pdf (дата звернення: 20.07.2015).
3. Пасмор Н. П. Когнітивізація у бібліотечних процесах інформаційного забезпечення освітньо-наукових потреб [Електронний ресурс] / Н. П. Пасмор, Н. М. Журавель, І. П. Зарвирог // Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі : матеріали наук.-практ. конф., 17 квіт. 2015 р. / Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі, Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2015. – Режим доступа: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7635> (дата звернення: 20.07.2015).
4. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63. – Ст. 1728.

РЕПОЗИТАРІЙ ЯК ВПЛИВОВИЙ ФАКТОР РЕЙТИНГУ УНІВЕРСИТЕТУ

О.О. Побережна, А.О. Ілляшенко
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
Науково-технічна бібліотека

Проаналізовано роботу співробітників відділу електронних ресурсів з колективом університету над проектом «інституційний репозитарій НТУ «ХПІ» та показано результати плідної роботи поповнення та просування електронних ресурсів у світові рейтингові системи.

Проанализирована работа сотрудников отдела электронных ресурсов с коллективом университета над проектом «институциональный репозитарий НТУ «ХПИ» и показаны результаты плодотворной работы пополнения и продвижения электронных ресурсов в мировые рейтинговые системы.

Department staff analyzed the work of the electronic resources of the University on the project «Institutional Repository NTU «KPI» and shows the results of fruitful work updating and promotion of electronic resources in the world rating systems.

Ключові слова: світові рейтингові системи, інституційний репозитарій eNTUKhPIIR, рейтинг ВНЗ

Ключевые слова: мировые рейтинговые системы, институционный репозитарий eNTUKhPIIR, рейтинг ВУЗа

Key words: global rating system, the institutional repository eNTUKhPIIR, ranking the university

Рейтинг вищого навчального закладу формується не лише на основі кількісних та якісних характеристик його випускників та науковців, але і ступенем присутності закладу у віртуальному інформаційному середовищі. Статті 26 та 30 нової редакції закону «Про вищу освіту», який вступив в дію 6 вересня 2014 року спонукають ВНЗ активніше долучатися до руху відкритого доступу, представляти на суд світової наукової громади праці своїх учених; своєчасно та оперативно висвітлювати події життя закладу на його головних сайтах.

Рейтинги ВНЗ визначаються як за регіонами, так і за країнами. Основні світові рейтингові системи: Ranking Web of World's Universities, 4 International Colleges and Universities, QS World University Rankings, Academic Ranking of World Universities та ін.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») є потужним центром освіти і науки, що підтверджується першими позиціями в більшості відомих рейтингів академічних установ. Так, в рейтингу Вебометрикс на серпень 2015 року університет посідає другий рядок серед ВНЗ України, який відображає інтегрованість

українських вишів в англо-саксонську систему рейтингів, де основну роль відіграє рівень цитування наукових робіт його вчених, міжнародне визнання, число іноземних студентів і впровадження розробок у виробництво; в Top-200 він четвертий; в Scopus – на дев'ятому місці.

Висока оцінка впливу та представлення університету в середовищі Інтернет була зумовлена копіткою тривалою роботою всього колективу: керівництва університету, факультетів, кафедр, підрозділів; учених, викладачів, аспірантів, студентів та співробітників.

Інституційний репозитарій НТУ «ХПІ» eNTUKhPIIR, який за наказом ректора розпочав роботу у лютому 2013 року, підтримує політику руху відкритого доступу.

Комплексна програма для роботи за новим проектом передбачала:

- розробку нормативної документації та розгляд вченою радою;
- навчання співробітників бібліотеки роботі у середовищі DSpace;
- інформування деканів, їх заступників, завідувачів кафедр та референтів про порядок подання публікацій до репозитарію;
- проведення серії практичних семінарів та надання індивідуальних консультацій (реєстрація, самоархівування, пошук у репозитарії) для науковців та референтів кафедр;
- аналіз наповнення репозитарію різними структурними підрозділами університету;
- аналіз використання репозитарію світовими рейтинговими системами;
- щомісячний/щоквартальний аналіз ТОП-10, ТОП-20 використання ресурсів у репозитарії;
- щоквартальне інформування про динаміку наповнення та інтенсивність використання ресурсів;
- залучення до співпраці пасивних структурних підрозділів.

Було розроблено нормативні документи, що регламентують роботу з інституційним репозитарієм:

1. Наказ «Про формування колекції друкованих і електронних видань»;
2. Положення про репозитарій «Електронний архів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;
3. Авторський договір – приєднання про передачу невиключних прав на використання твору;
4. Інструкція з реєстрації користувача (автора) в електронному архіві Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (eNTUKhPIIR);
5. Інструкція із самоархівування наукових робіт у репозитарії eNTUKhPIIR;
6. Інструкція з пошуку авторських робіт у репозитарії eNTUKhPIIR.

Завдяки плідній спільній роботі і обміркованому підходу до організації взаємодії усього колективу проект почав стрімко розвиватися. У грудні 2014 року міжнародний центр ISSN (Франція) присвоїв «репозитарію

НТУ «ХП» online ISSN 2409-5982. Результати такої роботи відображаються в статистиці наповнення та звернення до репозитарію: протягом 2014 року внесено 7000 записів, кількість звернень – понад 6 млн. На початок навчального 2015 року інституційний репозитарій включає понад 15 000 записів, кількість звернень – майже 12 млн.

У серпні 2014 року репозитарій посідав 21 місце, у лютому 2015 року – 14-е місце, у серпні 2015 року – 10-е місце. Це свідчить про якість наукових публікацій, враховуючи те, що в сегменті відкритих ресурсів ми працюємо менше 3 років. Рейтинг ВНЗ – це той рівень, який допоможе нам бути конкурентоспроможними на ринку освіти і, як результат, повернути більше абітурієнтів та науковців до співпраці.

УДК 023.5:005.963

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДОГО БІБЛІОТЕКАРЯ ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Н.П. Поляк

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Обґрунтовано важливість підвищення професійної компетенції (ППК) молодих бібліотекарів, перераховано професійні вимоги до молодих фахівців. Висвітлено досвід роботи НБ ХНМУ з підвищення кваліфікації та поглиблення фахових знань.

Обоснована важність підвищення професійної компетенції молодих бібліотекарів, перераховано професійні вимоги до молодих фахівців. Освітлено досвід роботи НБ ХНМУ з підвищення кваліфікації та поглиблення фахових знань.

Substantiates the importance of enhancing the professional competence of young librarians, transferred professional requirements for young professionals. Illuminated experience NB HNMU to improve the skills and deepening expertise.

Ключові слова: система підвищення кваліфікації, безперервна освіта, самоосвіта, бібліотечна професія, кадрова політика, молоді кадри, бібліотека ВНЗ.

Ключевые слова: система повышения квалификации, непрерывное образование, самообразование, библиотечная профессия, кадровая политика, молодые кадры, библиотека ВУЗа.

Key words: system training, continuing education, self-education, the library profession, personnel, young professionals, university library.

Розвиток персоналу є найважливішою умовою успішного функціонування будь-якого закладу. Це особливо актуально в умовах інноваційного розвитку бібліотеки. Підвищення професійного рівня персоналу забезпе-

чує ефективність виконання працівниками своїх обов'язків, розширення меж їх компетенції, можливість оволодіння новими функціональними обов'язками.

Змінюються вимоги до професійної компетенції бібліотечних працівників, оскільки престиж бібліотечної професії в певній мірі залежить від їхнього фахового рівня. Постійно зростають професійні вимоги до молодих спеціалістів в сфері бібліотечної справи, адже на відміну від інших спеціальностей, бібліотечна професія потребує не тільки професійних бібліотечних знань, а й знань з широкого кола наук.

Професійна кваліфікація потребує глибоких теоретичних знань суспільних, загальногалузевих, спеціальних бібліотечних дисциплін, а також постійне закріплення теорії практичними навичками, які можуть бути отримані тільки в процесі трудової діяльності. Сучасні спеціалісти бібліотек мають оволодіти комплексом знань, які дозволять адаптуватися в інформаційному суспільстві.

Сучасний бібліотечний фахівець покликаний бути не тільки носієм високої загальної і професійної культури, але, водночас, готовим опанувати прогресивні бібліотечні технології, повинен бути готовим до змін, які відбуваються в інформаційному суспільстві, оперативно реагувати на вимоги часу, щоб не втрачати провідну роль у наданні інформації та послуг.

Тож, на сучасному етапі спостерігаються суттєві зміни, щодо функціональної спеціалізації молодих спеціалістів. Все більшого значення набуває сьогодні багатофункціональність, адже бібліотечний працівник – це й «інформаційний працівник», «бібліоменеджер», «інформаційний менеджер», «менеджер інформаційної діяльності», навігатор, аналітик, посередник, аналізатор операцій, спеціаліст з електронної обробки інформаційних носіїв, збереження і передачі документів та інформації, технолог автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, а крім цього педагог, культуролог, PR менеджер, літератор, дизайнер, бібліотерапевт.

Дуже важливим для молодого фахівця є високий рівень професійності. Сьогодні це можливо лише завдяки безперервній бібліотечно-інформаційній освіті, постійному підвищенню своєї кваліфікації. Тому молодий спеціаліст, який нещодавно закінчив вищий навчальний заклад, ні в якому разі не повинен зупинятися на досягнутому, він має бути активним і надалі, досягати вищих планок своєї професії, займатися самоосвітою, бути інформованим про всі новинки бібліотечного життя. Саме система постійної, безперервної освіти дає можливість працювати над саморозвитком, інакше молодий спеціаліст буде втрачати природну гнучкість, здібності залишатимуться нерозвинутими, зникатиме прагнення досягати нових висот.

Підвищення кваліфікації забезпечує поповнення теоретичних і практичних знань у відповідності з новими вимогами до рівня професійної кваліфікації і необхідністю вирішення нових виробничих завдань.

У кожній бібліотеці має бути цільова програма постійного навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації, поповнення професійних знань

працівників з сучасних інформаційних технологій і автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, взагалі з питань забезпечення пріоритетних напрямів інформаційної, культурно-просвітницької та виховної діяльності.

Для молодих спеціалістів особливо значущими стають наступні рівні системи професійної кваліфікації: адаптаційний (для бібліотечних працівників, які щойно розпочали свій трудовий шлях в бібліотечній сфері), початкової професійної роботи, професійний розвиток фахівців, актуалізація знань.

Варто також зазначити напрямки організації безперервної бібліотечної освіти, що є пріоритетними для підвищення кваліфікації молодих спеціалістів:

- організація навчання молодих кадрів професійним знанням і навичкам, якостям лідера, розвитку інтелектуальних і професійних здібностей;
- навчання молодих фахівців навичкам інноваційної творчості в бібліотечній діяльності і надання консультативної допомоги в освоєнні методів керування процесом змін у бібліотеках;
- оперативна трансляція найбільш цікавого і значного в середовищі професійної діяльності за допомогою реалізації принципово нових інтерактивних форм навчання;
- пробудження здатності самостійно спостерігати, аналізувати, знаходити оптимальні рішення в різних ситуаціях.

Знайомство з бібліотекою, її історією становлення та розвитку, вивчення нового матеріалу, нормативної документації, оволодіння необхідними прийомами і навичками, участь у підготовці оглядів спеціальних періодичних видань, нової літератури, що проводяться в межах відділу або бібліотеки, в науково-практичних конференціях, семінарах, практикумах, тренінгах – все це гарний початок, що визначить розвиток бібліотекаря на багато років вперед.

Існує ціла низка форм ППК бібліотечних фахівців:

- підвищення кваліфікації поза межами області – навчання на курсах, семінарах, що проводить Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв України, тренери та представники громадських організацій (наприклад, УБА);
- курси, що проходять на базі установи чи бібліотеки обласного рівня;
- семінари, семінари-практикуми, семінари-тренінги, проблемні семінари, семінари-колоквиуми, вільні дискусії;
- творчі лабораторії, майстерні, лабораторії передового досвіду, майстер-класи, «круглі столи»;
- Дні фахівця, дні творчої ініціативи, творчі відрядження, наочні досьє, години професійних таємниць, години взаємних порад, методичні бібліо-години, професійні консультування;
- методики ігрового моделювання або методи активного навчання: ділова гра, аналітична гра, рольова гра, ситуаційна гра;

- школи професійної майстерності, стажування молодих фахівців, школи керівників, професійні діалоги;
- самоосвіта: знайомство з фаховими виданнями, дні перегляду нових надходжень тощо.

Впровадження змін потребує широкого залучення кваліфікованих фахівців. Разом з тим, не варто нехтувати потенціалом внутрішнього бібліотечного навчання.

Наукова бібліотека Харківського медичного університету використовує різноманітні форми ППК бібліотечних фахівців. Це й традиційні, випробувані часом форми, і нові, сучасні, інтерактивні.

Найпоширенішою традиційною формою ППК, що дозволяє різнобічно і планомірно висвітлювати питання теорії і практики бібліотечної діяльності, залишаються семінари, науково-практичні конференції тощо.

Співробітники НБ ХНМУ беруть активну участь у семінарах, регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях; нарадах бібліотек, де розглядаються питання діяльності бібліотек ВНЗ у світлі модернізації вищої освіти, інформатизації суспільства.

На загальних зборах колективу бібліотеки співробітники виступають з повідомленнями про участь у різноманітних заходах. Співробітники, які відвідали семінари, науково-практичні конференції, майстер-класи готують виступи для своїх колег, в яких в стислій формі передають інформацію та знання, одержані на заходах. Також на загальних зборах колективу в рамках ППК проводяться огляди літератури.

В рамках підвищення кваліфікації організуються тематичні школи, де розглядаються різноманітні питання, наприклад, редагування традиційних каталогів та їх «консервування», продовження освоєння технологій ІРБІС, аналіз помилок, розробка алгоритмів технологічних процесів тощо.

На загальних зборах колективу в рамках заходів з ППК молоді співробітники виступили з доповідями щодо аналізу друкованих робіт співробітників НБ за період 2000-2014 років за напрямками діяльності бібліотеки. Цей захід сприяв більш глибокому ознайомленню молодих співробітників з науково-методичною діяльністю бібліотеки, а також обміном досвідом.

Для співробітників бібліотеки проводяться майстер-класи. Так, було проведено майстер-класи для співробітників щодо підготовки автоматизованої книговидачі, майстер-класи і ознайомчі уроки з роботи в АРМ «Книгозапечеченність».

Для співробітників, що беруть участь у створенні електронного каталогу (ЕК), було організовано «Школу каталогізатора НБ ХНМУ». Розглядалися питання щодо загальних вимог до складання бібліографічного запису у відповідності до діючих стандартів і з метою запобігання помилок у роботі з модулем Каталогізатор АБІС ІРБІС. Доповіді готували співробітники відповідних відділів бібліотеки, як головні фахівці, так і молоді співробітники, що працюють з ЕК.

Планується продовження занять у форматі «Школа професійної майстерності», де мають розглядатися питання щодо роботи з різноманітними ресурсами та сервісами, які потребують більш пильної уваги (реєстрація/перереєстрація користувачів, робота з модулем «Книгозабезпеченість» тощо).

В 2014 році для забезпечення подальшого підвищення професійної кваліфікації співробітників було укладено «Договір про спільну освітню діяльність» між Харківським національним медичним університетом та Харківською державною академією культури (ХДАК). Таким чином четверо співробітників НБ ХНМУ пройшли стажування на кафедрах ХДАК. Для кожного було складено індивідуальний план стажування відповідно до напрямку їх професійної діяльності. Стажування передбачає також відвідання різноманітних семінарів, науково-практичних конференцій та майстер-класів. Під час проходження стажування співробітники бібліотеки й самі провели майстер-клас з інформаційного менеджменту «Сучасна бібліотека – науковий, навчальний, інформаційний та культурно-просвітницький підрозділ університету» для студентів 5 курсу на прикладі роботи НБ ХНМУ. Майстер-клас отримав позитивні відгуки у студентів, що виявилось в бажанні дізнатися більше про роботу бібліотеки, або навіть стати частиною нашого колективу. Планується подальша співпраця з ХДАК і активне залучення до стажування молодих співробітників бібліотеки.

Цікавою та захопливою стала для співробітників ХНМУ участь у Навчально-інноваційному проєкті з бібліотечної журналістики «Школа бібліотечного журналіста», створеному на базі Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка (ХДНБ) за грантової підтримки програми «Бібліоміст» IREX/Україна, інформаційного партнерства НВП «Ідея» та журналу «Бібліотечний форум України». Мета Школи – сприяння професійному розвитку бібліотекарів і створення позитивного іміджу бібліотек як безкоштовних загальнодоступних центрів доступу до інформації через ЗМІ різного рівня, бібліотечні ЗМІ (електронні та друковані) та через сайти і сервіси Web 2.0, 3.0. Головними завданнями навчання стали засвоєння учасниками методів, прийомів, засобів журналістської діяльності та отримання практичних навичок. Особлива увага приділяється специфіці жанрам журналістики в електронному середовищі, використанню інтернет-сервісів та каналам для формування власних бібліотечних ЗМІ. Співробітники НБ ХНМУ, які стали учасниками школи, отримали сертифікати та методичні матеріали з прослуханих курсів. Навчання у «Школі бібліотечного журналіста» сприяло не лише підвищенню професійної компетентності, а й розкриттю творчих здібностей співробітників, реалізації їх креативних ідей. Результатом втілення цих ідей стало створення електронного бюлетеня «Бібліотерапевт». У кожному новому випуску висвітлюються різні події з життя бібліотеки, окремі напрямки її діяльності, розкриваються скарби книжкового фонду. Передбачені також анонси заходів, знайомство з новими виданнями, публікації творчих робіт студентів, викладачів вишу та інша цікава інформація. Співробітники НБ ХНМУ, учасники Третьої

школи стали авторами рубрики «Аскорбінка для душі», яка також увійшла до випусків «Бібліотерапевта». Планується й надалі залучати співробітників бібліотеки до навчання у Школі, особливо молодих спеціалістів.

До всіх вищезазначених форм з ППК активно залучаються молоді співробітники, що сприяє опануванню нових навичок, знань та умінь.

На жаль, існуюча сьогодні в Україні система розвитку бібліотечного персоналу, особливо бібліотек ВНЗ, має ряд недоліків:

- брак цілеспрямованої державної стратегії та політики у сфері професійної підготовки кадрів;
- незабезпеченість бібліотек методичними матеріалами щодо організації процесу навчання кадрів;
- відсутність єдиної системи професійних кваліфікаційних вимог та стандартів з професійної підготовки;
- економічна неспроможність бібліотек забезпечувати підвищення кваліфікації працівників відповідно до сучасних вимог;
- відсутність системи стимулювання кар'єрного зростання.

Проблеми ППК молодих фахівців бібліотечної справи є досить актуальними. Організація системи ППК має відзначатись постійним пошуком і впровадженням інновацій зумовлених вимогами часу і перспективами розвитку інформаційних технологій, а також підтримуватись і координуватись на державному рівні. Необхідно сформувати систему безперервної бібліотечної освіти, яка характеризувалась би якісними результатами.

Таким чином, ефективне функціонування системи підвищення кваліфікації бібліотечної галузі забезпечує: конкурентоспроможність бібліотеки, поліпшення показників її виробничої діяльності, високий професійно-кваліфікаційний рівень працівників. В свою чергу, ППК молодих спеціалістів бібліотечної справи, створення сприятливих умов для їх безперервної освіти стають запорукою успішного функціонування бібліотек, в яких працюють високопрофесійні, високоосвічені кадри, що продукують масив оригінальних ідей, додають сучасні динамічні форми, як необхідність успішного функціонування прогресивної бібліотеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шалиганова А. Молодий працівник наукових бібліотек України (за матеріалами всеукраїнського дослідження) / А. Шалиганова // Бібліотечний форум. – 2010. – № 2. – С. 6–12.
2. Пяткова И. Актуальные проблемы повышения квалификации сотрудников вузовских библиотек в условиях внедрения инновационных технологий / И. Пяткова // Бібліотечний форум. – 2009. – № 3. – С. 36–40.
3. Кунанець Н. Е. Безперервна освіта – запорука фаховості / Н. Е. Кунанець // Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти. – 2009. – С. 81–86.
4. Макеєва І. Форми і методи професійного навчання співробітників бібліотек вищих навчальних закладів / І. Макеєва // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 4. – С. 37–43.

5. Макеєва І. Організація системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів України: історія та сучасний стан / І. Макеєва // Вісник книжкової палати. – 2012. – № 6. – С. 12–16.
6. Дорофеева О. Как воспитать «специалиста будущего» / О. Дорофеева // Библиотека. – 2009. – № 7. – С. 50–53.
7. Доронина И.Н. Формирование информационной культуры профессионала библиотечно-информационной деятельности / И. Н. Доронина // Научные и технические библиотеки. – 2009. – № 9. – С. 73–79.
8. Інноваційні форми підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу: методичні рекомендації, поради / Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва; уклад. : І. М. Хмара, І. М. Палаташ. – Ужгород, 2013. – 32 с. – (Фаховий блокнот; Вип. 4).

УДК 025.5:004:37

ANIMOTO – ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ СТВОРЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРОДУКТІВ

А.В. Ржеуський, Н.Е. Кунанець
Національний університет «Львівська політехніка»
Науково-технічна бібліотека

Розглянуто технологічні можливості Web-сервісу Animoto для створення бібліотечних мультимедійних продуктів.

Рассмотрены технологические возможности Web-сервиса Animoto для создания библиотечных мультимедийных продуктов.

The technological capabilities of Web-service Animoto for creating library multimedia products are considered.

Ключові слова: бібліотека, мультимедійний продукт, Web-сервіс, Animoto.

Ключевые слова: библиотека, мультимедийный продукт, Web-сервис, Animoto.

Key words: library, multimedia product, Web-service, Animoto.

Бібліотечні заклади здатні створювати мультимедійну продукцію на професійному рівні за мінімальних зусиль, застосовуючи інноваційні on-line засоби. Одним з таких засобів є Animoto.

Мета публікації. Проаналізувати Web-сервіс Animoto як інноваційний інструмент для створення мультимедійних продуктів бібліотечними фахівцями.

Дотичні проблеми розглядалися у публікації Т. Якушко, Т. Ярошенко [1], в якій проаналізовано особливості застосування широкого кола on-line засобів та платформ, якими могли б послуговуватись бібліотечні фахівці у своїй роботі. Проте, поза увагою дослідниць лишився сервіс під назвою Animoto.

Animoto – Web-сервіс для створення високоякісних відеосюжетів та презентацій. Сервіс платний, проте надається тестова версія, розрахована на 14 днів.

Робота зі створення мультимедійних продуктів у Web-сервісі Animoto складається з наступних кроків:

Крок перший. Реєстрація та обрання шаблону, який можна легко змінити у процесі роботи над проектом. Користувачу пропонується широкий спектр динамічних шаблонів для створення проекту.

Крок другий. Процеси безпосереднього створення проекту (рис. 1).

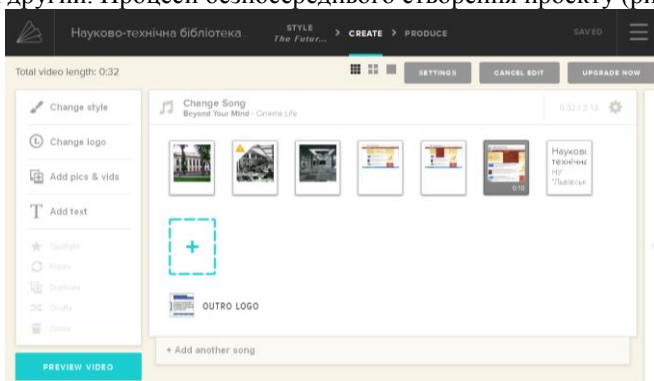

Рис. 1. Робоча область Web-сервісу Animoto

Web-сервіс опрацьовує файли будь-якого типу та формату: фото, аудіо та відео. Технологія застосування Web-сервісу Animoto передбачає завантаження матеріалів:

- з Web-платформ інтегрованих з Animoto (рис. 2);

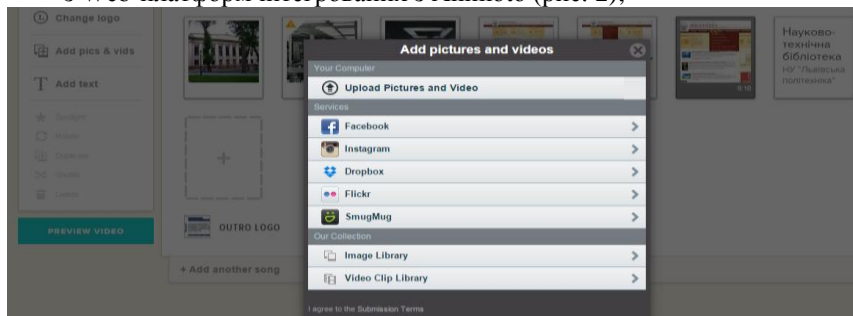

Рис. 2. Меню Web-платформ для завантаження матеріалів в середовище Animoto

- з робочого комп'ютера;
  - з фото-, аудіо- та відеобібліотек, запропонованих Web-сервісом Animoto.
- Наведений реєстр Web-платформ засвідчує інтеграцію Animoto з хмарним сховищем Dropbox.

Web-сервіс пропонує помістити анімаційний логотип у відеосюжет та встановити параметри його прояву, а також застосування функцію попе-

реднього перегляду проекту у робочій області, перед запам'ятовуванням остаточної версії мультимедійного продукту.

Крок третій – передбачає формування назви проекту, метаданих та виставлення параметрів якісного відтворення (рис. 3).

Produce video

TITLE
Науково-технічна бібліотека Львівської політехніки

DATE

PRODUCER NAME

DESCRIPTION optional
одна з найбільших книгозбірень вищих навчальних закладів України. Бібліотека є структурним підрозділом університету I.

COVER IMAGE

VIDEO QUALITY
 360p
 480p
 720p
 1080p export only

FINISH **CONTINUE EDITING**

Рис. 3. Третій етап роботи над створенням мультимедійного продукту у Web-сервісі Animoto

Web-сервіс відзначається багатоваріантністю поширення інформації про створений мультимедійний продукт (рис. 4):

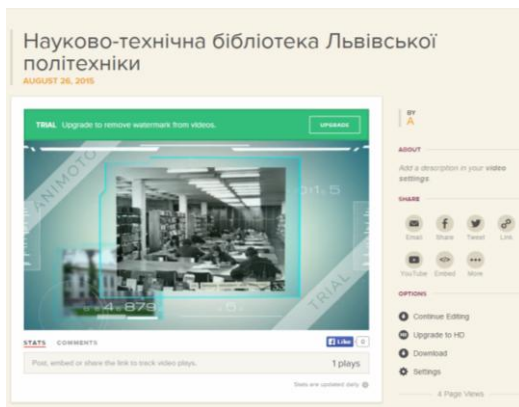

Рис. 4. Інтерфейс мультимедійного продукту, створеного у Web-сервісі Animoto

а) надсиланням реципієнту по електронній пошті повідомлення із запрошенням переглянути проект. Кожний перегляд мультимедіа фіксується сповіщенням автора по електронній пошті;

б) експорт мультимедійного продукту у Web-сервіси:

- відеохостинги: You Tube, Vimeo, Wistia, vzaar;
- соціальні платформи: Facebook, Twitter, LinkedIn, Tumblr, Blogger, WordPress;
- фотохостинги: SmugMug, Pinterest.

Web-сервіс надає можливість отримати статистичні відомості щодо кількості переглядів мультимедійного продукту та отриманих коментарів до проекту.

Готовий мультимедійний продукт можна завантажити з Web-сервісу на робочий комп'ютер у вигляді відеофайлу у форматі MP4.

Висновки. Процес роботи над мультимедійним продуктом засвідчив, що Web-сервіс Animate є тим засобом, що надасть можливість бібліотечним фахівцям створювати високоякісний інформаційний ресурс.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Якушко Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів : нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посіб. для тренерів за прогр. підвищ. кваліфікації / Укр. бібл. асоц., Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв, Центр безперервн. інформ.-бібл. освіти, Головний тренінгов. центр для бібліотекарів ; Т. Якушко, Т. Ярошенко.– К. : Самміт-книга, 2012. – 88 с.

УДК[021.7:004.774.6]-047.36

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ МОНІТОРИНГУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕБ-САЙТІВ БІБЛІОТЕК

С.С. Ростовцев

Харківська державна академія культури

Зазначено мету проведення аналізу веб-сайтів бібліотек. Перераховані основні показники, на які потрібно звернути увагу під час моніторингу сайтів.

Указано цель проведения анализа веб-сайтов библиотек. Перечислены основные показатели, на которые необходимо обратить внимание во время мониторинга сайтов.

The purpose of the analysis is defined. The list of main indicators is given, which should be taken into consideration during the site monitoring.

Ключові слова: сайт бібліотеки, веб-аналітика, показники діяльності.

Ключевые слова: сайт библиотеки, веб-аналитика, показатели деятельности.

Key words: library site, web analytics, indicators.

Запорукою постійного вдосконалення бібліотечного веб-сайту і підвищення рівня задоволеності он-лайн-користувачів інформаційними продуктами та послугами є моніторинг основних показників діяльності бібліотеки в інтернет-середовищі.

Об'єктом моніторингу мають виступати показники функціонування як власного сайту, так і сайтів конкурентів – інших бібліотек або комерційних установ, що пропонують аналогічний асортимент інформаційних продуктів та послуг. Метою такого аналізу є порівняння основних показ-

ників з результатами діяльності конкурентів, виявлення недоліків і помилок, планування подальших заходів з їх усунення, перейняття найкращого досвіду і, як результат, визначення наступних кроків з розвитку та удосконалення функціонування сайту бібліотеки.

Збір даних, що характеризують ефективність роботи власного сайту забезпечується завдяки таким засобам веб-аналітики як Google Analytics, Яндекс.Метрика та лічильники. Встановлення даних інструментів передбачає наявність доступу до вихідного програмного коду сайту з метою розміщення коду-відстеження інструментів аналітики. В результаті є можливість встановлення власних налаштувань за різними звітними показниками функціонування сайту.

До ключових метрик, які необхідно відстежувати працівникам бібліотеки, слід віднести наступні:

- 1) візити (сесії), завдяки яким відзначається той факт, що користувач зайшов на сайт і провів там певний проміжок часу;
- 2) відвідувачі – кількість користувачів, які відвідали сайт;
- 3) час на сторінці – час, який користувач проводить на окремій сторінці сайту;
- 4) глибина переглядів – середня кількість сторінок, переглянутих користувачами;
- 5) показник відмов – відсоток сесій на сайті з переглядом лише однієї сторінки;
- 6) показник виходів – кількість відвідувачів, що залишають сайт з певної сторінки;
- 7) коефіцієнт конверсій – співвідношення кількості корисних дій до кількості відвідувачів. Для сайтів бібліотек такими корисними діями можуть бути: завантаження будь-яких документів, перегляд відео, написання коментарів, взаємодія з віртуальною довідкою тощо;
- 8) джерела трафіку – маршрут відвідувань користувачами сайту бібліотеки за певними ключовими запитамі;

9) мобільний трафік – кількість користувачів, що відвідують сайт бібліотеки з мобільних пристроїв. Для одержання більш коректних результатів рекомендується використовувати декілька сервісів аналітики одночасно.

Застосування сторонніх інструментів моніторингу дозволяє отримати низку інших показників про ефективність функціонування веб-сайту бібліотеки без спеціального доступу до нього, що дає можливість досліджувати не лише власний ресурс, а й сайти установ-конкурентів, порівнюючи дані про них між собою.

До найвизначальніших показників, які необхідно відстежувати в процесі моніторингу, належать наступні:

- 1) індексація сторінок – кількість проіндексованих сторінок в пошукових системах Яндекс та Google. Важливо встановити, чи можливо знайти сайт бібліотеки через популярні пошукові інструменти; чи немає дубльованих сторінок;

2) показники цитування – тематичний індекс цитування (ТІЦ) від Яндексу та PageRank (PR) від Google. За умов розвитку веб-ресурсу показники індексів мають збільшуватись;

3) аналіз рейтингу сторінок в пошукових системах – дозволяє визначити, по-перше, позиції, які займає власний сайт бібліотеки, по-друге, конкурентів, які знаходяться на перших місцях у пошуковій видачі і можуть слугувати орієнтирами в подальшому просуванні бібліотечного сайту;

4) аналіз внутрішніх та зовнішніх посилань має бути спрямований на частоту та якість посилань на сайті бібліотеки, змістовність анкорних текстів, динаміку та джерела зовнішніх посилань;

5) аналіз тегу Title та метатегів Description і Keywords дозволяє дослідити їх наявність та відповідність пошуковим запитам;

6) аналіз структурування тексту має на меті встановлення якості розбивки сторінок на розділи, використання заголовків h1, h2 та ін.;

7) технічний моніторинг спрямований на визначення ступеню використання та якості налаштування файлів robots.txt та htaccess;

8) валідність html-коду. За наявності великої кількості помилок можливе зниження швидкості завантаження, спотворення відображення сторінок у браузері тощо. Для отримання вищезазначених даних та низки інших достатньо використовувати сторонні, переважно безкоштовні онлайн-ресурси з комплексного дослідження сайтів, такі як: SimilarWeb, ahrefs, Prodivigator, Google Developers tools та ін.

Останній етап передбачає візуальне та змістове дослідження сайту бібліотеки, яке здійснюється у ручному режимі і не потребує додаткових інструментів моніторингу. Аналіз дизайну сайту необхідний для визначення впливу зовнішнього вигляду бібліотечного інтернет-ресурсу на його користувачів. Дизайн сайту має бути не лише візуально привабливим, а й виконувати свою базову – комунікаційну функцію, бути зрозумілим та комфортним для користувачів, вміщувати візуальну контекстну інформацію і не заважати зручності користування. Невдалий дизайн сайту може негативно позначитися на кількості його відвідувачів.

Серед вимог до розбудови оптимальної структури сайту такі: наскрізне меню, яке знаходиться в одному місці; продуманий розподіл контенту по відповідним тематичним розділам; внутрішня перелінковка. Аналіз структури сайту має продемонструвати, що вона зручна для користувачів і добре оптимізована для просування ресурсу в пошукових системах.

Таким чином, моніторинг комплексу показників функціонування веб-сайту бібліотеки є запорукою своєчасного виявлення і усунення можливих недоліків, відстеження динаміки розвитку інтернет-ресурсу, своєчасного прийняття управлінських рішень на основі фактичних даних.

ЭЛЕКТРОННЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ КАК ИНСТРУМЕНТ ПРОДВИЖЕНИЯ БИБЛИОТЕКИ, КНИГИ И ЧТЕНИЯ

О.А. Русанова, Е.Н. Тесленко, О.В. Сохарь, Д.В. Заводнова
Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

В статье рассматриваются инструменты эффективного продвижения библиотеки в виртуальном пространстве. Внимание акцентируется на одном из новых проектов Научной библиотеки ХНМУ – издании электронного бюллетеня «Библиотерапевт», основной задачей которого является позиционирование НБ ХНМУ в студенческой аудитории с целью формирования интереса к книге и повышения культуры чтения молодежи.

У статті розглядаються інструменти ефективного просування бібліотеки у віртуальному просторі. Увага акцентується на одному з нових проєктів Наукової бібліотеки ХНМУ – виданні електронного бюлетеня «Бібліотерапевт», основним завданням якого є позиціонування НБ ХНМУ у студентській аудиторії з метою формування інтересу до книги та підвищення культури читання молоді.

This article discusses the tools of effective promotion of the library in cyberspace. Attention is focused on one of the new projects of the Scientific Library Khnmu – edition of the electronic bulletin «Bibliotherapists», whose main task is to position NB Khnmu in student audience in order to create interest in the book and increasing the reading culture of youth.

Ключевые слова: библиотека ВУЗа, пиар, имидж библиотеки, электронный бюллетень, «Библиотерапевт».

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, піар, імідж бібліотеки, електронний бюлетень, «Бібліотерапевт».

Key words: University Library, public relations, image library, electronic newsletter, «Bibliotherapevt».

В нынешних условиях библиотеки интенсивно ищут универсальные формы обслуживания читателей, пути выхода из привычных рамок и действенного внедрения в повседневную среду. Чаще не пользователь стремиться к услугам библиотеки, а библиотека идет навстречу своим читателям.

Бытует мнение, если услуги библиотеки востребованы – незачем прикладывать дополнительные усилия для повышения её имиджа. Однако, если не держать аудиторию в «подогретом состоянии», она может просто «забыть» о существовании библиотеки. Поэтому основной акцент следует делать на постоянное привлечение внимания для узнавания библиотечных продуктов и услуг.

Официальные веб-сайты, страницы в различных социальных сетях, тематические блоги библиотек и личные блоги библиотечных работников, видеоролики и видеосоюжеты, электронные журналы, газеты, бюллетени – вот та платформа и направление, на которых строится продвижение и реклама библиотек [2, 4].

Сегодня Научная библиотека Харьковского национального медицинского университета (НБ ХНМУ) использует различные возможности, чтобы заявить о себе наиболее широкой аудитории. Собственный официальный сайт позволяет привлечь пользователей к деятельности библиотеки, а группы и страницы в социальных сетях дают возможность быстро установить неформальный контакт, позволяют общаться с реальными и потенциальными читателями в привычной для них среде [1, 3].

Одним из новых проектов НБ ХНМУ является ежемесячный выпуск электронного бюллетеня «Библиотерапевт». Его появление стало результатом участия первых двух сотрудников библиотеки в Школе библиотечного журналиста – учебно-инновационном проекте Харьковской государственной научной библиотеки им. В. Г. Короленко.

Почему «Библиотерапевт»? Во-первых, мы – библиотекари, к тому же работаем в медицинском вузе. Во-вторых, мы ежедневно соприкасаемся с духовными ценностями человечества – книгами. Ещё со времен возникновения первых библиотек в Греции появилась идея излечивать и корректировать настроение и эмоциональное состояние с помощью книг. Недаром библиотеку называют «аптекой для души», поскольку чтение книг – это не только пополнение знаний или приятное времяпровождение, но и целебное лекарство для сердца и души. Отсюда слоган бюллетеня – *«Лекарство исцеляет тело, а книга – душу»*.

Для чего мы это делаем? Издание бюллетеня ориентировано, в первую очередь, на молодёжную аудиторию, которая в век новейших технологий и гаджетов достаточно скептически относится к информационным возможностям библиотеки, её роли в процессе самообразования и становления личности. Поэтому одной из основных задач издания является позиционирование НБ ХНМУ в студенческой среде с целью формирования интереса к книге и повышение культуры чтения молодежи.

Первый выпуск «Библиотерапевта» вышел 1 октября 2014 года, посвящённый Всеукраинскому Дню библиотек. На сегодняшний день выпущено уже десять выпусков бюллетеня, хотя изначально планировалось его ежеквартальное издание. Но хорошее пополнение «редакционного портфеля» и стремление поделиться интересными и разнообразными материалами побудило издавать ежемесячные выпуски, где всегда в центре внимания Книга, Чтение, Библиотека.

В составе редакции – выпускница Второй всеукраинской школы библиотечного журналиста (апрель 2014 г.) – О. Русанова (ответственный редактор) и выпускница Региональной школы библиотечного журналиста (июнь 2014 г.) – Е. Тесленко. Главным редактором бюллетеня является директор НБ ХНМУ И. Киричок.

Авторами материалов, в основном, являются сотрудники библиотеки, а также размещается интересная информация по материалам интернет-сайтов. Некоторые рубрики давно получили постоянную «прописку», например, «Библиотечная сокровищница – по страницам редких и ценных изданий» (ведущая – зав. отделом хранения фондов Т. Костюкевич), «Асфор-

бинка для души» (ведущие – молодые библиотекари О. Сохарь и Д. Заводнова – также выпускницы Школы библиотечного журналиста, 2015 г.).

В 2015 году красной строкой проходит цикл очерков «Листая страницы истории нашей», посвященный 95-летию НБ ХНМУ, основным этапам ее становления и развития (ведущая – директор библиотеки И. Киричок).

«Кладезь книжной мудрости» – вышедшие из-под пера интересные философские высказывания, мысли, афоризмы, взятые из источников с обязательным указанием библиографических данных.

Литературная рубрика «Чтение со вкусом» представлена отрывками из произведений различных авторов, в которых ощущается их особый взгляд и оригинальный слог – иногда с юмором, иногда с критикой, а иногда сентиментально и лирически.

«Анонсы» и «Хроника месяца» – информация из жизни библиотеки: актуальные события и мероприятия, выставки, конференции, знакомство с новыми поступлениями и пр.

Мы всегда открыты для сотрудничества. Поэтому особый интерес у читателей вызывает рубрика «Творчество», где своими творческими работами (стихи, эссе, очерки, фотоработы) делятся не только наши коллеги-библиотекари, но также сотрудники и студенты университета.

Ну и, конечно же, «Библиосмешинки» – юмор и библиотечный, и студенческий, и медицинский, и литературный!

Бюллетень представлен на сайте НБ ХНМУ (libr.knmu.edu.ua) баннером со ссылкой на ресурс *Calameo* (представлен свежий выпуск), архив номеров в рубрике «Наш «Библиотерапевт» со ссылкой на Репозиторий ХНМУ (repo.knmu.edu.ua) и параллельно отражается на наших страницах в социальных сетях («Facebook», «Вконтакте»). С каждым выпуском популярность и узнаваемость бюллетеня возрастает, о чем свидетельствует статистика (Репозиторий ХНМУ – около 1500 просмотров, ресурс *Calameo* – 440 просмотров), появляются новые авторы, новые имена, расши-

ряются границы сотрудничества. Это значит, что «Библиотерапевт» интересен и востребован нашими пользователями.

Таким образом, электронный бюллетень библиотеки – эффективный инструмент для продвижения книги, чтения и самой библиотеки в виртуальной среде. Он развивает интерес, способствует заинтересованности молодежи в чтении и формированию самой культуры чтения. Выпуская очередной номер «Библиотерапевта», мы постоянно повышаем узнаваемость нашего бренда – Научной библиотеки ХНМУ, «завоёвываем» авторитет и внимание к себе, продвигаем свои услуги и находим новых партнеров. Мы постоянно работаем над тем, чтобы наш «культурный продукт» и в дальнейшем был качественным, популярным, созвучным времени.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Киричок И. Вузовское виртуальное сообщество: миссия библиотеки в социальных сетях / И. Киричок, О. Русанова, К. Тесленко // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 3. – С. 18–20.
2. Куддлач В. Розширення соціокультурного простору: інновації на сайті бібліотеки / В. Куддлач // Бібліотечний форум України. – 2012. – № 4. – С. 12–14.
3. Павленко Т. Б. Веб-сайт бібліотеки – оптимальний шлях доступу до інформаційних ресурсів : матеріали науково-практичної конференції «Бібліотека вищого навчального закладу: складові успішної діяльності», Харків, 30 жовтня 2013 р. / Т. Б. Павленко // Вісник наукової бібліотеки : вип. 3: Краснзнавча робота бібліотек в контексті розвитку культури, духовності та національно-патріотичного виховання студентської молоді / ХНТУСГ ім. Петра Василенка. – Х., 2013. – С. 160–165.
4. Хоменко І. Бібліотеки в Інтернет-просторі: креативність та творчий пошук / І. Хоменко // Бібліотечний форум України. – 2013. – № 4. – С. 15–16.

УДК 021.4:027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РЕАЛИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА БИБЛИОТЕКИ МЕДИЦИНСКОГО ВУЗА

В.М. Серпухова, О.В. Озёркина
Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

В статье на примере отдела обслуживания показан опыт организации воспитательной работы библиотеки медицинского вуза с использованием как традиционных библиотечных, так и современных информационных технологий: наглядные формы работы, массовые мероприятия, информационно-библиографическая работа. Освещены возможности реализации культурно-просветительских и воспитательных задач библиотеки организация традиционных и виртуальных выставок; проведение обзоров литературы с презентациями; составление библиографических указателей, раскрывающих нравственный аспект медицинской профессии в произ-

веденнях художественной литературы; обеспечение он-лайн доступа к информационным ресурсам на сайте библиотеки.

У статті на прикладі відділу обслуговування показано досвід організації виховної роботи бібліотеки медичного вузу із використанням як традиційних бібліотечних, так і сучасних інформаційних технологій: наочні форми роботи, масові заходи, інформаційно-бібліографічна робота. Висвітлено можливості реалізації культурно-просвітницьких та виховних задач бібліотеки: організація традиційних і віртуальних виставок; проведення оглядів літератури із презентаціями; складання бібліографічних покажчиків, які розкривають моральний аспект медичної професії у творах художньої літератури; забезпечення он-лайн доступу до інформаційних ресурсів на сайті бібліотеки.

In the article on the example of the service shows the educational experience of the library of the medical school, using both traditional library and modern information technologies: visual forms of work, public events, information and bibliographic work. When covering the feasibility of cultural, educational and educational problems library: the organization of traditional and virtual exhibitions; conduct literature reviews with presentations; compiling bibliographies, revealing the moral aspect of the medical profession in works of fiction; provision of on-line access to information resources on the library's website.

Ключевые слова: вузовская библиотека, медицинский университет, высшее образование, морально-этическое воспитание, профессиональная этика врача, информационно-библиотечное обслуживание, современные мультимедийные технологии, морально-этическое воспитание, профессиональная этика, художественная и научно-популярная литература, обзоры, презентации, книжные выставки, виртуальные экспозиции.

Ключові слова: вузівська бібліотека, медичний університет, вища освіта, морально-етичне виховання, професійна етика лікаря, інформаційно-бібліотечне обслуговування, сучасні мультимедійні технології, художня і науково-популярна література, огляди, презентації, книжкові виставки, віртуальні експозиції.

Key words: university library, medical university, higher education, moral education, professional ethics of physician, information and library services, modern multimedia technology, the moral and ethical education, professional ethics, fiction and popular-scientific literature, reviews, presentations, book exhibitions, virtual expositions.

*Нужно бежать со всех ног, чтобы только оставаться на месте
а чтобы куда-то попасть, надо бежать как минимум вдвое быстрее!*

Льюис Кэрролл, «Алиса в Стране Чудес»

Чтобы прочно удерживать позиции в современном мире вузовским библиотекам приходится постоянно искать новые возможности и подходы в организации своей работы. И здесь не последнее место занимают инновационные технологии. О значении инноваций в любой сфере деятельности хорошо высказался известный американский предприниматель Фре-

дерик Смит: «Вам непременно придётся проводить инновации, если перед вами будет стоять проблема выживания». Последнее десятилетие особенно наглядно продемонстрировало эффективность внедрения современных инновационных технологий в библиотечном деле. Эта тенденция хорошо прослеживается в деятельности вузовских библиотек.

Особенностью библиотек высшей медицинской школы является их отраслевая многопрофильность, так как современный медицинский вуз готовит будущих врачей множества самых разнообразных направлений. Харьковский национальный медицинский университет (ХНМУ) включает 7 факультетов и 70 кафедр, дающих профессиональные знания будущим медикам, а также обеспечивающих научно-исследовательскую деятельность магистров, аспирантов и профессорско-преподавательского состава нашего вуза. Научная библиотека ХНМУ (НБ ХНМУ) организует работу всех своих подразделений, учитывая особенности вуза медицинского профиля.

Отдел обслуживания научной литературой, являясь одним из структурных подразделений библиотеки, осуществляет обслуживание пользователей всех категорий, а также внешних пользователей.

Среди основных направлений работы нашего отдела – сопровождение учебного процесса и помощь научно-исследовательской деятельности ученых и студентов университета, эффективное использование возможностей фонда библиотеки, расширение сервисов, предоставляемых отделом, научно-методическая работа в сфере библиотечного обслуживания, организация культурно-просветительской и воспитательной работы, сотрудничество с кафедрами университета в решении общих задач.

В структуру отдела входят 4 пункта обслуживания, а именно:

- 2 абонемота: научной и художественной литературы;
- 2 читальных зала: научной литературы, а также гуманитарной подготовки и самостоятельной работы.

Вузовская библиотека, направляя основные усилия в помощь учебному процессу и научной деятельности учёных, не может оставаться в стороне от другой основополагающей функции в деятельности медицинского вуза – воспитании будущего врача. Работая в тесном контакте с ключевыми подразделениями вуза, библиотека получает мощные рычаги воздействия на формирующуюся личность студента. Сфера влияния при этом не ограничивается стенами библиотеки, обеспечивается более широкий охват студенческой аудитории.

На современном этапе развития информационного общества просматривается тенденция ослабления интереса к чтению, особенно среди молодежи, что заставляет библиотеки искать новые формы работы для стимулирования читательского спроса. Сотрудники отдела обслуживания научной литературой НБ ХНМУ в течение последних лет сумели выработать собственную стратегию в сфере формирования культурно-интеллектуальной базы будущих врачей. Основные формы работы, доказавшие свою эффективность в процессе деятельности нашего отдела – наглядная,

массовая, а также, информационно-библиографическая, как традиционного характера, так и с использованием современных библиотечно-информационных технологий.

Если говорить о наглядности, то это, в первую очередь, – актуальные книжные выставки, организуемые сотрудниками читального зала гуманитарной подготовки и самостоятельной работы, а также абонемента художественной литературы. Они посвящены различным юбилейным и знаменательным датам, своевременно отражают культурные и политические веяния сегодняшнего дня, среди которых: «Україна єдина: до Дня соборності України», «Перлини духовності: День слов'янської писемності і культури», «Поэзия – кардиограмма души: Всемирный день поэзии» и др. На абонементе художественной литературы оформлены постоянно действующие выставки: художественной и научно-популярной литературы «Ім'я тобі – Лікар» и «Без експеримента нет науки. Биоэксперимент на страницах мировой литературы», раскрывающие тему медицины в литературе; «Літературне життя сучасної України», популяризирующая творчество современных украинских писателей.

Однако, традиционные книжные выставки оказывают воздействие непосредственно на пользователей и посетителей библиотеки, а для привлечения внимания более широкой аудитории эффективнее формат виртуальных выставок. С 2013 года сотрудники абонемента художественной литературы проводят работу в этом направлении: к 200-летию со дня рождения Т.Г. Шевченко на сайте библиотеки размещена виртуальная книжная выставка «Вічне слово Кобзаря», ведётся постоянная рубрика «Сторінка книгомана», презентующая новые поступления в художественный фонд библиотеки. В электронном периодическом издании НБ ХНМУ «Библиотерапевт» регулярно анонсируются книжные выставки. Наша задача – вызвать у потенциального читателя интерес к книге, возродить процесс чтения и любовь к нему, а формат источника не имеет значения.

Фотоматериалы и информация с книжных выставок социо-гуманитарной направленности размещаются на сайте НБ ХНМУ, например: материалы актуальных выставок «Україна – єдина: 22 січня – День Соборності України», «20 лютого – День Героїв Небесної сотні». К 201-й годовщине со дня рождения Т.Г. Шевченко в нашем вестнике – электронном бюллетене «Библиотерапевт» сотрудниками абонемента художественной литературы были представлены фотоматериалы и информация о развернутой книжной выставке «Крізь віки з любов'ю до тебе, Кобзарю». Основное преимущество виртуального ознакомления по сравнению с традиционным – доступ к информации для всех пользователей круглосуточно и с любой точки.

С целью расширения круга читателей библиотеки сотрудники отдела подготавливают и проводят обзоры литературы с презентациями, вечера-портреты для наших студентов на базе кафедр университета. Эти мероприятия способствуют формированию морально-этических основ поведения будущего медика, профессионального кругозора, гражданской по-

зиции, эстетического восприятия окружающей действительности, дают информацию о событиях отечественной и мировой истории. В сотрудничестве с кафедрой общественных наук ХНМУ проводятся мероприятия, приуроченные к годовщинам и юбилеям украинской истории и культуры: обзоры литературы с презентациями «Людина у живописі Т.Г. Шевченка: 200 років від дня народження Т.Г. Шевченка, видатного українського поета та художника», «Петро Сагайдачний – гетьман Війська Запорозького: до 400-річчя гетьманства Петра Конашевича-Сагайдачного в українському козацтві» и др.

Отдельно следует рассказать о лекциях-обзорах с презентациями «Образ врача в художественной литературе», «Любимица литературной музыки», которые регулярно проводятся для студентов первого курса. Мероприятие проходит в рамках лекций кафедры общественных наук. Использование информационно-коммуникационных технологий позволило изменить формат проведения массовых мероприятий, сделав их более интересными и наглядными.

В пользу эффективности вышеупомянутых форм работы с читателями в нашей библиотеке говорит тот факт, что количество читательских обращений на абонементе научной литературы и на абонементе художественной литературы значительно увеличилось. Это свидетельствует о достаточно высокой информативности таких мероприятий. Например, после проведенного для всех первокурсников цикла обзоров-презентаций «Любимица литературной музыки: медицина в литературе» расширился диапазон читательского спроса на литературу художественного и научно-популярного характера. Презентации этих мероприятий представлены на сайте библиотеки в разделах «Тематические обзоры», «Виртуальные экспозиции» и размещены в Репозитории ХНМУ.

Итогом нашей работы в направлении «медицина в литературе» стало создание иллюстрированного аннотированного библиографического указателя «Медицина в зеркале мировой литературы». Это издание представляет собой структурированную по жанрам подборку литературы из фонда библиотеки, содержит библиографические описания, аннотации, иллюстрации обложек книг. Ознакомиться с первым выпуском указателя можно на сайте НБ ХНМУ. Готовится к печати второй выпуск издания, дополненный новыми произведениями и различными указателями.

Находясь в непрерывном поиске новых решений в содействии формированию всесторонне развитой личности врача, мы постоянно расширяем спектр своих возможностей, не останавливаясь на достигнутом. «В жизни нет никакого равновесия. Каждое мгновение – это либо движение к совершенству, либо деградация», – слова известного австралийского психолога и писателя Эндрю Мэтьюза как нельзя лучше характеризуют стиль работы нашего отдела.

**ФОРМУВАННЯ ФОНДУ РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОУНБ ім. І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО
БІБЛІОТЕКА М.І. ГНІДИЧА**

М.А. Федорова

Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека
імені І.П. Котляревського

Йдеться про динаміку фонду рідкісних видань Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського протягом її 120-річної діяльності. Висвітлено деякі відомості про місця зберігання книжок з бібліотеки М.І. Гнідича.

Речь идет о динамике фонда редких и ценных изданий Полтавской ОУНБ им. И.П. Котляревского на протяжении ее 120-летней деятельности. Раскрыты некоторые данные о местах хранения книг из библиотеки Н.И. Гнедича.

It is a dynamic collection of rare and valuable editions of the Poltava Regional Universal Scientific Library named Kotlyarevsky throughout its 120 years of activity. Disclosure of certain data storage areas books from the library N.I. Gnedich.

Ключові слова: бібліотека, фонд, рідкісні та цінні видання, бібліотека М.І. Гнідича.

Ключевые слова: библиотека, фонд, редкие и ценные издания, библиотека Н.И. Гнедича.

Key words: library, fund, rare and valuable editions, library Gnedich's.

У кожній бібліотеці є хоча б одне рідкісне видання чи збірка, чи колекція, а то й фонд рідкісних видань, якими по праву можна пишатися. Адже ці книжкові скарби, залишаючись унікальними пам'ятками загальнокультурного і всесвітнього значення, завжди будуть носіями духовної цінності.

На жаль, історичні процеси, які відбувалися в нашій країні в той чи інший проміжок часу, не проходили безслідно для бібліотек. У переважній більшості випадків – це втрати. За різних обставин та ідеологічних міркувань були втрачені бібліотеки письменників, наукових діячів, церковні книги тощо. Друковані книги і рукописи або гинули, або вивозилися за межі України.

Щоб зрозуміти, як формувався фонд цінних і рідкісних видань обласної книгозбірні і яких втрат він зазнав, повернемося до її історії. У 2015 році Полтавська ОУНБ ім. І.П. Котляревського відсвяткувала свій 120-річний ювілей. Заснована у 1894 році як Громадська бібліотека, вона відкрила двері для читачів 23 квітня (10 квітня за старим стилем) 1895 року і відразу стала вогнищем культурного життя для всієї Полтавської губернії [6, с. 53]. До формування книжкового фонду книгозбірні були причетні меценати Полтави та інших міст тодішньої держави. Велику кількість книг надала

Харківська громадська бібліотека, Румянцевський музей у Москві. А.П. Волков пожертвував історичний журнал «Русский Архивъ» за 14 років, П.Е. Калениченко – видання з малоросійської історії та літератури. В.Г. Ляскоронський подарував свою роботу «Исторія Переяславской земли» і «Иностранные карты и атласы Малороссии XVI и XVII века». В.І. Василенко пожертвував книги з етнографії та краєзнавства. Від московського видавця Кузьми Терентійовича Солдатенкова в дарунок бібліотеці надійшло 52 томи видань. Серед видань у фонді бібліотеки була література з психології, філософії, критики, словесності, історії, географії, природознавства, медицини, ветеринарії, математики, політичних, юридичних, соціальних наук, публіцистики, статистики. [8, с. 61]

У 1907 році за знайдені у бібліотеці екземпляри брошури «Об учредительном собрании» Володимир Короленко (голова Комітету полтавської громадської бібліотеки) був притягнутий до судової відповідальності і був усунений від виборів на наступний термін. В протоколі засідання «Губернского присутствия по делам общества» зазначалося, що на чолі комітету попервах знаходилися люди, які вороже ставилися до державного ладу, використовували бібліотеку, її склади і відділи як засіб розповсюдження серед населення нелегальних книг і брошур. Бібліотека була тимчасово закрита.

У травні 1919 року на базі громадської бібліотеки була організована Центральна наукова бібліотека (ЦНБ). Її відкрив Полтавський губернський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини. Установа нараховувала 45 тис. інвентарних номерів, а це понад 100 тис. томів книг. З них велике місце займала література іноземними мовами. Також книгозбірня мала стародруки. Найстаріше видання датувалося 1532 роком (на сьогодні видання не збереглося) [3, с. 46].

У 1929 році значну кількість книг – найбільш цінних видань – було вивезено у Ленінград у бібліотеку імені М.Є. Салтикова-Щедріна (зараз – Російська національна бібліотека). Це викликало гнів і незадоволення як працівників бібліотеки, так і жителів міста. У зв'язку з перепонами, які чинили жителі, книги вивозили вночі під охороною [5, с. 21]. Упродовж 1929 року пройшла «велика чистка» літератури. Полтавська окружна інспекція народної освіти запропонувала бібліотекам округи вилучити з усіх книгозбірень книгу М. Грушевського «Ілюстрована історія України» (Київ, 1918 р.). У такий спосіб було знищено значну частину дореволюційних та перших років радянської влади видань, які на сьогодні стали бібліографічною рідкістю.

У зв'язку з утворенням Полтавської області (1937 р.) ЦНБ реорганізовано в обласну бібліотеку для дорослих. Вона вважалася одним з найважливіших культурних закладів області з книжковим фондом понад 250 тис. примірників. З газети «Більшовик Полтавщини» за 1939 рік дізнаємося про наявність у книгозбірні журналів: «Зокрема, тут є 40211 прим. різних журналів, можна навіть знайти журнали, видані 100 років тому й тепер становлять виняткову бібліографічну рідкість». На жаль, ці журнали до сьогоднішнього часу не збереглися [4, с. 226].

Під час Другої світової війни Полтавська обласна бібліотека для дорослих втратила понад 70 тисяч томів книг. Кращі твори української, російської і світової класики, письменників сучасності, академічні видання з усіх галузей літератури, мистецтва, науки й техніки були знищені й пограбовані. Загинули твори М.І. Гнідича, О.С. Пушкіна, В.А. Жуковського, унікальний краєзнавчий фонд. Непоправних втрат зазнав бібліографічний апарат: знищені каталоги, картотеки. [1, с. 4] У грошовому співвідношенні політичної літератури загинуло на 50 тис. крб., художньої – на 120 тис. крб. і стародруків – на 150 тис. крб. [9].

У післявоєнні роки бібліотека довго не мала власного приміщення, книгосховища були «розкидані» по всьому місту. І далеко не завжди умови зберігання відповідали нормам. Лише після переїзду у 1993 році обласної книгозбірні до теперішньої 5-поверхової будівлі по вул. Леніна, 17 стало можливим зібрати увесь фонд у секторі рідкісних і цінних видань.

У 2013 році створено відділ рідкісних і цінних видань. Основний документ, що визначає принципи та порядок формування фонду рідкісних видань – це «Положення про фонд рідкісних та цінних видань Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського».

За змістом він є універсальним і становить 5947 примірників. Фонд включає:

- історичні видання другої половини 16–17 ст.;
- видання гражданського друку 18–19 ст.;
- видання українською мовою 19 ст.–1917 р.;
- перші радянські видання українською та російськими мовами (1917–1921 рр.);
- прижиттєві, перші і особливо цінні видання творів класиків української та світової науки, літератури і мистецтва; найвизначніших політичних, релігійних і громадських діячів;
- видання ХІХ–ХХ ст., цінні за художнім оформленням та поліграфічним виконанням;
- книги з автографами;
- мініатюрні та малоформатні видання;
- видання надвеликих розмірів;
- рідкісні і цінні образотворчі видання;
- малотиражні видання; книги, що збереглися у малій кількості та становлять історико-культурну цінність.

У фонді представлені видання українською, російською, німецькою, французькою, польською та латинською мовами.

Видовий склад включає:

- старовинні рукописи – 3 прим.;
- іноземні стародруки (до 1800 р) – 3 прим.;
- гражданський друк – 74 прим. в т. ч. український (1798–1860 рр.) – 2 прим.; російський (1708–1830 рр.) – 72 прим.

Бібліотека зберігає факсимільне видання «Енеїди» І.П. Котляревського (1898) (фото 1), твори В.А. Жуковського (1849, 1857 та 1869), М.В. Ломоносова (1785, 1840), М. Карамзіна (1814, 1830, 1835), а також видання Гомера (1788, 1829, 1811). Зберігаються у відділі рідкісних та цінних видань і книги з особистої бібліотеки нашого відомого земляка, поета, письменника й перекладача Миколи Гнідича (1784–1833) з його автографом (фото 2).

Фото 1

Фото 2

Найстаріша книга, яка знаходиться сьогодні у фонді Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського – це об’ємний фоліант, що вийшов друком у 1635 році в Парижі і написаний латинською мовою – «Святе писання» блаженного Аврелія Августина.

Доступ до бібліографічної інформації про рідкісні видання надає спеціальна індикаторна картотека. Видання знаходяться у закритому доступі, зберігаються в ізолюваному, спеціально обладнаному приміщенні і видаються за замовленнями користувачів. Для розміщення фонду використовується систематично-алфавітна розстановка документів. До фондосховища сторонні особи не допускаються. Робота зі стародруками, рідкісними та цінними документами дозволяється лише у читальному залі. Одноразово користувачу видається не більше одного документа. Ксерокопіювання, сканування чи фотографування цінних документів забороняється.

Видання з фонду рідкісних та цінних видань презентуються на книжкових виставках, підготовлених для культурно-просвітницьких та інформаційних заходів. Приміром, у 2014 році, до 230-річчя від дня народження М.І. Гнідича, був проведений усний журнал «До слави Вітчизни причетний». Присутні дізналися, що у бібліотеці зберігаються такі раритети гнідичівської книгозбірні: «Еней» П. Вергілія (в перекладі В. Петрова, кін. XVIII ст.), збірка творів Гомера грецькою і латинською мовами (з помітками Гнідича), «Байки» І. Крилова (1825 р.), твори М. Карамзіна, перевидання О. Пушкіна «Борис Годунов» (1832 р.), М. Гоголя «Вечера на хуторі близ Диканьки» (1832 р.).

Упродовж всього життя Микола Іванович Гнідич збирав книги й мав чудову бібліотеку. В основному це книги XVIII-го й першої чверті XIX ст.,

поділені на два розділи: література російською мовою та іноземна література. Перед смертю він заповів, щоб його книгозбірня була передана в рідний край, а саме Полтавській гімназії. Це побажання виконали. Досетемно відомо, що після жовтневого перевороту 1917 р. книги Гнідича зберігалися у Полтаві. Відомий письменник, енциклопедист, літературознавець Петро Ротач (1925–2007) вивчав історію бібліотеки Гнідича. Він мав навіть одну власну книжку – «вихоплену колись давно з макулатури» – «Стихотворения» Гнідича, видані 1832 року, перед смертю поета [7, с. 234]. Книжкова колекція Гнідича складалася з 1251 книг і брошур. У 20-х роках книги Гнідича опинилися у центральній науковій бібліотеці (сучасна Полтавська ОУНБ), а в повоєнний час залишки книгозбірні Гнідича було передано до Києва та Харкова. Відомо, що у фонді Національної Історичної бібліотеки України зберігається більше 20-ти книг із зібрання Гнідича. Це книги з власними написами рукою Миколи Івановича, а також примірники з автографами численних іменитих дарувальників: Василя Головнина, Михайла Дмитрієва, Василя Жуковського, Михайла Мілонова, Владислава Озерова, Єрміла Кострова та інших. [2, с. 50–51] Понад 30 примірників виявлено в Харківській науковій бібліотеці ім. В.Г. Короленка. Серед них – лейпцизьке видання «Творів Гомера» (1760-ті рр.). Саме тут збереглося багато поміток Гнідича. Всього до сьогоденного часу від бібліотеки Гнідича залишилося близько 70 книг.

Природно, що колекція рідкісних книг належить до важливих складових фонду обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського, тому головним завданням для бібліотеки має бути сучасне наукове забезпечення рівня роботи з метою розкриття фонду рідкісних і цінних видань. Задля зберігання книжкових пам'яток можна виготовити цифрові копії (фото) того чи іншого видання і при нагоді демонструвати їх, а не самі першоджерела. Створена окрема електронна БД «Фонд рідкісних видань» в АБІС «ІРБІС» дала б змогу якісно й оперативно здійснювати пошук інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бельський С. Відродження обласної бібліотеки / С. Бельський // Зоря Полтавщини – 1944. – 26 лют. – С. 4.
2. Горська Н. О. Рідкісні книги славетних полтавців у фондах Національної історичної бібліотеки України // Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 листоп. 2011 р., м. Київ. – К. : Виниченко, 2011. – С. 48–53.
3. Екскурсійний довідник по Полтаві та Полтавській окрузі : серія екскурсійних видань. – Полтава : [б. в.], 1927. – 66 с.
4. Інформація газети «Більшовик Полтавщини» про роботу Полтавської обласної бібліотеки : документ № 221 // Полтаві 800 років. 1174–1974 : збірник документів і матеріалів. – К. : Наукова думка, 1974. – С. 226–227.
5. Козаченко А. І. Минуле і сучасне : нарис з історії Полтавського сільськогосподарського технікуму / А. І. Козаченко. – Полтава, 1993. – 84 с.

6. Отчеть Полтавской общественной библиотеки за 1896 г. – Полтава : Типографія Л. Фришберга, 1897. – 59 с.
7. Ротач П. Окрушини втраченого скарбу // П. Ротач. Рядки за рядками, літа за літами... Статті. Дослідження. Спогади. – Полтава: «Верстка», 2005. – С. 231–237.
8. Федорова М. Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. П. Котляревського – 120 років // Бібліотечний форум України. – 2015. – № 2. – С. 60–65.
9. ДАПО ф.р. – 4101, оп. 1, спр. 7, арк. 8.

УДК 025.5:023.5:005.336

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ ПРАЦІВНИКІВ БІБЛІОТЕКИ ЯК СКЛADOVA МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В.І. Хитик

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»
Бібліотека

Освітлюється досвід впровадження принципів системи менеджменту якості з метою ефективного розкриття й використання потенціалу персоналу бібліотеки ВДНЗУ Буковинський державний медичний університет.

Освещается опыт внедрения принципов системы менеджмента качества с целью эффективного раскрытия и использования потенциала персонала библиотеки ВДНЗУ Буковинский государственный медицинский университет.

The article highlights the experience of implementing the principles of quality management system in order to effectively use and disclosure of potential library staff VDNZU Bukovina State Medical University.

Ключові слова: система менеджменту якості, персонал бібліотеки, кадровий менеджмент, рейтингова система оцінювання.

Ключевые слова: система менеджмента качества, персонал библиотеки, кадровый менеджмент, рейтинговая система оценивания.

Key words: quality management system, rating system of evaluation.

В епоху сучасних інформаційних технологій найбільшою бібліотечною цінністю є колектив бібліотеки, здатний не лише забезпечити її ефективну роботу, а й генерувати креативні, інноваційні ідеї та реалізувати їх.

«Робота з колективом – головна ланка в механізмі перетворення стратегічного плану бібліотеки в життя. У сучасних умовах найважливіше значення в процесі управління надається активізації людського потенціалу. Колектив бібліотеки вважається основним ресурсом, який в першу чергу визначає успіх бібліотечної роботи в цілому» [1].

Такий управлінський підхід відповідає міжнародному стандарту ISO 9004:2009 [2], який визначає персонал основним внутрішнім ресурсом організації, ефективне використання якого є запорукою досягнення організацією стабільного успіху у сфері своєї діяльності.

Необхідною умовою ефективної роботи з персоналом міжнародний стандарт ISO 9004:2009 визнає застосування в організації *системи менеджменту якості*. Тому цілком погоджуємося з тим, що концепція менеджменту бібліотек повинна ґрунтуватися на взаємозв'язку менеджменту та менеджменту якості, виходячи з чого, управління якістю треба адаптувати до загального управління бібліотекою [3].

Вважаємо, що практичне впровадження у кадровий менеджмент бібліотеки принципів менеджменту якості може стати ефективним засобом розкриття й використання потенціалу персоналу бібліотек та важливою умовою якісно нового рівня інформаційно-бібліотечної діяльності й задоволення потреб користувачів в сучасних умовах.

Система менеджменту якості – це багатоаспектна система, у якій персонал являється лише однією з багатьох ланок. Принципи менеджменту якості щодо персоналу визначаються міжнародним стандартом ISO 9004:2009 в контексті трьох складових: управління, компетентності, залучення та мотивування. Кожна з цих складових регламентована правилами, які можуть бути використані організацією відповідно до специфіки своєї діяльності. Системний підхід у застосуванні цих правил – ідеальний з точки зору практичного впровадження менеджменту якості.

Бібліотека Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» цього року розробила та запровадила власний інструмент роботи з персоналом – *рейтингову систему оцінювання діяльності працівників*, яка ґрунтується на принципах менеджменту якості щодо управління, компетентності, залучення та мотивування. В основу рейтингової системи оцінювання були покладені наступні правила менеджменту якості.

Управління персоналом має здійснюватися на принципах прозорості та соціальної відповідальності. Організація повинна створити умови, які дають можливість працівникам переводити стратегію та цілі організації в індивідуальні цілі, а також оцінювати ступінь їх досягнення. Працівники повинні мати змогу визначати труднощі, які виникають в їх діяльності, та брати на себе відповідальність за вирішення проблем. Зусилля працівників мають бути спрямовані на активний пошук можливостей для розширення власного досвіду. Організація має гарантувати, що кожна людина розуміє важливість свого внеску і свою роль.

Компетентність персоналу контролюється організацією через визначення у працівників професійних компетенцій, необхідних організації в короткостроковій і довгостроковій перспективі відповідно до її місії, бачення, стратегії та цілей. Організація має з'ясувати поточний рівень компетентності працівників, невідповідності між ним і необхідним рівнем (з урахуванням проєкції на майбутнє), а також вживати заходи, направлені на усунення невідповідності.

Залучення та мотивування персоналу в організації має бути спрямоване на розуміння працівниками їх значущості в професійному відношенні. З метою залучення і мотивації персоналу, заохочення особистого розвитку організація повинна вживати заходи щодо введення відповідних систем визнання і заохочення, які ґрунтуються на індивідуальних оцінках досягнень людей.

Виходячи з вищевказаних правил менеджменту якості, стратегії та цілей бібліотеки, були визначені мета і завдання рейтингової системи оцінювання роботи працівників.

Метою запровадження рейтингової системи є:

- підвищення ефективності та результативності професійної діяльності працівників;
- встановлення здорової конкуренції та підвищення мотивації щодо виконуваної працівниками роботи;
- забезпечення прозорості та об'єктивності в оцінюванні роботи кожного працівника;
- стимулювання діяльності, спрямованої на підвищення якості надання бібліотечних послуг;
- внесення вкладу у розвиток бібліотеки як структурного підрозділу університету, що сприятиме трансформації університету в університет світового рівня.

Основними завданнями рейтингової системи визначені:

- розробка та використання єдиних критеріїв для оцінювання і контролю ефективності роботи працівників;
- виявлення недоліків та проблемних питань у роботі;
- формування кадрів бібліотеки з урахуванням їх індивідуального внеску у розвиток бібліотеки та створення умов для професійного зростання усіх працівників;
- вдосконалення діяльності бібліотеки через критичний, серйозний і відвертий аналіз колективом результативності власної праці;
- запровадження нових напрямів роботи та вдосконалення існуючих;
- активізація та стимулювання видів діяльності, які сприяють підвищенню рейтингу бібліотеки в цілому;
- формування, у межах фінансової можливості, системи матеріального стимулювання працівників залежно від їх особистого внеску у розвиток бібліотеки.

Зважаючи на мету та завдання рейтингової системи оцінювання діяльності працівників бібліотеки, можна констатувати, що вона спрямована на врахування та задоволення інтересів усіх зацікавлених осіб: адміністрації, працівника та користувача бібліотеки.

Відповідно до рейтингової системи діяльність працівників бібліотеки оцінюється за такими основними напрямками: науково-методична робота, робота інформаційного характеру, культурно-просвітницька та виховна робота, громадська робота.

Кожен з цих напрямів диференційований за конкретними видами робіт та критеріями оцінювання, яким відповідає визначена кількість балів. Основними вимогами до такої схеми є:

- визначення критеріїв рейтингу з урахуванням різноплановості виконуваних працівниками посадових обов'язків з метою створення в рамках рейтингової системи оцінювання рівних можливостей для працівників усіх відділів;

- відповідність рейтингового балу складності критерію оцінювання;
- справедливе оцінювання результатів роботи кожного працівника.

В якості класифікаційної ознаки при диференційованому підході використані два показники: якості та кількості. Розробляючи схему «види робіт – критерії оцінювання – кількість балів», ми виходили з того, що ця схема:

- має бути зрозумілою та реалістичною;
- ґрунтуватися на параметрах, що обліковуються та перевіряються;
- повинна спонукати працівника до творчого професійного розвитку, ініціативності, креативності, інноваційної діяльності.

Вихідною кількістю балів для визначення критеріїв оцінювання взято 100 балів. Це максимально можлива кількість балів, яка відповідає складному виду роботи та критерію. Виходячи з цієї кількості, визначалася кількість балів по інших видах робіт та їх критеріях.

Наприклад, для виду роботи «розробка регламентуючого чи іншого складного документа (положення, правила, порядок, інструкція тощо)» критеріями розробки є форми документа, яким відповідає певна кількість балів (див. таблицю).

Вид роботи та критерії оцінювання	Кількість балів
I. Науково-методична робота	
Розробка регламентуючого чи іншого складного документа ...	
в паперовій формі у вигляді простого документа	30
в паперовій формі у вигляді документа з ілюстраціями	35
у формі презентації зі слайдами чи відео	50

Критерієм оцінювання за розробленою рейтинговою системою є навіть подання ідеї. Працівник може подати ідею й, у разі її прийнятності, отримати за неї певну кількість балів. Реалізація ідеї є окремим критерієм, для якого також передбачена певна кількість балів, тому її практичне впровадження може здійснюватися як цим працівником, так і іншими співробітниками.

Такий підхід близький до зарубіжної практики. У компаніях США впроваджується винагорода за ініціативу навіть, якщо ініціатива з об'єктивних причин не може бути чи не була втілена. Вважається, що сама ініціатива працівника навіть без реалізації забезпечує потужний стимулюючий вплив на зростання інноваційного процесу [4].

За висококваліфіковане виконання працівником своїх посадових обов'язків рейтинговою системою передбачено 20 балів. Загалом, рейтингова система оцінювання спрямована на стимулювання ініціативності та креативності працівника, його творчий вихід за межі традиційного робочого стану та долучення до життя бібліотеки в усіх його аспектах.

Рейтингове оцінювання здійснюється рейтинговою комісією на підставі аналізу результатів діяльності працівників за навчальний рік. Колективний підхід до оцінювання є принципово важливим, оскільки забезпечує об'єктивність у цьому процесі.

Методика рейтингового оцінювання діяльності працівників передбачає:

- формування первинної бази даних: звіти про роботу працівників, пояснювальні записки та додані матеріали;
- перевірка достовірності даних, вказаних у поданих документах;
- нарахування балів для кожного працівника по кожному напрямку діяльності, виду роботи та встановлених критеріях;
- обчислення для кожного працівника підсумкової кількості балів;
- підготовка зведеної таблиці рейтингу по усіх працівниках.

Форма звіту про роботу працівника та пояснювальної записки, правила оформлення доданих матеріалів і порядок подання цих документів рейтинговій комісії чітко регламентовані, що дозволяє уніфікувати документацію з метою спрощення її обробки рейтинговою комісією.

Рейтингова комісія здійснює свою роботу у формі засідань, приймаючи протокольні рішення.

Результати рейтингового оцінювання оголошуються директором бібліотеки на загальних зборах трудового колективу. Публічне оголошення результатів є обов'язковою умовою, оскільки це відповідає принципу прозорості.

Рішення про матеріальне заохочення працівників з урахуванням результатів рейтингового оцінювання приймається ректором університету на підставі протоколу засідання рейтингової комісії.

Визначення для працівника матеріального заохочення відповідно до результатів рейтингового оцінювання є важливим фактором щодо мотивації персоналу і стимулом включитися в ефективну роботу для усіх співробітників. Застосування мотиваційних теорій в управлінні персоналом є безальтернативним чинником підвищення ефективності роботи, формування нової свідомості та менталітету працівника.

Важливою умовою впровадження рейтингової системи оцінювання є максимальна відкритість.

Розробці рейтингової системи оцінювання діяльності працівників у нашій бібліотеці передувало обговорення питання її впровадження на загальних зборах трудового колективу. В результаті таємного голосування переважна більшість працівників погодилася з доцільністю такої системи.

У якості регламентуючого документа було підготовлене положення про рейтингову систему оцінювання діяльності працівників бібліотеки. Проект положення обговорювався в усіх відділах. Радою по управлінню бібліотекою був узгоджений його остаточний варіант, який затверджений на рівні університету.

Погоджуємося з тим, що впровадження системи менеджменту якості – це побудова не статичної моделі, а системи, яка функціонує у процесі змін і потребує постійного удосконалення [3]. Впевнені, що розроблена у нашій

бібліотеці система рейтингового оцінювання, в процесі її практичного застосування, також буде удосконалюватися.

Безумовно, результати впровадження системи рейтингового оцінювання діяльності працівників бібліотеки на принципах менеджменту якості можна буде оцінити за результатами річної діяльності.

У даний час секретар рейтингової комісії здійснює попереднє опрацювання звітів про роботу працівників бібліотеки за минулий навчальний рік. Засідання рейтингової комісії, на якому підбиватимуться підсумки річної роботи працівників за рейтинговою системою оцінювання, відбудеться в листопаді поточного року.

Проте, навіть до визначення результатів рейтингового оцінювання можна говорити про позитивний вплив цієї системи. Працівники бібліотеки стали більш ініціативними, активними та креативними в процесі роботи, адже вони особисто, морально й матеріально зацікавлені у розкритті власного потенціалу та плідній роботі. А це є потужним фактором підвищення якості інформаційно-бібліотечних послуг на даний момент та у перспективі, що дозволяє розглядати рейтингову систему оцінювання роботи працівників бібліотеки як ефективну складову менеджменту якості інформаційно-бібліотечної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цимбал В. І. Значення кадрового менеджменту для ефективної роботи бібліотеки медичного університету [Текст] / В. І. Цимбал // Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина. – 2014. – № 2. – С. 30–33.
2. Международный стандарт ISO 9004:2009 «Управление с целью достижения устойчивого успеха организации – Подход с точки зрения менеджмента качества».
3. Ярошук В. Застосування концепції менеджменту якості в управлінні бібліотекою [Текст] / В. Ярошук // Бібліотечний вісник.– 2005. – №1. – С. 2–5.
4. Червінська Л. Стимулювання інноваційної діяльності персоналу [Текст] / Л. Червінська // Економіка України. – 2011. – № 6. – С. 59–65.

УДК 027.54(477.54)ХДНБ:61-051"18"(091)

ЗНАМЕНИТЫЕ ДЕЯТЕЛИ МЕДИЦИНЫ ХАРЬКОВА И ХАРЬКОВСКАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

(по материалам исследования

«Правление Харьковской общественной библиотеки. 1885–1918»)

А.Л. Шалыганова

Харьковская государственная научная библиотека

им. В.Г. Короленко

Исследование вопросов участия представителей медицины Харькова XIX ст. в основании, управлении Харьковской общественной библиотекой (ХОБ), ныне Харьковская государственная научная библиотека им. В.Г. Короленко.

Дослідження питань участі представників медицини Харкова XIX ст. в заснуванні та управлінні Харківською громадською бібліотекою (ХГБ), тепер Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка.

An exploration of the participation of the prominent public health figures of the XIX century in the foundation of Kharkiv Public Library (KHPL), now V.G. Korolenko State Scientific Library.

Ключевые слова: ХОБ, Устав ХОБ, члены ХОБ, Правление ХОБ, история, просветители, благотворители.

Ключові слова: ХГБ, Статут ХГБ, члени ХГБ, Правління ХГБ, історія, просвітители, благодійники.

Key words: Kharkiv Public Library (KHPL), Charter of KHPL, members of the Library, KHPL Executive Board, history of KHPL, educators, benefactors.

*«Великими людьми я называю тех,
кто оказал великую услугу человечеству»*

Вольтер

Изменения, происходившие в социально-экономической и культурной сферах Харькова второй половины XIX ст., способствовали развитию общественно-просветительского движения, организаторами которого была прогрессивная интеллигенция. Свою деятельность она направляла на поднятие культурно-образовательного уровня простого народа, на организацию народных чтений, распространение в народе изданий научного, нравственного содержания и художественной литературы, организацию общественно-просветительских кружков, комиссий, открытие воскресных школ, «читален», библиотек. Таким примером может служить Харьковская общественная библиотека. 28 сентября 1885 года 74 члена-учредителя библиотеки собрались на общее собрание и избрали первое Правление. «Протоколом этого собрания и начинается, собственно, историческая, документальная жизнь нашей библиотеки» [1, с. 22].

Со временем число желающих стать членами библиотеки росло и к 30-летию ХОБ насчитывала свыше 1000 членов. Д.И. Багалея писал: «Библиотека всегда была богата людьми, которые несли в нее свой труд, время, знания, опытность, советы и доброжелательное отношение... ХОБ является излюбленным детищем харьковской интеллигенции, которая сочувствует ему, заботится о нем, выдвигает из своей среды тех или иных деятелей для непосредственного ведения дела, ... которые способствовали росту библиотеки – одни личным трудом, другие книжными пожертвованиями, третьи денежными средствами» [2, С. 75 – 76]. Среди них – знаменитые представители медицины Харькова Василий Яковлевич Данилевский, Иван Петрович Щелков, Владислав Андреевич Франковский, Василий Константинович Анреп, Валерий Григорьевич Лашкевич, Владислав Игнатьевич Порай-Кошиц. Впервые предпринята попытка по документам мемориального фонда ХГНБ, Устава ХОБ, отчетам и протоколам собраний членов библиотеки и Правления раскрыть их деятельность в качестве членов библиотеки, членов Правления, непременных членов Правления.

Деятельность ХОБ определял Устав. Согласно §6 Устава членами библиотеки считались подписчики, внесшие полную годовую плату и имеющие право голоса на общих собраниях. Со временем статус «члена библиотеки» изменился на «действительный», «почетный» и «пожизненный член библиотеки» [3], но роль их в развитии библиотеки оставалась неизменной: они были одним из источников финансирования библиотеки и принимали непосредственное участие в ее управлении (§7 Устава ХОБ). На общем собрании членов библиотеки избиралось Правление. Кроме избранных членов и кандидатов, в состав Правления входили неперменные члены: ректоры Харьковского университета и духовной семинарии, директора Ветеринарного и Технологического институтов, классических гимназий и реального училища на время их пребывания в данной должности. Видным неперменным членом Правления был ректор Харьковского университета И.П. Щелков.

Щелков Иван Петрович (1833–1909) – физиолог, профессор, почетный член Харьковского университета, основатель харьковской школы физиологов, автор первого учебника по физиологии. Его ученики: И.И. Мечников, будущий Нобелевский лауреат, В.Я. Данилевский, будущий академик АН УССР.

Общественно-просветительскую деятельность направлял на учреждение ученических библиотек, организацию работы училищной комиссии. Участвовал в городском управлении в качестве гласного Харьковской думы.

Первые заседания Правления с его участием были посвящены вопросам организации работы библиотеки, поиска средств на ее развитие. Учредители провозгласили основные принципы библиотеки – общедоступность и бесплатность. Принцип бесплатности считали особо важным. Для обеспечения его соблюдения в будущем к §4 Устава ввели примечание о невозможности его изменения общим собранием членов библиотеки. На первых общих собраниях обсуждались вопросы о необходимости сделать библиотеку доступной простому народу. Было решено организовать бесплатный кабинет для чтения с выдачей на дом книг и периодических изданий с платой не более 3 руб. в год и создать при нем отдел народных книг.

Насущная потребность общества в общедоступной и бесплатной «читальне» давала надежду Правлению на нравственную и материальную поддержку «местного образованного общества». И эти надежды в значительной степени оправдались. Правление обратилось к ученым обществам, земским и городским учреждениям, в столичные и местные редакции к ученым, литераторам с просьбой подарить свои сочинения Харьковской общественной библиотеке. Иван Петрович дарит библиотеке 182 тома по земскому и городскому хозяйству.

«Каждый, кто чувствовал в себе силы и способности, не мог оставаться равнодушным и должен был принять участие в развитии учреждаемой [библиотеки]» [5]. В числе первых дарителей имя доктора *Владислава Андреевича Франковского (1819–1895), «друга бедных и несчастных»,*

почетного гражданина Харькова, одного из основателей и почетных членов Харьковского медицинского общества, инициатора детской больницы, городского и общественного деятеля [4, с. 5].

217 книг по медицине подарил библиотеке *Василий Константинович Анреп (1852–1927) – врач, физиолог, фармаколог, профессор медицины, пионер местной анестезии, один из организаторов Института экспериментальной медицины, основатель Медицинского женского института в Петербурге* [4, с. 6].

Валерий Григорьевич Лашкевич (1835–1888) – профессор, один из основателей Харьковской научной терапевтической школы, почетный член Харьковского медицинского общества. Подарил библиотеке 138 книг. Известно, что свою библиотеку в 3000 томов он завещал медицинскому факультету Харьковского университета, 20 тыс. руб. – для помощи нуждающимся студентам [4, с. 6].

В начале 1890-х годов библиотеку книг по медицине (1800 экз.) подарил врач, писатель, приват-доцент Харьковского университета Владислав Игнатъевич Порай-Кошиц.

Особая заслуга И.П. Щелкова состояла в формировании фонда научными изданиями. На пожертвованные деньги по инициативе неперенных членов фонд комплектовался всеми печатными курсами учебных заведений Харькова. И.П. Щелков предложил для малообеспеченных студентов приобретать издания по физико-математическим программам университета.

Становление библиотеки было стремительным. Средства поступали от платы за чтение, благотворительных денежных взносов и книжных даров, сборов от благотворительных концертов. Учреждения и организации бесплатно посылали свои издания. Отдельные лица посылали книги и целые библиотеки. Многие из них сопровождали посылки письмами, которые впоследствии составили коллекцию автографов ХГНБ.

26 сентября 1886 года библиотека была открыта. На момент открытия в библиотеке было 1 700 книг. В первые два месяца было получено от разных лиц и учреждений около 2 000 книг и брошюр, а к 26 сентября 1887 года их было 9 994, из которых 5 552 пожертвованы в течение года, 3 000 – приобретены. Росло и число подписчиков: если в первый месяц их было 220, то к концу года – 650 [4, с. 7]. В первый год существования бесплатной читальный зал библиотеки посетило 70 000 читателей, в среднем 6 000 ежемесячно [4, с. 10].

Благодаря усилиям членов библиотеки и Правления библиотека росла, развивалась, всё более завоевывая симпатии общества и находя в нем поддержку. В приветственной речи к 10-летию ХОБ ректор Харьковского университета М.М. Алексеенко поблагодарил библиотеку за просветительскую работу, отметив, что она является «прямым дополнением специальных университетских образовательных учреждений ... дает возможность питомцам университета не только знакомство с произведениями русской и иностранной изящной литературы и чтением лучших сочинений общеобразовательного характера, но и представляет ... специальные научные издания» [6, с. 4].

Деятельность непреходящих членов была замечена современниками. Первый летописец, учредитель и организатор ХОБ Ф.А. Павловский писал: «Живое участие в заседаниях непреходящих членов указывает на заботливое и доброжелательное отношение к учреждаемой библиотеке местного образованного общества» [4, с. 5].

Стремительный рост книжного фонда потребовал дополнительных помещений, которых изначально не хватало. Правление ходатайствует в Городскую думу о предоставлении бесплатного помещения для библиотеки. Дума постановила выдавать ежегодно 1,5 тыс. руб. на его аренду. Это дало возможность осуществить первоочередную идею о создании «дешевого абонеента» для беднейшей части населения. Эту «настоятельную потребность в чтении неимущих слоев населения» и гуманную идею просветительства воплотил в жизнь Василий Яковлевич Данилевский [9, с. 41].

В.Я. Данилевский (1852-1939) – доктор медицины, профессор, академик АН УССР, «Нестор экспериментальной медицины», основатель и организатор Медицинского женского института, Органо-терапевтического института (ныне Всеукраинский институт проблем эндокринной патологии им. В.Я. Данилевского НАМН Украины), Украинского института труда. Почетный член Харьковского медицинского общества, Харьковского ветеринарного института.

Активный деятель народного образования. Почетный член Харьковского общества грамотности и его председатель. Инициатор создания Народного дома, председатель комитета сельских библиотек, пропагандист бесплатных народных библиотек.

В 1889 году В.Я. Данилевский был избран членом Правления ХОБ [7, с. 2]. Современники отмечали его «огневую энергию» и «организаторский талант». Н.Ф. Сумцов писал: «Гуманная и просветительская деятельность Василия Яковлевича развивалась у всех на глазах ... интенсивность ее, настойчивость и плодотворность известны лишь сотрудникам, которым пришлось работать с Василием Яковлевичем ... с какой любовью и настойчивостью ведет излюбленное им общественное дело и как много проявлял он своей личной инициативы и личного труда при первых наиболее трудных опытах организации и постановки нового дела» [8].

Таким «новым делом» была организация «дешевого абонеента» для малоимущих слоев населения. В феврале 1890 года В.Я. Данилевский представил Правлению доклад об организации «дешевого абонеента» и возглавил комиссию для организации его работы. Были разработаны основные правила абонеента. За пользование книгами установлена плата 5 коп. в месяц и залог 20 коп. за чтение одной книги дома. На выделенные Правлением 200 руб. были приобретены книги; из основного фонда библиотеки переданы произведения «детской» и «народной литературы», был составлен систематический каталог. Обслуживали абонеент учительницы Воскресной школы Х.Д. Алчевской. Первые читатели были ученики и ученицы Воскресной школы.

Душой «нового дела» был В.Я. Данилевский, который лично участвовал во всех библиотечных работах, проявляя при этом свой организатор-

ский талант [9, с. 42]. Открытие абонементов было настолько своевременным и настолько удовлетворяло запросы читателей, что дело стало стремительно развиваться. Количество подписчиков [читателей] через полгода достигло 378 чел.

Д.И. Багалей особо отметил деятельность В.Я. Данилевского по организации «дешевого абонемента» [2, с. 77]. «Дешевый абонемент» стал прообразом народных библиотек для Харькова и губернии. Первая народная библиотека-читальня была открыта в Харькове обществом грамотности в 1891 году. Н.Ф. Сумцов писал: «Все труды – не показательные, труды в пользу таких общественных слоев, которые не умеют выразить свою признательность и не могут даже оценить заботы о них, труды, подчас сопряженные с горестно непредвиденными и непреодолимыми препятствиями. Тем более чести Василию Яковлевичу со стороны тех, кто понимает и может понимать значение и пользу его светлой общественной деятельности» [8].

В.Я. Данилевский подарил библиотеке более 500 книг. Он был одним из инициаторов создания фонда памятков печати и письменности ХОБ. ХГНБ хранит книги с автографами В.Я. Данилевского.

Приветствуя библиотеку в 10-ю годовщину со дня открытия в качестве Председателя комитета сельских библиотек и читален, В.Я. Данилевский сказал: «Харьковская общественная библиотека возникла из ничего, вопреки всем законам ... материального мира; она имеет ту неоценимую заслугу, что с очевидностью показала превосходство и преимущество просветительской идеи, которая заключает в себе такую огромную созидательную силу ... что и в будущем – будет служить тем же блестящим примером общественного служения просветительской идее» [6, с. 8–9].

Сегодня благодарные потомки, посещая Харьковскую государственную научную библиотеку им. В.Г. Короленко, возможно, вспомнят «бескорыстный», «разумно направленный труд», преданность делу просвещения ее учредителей, организаторов, благотворителей и меценатов, какими были знаменитые деятели медицины Харькова.

Память о прошлом, прикосновение к былым традициям, умение почувствовать связь времен обогащает современность и берет из прошлого все нужное для будущего.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Маслов М. А. Историческая записка о деятельности библиотеки в первое десятилетие ее существования // Десятилетие Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1898. – С. 22.
2. Багалей Д. И. О просветительском значении Харьковской общественной библиотеки // Десятилетие Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1898. – С. 75–77.
3. Устав Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : [Б. и.], 1911. – 4 с.
4. Павловский Ф. А. Первый год Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : Тип. Губерн. правления, 1888. – С. 16.

5. Данилевский В. Я. Профессор И. П. Щелков [некролог] // Утро. – 1909. – № 747/748.
6. Десятилетие Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1898. – 99 с.
7. Отчет Харьковской общественной библиотеки за 4-й год ее существования. – Харьков : Тип. Зильберберга, 1891. – 39 с.
8. Сумцов Н. Ф. К 25-летию юбилею профессора В. Я. Данилевского // Харьковские губернские ведомости. – 1899. – 6 дек.
9. Даневская В. П. Очерк десятилетней деятельности третьего разряда библиотеки // Десятилетие Харьковской общественной библиотеки. – Харьков : Тип. А. Дарре, 1898. – С. 41.

УДК 025.34/.35(091):027.7:378.4:61(477.54)ХНМУ

ОТ ТРАДИЦИОННОГО КАТАЛОГА ДО ЭЛЕКТРОННОГО НАВИГАТОРА

(из истории системы каталогов Научной библиотеки
Харьковского национального медицинского университета)

Е.А. Ширяева

Харьковский национальный медицинский университет
Научная библиотека

В статье представлены история организации системы каталогов и картотек НБ ХНМУ, этапы создания ЭК, основные направления работы отдела научной обработки документов и организации каталогов. Дан анализ развития библиотечных каталогов и перспективы каталогизации библиотечного фонда.

У статті представлені історія організації системи каталогів і картотек НБ ХНМУ, етапи створення ЕК, основні напрями роботи відділу наукової обробки документів і організації каталогів. Даний аналіз розвитку бібліотечних каталогів і перспективи каталогізації бібліотечного фонду.

The paper presents history of organization of the system of catalogues and card indexes of NB KHNMU, stages of creation, is described EK, basic work of department of scientific treatment of documents and organization of catalogues assignments. The analysis of development of library catalogues and prospect of cataloguing of library fund is given.

Ключевые слова: библиотечные каталоги, электронный каталог, история ХНМУ, библиотека университета.

Ключові слова: бібліотечні каталоги, електронний каталог, історія ХНМУ, бібліотека університету.

Key words: library catalogues, electronic catalogue, history of KHNMU, library of university.

Каталоги и картотеки – это мозг и память библиотеки!

Чтобы попасть в руки к читателю, библиотечная книга проходит сложный путь технической и научной обработки. Основной работой по подготовке документов к длительному хранению в фондах Научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета

(НБ ХНМУ) занимается отдел научной обработки документов и организации каталогов.

Как самостоятельное структурное подразделение библиотеки, отдел был организован в 2006 году, выделившись из двух отделов – информационно-библиографического и комплектования и обработки документов. Сотрудники НБ ХНМУ много лет посвятили созданию каталогов и картотек, история которых начинается в 1937 году.

Сегодня в отделе научной обработки документов и организации каталогов кропотливо трудятся шесть сотрудников – профессионалов библиотечного дела, обеспечивая оперативное отражение библиотечного фонда в системе каталогов. Организация всего справочно-поискового аппарата библиотеки является одной из основных задач сотрудников отдела.

Предметный, алфавитный и систематический каталоги библиотеки имеют свою историю. Одновременно с организацией Харьковского медицинского института (ХМИ) в 1920 году была учреждена и библиотека вуза. С 1923 года она постоянно пополнялась новой медицинской литературой – учебной и научной, не только отечественной, но и иностранной. Фонды библиотеки росли очень быстро. В 1923–1925 годах была получена большая партия литературы из Германии, отобранная академиком В.П. Воробьёвым. В 1925 году библиотека получила уникальное книжное собрание раритетов по хирургии из фонда библиотеки факультетской хирургической клиники профессора В.Ф. Грубе.

Кроме того, на каждой кафедре были специальные библиотеки с книжным фондом от 1 до 5 тыс. томов отечественной и иностранной литературы. Библиотека парткабинета имела 5 тыс. томов общественно-политической и художественной литературы. Эти подразделения также имели свои каталоги: алфавитный и систематический. Тогда был организован сводный межкафедральный каталог, который отражал книжные фонды кафедральных библиотек и сводный каталог иностранных журналов, находящихся в фондах библиотек Харькова.

В 1937 году произошло разделение библиотеки на две самостоятельные: учебную и научную. Научная библиотека приступила к созданию трех хорошо разработанных каталогов – алфавитного, систематического и предметного. В предметном каталоге кроме книг были отражены также статьи из периодических изданий и сборников научных трудов. Отметим, что предметный каталог очень информативен и является основным поисковым инструментом в системе медицинских библиотек.

Во время Второй мировой войны помещение ХМИ, в котором находилась библиотека, было сожжено. Вся общественно-политическая и художественная литература была расхищена, медицинская литература на кафедрах почти вся сгорела, осталась лишь её небольшая часть. Погибли каталоги: алфавитный – 10 каталожных ящиков и предметный (журнальных статей) – 10 каталожных ящиков, а также повреждено всё оборудование.

Несмотря на отсутствие каталогов и неразобранные книжные фонды, в первый послевоенный год обслуживание преподавателей не прекраща-

лось и осуществлялось, в основном, за счёт каталогов и фондов Украинской государственной медицинской библиотеки (сейчас Харьковская научная медицинская библиотека – ХНМБ).

В 1946 году была возобновлена аналитическая роспись журнальных статей. Необходимо было восполнить библиографические данные литературы за период с 1941 по 1946 годы, а также проверить полноту каталога за 1937–1941 годы.

В 1945–46 учебном году были составлены систематический и предметный каталоги, которые отражали книги и статьи за 1941–1946 годы, т.е. был ликвидирован разрыв в процессе каталогизации, и восстановлен алфавитный каталог. На иностранную литературу был составлен отдельный алфавитный каталог и систематический указатель к нему.

В 1946–47 учебном году были составлены каталоги на отечественные и иностранные книги за 1942–1946 годы, алфавитный и систематический каталоги на диссертации, защищенные при Совете Института; завершено аналитическое описание статей из отечественных журналов и сборников за 1942–1946 годы.

К концу 40-х годов каталоги в основном были составлены, но рутинная работа по их пополнению и редактированию требовала много профессионалов библиотечного дела, которых в те годы не хватало, поэтому каталоги долгое время были в запущенном состоянии.

Из исторических документов о работе библиотеки, дошедших до наших дней, мы узнали много интересного об истории организации каталогов. Вот, например, данные из акта обследования работы библиотеки ХМИ от 14 декабря 1954 года, которое проводили сотрудники ХНМБ: «обследование было направлено на проверку состояния каталогов и библиографической работы библиотеки ХМИ. При проверке установлено, что «внешнее оформление алфавитного каталога не соответствует библиотечным требованиям», «систематический каталог находится в переработке», а предметный каталог, хотя «методически построен правильно», но «оформление каталога небрежное».

Да, трудно было нашим коллегам, проверки продолжались, а работа по организации и редактированию каталогов продвигалась медленно. В документах о проверке работы библиотеки ХМИ в мае 1958 года также много критических замечаний. В частности, говорится, что в библиотеке отсутствует единый Генеральный каталог, плохо разработана система разделителей. Систематический каталог медицинской литературы построен по схеме русского библиоковеда Е.Н. Добржинского 1931 года издания, «индексы каталога устарели, формулировка рубрик, их построение и наполнение ни в какой мере не соответствует современному состоянию медицинской науки», редактирование в течение многих лет не проводилось. Оформлен каталог был очень неряшливо. Такое состояние указанных каталогов заставило работников библиотеки временно закрыть доступ читателей к ним.

Дальнейшая работа по организации каталогов продвигалась также с большими трудностями, о чем свидетельствуют документы, составленные

«комиссией», которая «по поручению партийного комитета ХМИ ознакомилась с работой библиотеки института» в ноябре 1958 года и «установила нижеследующее:

1. Обработка фонда организована неправильно – ответственного за этот участок работы нет, обработка литературы недопустимо затягивается.

2. Состояние всех каталогов явно неудовлетворительное. В библиотеке имеется несколько алфавитных каталогов, которые требуют тщательной сверки с фондом, пополнения и слияния всех частей в один алфавитный каталог.

3. Систематический каталог находится в запущенном состоянии, что фактически лишает читателей возможности им пользоваться.

4. Предметный каталог находится также в неудовлетворительном состоянии. Он не пополнялся со 2-го полугодия 1957 года».

Комиссия предложила организовать единый отдел обработки всей литературы, выделить сотрудника, ответственного за работу отдела научной обработки и каталогизации, передачу литературы из отдела обработки в книгохранилище производить только по путевкам, сопровождающим книги, обеспечивая этим контроль. Было рекомендовано «немедленно приступить к работе над предметным каталогом, строить его необходимо в соответствии с общепринятыми библиотечными правилами, изложенными в методическом письме о работе с каталогами в медицинских библиотеках. Приступить к реорганизации систематического каталога. Работу закончить к концу 1959 года».

Однако вплоть до конца 60-х годов работа по редактированию предметного каталога проводилась эпизодически и только начиная с 1971 года стала плановой, согласно специально разработанной инструкции. С целью рекомендации читателям новейших изданий более старая литература, вышедшая до 1970 года, была выделена в каждой рубрике отдельным разделителем.

Прошли годы, над каталогами трудились несколько поколений библиотечарей, благодаря которым мы имеем сегодня четыре основных картонных каталога, полно и всесторонне отражающих миллионный фонд библиотеки, и 16 тематических картотек. Они раскрывают весь фонд по видам и типам изданий, характеру документов, алфавиту авторов и заглавий, отраслям знаний. Жемчужиной справочно-поискового аппарата и визитной карточкой НБ ХНМУ является огромный предметный каталог, который отражает медицинскую литературу с XVII века. Работать с ним было одно удовольствие – каталог аккуратно, четко и корректно оформлен и отредактирован.

Ведение предметного каталога всегда являлось важнейшей частью работы сотрудников отдела. Одним из основных направлений работы по его организации является предметизация всех поступающих в библиотеку документов биомедицинского содержания.

Зачастую каждый день многих сотрудников отдела начинается с получения новых знаний, которые содержат в себе научные и учебные издания, подготовленные для предметизации.

Предметизация медицинской литературы – это научная интеллектуальная часть работы. Задача предметизации – с достаточной точностью представить в виде предметных рубрик содержание документа для обеспечения релевантного информационного поиска. От профессионального подхода к этому процессу зависит полнота раскрытия содержания фонда медицинской литературы.

Сегодня, в отличие от наших предшественников, для предметизации и организации предметного каталога мы используем тезаурус «Медицинские предметные рубрики MeSH (Medical Subject Headings)» – всеобъемлющий контролируемый словарь, который создан и регулярно обновляется Национальной медицинской библиотекой США. Первоначально созданный на английском языке, MeSH переведён на другие языки и используется медицинскими библиотеками мира. Это обеспечивает единый подход к научной обработке литературы и возможность интеграции каталогов в международные базы данных.

Для того чтобы вести такой объёмный справочно-поисковый аппарат, сотрудникам приходится распечатывать целые комплекты каталожных карточек для всех видов каталогов и картотек со всеми добавочными элементами, много сил вкладывать в своевременную и точную расстановку и систематическое редактирование каталожных карточек, ведь от этого зависит оперативное и качественное обслуживание читателей.

Именно поэтому актуальным был переход на электронные технологии, что значительно снизило ресурсные затраты библиотеки и обеспечило поисковый сервис пользователям, так как электронный каталог (ЭК) сочетает в себе всю совокупность традиционных каталогов и картотек.

Создание ЭК, над которым неустанно трудятся сотрудники практически всех отделов НБ ХНМУ, предпринято в 1991 году. Процесс компьютеризации начался с одного персонального компьютера и локальной библиотечной системы «MARC». До 2006 года в этой программе было создано пять баз данных – научной, учебной, социально-экономической, иностранной и художественной литературы.

Второй этап истории создания ЭК начался с приобретением новой программы «УФД/Библиотека». Изучение прошло успешно, но в процессе каталогизации медицинской литературы возникли трудности с внесением предметных рубрик, созданием с помощью ЭК печатных выходных форм. Учитывая объём и рост информации, огромный книжный фонд и большое количество периодических изданий, поступающих в библиотеку, а главное – невозможность участвовать в корпоративной каталогизации, мы пришли к выводу, что такая программа не может обеспечить современное функционирование библиотеки. Поэтому было принято решение приобрести и внедрить систему автоматизации библиотек ИРБИС64 со встроенной базой данных MeSH.

Так, в 2008 году начался совершенно новый этап в создании ЭК. Однако, конвертация данных существующего ЭК в системе «УФД/Библиотека»

оказалась неудачной, и пришлось заново вручную вносить утраченные данные в новую программу.

Система ИРБИС полностью отвечает международным требованиям, позволяет создавать и поддерживать любое количество баз данных, составляющих ЭК. Программа поддерживает традиционные «бумажные» технологии, предоставляя возможности для получения широкого спектра выходных форм, включает технологии, ориентированные на использование штрих-кодов. С 2008 года, благодаря переходу на АБИС ИРБИС, наша библиотека участвует в создании сводного электронного каталога медицинских библиотек Украины, работающих на этой программе.

В настоящее время количество библиографических записей в ЭК уже превышает 200 тысяч. Но впереди много работы, сотрудники ежедневно трудятся над созданием ретроспективных записей, чтобы как можно скорее ЭК раскрыл полное содержание всего фонда библиотеки. Ввод ретро-записей происходит *de visu*, что даёт наилучший результат точности, но требует больших затрат времени и человеческих ресурсов.

Следующим этапом в развитии ЭК является представление его как самостоятельного ресурса в сети Интернет. ЭК на базе Web-модуля ИРБИС, работающий в реальном режиме времени, объединяет в себе поисковые возможности всех видов каталогов, внедряет ресурсы библиотеки в информационное пространство и делает их доступными для всех категорий пользователей.

Задачи ЭК – всестороннее раскрытие состава и содержания фонда библиотеки, обеспечение оперативного и многоаспектного поиска документов в фонде библиотеки, создание информационного комфорта для читателя.

Постоянно внедряя и используя компьютерные технологии, мы планируем полный отказ от организации и ведения традиционных карточных каталогов, бережно сохраняя их как библиотечную реликвию, тем самым, отдавая дань благодарности нашим коллегам, вложившим столько сил и знаний в создание огромного массива справочно-библиографического аппарата. Поэтому в настоящее время ПК частично законсервирован, с 2011 года он не пополняется аналитическими описаниями, которые отражаются только в ЭК, 2015 годом планируем его полностью законсервировать.

Профессиональная консультация сотрудников, работающих над созданием каталогов, их постоянное дежурство в читальном зале, предложение вариантов поиска позволяет выполнить самые сложные запросы посетителей библиотеки.

Таким образом, библиотечные каталоги являются не только главным поисковым инструментом, но и пробуждают новые интересы и запросы, расширяют представление читателей о системе знаний, привлекают внимание к более широкому кругу литературы, тем самым содействуя процессам обучения, профессионального становления, непрерывного самообразования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванова И. Ш. Исторические вехи и перспективы развития / И. Ш. Иванова // Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова / Н. М. Березюк, Н. Н. Божко, Г. Е. Гигель [и др.] ; ред. В. И. Астахова ; Министерство образования и науки Украины, Народная украинская академия. – Харьков, 2001. – С. 146–167.
2. Павленко Р. І. Медичні бібліотеки України в процесі трансформації: от бібліотечно-інформаційної установи до сучасного інформаційно-комунікативного центру / Р. І. Павленко // Медичні бібліотеки України в сучасному світі науки, культури, освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 16–17 травня 2012) / Національна наукова медична бібліотека України, Бібліотека вищого державного навчального закладу України «Українська медична стоматологічна академія», Українська бібліотечна асоціація ; ред. Р. І. Павленко. – Полтава, 2012. – С. 4–8.
3. Положення про Електронний каталог Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету : розглянуто і затверджено Радою з науково-методичної роботи НБ ХНМУ від 10 грудня 2010 р., протокол № 6. – 5 с.
4. Серебрянникова, Т. О. Предметизация документов : учебно-практическое пособие / Т. О. Серебрянникова. – СПб. : Профессия, 2012. – 128 с. – (Азбука библиотечной профессии).

ПРЕЗЕНТАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ

УДК 004: 026:61(477)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ НАУКОВІЙ МЕДИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

О.М. Бруй

Національна наукова медична бібліотека України

Розглядається досвід впровадження інформаційних технологій в головній медичній бібліотеці України протягом двох десятиліть. Основна увага приділяється сучасним та перспективним напрямкам розвитку бібліотеки.

Рассматривается опыт внедрения информационных технологий в главной медицинской библиотеке Украины в течение двух десятилетий. Основное внимание уделяется современным и перспективным направлениям развития библиотеки.

The article presents the experience of the introduction of information technology in the main medical library of Ukraine for two decades. It focuses on current and future areas of the library.

Ключові слова: інформаційні технології.

Ключевые слова: информационные технологии.

Key words: digital technology.

Доступ до матеріалів презентації за посиланням <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9872>

УДК 091.5:002(477):61

ДО ІСТОРІЇ ДАРЧИХ НАПИСІВ НА КНИГАХ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕДИЦИНИ (По фондах Національної Історичної Бібліотеки України)

Н.О. Горська

Національна історична бібліотека України

Ключові слова: інскрипт, медицина, Національна історична бібліотека України.

Ключевые слова: инскрипт, медицина, Национальная историческая библиотека Украины.

Key words: inskript, medicine, the National Historical Library of Ukraine.

Шановні учасники конференції, пропонуємо вашій увазі презентацію авторських інскриптів на примірниках книг, які зберігаються у Відділі стародрукованих, рідкісних та цінних книг Національної історичної бібліотеки України.

Це праці двох вітчизняних медиків, наукову і практичну спадщину яких важко переоцінити: Павла Івановича Морозова (1846–1927) та Сергія Селівановича Головіна (1866–1931).

Павло Іванович Морозов – фахівець з військово-польової хірургії й топографічної анатомії, доктор медицини. Народився в Харкові, закінчив медичний факультет Харківського університету, згодом став доцентом кафедри хірургії того ж факультету; був ординатором і хірургом-консультантом (поруч з Миколою Васильовичем Скліфосовським) в госпіталях Дунайської діючої армії під час російсько-турецької війни 1877–1878 років. З 1886 року – в Києві: екстраординарний, ординарний і заслужений професор Університету св. Володимира. З 1886 до 1910 року Павло Іванович завідував кафедрою оперативної хірургії і топографічної анатомії університету. Ця посада вимагала підготовки та виголошення в університеті щорічної доповіді. Примірник окремого відбитку доповіді 1890 року, надрукованого «по определению Совета Императорского Университета св. Владимира (из Университетских Известий 1890 года)» став раритетним завдяки авторському інскрипту на титульному аркуші (Морозов, П.И. Гуманные требования войны : речь, произнесенная на торжественном акте Университета св. Владимира 8-го янв. 1890 года [Текст] / П. Морозов. – Киев : Тип. имп. Ун-та св. Владимира, 1890. – 48 с. – [Текст автографу]: «Уважаемому товарищу Михаилу Григорьевичу Штейнбергу автор»).

Перша гуманна вимога війни, на переконання автора, це – транспортування поранених, друга – надання першої допомоги у перев'язувальних пунктах, третя – лікарська допомога пораненим. Головна теза промови П.І. Морозова : військове та медико-санітарне керівництво під час війни повинні працювати у тісній зв'язці.

Щодо інскрипту: серед підрядкових приміток знаходимо посилання автора на статтю доктора М. Г. Штейнберга «Первая помощь на войне и перевязочные пункты» у журналі «Военно-санитарное дело». У 1910 році спеціалісти, зокрема, лікарі, товаришем називали колегу, з яким їх пов'язувала спільна праця, тому дуже ймовірно видається припущення, що адресат дарчого напису Павла Івановича Морозова – доктор Михайло Григорович Штейнберг – також брав участь у російсько-турецькій війні.

Сергій Селіванович Головін – один із провідних вітчизняних офтальмологів першої чверті 20-го століття, чудовий клініцист та хірург, автор пріоритетних досліджень з офтальмохірургії, проблем сліпоты, діагностики хвороб очей, доктор медицини, професор Новоросійського (Одеського) та Московського університетів.

Розквіт офтальмології в Одесі почався після відкриття кафедри очних хвороб на медичному факультеті Новоросійського університету, яке відбулося 25 вересня 1903 року. Професор С.С. Головін був першим завідуючим цієї кафедри, і промова з нагоди відкриття кафедри була повторена у його знаменитій праці «О слепоте в России» (Головін С.С. О слепоте в России [Текст] / С.С. Головин. – Одесса : Тип. «Техник», 1910. – 124 с. –

[Текст автогр.] : «Глибокоуважаемому Графу Михайлу М[их]айловичу Толстому от автора»).

Представник вищого одеського суспільства, член міської управи граф Михайло Михайлович Толстой (старший) (1835–1898) був широко відомий як благодійник і меценат. Його син, Михайло Михайлович (молодший), громадський діяч (1863–1927), також займався благодійництвом. Саме йому, напевне, адресований авторський дарчий напис на книзі голови Одеського товариства лікарів, великого ентузіаста створення державної системи піклування про незрячих Сергія Селівановича Головіна.

Доступ до матеріалів відеопрезентації за посиланням <https://www.dropbox.com/s/fhu6iralovadncc/Gorskaja.mp4?dl=0>

УДК 021.61:027.7:378.4:09:341.3-027.543"19"

**ON-LINE РОЗКРИТТЯ ФОНДІВ:
ДОКУМЕНТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ПРО СВІТОВІ ВІЙНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

І.К. Журавльова, О.Ю. Самохвалова
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Центральна наукова бібліотека

У презентації на прикладі електронної колекції Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «eScriptorium: електронний архів рідкісних книг і рукописів для науки і освіти» представлені колекції книг про Першу та Другу світові війни, показані можливості використання повнотекстових ресурсів: надання широкого доступу користувачів до цінних та рідкісних видань, забезпечення збереження оригіналу. Відображені принципи створення, структура, хронологічні рамки, напрямки, за якими відбувається наповнення архіву документами.

В презентации на примере электронной коллекции Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина «eScriptorium: электронный архив редких книг и рукописей для науки и образования» представлены коллекции книг о Первой и Второй мировых войнах, показаны возможности использования полнотекстовых ресурсов: предоставление широкого доступа читателей к редким и ценным изданиям, обеспечение сохранности оригинала. Отражены принципы создания, структура, хронологические рамки, направления, по которым происходит наполнение архива документами.

The article presents a collection of books about the First and Second World Wars using the example of the electronic collection of the Central Scientific Library of the V. N. Karazin Kharkiv National University «eScriptorium: electronic archive of rare books and manuscripts for Science and Education». It shows the possibility of using full-text resources: providing wide access for readers to the rare and valuable editions, preservation of the original. The arti-

cle reflects the principles of the creation, structure, chronological framework and directions of the filling of the archive with documents.

Ключові слова: eScriptorium, DSpace, цифрові бібліотеки, електронні архіви, електронна колекція, рідкісні та цінні видання, доступність фонду, збереження фонду, Europeana, Перша світова війна, Друга світова війна.

Ключевые слова: eScriptorium, DSpace, электронный архив, электронная коллекция, редкие и ценные издания, доступность фонда, сохранность фонда, цифровые библиотеки, Всемирная цифровая библиотека, Europeana, Первая мировая война, Вторая мировая война.

Key words: eScriptorium, DSpace, electronic archive, electronic collection, rare and valuable editions, fund availability, fund preservation, digital libraries, the World Digital Library, Europeana, the First World War, the Second World War.

Доступ до матеріалів презентації за посиланням <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9938>

УДК 021.7:005.36: 027.7:616.31(477.53)УМСА

ІМІДЖЕВА ПОЛІТИКА БІБЛІОТЕКИ ВДНЗУ «УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ»

Т.А. Резутіна

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»

Досвід бібліотеки ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» щодо створення індивідуального позитивного іміджу. Підкреслюється, що завдання створення доступної, необхідної, комфортної бібліотеки завжди в центрі уваги її адміністрації та працівників.

Опыт библиотеки ВДНЗУ «Украинская медицинская стоматологическая академия» по созданию индивидуального положительного имиджа. Подчеркивается, что задача создания доступной, необходимой, комфортной библиотеки всегда в центре внимания ее администрации и сотрудников.

The article presents Experience library VDNZU "Ukrainian Medical Dental Academy" to create a positive image of the individual. It is emphasized that the task of creating an affordable, essential, comfortable library is always the focus of the administration and personal.

Ключові слова: імідж бібліотеки, іміджева політика.

Ключевые слова: имидж библиотеки, имиджевая политика.

Key words: image of the library.

Доступ до матеріалів презентації за посиланням <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9679>

**СОЗДАНИЕ ВЫХОДНОЙ ФОРМЫ
ДЛЯ ПЕЧАТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОГО
БИБЛИОГРАФИЧЕСКОГО УКАЗАТЕЛЯ
РЕДКИХ И ЦЕННЫХ ИЗДАНИЙ В СРЕДЕ САБ ИРБИС64**

Л.З. Рудзский

Международная Ассоциация электронных библиотек
и новых информационных технологий

Охарактеризованы возможности САБ ИРБИС64, в вопросах создания библиографических записей на экземпляры старопечатной литературы, в рамках существующих нормативных документов. Описана технология и приведен пример создания специализированного библиографического указателя редких и ценных изданий на основе типовой выходной формы.

Охарактеризовано можливості САБ ІРБІС64, в питаннях створення бібліографічних записів на екземпляри стародруку літератури, в рамках існуючих нормативних документів. Описано технологію і наведено приклад створення спеціалізованого бібліографічного покажчика рідкісних і цінних видань на основі типової вихідної форми.

Characterized possibilities SAB IRBIS64, concerning the creation of bibliographic records for copies of old printed literature, in the framework of existing regulations. The technology and is an example of creating a specialized bibliography of rare and valuable books on the basis of the standard output form.

Ключевые слова: САБ ИРБИС64, издательский индекс, выходная форма, библиографический указатель.

Ключові слова: САБ ІРБІС64, видавничий індекс, вихідна форма, бібліографічний покажчик.

Key words: SAB IRBIS64, publishing the index of output forms, bibliography.

Известно, что библиографическое описание книжных памятников, экземпляров редкой, ценной, старопечатной литературы, хотя и регламентируется (<http://www.yarsvodkr.ru/page/docs.htm> и <http://nbuv.gov.ua/node/611>) существенно отличается от библиографического описания современных документальных источников, что отражено, в структуре библиографической записи САБ ИРБИС (закладка «Редкие», в различных рабочих листах). Спецификой книжных памятников, прежде всего, является уникальность каждого экземпляра, которая должна быть зафиксирована в соответствующих полях библиографической записи, но иногда, при научной обработке таких источников возникает необходимость в полях, которые не предусмотрены отраслевыми или общегосударственными, нормативными документами.

Процесс отбора тех или иных полей, в рамках предлагаемых нормативными документами, с одной стороны, а с другой стороны, в рамках

возможностей САБ ИРБИС64 представлен в www.dropbox.com/s/pg79rb7xiojrgia/IRBISKnigiGragdanskoiPechatiBelova.rar

Файл представляет собой видеозапись части вебинара, в рамках которого заведующая отделом редкой книги Ярославской ГОУНБ им. Н. Некрасова, кандидат исторических наук Белова Наталья Владимировна, показывает процесс составления библиографической записи на конкретный экземпляр книжного памятника, в среде САБ ИРБИС. Этот материал может служить наглядным методическим пособием для подобных процедур. Кроме того, при наличии некоторого воображения, материал наводит на мысль о том, что при современных технических возможностях, доступных для любой библиотеки (компьютер, веб-камера, компьютерный микрофон, бесплатное программное обеспечение для записи видео и звукового сопровождения, включая движение курсора по монитору), процесс создания библиографической записи на книжный памятник, может сопровождаться записью видео и звукового сопровождения (размышления вслух сотрудника, составляющего библиографическую запись о причинах, которые заставляют его использовать, то или иное поле в библиографической записи) и созданный видеосюжет может быть прикреплен к полю 951 – Ссылка – внешний объект (закладка «Технология»). Естественно, что каждый видеосюжет может содержать свою интригу, если например, озвучивать историю передвижения экземпляра по фондам различных библиотек, отраженную в виде печатей библиотек, в фондах которых побывал экземпляр или историю (краткую!) имеющегося на экземпляре эскиза и т.д. Такой видеосюжет может быть доступен читателю через Интернет-модуль САБ ИРБИС, как для просмотра, так и для свободного скачивания. И такие технологии полностью находятся в плоскости привлечения читателей к чтению книг, как бы это ни парадоксально звучало! Поэтому, вполне уместно предположить, что возможности САБ ИРБИС для автоматизированного создания печатных библиографических списков (выходные формы доступные в АРМ «Каталогизатор» в режиме – Сервис – Печать – Таблицы или – Списки) не были рассчитаны на представления в выходных печатных формах всего многообразия форм создания библиографических записей на книжные памятники. За основу создания специализированного указателя нами была взята выходная форма TABSUO – Систематический указатель (только основные записи со ссылками и указателями). Возможности этой выходной формы, описаны в документации на САБ ИРБИС (2, стр. 112) и ее основное отличие от других штатных выходных форм состоит в том, что для автоматизированного создания, в данной выходной форме, сопутствующих указателей (авторского, географических рубрик), обязательно необходимо индексирование библиографических записей, которые должны попасть в указатель, специальными индексами (поле 690 – Издательский индекс – закладка – Систематизация). Следует отметить, что структура издательского индекса (в нашем случае, издатель – библиотека, которая издает указатель, и никакого отношения к издательству, в котором напечатан источник, это словосочета-

ние отношения не имеет!) представлена двумя файлами ii.mnu и ii.tre, которые сохраняются, в ...\\IRBIS64\Data\IBIS\II.MNU и там-же II.tre, т.е. каждая БД может иметь свою тематическую и иерархическую структуру издательского индекса (5), хотя для конкретной библиотеки может быть разработана универсальная структура издательского индекса, которая будет включать индексы для создания всего тематического спектра указателей, издаваемых конкретной библиотекой.

На примере создания СУ «История Украины» (<https://dl.dropboxusercontent.com/u/98167199/Bibliography/historyofukraine/historyofukraine2011.pdf>) можно увидеть результаты данной технологии. В Национальной исторической библиотеке Украины, было принято решение о создании такого указателя для последующего его представления в печатной форме, прежде всего. Для этих целей была создана отдельная БД, т.к. она пополняется БЗ не только на источники из фондов НИБ Украины, но и БЗ на источники из фондов других библиотек и информационных центров. Для этой БД была разработана структура ИИ, согласованная с научными сотрудниками Института истории Украины НАН Украины, которая позволила абсолютно комфортно получать печатную форму, с авторским указателем, фактически в виде оригинал-макета для передачи в типографию. Формат БД позволили значительно ускорить сроки подготовки систематического указателя и редактировать библиографические записи, в случае необходимости, в среде САБ ИРБИС, а не в формате текстового редактора. Ниже приведена одна библиографическая запись из печатной формы создаваемого указателя, для которого автоматически будет генерироваться авторский указатель, указатель издающих организаций, места издания, года издания. Для каждого источника будет представлено цифровое изображение обложки и страницы с автографом. В данном примере, для некоторых полей, мы указали их цифровые метки, которые они имеют в САБ ИРБИС, чтобы было понятно, откуда экспортируются данные в печатную форму указателя. В окончательном варианте печатной формы, этих меток, естественно не будет.

Якубанис, Генрих Иванович. Эмпедокл : философ, врач и чародей [Текст] : данные для его понимания и оценки / Генрих Якубанис. – Киев : Тип. Императ. Ун-та Св. Владимира, 1906. – 134 с. – Инв. 137463 СРЦК, НБУ.

Редкие. 316 [Текст інскрипту] : «Проф. Николаю [Павлович] у Дашкевичу в знак искренне[го] и глубокого уважен[ия] от автора.».

Редкие. 391 Є автограф: Якубанис, Генрих Иванович

Редкие. 317 Провенієнція: «Обласний краєзнавчий музей в м. Житомирі. Бібліотека» (штамп на титул. арк.).

Редкие. 396 (1) Якубаніс Генріх (Роман) Іванович (1879, Київ – 1949, Люблін) – літературознавець-античник, фахівець з античної філософії. Переклав російською мовою та дослідив всі відомі на той час фрагменти давньогрецького філософа Емпедокла.

Генріх Якубаніс походив з польсько-литовської родини. Закінчив Університет Св. Володимира. З 1908 року – приват-доцент цього університету. В 1916–1918 роках викладав у польському Університетському колегіумі. В січні 1922 року емігрував до Польщі. Професор Люблінського католицького університету. У 1939 році був заарештований, півроку перебував в ув'язненні. Помер в Любліні.

Тв.: Отзвуки платонизма в лирике Шиллера. К., 1904; Значение древней философии для современного миропонимания // Киев. унив. изв. 1910. N 10.

Редкие. 396 (2) Дашкевич Микола Павлович (1852, с. Бежев (нині Бежів) Житомирського повіту Волинської губернії – 1908, Київ) – український літературознавець, історик, учень Володимира Антоновича, професор Київського університету, дійсний член Петербурзької АН. З 1868 року. Закінчивши навчався на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира, працював у ньому викладачем, а згодом професором кафедри всесвітньої літератури. Автор досліджень про українські думи, творчість І.П. Котляревського, праць з історії України княжого періоду та литовської доби. «Довіку місцем його «життя» залишалось с. Бежев, де зберігалася наукова бібліотека...».*

Редкие. 396 (3) Авторський інскрипт був виконаний Г. Якубанісом для М. Дашкевича у період їх співпраці в Університеті Св. Володимира (1906 – початок 1908 рр.).

Даний примірник, отриманий М. Дашкевичем у дар, імовірно, зберігався в його приватній книгозбірні у с. Бежев. Після смерті Миколи Павловича примірник книги, ймовірно, потрапив до Музею Товариства дослідників Волині в Житомирі (назва закладу з 1950 р. – «Обласний краєзнавчий музей в м. Житомирі»). Після закінчення Другої світової війни екземпляр був переданий до ДІБ України.

Бібліографія. Марченко Н.П. Микола Павлович Дашкевич : визнаний і незнаний діяч української науки // Українська біографістика. – 2010. – Вип. 6. – С. 87.

Выражаю благодарность, Кириллу Русановскому, главному библиографу научно-библиографического отдела Национальной исторической библиотеки Украины, за работу оператора и режиссера монтажа, при подготовке видеосюжетов, которые помогли раскрыть идею данной публикации.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Створення баз даних документів, визначених для включення до Державного реєстру національного культурного надбання, за допомогою системи автоматизації бібліотек ІРБІС: (Рекомендації) / О. Лазарева [та інш.] ; Міністерство культури і мистецтв України, Національна парламентська бібліотека України. – Київ : НПБ України, 2002. – 19 с.
2. Система автоматизации библиотек ИРБИС. Автоматизированное рабочее место «Каталогизатор»: Руководство пользователя / ГПНТБ России. – М.: ГПНТБ России, 2009. – 124 с.

3. Система автоматизации библиотек ИРБИС. Общее описание системы: Руководство пользователя / ГПНТБ России. - М.: ГПНТБ России, 2013. – 494 с.
4. Форум ИРБИС [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. – М.: Ассоциация ЭБНИТ, [2001-]. – Загл. с титул. экрана. – Дата обновления: 30.08.2015. – Режим доступа: <http://irbis.gpntb.ru> (дата обращения: 31.08.2015).
5. Кращезнавча робота в бібліотеках України : Інформ. бюлетень. Вип. 21 / Нац. іст. б-ка України ; підгот. О. В. Михайлова ; ред. І. В. Чеховська, Т. С. Кудласевич. - К., 2011
6. www.dropbox.com/s/pg79rb7xiojrria/IRBISKnigiGragdanskoiPechatiBelova.rar
Доступ до матеріалів презентації за посиланням <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9687>

ЗМІСТ

Статті, тези

1.	Киричок І.В. Університетська бібліотека як лабораторія творчості та креативу до 95-річчя Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету	3
2.	Безноса С.П. Історія розвитку бібліотеки та її місце в освітній діяльності ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»	9
3.	Безсмертна О.В. «Мобільна стратегія» розвитку бібліотек	14
4.	Белякова Т.В. Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету	20
5.	Бова І.В., Марцун Т.В. Бібліотека і користувач: сучасні форми культурно-виховної роботи	22
6.	Боровик О.Б. Інноваційна складова популяризації красназвочної діяльності бібліотеки ВДНЗУ «УМСА»	27
7.	Боровик О.Б., Григорашенко Г.М. Підвищення кваліфікації як важлива складова оновлення і розвитку на прикладі роботи бібліотеки ВДНЗУ «УМСА»	32
8.	Будецька О.О. Бібліотека університету у системі інтелектуальних правовідносин	34
9.	Винокурова Я.Э., Карпенко А.П. Развитие волонтерского движения в библиотеке университета	39
10.	Вороніна Р.В. Полілінгвізм як важливий елемент комунікації у бібліотечному обслуговуванні	41
11.	Греськів О.О. Публікації в інтернет-змі як інструмент формування іміджу інституції: на прикладі публікацій про Львівську національну наукову Бібліотеку України імені В.Стефаника	47
12.	Демочко Г.Л. Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету як популяризатор знань з медичного красназвства	55
13.	Дікунова О.А. Модель фахівця-бібліографа бібліотеки вищого навчального закладу: професіологічні та соціально-психологічні аспекти	58
14.	Каїді В.В. Системні засади комунікаційної взаємодії суб'єктів електронного інформаційного ринку України як головні чинники їх розвитку	63
15.	Камлик І.В. Удосконалення організації методичної роботи вузівської бібліотеки	66
16.	Капітанова Г.І. Персоналізований підхід як складова системи управління колективом бібліотеки вузу	71
17.	Караман Т.І. Національно-патріотичне виховання студентів вищого навчального закладу (з досвіду роботи бібліотеки Криворізького металургійного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»)	76

18.	Карнаух И.А. К вопросу о библиографическом описании сетевых электронных изданий	79
19.	Костюкевич Т.В. К истории формирования фонда Научной библиотеки ХНМУ	86
20.	Кравченко С.А. Досвід створення та використання електронної бібліографії у Науковій бібліотеці ХНМУ	91
21.	Кравчук Н.М. Наукова діяльність бібліотеки в забезпеченні інформаційних потреб університету	96
22.	Красюкова О.А. Особенности формирования англоязычной среды в библиотеке вуза	101
23.	Майстришена М.А. Довідково-бібліографічне обслуговування бібліотеки БДФЕУ: дистанційні його форми	104
24.	Макаренко П.Д. Стан бібліотечно-інформаційного супроводу об'єктів інтелектуальної власності в системі академічної науки України	107
25.	Martynenko N., Gabbala Mosad A. (egypt) Reading and intellectual development of individual	110
26.	Мудроха В.О. Підвищення кваліфікації як складова частина науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки	112
27.	Надрага М.С., Васільєва С.В. Постать Митрополита Андрея Шептицького крізь призму медицини	118
28.	Назарова О.В. Обслуживание в читальных залах ЦНБ ХНУ им.В.Н. Каразина: креативный подход	121
29.	Ніколасенко Н.М. Принципи наукового управління бібліотекою як соціальною інституцією суспільства	126
30.	Павленко Т.Б. Інформатизація в дії: сучасні пріоритети Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету	128
31.	Пасмор Н.П., Щабельник В.В. Сучасна вузівська бібліотека: окремі практики і перспективи розвитку	134
32.	Побережна О.О., Ілляшенко А.О. Репозитарій як впливовий фактор рейтингу університету	139
33.	Поляк Н.П. Підвищення професійної компетентності молодого бібліотекаря як складова успішної діяльності бібліотеки	141
34.	Ржеуський А.В., Кунанець Н.Е. Animoto – інноваційний засіб створення бібліотечних мультимедійних продуктів	147
35.	Ростовцев С.С. Основні показники моніторингу функціонування веб-сайтів бібліотек	150
36.	Русанова О.А., Тесленко Е.Н., Сохарь О.В., Заводнова Д.В. Электронный бюллетень как инструмент продвижения библиотеки, книги и чтения	153
37.	Серпухова В.М., Озёркина О.В. Современные технологии в реализации воспитательного потенциала библиотеки медицинского ВУЗа	156

38.	Федорова М.А. Формування фонду рідкісних і цінних видань Полтавської ОУНБ ім.І.П.Котляревського. Бібліотека М.І. Гнідича	161
39.	Хитик В.І. Рейтингова система оцінювання роботи працівників бібліотеки як складова менеджменту якості інформаційно-бібліотечної діяльності	166
40.	Шалыгина А.Л. Знаменитые деятели медицины Харькова и Харьковская общественная библиотека (по материалам исследования «Правление Харьковской общественной библиотеки. 1885–1918»)	171
41.	Ширяева Е.А. От традиционного каталога до электронного навигатора (из истории системы каталогов Научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета)	177

Презентаційні матеріали

42.	Бруй О.М. Інформаційні технології в Національній науковій медичній бібліотеці України	184
43.	Горська Н.О. До історії дарчих написів на книгах видатних діячів вітчизняної медицини (по фондах Національної історичної бібліотеки України)	184
44.	Журавльова І.К., Самохвалова О.Ю. On-line розкриття фондів: документи Центральної наукової бібліотеки про світові війни XX століття	186
45.	Резугіна Т.А. Іміджева політика бібліотеки ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»	187
46.	Рудский Л.З. Создание выходной формы для печати специализированного библиографического указателя редких и ценных изданий в среде САБ ИРБИС64	188

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

*Матеріали науково-практичної інтернет-конференції,
присвяченої 210-річчю Харківського національного медичного університету
та 95-річчю Наукової бібліотеки ХНМУ*

Відповідальний за випуск Киричок І.В.

Формат А5. Ризографія. Ум. друк. арк.12,25.
Наклад 100 прим. Зам. № 15-3338.

Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Леніна, 4, м. Харків, 61022
izdat@knmu.kharkov.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.